

Vándor

Lapszámunkat **Baász Orsolya** festményeivel illusztráltuk. A művész nő bemutatása a 15. oldalon.

Vörös István A villamosmegálló polgárai

Régen egy város gyalog bejárható volt, ezer emberre jutott egy főtér. Most ezer emberre jut egy villamosmegálló. Régen a lélek egyetlen könyv révén belátható volt. Ezer oldalra jutott

egy világ. Most ezer emberre jut egy új könyv. Régen a test 30-40 évig bírta hordani a lelket, mint villamos az utasokat. Most ezer lélekre jut egy test, 999 hallgat, és az egy,

a villamosvezető azt csinálja, amit akar. Az akaratszabadság sárga villamos, a Margit hídon mégis kanyarodnia kell. Hacsak nem tanult meg a Duna vize fölött 20 méter magasan járni.

Régen egy lélek a vizek fölött lebegett. Ma egy villamost lebegtet a délibáb. Olyasmit, ami nincs is a közelben. A test villamosa beér a hegyek közé. A kivrándulók frissen szedett gombával szállnak

föl. A vezető egy termoszból kávét iszik.

Tavasszal, Sepsiszentgyörgyön ünnepélyes körülmények között nyitották meg a Magyar Köztársaság Kulturális Koordinációs központját – éppen Gyulai Líviusz Kossuth-díjas grafikusművész életmű-kiállításával, amely aztán tovább vándorolt. Másodjára animációs filmjeivel és Berecz Andrással együtt érkezett.

– Milyen érzés volt visszatérni Erdélyországba?
– Fantasztikus! Volt olyan első unokatestvérem, Nagy Alpár, akivel akkor találkoztam először személyesen. Ugyanis kilencéves koromban, 1947-ben repatriáltunk Magyarországra. Közel hat évtized után, 2006-ban jártam ismét Erdélyben. Testvére, Bulcsú, tanári pályája mellett elsősorban a Székelyföldnek a jellegzetes, honos madarait gyűjti, preparálja – pedagógiai célzattal –, és éppen a szárhegyi kastélyban nyílt állandó kiállítás. Egyike volt a legjobban sikerült programoknak ez, mert egyszerre ketten léptünk elő. Családomnak ez az ága nagyon sokoldalú emberekből áll. Nagy Enikő ismert néprajzos Marosvásárhelyen, több könyve jelent meg a Székelyföldről, szokásokról, még egy szakácskönyvre valót is összegyűjtött.

– Azt mondják, ahogy az ember egyre jobban előrehalad életidejében, annál inkább a régi emlékek jutnak eszébe. Mi az, ami legélesebben megmaradt Barótról?

Irodalmi Jelen

VIII. évfolyam

75. szám

2008. január

Örökös munkatársak: Faludy György, Méhes György
www.irodalmijelen.hu 498 Ft; 4 RON; 2 €

Kandin kinevető kajánságok

Beszélgetés Gyulai Líviusz grafikusművésszel

– Egészen döbbenetes – ez is csak a véletlen műve –, hogy amikor a sepsiszentgyörgyi kiállítás megnyílt, aznap volt még egy megnyitóm Baróton, a múzeumban, a Kossuth Lajos utcában. Este volt, és én elgondoltam, hogy édesanyám talán egy pár házzal arrább dolgozott, abban az ügyvédi irodában, ahol – lehet mondani – az első zsenéimet rajzoltam. Meglehetősen kitolva szegény Fábíán Laci bácsi ügyvéddel, mert telerajzoltam a padláson várakozó akták tiszta oldalait. Nagy botrány lett, mikor kiderült! Anyám gépirónő volt, akadt volna papír, de nekem az az intimitás tetszett, hogy fellopokodva a padláslépcsőn, ott egyedül, senkitől sem zavartatva, rajzolhattam...

Gömöri György: *Emlékmű az Antarktiszon*

Zirkuli Péter: *Noktűr-részlet*

Balogh Robert: *Cikóriakávé és tej*

Kabdebó Tamás: *Gizella és Ingrid*

Zemlényi Attila: *A fekete barát szindróma*

Végh Attila: *A verselő Parmenidész*

Szöcs Géza: *Egy nyershistoria tanulságai*

Bodansky György: *A fritzek*

Vári Attila: *A mennyek pincéje*

Borcsa János: *Galamb a tövis között*

Zsigmond Andrea: *Az emberség esztétikája*

Új
rovatok:

Pécsi Györgyi

„Szubjektív könyvtár”

23. oldal

16. oldal

Kávéházunk

• Budapest az *Eckermann*

(IX. kerület, Ráday u. 56., a Goethe Intézet mellett)
Január 9-én és 23-án 19 órától szerkesztőségi órákat tart Szöcs Géza, az Irodalmi Jelen főmunkatársa.

• Kolozsváron a *Bulgakov*

Minden csütörtökön 14 órától szerkesztőségi órát tartanak munkatársaink: Gáll Attila, Karácsonyi Zsolt, Orbán János Dénes.

– Hogyan kezdődött a pályafutása? Igaz, minden gyermek rajzolat, de mi hozta ki azt a többletet, amiből kiderült a művészi hajlam?

– Nekem és az én generációnak két nagy élménye volt: a könyv, az olvasás – ami mindhalálig tart, azt hiszem –, és a mozi. Mindent elolvastunk az égadta világon, ami élénk került. Az a meghittség volt vonzó, hogy az ember a könyvvel magára marad, elképzeli, megszemélyesíti a történetet. Így sokkal inkább hat, és sokrétűbben, mint ha filmen látja. Igencsak megmozgatta a fantáziánkat. Az igazi, klasszikus értelemben vett rajzolás Sopronban kezdődött, kilencéves koromban. Működött ott egy szabadiskola. Remek tanára, Ágoston Ernő vett a szárnyai alá. Münchenben végezte a művészeti akadémiát. Nagyszerű rézkarcos volt és nagyon jó festő, nemcsak a múzeumban lehetett látni a munkáit, hanem a városháza dísztermében, általában középületekben is. Főleg portrékat rajzoltunk, szerencsére szénrel, ami hihetetlen pontosságot és biztos kezet kíván. Rendkívül hamar bedöglik, ha nem frissen rakja föl az ember. Ez nagyon jó iskola volt, megalapozta az ember rajztudását. Amit aztán egy életen át fejleszteni kell – mint minden mást... Így én egy kicsit ki is hagytam a gyermekrajzi részt, sokkal hamarabb elkezdtem az alakrajzi tanulmányaimat, amit aztán a képzőművészeti gimnáziumban, majd '56-ban a főiskola grafikai szakán folytattam.

(Folytatása a 14. oldalon)
VENNES ARANKA

Gulyás B. Zoltán Az imazsámoly

Az emlékek olykor váratlanul, lavinaszerűen lépik meg az embert. A ködös, szinte valótlan messzeségből előbukkanó történet, erős szívdobogást kiváltó, kézzel meg nem simogatható érzéssé, hangulattá simul, ami egyedi élményt, soha meg nem ismételt „valóságot” jelenít meg a tudat vetítőképernyőjén. Amolyan héraiklépítési paradigmát, hasonlatot sugall, miszerint ugyanabba a folyóba csak egyszer lehet lépni. Ebben az utalásban is, mint az emlékek felidézésében, meg- és újraélésében az idő – mint filozófiai kategória – az ítélethez, a döntő tényező, a tudatban átalakuló, s az esetleg megisméltendő eseményfolyamnak meghatározó lételeme. Hamvas Béla, az ő kategorikus, ellentmondást nem tűrő modorában valahol kijelentette – lehet, nem pontos az idézet, de ez volt az általam értelmezett olvasata –, senki ne próbálja az emlékeket az időhöz szelídíteni, mert minden emlék maga az idő.

Mindez arról jutott az eszembe, hogy az elmúlt hónapokban, mondhatnám években, egyre többször villannak fel előttem gyermekkorom falun töltött estéi. Az egyik gyakran visszatérő kép az én egyetlen, szeretett, már megboldogult dédnagymámammal kapcsolatos. Azt látom újra, s újra, amint lefekvés előtt sovány, aszott testére húzta a hálóköntösét és letérdelt a kemence szomszédságában árváló imapadra. Ez az esténként, rituáléba hajló fohászzkodás fura, megmagyarázhatatlan, hullámokban érkező szeretetérzést keltett bennem. Minél erősebben figyeltem rá, annál intenzívebben éreztem azt, hogy szeretek. Szerettem az emléket, ahogyan végigjárja a testemet, rabjává teszi, uralkodik felette. Am valahányszor a szeretetinger jelentkezett, mindig más és más apró történettel párosult, amelynek édes volt a hangulata, és ize a manduláéra hasonlított.

Ahogy most is elnézem a zsámolyra térdeplő Mária nagymamám, arra gondolok, a lélek is olyan, mint egy imazsámoly. A mindenkori ember a mindenkori időben letérdel, hogy megvezekelve bűneit, elmondja bajját, gondját, aggályait, hogy végül hálával adózzon a Halhatatlannak, az Egyedinek. Mindez csendben, egyszemélyes, egyszerű ceremóniával történik. A mindenkori ember körül ilyenkor a világ megszűnik létezni, nincs égítést sem, az anyagosság semmivé törpül, azaz átlényegül, és csak a szellem atomjai tesznek-vesznek.

Hittel, alázattal, őszintén.

Hiszen a lélek csak így tisztulhat meg, ebben a kozmikus, áttetsző és légies, mesterkéletlen fohászban.

Nem tudom, hogyan tisztulnak meg azok, akiknek nincsen efféle imazsámolyuk.

Balerina

Petró János Útlevél

Simon Benjámint, így hívják a fiú nagyapját. Nyári délutánokon Gyál-alsó állomáson, a parasztkocsmában Béni bácsi és mostohaunokája gyakran látott vendégek. Az öreg, amolyan Pest szélére került parasztember, még a tempolomba is gumicsizmában jár, harisnyát, zoknit sohasem hord. Az udvaron télen-nyáron ott szárad a kapcarongy. A fiú talán hétéves, szőke, kék szemű, fehér bőre nyáron is vakít. Kucorog a kocsmá udvarán, a döngölt agyagon, a nagy zöld fémasztal alatt, poharában matrözfröccs, málnaszörp kevés borral, és vár. Lesi, hogy megérkezzenek Pestlőrinc felől a piacról, a vonatra váró cigányok. Sötét bőrű férfiak szövethadrágban, színes ingekben, asszonyok hatalmas szoknyákban, tarka kendőkben, és fürgé, örökmozgó gyerekek. A férfiak és nők bőszen szívják a mezítlábas cigarettát, mintha csak így lélegezhetnének. Kosuth, Munkás, olvassa le lassan az eldobott szürke papírdobozokról. Ahogy fogynak a sörök és a fröccsök, furcsa, távoli nyelvükön túlkiabálva egymást, úgy lesznek egyre hangosabbak. Külön sziget a kocsmá udvarán, egy másik, egzotikus világ. Sokáig vár, bátorságot gyűjt, aztán elindul, asztal alól asztal alá. Így közelíti meg őket. A férfiak zsebeikben kotorászva, utolsó filléreiket keresik, még egy ital, aztán még egy. Mindig az utolsó. És valaki elkezd, amire a fiú vár, amivel oly gyakran álmodik. Énekelnek. Majd táncolnak. Főleg az asszonyok és a gyerekek, többnyire mezítláb. Koszos fekete lábak, örvénylő virágok a szoknyák forgatagában, hangszer a tenyér, a fémasztal, a torok és a száj. Ismerős dallamok. Lassan sötétedik, a zöld fémasztalokon üres söröskorsók, borospoharak. Gyál-alsó állomáson sorra mennek el a vonatok. Amíg akad a zsebekben még néhány fillér, addig táncolnak és énekelnek. A fiú zsebében is ott lapul ötven fillér, hátha valamelyik fekete szemű, nagyszoknyás kislány elkuncsorogja tőle. Ezért dugdossa napok óta, ezért a pillanatért. Amikor a kezük összeér. Utazás. Álom és valóság határa. Ötven fillér az útlevél.

Úl a szegedi régi zsinagógában, eltelt negyven év. A színpadon a Parno Graszt, énekelnek, táncolnak. A kivetítőn '56. májusi felvételek Paszabról, cigány emberek táncolnak, felnőttek, gyerekek. Lehunyja szemét, utazik az időben ide-oda. Újra látja a szőke kisfiút, látja, amikor mezítláb a huszonnyolcas férfi kerékpár váza alatt tekerve biciklizik, látja, amikor lovas kocsijával a szódás kolompolva érkezik a homokos Bercsényi utcába, és azt is látja, amikor dinnyét hoznak, azt is lovas kocsival, a bakon apró gyerekek ülnek apjuk mellett, mosolyognak, nevetnek, felismerik őt, ő az a pestimrei fiú, az asztal alól. Simon Benjámint mindig a legnagyobb görögdinnyét kéri, leengedi a kerek kútba, estére jéghideg. Tapsra riad. Keresi a szódást, keresi a dinnyés kocsit, keresi mostoha nagyapját. Minden olyan életszerű volt. Hirtelen nem is tudja, hol van. Zsebéhez kap, de az elrejtett ötven fillért sehol sem találja.

Már nem kell útlevél?

Sárközi Mátyás Életút

szintre is felemelkedik a szöveg, mi több: nagy ritkán költészetbe csap át, de az író mindig választékosan fejezi ki magát, s ez megkülönbözteti az Életút anyagát egy közönséges curriculum vitae adatszerű felsorolásától. Más kérdés, hogy amikor a nyelvi közegétől fél évszázada távol élő szerző színesen fogalmaz, becsúsznak sántító metaforák és fordulatok is.

A Baja-környéki gyerekkortól, majd Bajától így jutunk el Budapestre; 1956 végén Angliába, az oxfordi egyéves intenzív nyelvkurzus után Wales-be, idővel Londonba és Manchesterbe, időszakonként a napsugaras Itáliába, és 1969-ben Dél-Amerikába. Amikor Kabdebó Tamás, már mint a Cardiffi Egyetemen végzett történész, egy életre eljegyezte magát a könyvtáros szakmával, a kollegája javasolta, hogy fordítson le egy antológiára való magyar novellát angolra, s ennek alapján állítsanak össze közösen walesi nyelvű elbeszéléskötetet. Így született meg a kuriózum, a Gemau Hungaria, azaz „magyar kincs” című könyv.

Úgyszintén érdeme Kabdebó Mátyásnak, hogy Londonban, a régen itt élő Tábori Pállal, időt és fáradságot nem kímélve eltökélték magukat egy angol nyelvű „hét évszázad magyar költészete” gyűjtemény létrehozására. Ennek az a franciaországi, nagy sikerű antológia volt az elődje, amelyet Gara László hozott tető alá, lerázhatatlanul ügyködve francia költőbarátai között, kíméletlenül sürgetve őket az általa kiszabott penzum teljesítésére, méghozzá a lehető legmagasabb színvonalon. Kabdebó Mátyásnak még nehezebb dolga volt. Ugyanis az angol költők nem szívesen végeznek műfordítást. Első reakcióként

tehát többségükben udvariasan elutasították a felkérést. De Tamás kitaró, mint egy buldog.

A Times Literary Supplement hirdetési rovatában talált Kabdebó a pályázati kiírást, ami különösen érdekes munkát kínált. A frissiben függetlenné vált dél-amerikai ország, Guyana egyeteme számára kellett könyvtárat felállítani, a polcépítés megszervezésétől a könyvvásárlásig, s a modern könyvtári rendszer bevezetéséig. A polcok egy része ugyan összedőlt a könyvtárszentelés előtt, de végül Kabdebó Tamás mintaszerű intézményt hozott létre. Guyana nem éppen a legkellemesebb éghajlatú vidék, Georgetown még érzi a mocsár leheletét, amire épült. Kígyók is akadnak. De a feleségével két kislányt nevelő könyvtárigazgató mindig rajongott a természetért, gyermekként Baján nagy horgász volt, a Duna megigézett szerelmese, s itt, az őserdők közelében vadregényes kalandozások várták, a Duna helyett az Amazonas. Munkahelyére lovon járt be.

Kabdebó Tamás 1972-ben tért vissza Európába, amikor a felesége megelégedte, hogy nem gyakorolhatja építész szakmáját. Ezután lett szerzőnk a manchesteri egyetemi könyvtár igazgatóhelyettese. 1975-ben tizenhét napos kenutúrát tett a Dunán. Ez is ihletője volt főművének, a nagy sikerű Duna-trilógiának. S a történet még mindig nem ért véget. Hátra volt egy fontos fejezete: Írország, a Mayothoni Könyvtár, új feleség, és a két kislány után egy kisfiú.

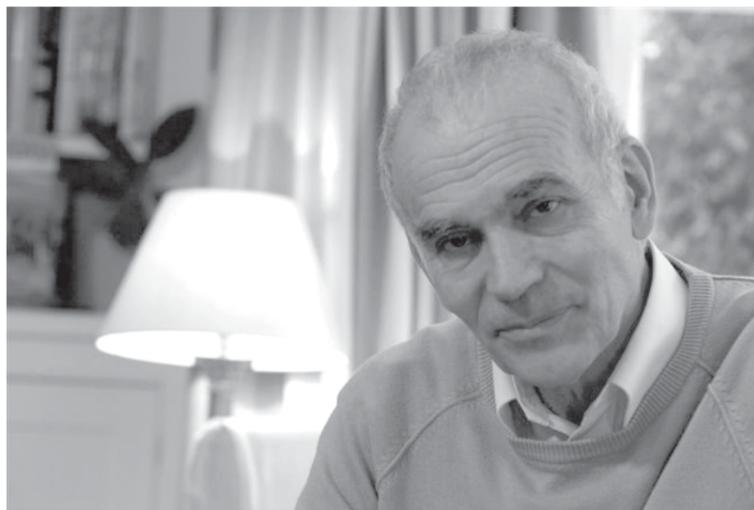
Aki e tárca kezdő sorait olvasva azt hinné, hogy Kabdebó Tamás fukar ember, meggyőződhet ennek épp az ellenkezőjéről. Kis lakást tart fenn, Dublinhoz közel, ahol megszállhat bármelyik magyar író vagy művész, hateraz kötetes könyvtárát pedig egy napon három magyar gyűjtemény fogja örökölni. A kötetet egy költemény zárja. Ennek az első két strófája így szól: „Empirikus szentem: Szent Tamás apostol / Ki a feltámadásra olyankor gondol / Mikor Jézusnak oldalát megtapintja / (Mert őszinte lelkét a kétkedés szítja) / Ki mellettem voltál az életem során / Állj jól értem a távozás kapuján / Hirdesd velem, hogy az üdvösség, kegyelem / Csak egy dolgon múlik: a cselekedeten.”

Emlékmű az Antarktison

Újsághír: Egy szovjet expedíció 1958-ban Lenin-szobrot állított fel az Antarktison

– Ki tudja, hogy keletkezett az örök jégpáncél alatt talált hegység a Déli Sarkvidéken? A világ leghidegebb pontja ez, sehol másutt nem tombol így a szél, ilyen erővel. Ez a hely lakhatatlan. De mindig akad Antarktisz-kutató, aki eltölt itt egy sivár évszakot, tanulmányozza a Gamburcevet, megméri, milyen vastag most a jég, és megcsodálja Vlagyimir Iljicset, ahogy az, sapkáján szörnyű jégcsapokkal, dermedt kezével, ma is egyre Moszkva felé mutat.

Fotó: Kaiser Ottó

H. H., a hihetetlen menekülő-művész

Weisz Erik négyéves, amikor családja átkel a Nagy Vízen. Vidéken, Appletonban él, majd New Yorkban inaskodik, de már ekkor vonzza a mágia. Keleties művésznevet választ, egy franciától. Kezdetben ő a Kártyakirály, de később egyre merészebb: minden bilincsből, kötelékből kibújik, zárt ládából kitör a víz alól, képtelenség kényszerzubbonyba zárni őt, és még a Kínai Kínzókamrát is kibírja. Roppant fakír-tehetség! Ünnepezt *önszabadító*, aki szinte mindenről beszámol özvegy édesanyjának, hadd legyen az büszke fiára. 1910-ben elrepül Ausztráliába. Neve minden földrészen ismert és ragyog. Van, aki szívesen eltenné láb alól. Egyszer, egy fellépésen valaki túl erősen hasba vágja, hasfala megreped, és Detroitban Harry Houdini rémülten érzi, a váratlan halál gúzsából nincsen már kiút.

CHAIRIL ANWAR versei

Fordította Gömöri György

Általában Chairil Anwart tartják a modern indonéz líra megteremtőjének. Anwar 1922-ben született a szumátrai Medanban, és Dzsakartában halt meg 1949-ben, vagyis pontosan huszonhat évet élt, akárcsak Petőfi Sándor. Bár középiskolai tanulmányait nem tudta befejezni, sokat olvasott, főleg nyugati szerzőket – korábban Nietzsche filozófiája hatott rá, majd olyan modern holland költők, mint Hendrik Marsman és J. J. Slauerhoff. 1945-ben, az Indonéz Köztársaság megalakulása után ő lett az *Angkatan 45*, a fiatal indonéz művésznemzedék vezető költője. Verseit kötetben csak halála után adták ki, az első kritikai kiadás H. B. Jassin gondozásában, 1956-ban látott napvilágot. (G. Gy.)

Jegyzet 1946-ból

Egyszer majd kezem fáradtan aláhull,
Köd nyeli el a fény táncát a vízen,
S a kedves hang többé nem simogat.
Átölelem magam-faragta sírkövem.

Hajszolt ebek, a roppant drámából csak egy jelenetet
Látunk, s nem tudjuk: Romeó a sírban, vagy az ágyban öleli majd Júliát.
Egy nagy ember születik, százezrek pusztulnak el –
Mindkettőt számba kell venni, feljegyzésre mindkettő érdemes.

Ha majd nem rángat többé üzőttségünk görcse,
Féltre tesszük a fegyvert, s emlékeinket por lepi.
Értelmet keresünk akkor, vagy átadjuk helyünk egy újszülöttnak.
Hanem addig szemed jól nyisd ki, hegyezd meg tolladat,
S írd! mert a papír még üres, s a száraz torkok friss italt áhítanak!

Magamról

Ha majd az óram egyszer üt –
Senki el ne sirasson
Még te sem, kedvesem

A halál olyan egyszerű
Falkájából kiűzött vadállat
Kóbor meghajszolt vad vagyok

Bőrömet golyó verheti által
Én akkor is örvöngve lázadok

A fájdalommal elrohanok messze
Messze
Míg elcsitul fájó sebem

Nem törődöm akkor már semmivel
Hisz ezer évig tart az életem

Imádság

Ó én Uram
zavartan megindultan
mégis neveden szólítalak

Bár nagyon nehéz valóban
emlékezni reád teljes valódban

Forráságod szent fényed
a néma sötétben imbolygó gyertyafény lett

Ó én Uram

Széthulltam
összetörtem

Én Uram
idegen országokban bolyongok egymagam

Ó én Uram
most kapudon kopogtatok
el nem fordulhatok tőled többé Uram

Megbocsátás

Ha akarod, hát jól van – visszaveszlek
teljes szívemmel.

Még most is egyedül vagyok.

Tudom, megváltoztál, nem az vagy, aki voltál –
szétnyíltál, mint egy virág szirmai.

Ne hajolj meg előttem! Nézz bátran a szemembe.

Ha akarod, hát visszaveszlek,
– magam miatt – hanem akkor

Még egy tükörrel sem foglak megosztani.

Krawang – Bekasi

Mi, a halottak, akik Krawang és Bekasi között ezrével fekszünk,
nem kiáltjuk többé „Szabadság!”, fegyverünk többé fel nem emeljük.

De van-e még, ki nem hallja lépteink dobbanását,
akit nem kísért a lüktető szívvel halni-indulók látomása?

Az éjjeli csendben szólunk hozzátok, mikor üres a szív,
csak az óra ketyeg a falon egymagában –

Fiatalon haltunk meg. Csontjainkat régóta por lepi.
Emlékezzetek, ó, emlékezzetek reánk.

Mi már megtettük, amit lehetett,
de a munkának koránt sincs vége még,

bár mindegyikünk fölládozta életét,
nincs befejezve a mű, nem tudni, négy-öteztünk áldozata mennyit ért.

Mi már csak elszórt tetemek vagyunk,
de hozzátok tartozunk, s nektek
kell döntenetek: mennyit érnek e temetetlen tetemek?

Hogy életünket a szabadságért, a győzelemért és a jövőért
adtuk oda, vagy hasztalan –
nem lehetünk a megmondhatója,
a szó most benneteket illet.

Az éjszaka csöndjében szólunk hozzátok, mikor üres a szív,
csak az óra ketyeg a falon egymagában –

Emlékezzetek, ó, emlékezzetek reánk!

Folytassátok a harcot: életünket!
Vigyázzatok Karno testvérünkre,
Hatta testvérünkre,
Sjahrir testvérünkre.*

Mi, a halottak, arra kérünk,
adjatok halálunknak értelmet,
örkődjete a valóság és az illúzió határán –

Emlékezzetek, ó, emlékezzetek reánk,
akiknek csontjait lassan szállongó por lepi,
kik ezrével fekszünk, holtan, Krawang és Bekasi között.

*Az indonéz függetlenségi harc három vezetője (Szukarno, Mohamed Hatta és Szutan Sharir) van itt megnevezve. Közülük Szukarno sokáig Indonézia elnöke volt, Hatta a politikából hamarosan visszavonult egyetemi katedrájára, a szocialista Sharir volt a független indonéz állam első miniszter elnöke, bár később a Szukarno-korszakban el kellett hagynia Indonéziát.

Éjszaka minden könnyebb. A lélegzés, megszólalás, másnak meghallgatása. A belegondolás abba, ami ezután lesz, és a visszagondolás arra, ami volt. Mintha vissz térne a szelidség. S megpihen a kéz.

Egy tornacipős mondta ezt, ahogy a ház kapuján kiléptünk. Föl vannak függesztve a nappal céljai, tette még hozzá. Úgy is volt, ahogy mondta. Majdnem úgy. Odabent megbeszéltük, hová is menjünk. A rácsos kapu és kerítés előtt aztán eltanácstalanodtunk, megtorlódtunk. Nézdeltük azokat, akik épp útnak eredtek a házúr tóparti nyaralója felé. Még bent megoszlott a társaság és a többféle vélemény. Sokan nem kíváncsiak fölkeredni. Tébláboltak inkább a házban, a kertben, megfeküdtek a díványokot, fotelokat, puhább szőnyegeket, szóltak olykor, s révedeztek. Pilledtek voltak, üres könnyűség ülte meg őket, és épp ezt akarták hosszabbítani, nyújtani még. Mások fölharsonva helyeselték a házigazda indítványát, hogy mennének el a tópartra, hajnali fürdőre – virradni fog, mire odaérnek, s belegázolhatnak pucéran a langyos vízbe, örvendezhetnek maguknak, egymásnak, a fölkelő napnak, falatozhatnak a nyaraló teraszán, ahonnan belátni az egész tavat, simaságát és reggeli nyugalalmát, és ahonnan nekivághhatnak majd a napnak, mely kezdődhet így is. Ők el is indultak, kocsik ajtaját csapdosva, vidám integetéssel. Káta meg maradt a maradékkal. Házavató házigazdánk, nyugtáztam mosollyal, úgy intette, hogy barátném is velük tartson a tóhoz. Mi pedig, épp ennek a tornacipősnek a javaslatára, valamilyen éjszakai mulatóba indultunk volna. Aztán, amint az a megbeszélések nyomán előfordul, meggondolták magukat néhányan. Hogy késő van már, utolsó pohárhoz is késő. Hogy talán más helyet javallanának. Vagy semmit. Ezek lassan ballagni kezdtek lefelé a dombról. Hatalmas karéja látszott onnan a városnak, távoli és lenti fényekkel, mint egy szellemtest, mely világít. Láttára egy köpcösebb alak fölsívított szinte: itt hever, hever az egész, vessük bele magunkat, gyertek. S föl pattanó golyóként vágódott a már lefelé ballagók után. Mi tanakodtunk keveset, el-elcsöndesedtünk, nekidőlünk a kerítés betonfaljának. Ekkor szólt meg, a csendes tanakodásban, vagy szünetében, az a tornacipős, mint aki ritkán tölt ébren éjszakát, s így érzi.

Sánta, ahogy még érkezésekor gyanítottam, látnivalóan éjszakai ember volt inkább. Az irányokat nem nagyon kedvelte. Mint aki teljes életének vágya inkább valami formát adni, s ebben megzavarná az eltökélt úti célok, eltervelt pillanatok. A váratlant, aki várja, úgy fest, meg kell tennie annak ennyit. Csak fenntartásokkal rögzíteni egy-egy időpontot, például délután négyre, vagy este nyolcra, éjszaka fél háromra. Hiszen hátha épp akkor köszönt rá az, ami valószínűtlen, amire öntudatlanul is számít. S nevetséges volna mégis, ha akkor elhárítja, naptárt lapozva más órát javasol, merthogy előzőleg épp foglaltta tette magát. Föltételeztem ebből, hogy dolgozik valamit nyilván, de ilyen-olyan robotot végezve is csak, mint egy műkedvelő, mint egy várakozó kalandor. A ki nem számíthatóra, meg nem tervezhetőre van benne készenlét. Ez belső elfoglaltsága. Emiatt kelthet, sandítottam rá, ilyen halogató látszatot. Aztán meg annyira bávatagon tud szétpillantani, hogy épp ekként készsleges mivoltát el is takarja gondosan. Jobbára föltevésekből rakosgattam én is össze ezeket a vonásait. Talán mert helyénvalóknak tetszettek. Akapu előtt, az utcán mindenestre a helyükön voltak. Végteire is egy vendég ne hozakodjon elő programbeszéddel, hogy menjünk ide, időzzünk ott, vigyük magunkkal ezt vagy azt is. Bizza az ilyesmit azokra, akik más viszonyban vannak hellyel és idővel, akik kevésbé érzik ideiglenesnek az egészet.

S kavargotak is valóban újból a javaslatok megtorlódtott társaságunkban, címek, még nyitva tartó helyek nevei. A túlparton volt mindegyik, céllal s céltalanul mindenképpen kínálkozott hát egy irány, mely felé lassan megindultunk végül. Tízegyháyan lehettünk, és baktattunk le a dombról, nem pontosan ott, ahol feljöttünk, hanem egy másik, hosszú és kanyargós utca vonalát követve. A tornacipős fiatalember keveredett ott Sánta mellé. Valósággal örült, hogy gondjai vannak, és elmondhatja őket sorban, anélkül hogy határozott válaszokat megpítenének a fejéhez. Válaszokat inkább neki kellett adnia. Meg kell vallanom, itt elkalandozott kissé a figyelmem, s ezért nem tudok szabatosan számot adni róla, miből is fakadtak ezek a gondok és bajok. De hát annyi órája függesztettem már vendégemre ezt az én különben is kószálásra hajlamos figyelmemet, hogy ellankadt talán valamelyest azon a késő éji órán. Bár meglehet, Sántát követtem ebben is akkor. Hisz épp Kátáék kapurácsa előtt dűnyögte oda nekem, visszapiillantva a házra, hogy annyi mindent volt ő már kénytelen tapasztalni. Érdeklődéssel pótolta, amit a fáradtsággal vesztett. Fordította ezt az érdeklődést a tornacipős felé most, és kérdéseiből meg a válaszokból arra következtettem, ahogy visszatereltem magamat a társalgásukhoz, hogy valamiféle múltat fedezett föl az a tornacipős. Bevallott

hibám tehet róla, hogy a kezdet elkallódott végképp. Úgy vettem ki, semmit nem tudott az ifjú erről az ő múltjáról. Zsidó volt talán, és így magyar, aki héderbe nem járt, héberül nem tanult, ki elől a családi keserveket szándékosan titkolták, kóser étkekre nem szoktatták, hogy lenne inkább közönséges helybéli, miben sem különbözött. Vagy erdélyi eredet, akinek sok-sok elhallgatást adtak örökségbe. Vagy csak valóban közönséges helybéli, aki egyszerre megtudja, hogy a hely, amerre járt, névtelen kivégzettek rejt magába, államilag holtukban is betiltottakat, s azok történetéről nem tud ő semmit. Mert ezt mondta éppen. Hogy temetői sétára ment. Ugyanis elfogja némelykor a vágy, hogy magára maradjon darab időre, és sétát tegyen valami csendes helyen. A városban pedig töretlenül csak a láрма gyarapodik, a

ZIRKULI PÉTER

Ázunk

szó, bűz, zaj, piszok, ezért egy távolabbi sírkertet választott délutáni bolyongása színterül. S ott, hallottam, amint az utca-köről, semmiről a figyelmem feléjük visszafordult, azt érezte, magában azt tapasztalta, hogy hosszú múltja van a kövek és a talpa alatt, azon jár éppen, s nem tud róla különben semmit, semmi kézzelfoghatót, mert nincs róla tagolható, fogalmazható tudása.

Valahogy ebből a tudásból, azaz tudatlanságból kanyarodott Sánta oda, hogy ő ezért irigylí kissé mindazokat, akiknek megformál valamit a kezük. Nemcsak a festőket, szobrászokat, azokat is persze, hanem például a régimódi asztalosokat. Mert aki alakít bármit is, az az ilyen tudatlan tudást is megfoghatónak érzi, s nem hiányolja hozzá a beszédet. Ugyanezért fogta már el az irigység nemcsak faricskáló ember láttán, hanem amikor bizonyos állatokra nézett, akkor is. Talán csak a riadalmuk, s ami támadás abból jöhet, az riasztotta. És vezette rá egyúttal valamilyen összetartozásnak a tudomásul vételére.

Ruganyosakat lépett gumitalpain a fiatalember, úgy hallgatta Sántát. Aki visszaidézte, amit azokról a sírokról, öreg utcákról s házakról tőle hallott, meg fogyatékoságáról és hiányérzetéről, hogy mindezt csak látni, tapintani tudja, érzékelni, holott ahhoz van szokva, hogy tudásának azt tekintse, amiről tagoltan szólni tud. Nem volna baj, helyeselt neki utólag is Sánta, ha sokféle adatot ismerne, de vajon azok előszámlálásával is nem csupán utalna-e arra, amiből zavara táplálkozik, s amit ő, fejtegette vendégem, eszével, igenis az eszével, fölfogni vélt okos beszámoló nélkül is. Van neki, hagyott mosolygást áramlani át az arcán, egy nagytudományú ismerőse, aki különféle nyelveken lefegyverző ékesszólással képes megnyilatkozni, és roppant éles elme. Hívei, barátai és haragosai egy részét ez a roppant elme a maga fűgén vágó élének köszönheti. Ezt ugyanis minduntalan dacosan és kihívóan elővillantja, és így érdemelt fölényt szerez, még mielőtt kiderülhetne, igaza van-e épp, vagy sem. Márpedig a hely, hol ténykedik, szóval ez a hely itt, régtől azzal kárpótolja magát, hogy az éreztetett fölényt nem állja, a szarkazmust még

annyira sem. Elmés ismerősében ő maga is kivált egy-két fordulat játszi hányavetiségét kedveli különben. Hisz merő pedantéria aggályosan latra vetni minden szót. Azt hinni, hogy minden kifejehető egy fogalmazásban. Az a bizonyos hányavetiség, melyet ő kedvel a töméntelen okosság közepett, az ő szemében cinkos mozdulat. Mélabús derű a talapzata annak. Hogy hát ennyire jutottunk, bölcsködésünket bármint facsarjuk is. Egy fíntor, egy gesztus a vége. S hogy vége ne legyen mégse, vállat vonunk egy frappáns mozdulattal. Ami megbocsáthatatlan. Aki csak vállat tud vonni, sokallja az utat, melyet addig bejár ez az ő ismerőse, ez a magángondolkodó. Aki meg komoly, korlátolt ember, az fölförtyan, mintha belőle üznének csúfot. Mert az ő számára ott van a dolgok mélye és veleje, ahol az okos beszéd megállott. Mily gyötres a lomha főnek, követni kanyargósan világos érvelést egy végső vállvonásért, más gesztusért, amiből értesülhet arról, hogy volna még talán valami, de az ügyse fér bele eminens eszébe. Oda ugyanis csak szóval földötten visz út. Beszéddel, végezte beszédét Sánta, nem mindig lehet párbeszédet folytatni.

Nemcsak az ő beszéde, az utca is kanyargós volt, és lejtős. Csak az egyik oldalán álltak házak, a másik oldalon kőfal tartotta a domb egy jóval magasabbra nyúló részét. Mintha valóságos várfal lett volna, melynek mentén lefelé haladtunk. Vezette szinte a lábunkat. Sánta közel is került hozzá többször, meg-megérintette. Véletlenül, vagy mert szinte ellenőrizni akarta, amit mondott, a foghatónak az érdességét és artikulálatlan bizonyosságát. Őt máshová is vezethette még az a hosszan nyúló kőfal. Újból a kerti lányról, vagyis eléje toppant barátnémról ejtett el néhány szót, amint későbbben félrebb sodródtunk, a töb-

biektől le-lemaradoztunk. A riadtságát emlegette, s hogy nem babonás, hanem csak használja a tenyerjős babonát. Meg hogy igazam lehet, valóban, mint bolyhos, veszendő állat, úgy simult, amikor a vonalakat böngészve hozzá hajolt, és még inkább akkor, amikor pillanatra összeborultak. Neki magának, mondta vendégem, semmi gondolatféle nem lappangott a fejében, hagyta csupán, hogy elinduljon a keze, s a kezének utána dőljön a törzse. Aztán megint a déli nő alakja libbent elő. Nevet nem mondott, hát így azonosítottam magamban. Pedig korántsem volt biztos, hogy ugyanazt az asszonyt említi most is, akit a lugas melletti padon, homályosan és félreérthetetlenül. Amit pár szóval róla felidézett, az annyira olyannak, ugyanannak mutatta. A reményeivel, fohászódásaival, amelyeket róla elképzelttem már, akárcsak a középkorias várfalat, kőfalszerűséget, mely földeregett mögötte ismét. A déli nő sietős mozdulatai mögött, ahogy be-betért egy templomba, mely arrafelé a lakhelyük vagy szálláshelyük közelében állhatott, egy kert közelében. Ezen vágthatott át az az asszony, hogy bejusson a kapun, mely mögött révedt rá a faragott és festett alakokra, boltívekre ott

is, amelyek átkarolták szinte az ő áhítatos szilajságát, kimondhatatlan éles és másíthatatlan kívánságait. Az öregtemplom, Sánta szerint így nevezte az asszony a helyet, amelyiket kívül növények öveztek. Közöttük zöldelltek a vad türelmetlenek. Nem ismerte vendégem azt az igénytelen növényt, vadvirágot valóban, ezért fordította szó szerint, ami elnevezést róluk hallott. Porzótáskájukat megpattintgatta, és szétszórta a magvakat. Az öregtemplomba nem ment be, talán csak épp benézett egyszer. Megvoltak ugyan neki is, mondta, a maga hiedelmei, de inkább hóbortos szokásokká kövültek. Számítalanszor hagyatkozott például a hármask meg a hetes számra, ha bizonyosságra szomjazott. Csalafintán hármalt lépett asztaláig a szobájában, nyújtva kissé, hogy három legyen; hetet faltól falig, aprózva kissé, hogy hét legyen.

– Tudod, Kazimir – támasztotta meg a kőfalat, magamagán gúnyolódva –, ilyen szertartással nyugtatom hozzá magamat egy-egy naphoz. Mert hát milyen lehetne különben ennyi elővigyázatosság nélkül egy nap, mely ébredéssel kezdődik, s melyben nem szününk meg azt hinni, hogy talán igazából eltévedni, az volna jó – mondta, vagy kérdezte, és nekirugaszkodott az utcának.

A többiek leértek már a végére, oda, ahol térbe torkollott a kanyargós utca, s ahol bevártak bennünket, hogy együtt menjünk át az éjszakai villamos megállójához. Onnan zötyögött át velünk a villamos a túlpartra, ahol kikötöttünk végül is egy afféle éjszakai mulatóban. Színes lámpák villogtak előtte, odabent az emeletre falépcső vitt föl nyikorogva. Kevesen voltak, s ahogy felértünk, Gyémántot pillantottuk meg először. Hát ez mindenütt ott van, ahová ebben a városban megyek, mordította feléje Sánta, igaztalanul, mert a házi mulatságról hiányzott Gyémánt. Hát te most már mindenütt ott vagy, ahová ebben a városban megyek, kiáltotta oda vendégemnek Gyémánt.

– Revansolunk egyet? – kérdezte. Aztán legyintett. – Á, hagyjuk. Kotyog a fejem. Majd máskor.

(Folytatása a 31. oldalon)

Tudod, Fiam, azt az Api nehezen fogadta el, hogy a te apád, hogy is mondjam. Az hagyján, hogy nemcsak nem sváb, hanem nem is igazán magyar. Nem könnyű erről beszélni... Hogy... Hogy cigány. Tudod, milyen szégyen volt ez a faluban? Dehogy tudod! Api előbb eltöltötte anyádat apádtól, nem ment vele semmire. Annál inkább ment az anyád! Aztán már könyörgött neki. A végén Api letérdelt anyád elé. Fenyegette is. Persze előbb főleg fenyegette, de már tehetetlennek érezte magát. Anyád félt. Remegett, mint a nyárfalevél. Elsápadt, vörösödött. De tudta azt, amit mi még nem. Te már léteztél! Api ordított. Azt ordította:

– Meg fogod te ezt még bánni! Lányom, meg fogod bánni! Féltem én is, nem tudtam, mit fogtok tenni. Ekkor térdelt le Api. Könnyes szemmel térdepelt. Megfogta anyád kezét, úgy mondta neki:

– Lányom, ne tedd! Kérlek, meg fogod bánni. Hát, ez így volt Fiam. Ez így igaz. Nagy szégyen volt ez a faluban. Mert ott régen minden családnak volt egy cigánya. Az kapott enni, inni, főleg a maradékból, de ő volt a mi cigányunk. Mint valami szegény, kissé szégyellt rokon. Erre anyád bele-szeretett apádba. Nem látszott rajta, hogy cigány lenne. Csak a neve. A nevéen. Ez fáj neki. Meg ismerte a rokonait, és ők rendes cigányok voltak. Olyanok, akiken látszik. A nagyapádnak ez fáj, hogy mindenki tudja, amit ő is tud. Végül apádat is elfogadta. És téged is szeretett. Mert biztos tudott, csak soha nem látszott rajta, hogy képes lenne szeretni. Soha nem lehetett tudni biztosan. Nem olyan volt neki az arca, hogy arról kiderülhetett volna. Vagy őt sem szerették? Az anyja korán meghalt, az új asszonynak meg a hamar született kis nyafka lánya, az volt a fontos. Az édeslány. A mostohafiú is kapott enni, de inkább verést, mint simogatást, főleg ha sírt a kislány. Csak a fenekére, néha egy-egy pofon is elcsattant. Talán ezért volt olyan. Vagy mert öreglegény lett? Az mind keserű! Már tudom. De nem volt ő rossz ember. Csak... De ezt te is tudod. Hiszen ismerted.

A faluban történt már ilyen. Api talán azért sírt. Hogy öbelöle is történet lesz. Még rokon is volt. Ómama harmadik unoka-testvérének a kisebbik lánya! Hogy az egy milyen makacs asszony volt, de milyen! Olyanhoz akarták adni, aki neki nem tetszett. Pedig volt egy kis földeskejük azoknak is, meg nekünk is. Senki nem volt túl gazdag, de túl szegény sem. Nem kellett szégyenkeznie egyiknek sem, nem hánytorgathatta volna fél senki később, hogy te mit hoztál!? A vagyonka is fontos, Fiam, mert a szépség, a szerelem az elmúlik! Én már tudom! Ne nevéssel ki, Fiam! Ez így igaz! Én már tudom. A lánynak az apja is makacs volt, akár az Api, hát még a lány. Na, ezek össze-akaszkodtak. Az egyik mondta, hogy igen, a másik meg csak-azért is a nemet. Nem volt szép a völegény, úgy hírlett, inni is szeretett, meg mulatozni, de hát akkor nem volt szokás nálunk visszabeszélni az apának. Api különösen olyan volt, amit mondott, annak úgy kellett lennie. Na, azok addig vitakoztak, amíg a lány úgy megmakacsolta magát, hogy az jutott eszébe, hozzámege az első férfihez, aki szembejön vele az utcán. Ki is mondta, amit gondolt, első indulatból.

– És hajlandó elvenni? – tette hozzá az apja. Nem kellett volna, mert erre a lány sarkon fordult, kiment a konyhából, ki az udvarra, s ki a kapun, úgy ahogy volt, házi ruhában, mosogatóvíztől lucskos öreg kötényében, viseltes papucsban. Ahogy kiért az utcára, kiment a földes útra, csak elindult valamerre. Erre szembe jött egy biciklista. Ócska, öreg biciklin egy cigányfiú. Dühös volt a lány. Elé állt, megállította fiút. Az meg csodálkozott, mit akar tőle a sváb lány. Odaköszönt volna neki, hogy krüsszkott, de semmi egyéb. A lány meg csak nézte a helyes fiút, a göndör fűrtjeit, a sűrű cikóriakávéné színű bőrét, a szeme óriási... Még fort benne a düh, érezte, ennél jobban nem tudná az apját mérgecsinálni, de ahogy nem tudott megszólalni, hát a fiú megkérdezte a maga simulékony modorában:

– Mit segílek magának kisasszonka?
– Hát, hogy is mondjam neked, Jóska!
– Miska – javította ki a fiú.
– Igen, Miska. Bocsánat. Csak annyit kérdeznék, elveszel-e engem feleségül?

Miska nem volt lassúszű gyerek, félárván nőtt fel, az apja nem törődött sokat vele, mert a felesége halálát az ő rovására írta, de mivel elmúlt már 17 éves, többet tudott az, mint kellett volna abban az életkorban, bár az is igaz, majdnem öreglegénynek számított az erdőszéli cigánytelepen. Ahogy belenézett a lány szemébe, majd zavarában a piros ajkára, rögtön meg szeretne volna kóstolni, ha lehet azonnal. De a vastag, szőke varkocstól megrettent. Nem szabad, megölne az apja! Aztán felderült az arca, gondolta vicc lesz ez, hát hadd vicceljen a lány. Hadd teljék öröme benne, olyan szép, mint a tej. Elmosolyodott hát Miska, megvillantotta a fehér fogorát, és megnyalta az alsó ajkát is, mert egy lány azt mondta neki, akkor olyan szépen csillog, hogy annak nem lehet ellenállni:

– Mutassa meg kisasszonka, hol is lakik, s otthon van-e az apjaura, mert én akkor most rögtön kikérem tőle!
– Megkér rögtön – javította ki a lány.

– Mondom én, most rögtön megkérem – mondta mosolyogva Miska. A lány meg belékarolt, ő a biciklit tolta fél kézzel, nehezen ment. Halat fogni volt, egy ócska zsákban vitt vagy négy-öt nagyobbacska keszeget, néhány rákot is fogott, de igen büdösnek gondolta magát, ettől még inkább zavarba jött, de ha csak tréfa, hát a halszagtól lesz az igazi – gondolta. A ház takarosnak tűnt, kéregetni nem erre szokott járnai, a falu túlsó vége közelebb volt az erdőhöz, arra állt az a ház is, ahol kosztosnak számított. Néha segített egy kicsit a háziaknak, amúgy nem vályogot vetni járt, de hegedülni is tudott, birkabélből sodorta a húrt, fokhagymával kellett dörzsölni, hogy összetapadjon.

Ahogy beléptek a kapun, a fűbe döntötte a kerékpárt, körbepislantott, kutya-macska sehol, a halak biztonságban lesznek talán addig a két percig, amíg a szép sváblány kiszórakozza magát a barátnőivel, mert ezt gondolta Miska, hogy a szülők nincsenek otthon, s az utcabeli széplányok rajta szeretnének szórakozni. De ekkor tényleg elbizonytalanodott, nem jutott eszébe a lány neve. Ismerte, látta sokszor, de még sohasem beszéltek. Egy évvel fiatalabb nála, azt tudta. Ő csak a négy elemi járt ki, oda is csak akkor ment, ha nem esett az eső, meg hó sem hullt, az ismétlőiskolában talán egyszer ha megfordult. Mi lehet a neve? Ő sem tudta az övét. Talán Liszje, vagy Mária,

esetleg Khádi... Mindegyik sváblányt így hívták. Vagy Nani? Mindegy is. Jó illat áradt a ruhájából, lesandított a mellére, már szépen ringott, és ahogy belekarolt, hozzádörzsölődött a vállához. Megmozdult benne valami. Találgatták már a fiúkkal korábban, hogy a sok szoknya alatt milyen lehet a sváb lányok feneké? Kerek, lapos? Előfordult, hogy az árokba bújtak el emiatt, onnan leskelődtek a szoknyák alá, de nem láttak semmit. Most nem mert odanézni. Tetszett neki a játék. Ő a völegény. A szutykos Miska. Hátramentek, a nyári konyha felé. A telespáczák kétfélék, ő mind a kettőt ismerte, ez volt a kisebbik, de rendet tartottak a háziak, még az udvaron is. Száradtak a gatyák és a fehér alsószoknyák sorban. Lenvásznak is heverték, oda-készítettek vagy tíz vödör vizet a locsoláshoz. Közeledtek a nyári konyhához. Rájött, ha tartja a lány lépéseinek ütemét,

akkor még inkább érezheti a mellét. De a hirtelen jött vérbőség egyből leapadt, amikor beléptek a konyhába.

– Apám – kezdte a lány –, itt a völegény! Azért jött, hogy megkérje a kezem!

Miska csak állt némán, kezdte érezni, ez nem egészen tréfadolog, kezdte azt gondolni, innen jobb lenne menekülni, mire a lány úgy megszorította a kezét, s olyan édességgel nézett rá közben, hogy félig öntudatlanul, de kimondta, amit a lány akart:
– Azért jöttem kigyelmedhez, ööö... Ühüm, hát szóval ööö... hogy kikérjem a lánya kezét!

A szobában fél percig teljesen megállt az élet. Mintha olyan káromkodás hangzott volna el, amelyről senki nem merte még csak elképzelni sem, hogy elhangozhatott, pedig hallotta mindenki a nyári konyhában, és ezeket a szavakat már sehogyan sem lehetett ki nem mondottaknak hinni. A csöndben csak a legyek zümmögtek, és az óra ketyegése tűnt egyre hangosabbnak. A lány apja vörösödni kezdett, majd sziszegett, mintha szitkozódni próbált volna, de csak felszavakat bírt kiszorítani magából, amelyeket átoknak, de akár áldásnak is érthetett volna Miska, aki fél perces szünetek után a következő szavakat hallhatta:

– Lányom... Hát tudod... Ssz. Lányom! Ümmm. Ssz. Te akartad! Ssz. Tudod mit, Fiam? Vidd!

Amikor visszaolvastam neked Mama, amit meséltél, azt mondtad, hogy te nem egészen ezeket a szavakat használtad, meg ennyi mindenről szó sem esett köztünk, de szép történetet kerekítettem abból a néhány szóból. Csak a valóságban a lány apja megmérgezte magát az esküvő napján. Mit tehetett volna szégyenében?! A mérég kiégette a beleit. Azért nem kötötte fel magát, mert a felesége elzart minden kötelet, számított erre, hát mérget evett szégyenében. A melléhez kapott éppen abban az órában, amikor a templomba ment a lánya. Rettenetes fájdalmak lehettek. Mindenki sajnálta, de ekkor, amikor a lány apja haldoklott, még a templomban ámult az egész falu, csak a menyasszony családja nem mert elmenni. Az összes erdőszéli cigány ott tolongott a templom kapujában, színes tarka ruháikban, felcicomázva kurjongattak, s ott a szép sváblány, őt alsószoknyában, fekete mellénykében, nagy színes kendővel, befönt gyönyörű varkocsában, kipirult arccal. Mellette a fiú, kölcsön öltönyében különösen furcsán hatott. Cikóriakávéné és a tej. Csak ezt mondogatták az öregasszonyok, s talán irigyelték a lány bátorságát. Pedig nem volt az más, mint makacsság. Ő sem tudta még, mit vállalt. A lagzin még nem mondták meg neki, mi történt az apjával.

Másnap kiballagott hozzá az anyja. Azt mondta, történt, ami történt. Fogja a férjét, hagyja a cigánysort, ne törődjön a falu nyelvével, csak jöjjenek haza. Amit Isten összekötött, azt ember nem választhatja szíjjel. Így lett cigánylegényből sváb gazda. Kell a férfi a házhoz. A lány anyja két hétig bírta. A mert a rokonságot nem viselte. Hogy csak bejöttek hárman az ajtón, eltrécseltek a Miskával, gratuláltak a nagy szerencséjéhez, részvétet nyilvánítottak az özvegynek, mert rokonok lettek, s a megárvult feleséget csókolgatták, sirva ölelgették, s közben elfelé menet meg vitték mindent, ami megtehetsz nekik. Az a mamlasz Miska meg csak hagyta. Magyarázta ő az anyósának, hogy náluk ez így volt szokás. Ha tetszett valami, elvihetted, más is vihette, ha szeretted volna. Két hét múlva az anyós is elment. Féltette a vagyont. Emésztette a bánat, a szégyen. Mérget evett ő is, ha már a férje után vágyott, ugyanazon olajos üstben főzzék a Pokolban. A lány sirva tartotta a fejét, törölte a habot a szájáról, hallgatta az utolsó szavait:

– Elemészt a tűz, édes lányom! Nem való nekem már ez, az uram mellett a helyem! A temető szélén rá temesettek! Puha még a föld, könnyen jár még az ásó, a lapát. Elemészt a tűz, lányom! Szeretlek lányom, apád is szerettem! Szép rózsám, virágom, mély tűzű szemedben magamat látom. Elomoló hajad magaménak látom! Gyűlöllek lányom, ezt tetted, de szeretlek is érte. Mentsd magadat, lányom! Elemészt a mérge...
– Anyám, én nem... Nem ezt akartam, anyám! Drága édesanyám, miért tette ezt velem? Életben maradjon drága anyám! Szalad a Miska már orvosért! Bocsásson meg nekem anyám! Drága Édesanyám...
Mindent elhisznek, ami nem igaz, azt is! Mindig kell nekik valami, amin csámcsogni tudjanak. Nem értenek a népek semmit! Most már ezt is tudom. Könnyebb lett volna, ha régen is tudtam volna. De nem tudtam.

Azt kérde, mi lett velük aztán? Hogy boldogan éltek-e? Nem. A lány mindig rendezgette a férjét. A férje meg csak a tejszint szerette, a lány sem vetette meg a cikóriakávét. Sok gyerekek született. Ahány, annyifelé szaladt a világban. Csak egy maradt meg velük a faluban. Megvette az utcában a szemközti házat. Ő mesélt sokat az anyjáról, meg a faluban mindig sokat pletykáltak róluk, ha ők nem lettek volna, miről trécseltünk volna a padoknál?! Átvészekedtek a nappalokat, de az éjszakákat megédesítették. Ezt beszéltek róluk. Mert az az asszony tudott ám pörölni, és makacs is volt. De megöregedtek. Miska is ráunt a sok vitára. Jobb szerette már a csöndet maga körül, ezért inkább csak nyelt. De az asszony még akkor sem hallgatott el. Hogy a nyugdíj kevés. A Miska lusta. Pedig nem volt az lusta, csak szeretett elheverészni délután. Hogy nem mos kezét véce után. Nem törli le a lábát, ha bejön a kertből... Na, egyszer aztán Miska is megszólalt, amikor felverte az asszony a szenderegéből, az asztalra csapott egy akkorát, hogy a pozdorjalemez is megrepedt:

– Elég legyen már! Ssz... Hogy azt a keservit magának! Ssz... – úgy kezdett épp sziszegni, mint lánykéréskor a leendő apósa. A felesége fel is húzta az orrát:

– Nem tetszik valami? Akár el is mehetek!
Miska igen megmégésedet, nem is tudta mitől, hiszen mindennap pöröltek vele, aznap talán a szelek kínozták, vagy a bütyke fáj jobban, mint egyébként, de azt mondta:
– Szedje a sátorfáját, ha már ajánlatja, és menjen isten hírvél!
Elkerekedett az asszony szája, nem tudott rögtön szólni:
– Úgy-e?
– Úgy! – mondta Miska, s karba tette a kezét, s eltökélt, de durcás arcot vágott.

Az asszony nem szolt többet, fogta magát, összepakolta a holmiját, s áthurcolkodott a lányához.

Miska az elején igen jól érezte magát. Nem parancsolt neki senki. Feltehetta a lábát a székre. Elöl hagyhatta a sonkát, a bort. Széthajigálhatta a zokniját. Nem söpört mindennap. Csak úgy kényelmesen. Felhangosította a rádiót, hogy a szobából kilépve is hallja a focimeccset, a híreket, az időjárás-jelentést... Hajnalban a fotelben ébredt, a borosüveg üresen hevert mellette, a morzsák fele a szőnyegre hullt, a rádió világlámpákat sugározott. Aztán szaporodtak a koszos gatyák. A lánya át-átjött, kérdezgette, hogy apuskám, mi történt, anyus folyton sóhajtozik utánad, ott ül a konyhában, és sírdogál, még répaszelés közben is, nem hagymát pucol. Mi történt Apus?

– Menni akart, hát hadd menjen! Nem volt jó neki semmi, nem békél meg az velem... – és sok hasonlótt mondott az öreg Miska. Közben érezte ő, hogy ez így nem jó, mert már megette az összes kolbászt, csak a megfaragott sonkacsülök lógott a kamrában, a kenyereket kietta a fagyasztóból, boltban meg sohasem járt még az elmúlt 60 évben, főzni sem látta még senki... Meg hát együtt éltek már mióta; megérezte az asszony szagát azon a lányá által át-áthozott lábos levezen is. Csak hiányzott neki, de nem akarta bevallani Miska, mert addig mindig neki kellett engedni. Aztán már tiszta ruha sem nagyon maradt. Megszokta a tiszta ruha illatát. Söpörni továbbra sem érzett nagy hajlandóságot, kicsit odapiszkált néha, de kilátástalannak tűnt a házimunka. A lánya lebetegedett, a dereka miatt feküdni kellett, az orvos még deszkát is javasolt neki, mert az orvosság nem sokat ér, csak a kemény deszka használ, meg az idő. A felesége vitte át a levest. Nem látták egymást vagy egy hónapja már. Miska tartotta magát, nézett keményen. Az asszony meg-megigazított ezt-azt, kicsit sepert, de fél óra után hazament a lányához. Keveset beszéltek. Miska nehezen aludt azon az éjszaka. Másnap nem jött az asszony. Csak harmadnap. Akkor nekiallt mosni. Miska a körmet vágta éppen, késsel, előbb ki-áztatta a lavórban, forró vízben egy órán át, de úgy is nehezen ment, nyögött, alig érte el a pocakjától a lábujjait. Az asszonyt hallotta, de ő csak a kisorádiójával volt elfoglalva, fel is hangosította, ki ne hallatszódjon a nyögés, és ült a konyhában, hallgatta a focimeccset, körkapcsolás, hat helyszínről... Hallotta az asszonyt, hogy mocorog, tesz-vesz, talán mosott is, de csak addig volt benn nála a konyhában, amíg letette elé a lábos bablevest, és fél kiló felszelt kenyeret. Akkor sem szóltak szinte semmit. Az asszony megint nem jött pár napig. Akkor sonkás tésztát hozott. És néma csöndben takarítani kezdett. Felsőpörte a morzsákat, felrázta a dunyhákat, lecserélte az ágyneműt. Egész estig maradt. Az öreg Miska inkább elbibilődött kinn a kertben, nehogy azt a csöndet kelljen hallgatnia, csak este ment be a házba, gondolta, nem lesz már ott az asszony. A konyhában egy tányér gulyásleves állt, alig langyosodott el, még épp jó volt, ahogy Miska szerette, nemrég mehetett el az asszony, gondolta. Aztán bement a szobába, nem gyűjtött villanyt, megszokta, hogy spórolni kell a sváboknál, csak odabotorkált az ágyhoz. Fáradt volt, nehezen ment már az ásás. Kis krumplit szedett ki az unokának, szerette az újkrumplit. Hát, ahogy letolja a nadrágját, s elhajítja, hallja az asszony hangját, hogy a székre, Miskám! Csak szépen! Na, gondolta, sok volt a bor, nem érezte, hogy megártott volna, de lehajolt; ha hangot hall a babonás ember, hát hallgasson rá, ki tudja, talán jót akar. Az ingét is elhajította, nem mintha direkt tette volna, csak addigra kiszállt a fejéből a gondolat, hogy a székre kell tenni az inget. Hallja a hangot újra, hogy Miskám! Ezt is a székre! Csak szépen, nem a cigánysoron vagyunk! Hát igen, gondolta, kicsit több vöröst ittam ma, mint szoktam, az az istenverte löre! Holnap majd fehérét hozok a hébérrrel. Hát úgy, trikóban, gatyában akart ágyba bújni, erre a hang újra szólítja: és a pizsama? Már kezdett eleje lenni az ugráltatásból, de még utoljára azt is húzott, tudta, merre keresse. Amikor bemászott az ágyba, furcsa meleg fogadta. Nem a bor miatt hallotta a hangot. Az asszony ott feküdt az ágyában. Nagy forróság támadt azon az éjjelen Miskában. A sötétben nagy fényeket látott gyulladni. Régen érzett ekkora boldogságot. Persze másnap az asszony tovább ugráltatta, és a fények már csak pislákolnak éjjelente. Mert így van ez, Fiam! Ezt írjad meg! Ez így igaz! Api azt gondolta, ez vár rá. Történet lesz ő is, róla is mesélni fognak a padoknál. Így is lett, pletykáltak rólunk, rólatok, Fiam. Hát még mióta írsz! Kiírsz ezt-azt. De ilyenek a népek. Mindent elhisznek, ami nem igaz, azt is! Mindig kell nekik valami, amin csámcsogni tudjanak. Nem értenek a népek semmit! Most már ezt is tudom. Könnyebb lett volna, ha régen is tudtam volna. De nem tudtam.

Tarpa Imre jókötésű gyerek volt, középmagas, izmos, arányos testű, az átlagosnál könnyebb csontú. Ez alkalmassá tette a versenyzésre, és 1954-ben eljutott a válogatottságig. Ekkor volt húszéves, és edzője figyelmeztetését komolyan vette: „Ha a brügölőben egyes engedékeny lányok tapizásával foglalkozol, soha nem éred el az olimpiai szintet.” Imre tehát leúszta a napi ötezeret, a lányokra csak mosolygott, korán feküdt, korán kelt, és a TF-en is jól teljesített. Testnevelő tanárnak készült. Szerelme volt egyébként az olvasás.

Az osztrák–magyar úszóviadalra – az enyhült politikai viszonylatokra való tekintettel – Bécsben került sor. Imre nem a legjobb magyar pillangós volt – Tumpeket sosem verte meg –, csupán a második. De a magyar bajnok történetesen beteg volt.

A csapatot a Prater Hotelben szállásolták el, a Prater Strassen: odalátszott a Prater óriás kereke. Kimenő nem volt, Imre csupán áhítozhatott a bécsi wurslí csodáira, edzeni kellett az uszodában, súlyozni a tornateremben. Nyár volt, Imre az utolsó évre gondolt és arra, hogy vajon hol alkalmazzák, ha elvégezte a Testnevelési Főiskolát. Az osztrák fővárosban egy lazább napjuk volt a vasárnap délutáni verseny előtt s a szombat délelőtti kettős tréning után, s a mesteredzőhöz tapadó túravezető (többen találgatták, hogy a Belügy embere-e) kegyesen megengedte győri buszok csalinkázását Bécs utcáin. Végigpöfögtek a Ringen, egy percre megálltak a kivilágított opera előtt – „ha bemehetnék megnézni a Varázsfuvolát” –, sóhajtott Imre, mert mamája zene tanárnő volt, és otthon, lemezen megvolt nekik Mozart operája, Thomas Beecham dirigálta rajta a bécsi operazenekart. Ám kiszállásról szó sem lehetett. Minden úszó és tisztségviselő agyában fölillant Szilárd Zoli, a sprinter esete, aki egy hajókiránduláson fejest ugrott a fedélzetről, és osztrák felségterületen kötött ki.

Aztán ott volt a Kunsthistorische Múzeum impozáns saroképülete. Imre apja némettanár volt (a szükség évében orosz tanárrá képezték át), aki rajongott a művészetekért, Imrét megtanította németül beszélni és lelkebe oltotta a festészet szeretetét.

Az estebe hajló várostúra utolsó állomása Schönbrunn volt, a kastély csillogott, szípkázott, a jovialis Ferenc császárra és a betolakodó Napóleonra emlékezett, de a túravezető az ülésükről felemelkedőknek bejelentette: „ilyenkor amúgy is zárva van a kastély”.

No és a verseny, Imre első (és történetesen utolsó) nemzetközi viadala. Osztrák ellenfele, Franz Fischer, kesehajú keféfrizurás srác volt, vele talán egykorú, és olyan széles, mint amilyen hosszú. Karjának rövidségét kompenzálta delfin tüdeje, széles mancsa és lába, kurtábbra teremtődött, s ami a lábszára hosszából hiányzott, azt pótolta az erős rüsztyje, a két széles tappancs talpa. Franz kedélyes fiú volt, a tribünön köpenyben várta számukat, hármában, mert a csávó mellett ott ült, csicsergett egy kis csaj is: Ingrid, Franz tizenöt éves húga. „Aztán meg ne verd a bátyámat” – mondta a kislány, és mutatójával Imre oldalába bökött kedvesen.

Ingrid száma már lezajlott, ez nem a verseny része, hanem bemutató volt, a kislány gyönyörűen pillangózott, elsajátítván a delfin lábtempót, habár ezzel elég kényelmesen hajtott. Imre jól megnézte: bár még fejlődőben volt a lány teste, annak minden része, izmokkal formált rajzos alakot mutatott. A két mell izmosan kerek volt, fűrdőruha takarta bimbóiról cseppent-csurrant a víz, vállának szélességével párhuzamban állt szép arányos csípője. Imrének jót tett a lány látványa, levezette versenyzésgalmát, inai rugalmasak lettek, vizet szelő testének minden mozdulatára készségesen engedelmeskedtek. Már ő is delfinezett, mert Zsolt kezdeményezésére elterjedt ez a stílus.

Ötvennél együtt fordult Franzcal, de feje a víz alól egy hajszálnyival előtte bukkant fel, s ahogy célozta a szemben lévő falat („buta fáltól falig úszók” – mondták rájuk a pólosok), úgy növelte a hajszálnyit előnyt ujjnyívrá, majd tenyérnyívrá. A hasanó víz közt is jól hallotta ellenfele ziháló lélegzetét. Az utolsó három csapás mindig a legnehezebb: a megfeszített véghajrá közben ki kell számítani, felül üssön be az ember, vagy az utolsó karcsapás nyomán becsúszson a célba. Imre felülről támadt és oldalra sandított. Franz ugyanakkor ért célba, becsúszván érte el a falat. Az időmérők fölöttük behajoltak a stopperekkel. Aztán kihozták, hogy a két versenyző azonos időt úszott a tizedekkel is. Századmásodperceket 1954-ben még nem mértek. Mikor eredményhirdetésre került a sor, kettejüknek mutatták a dobogó felső fokát. Imre azonban a második hely alacsonyabb lépcsőjére lépett.

A verseny után, a közös vacsorán Ingrid Imre mellé ültette magát, s a koccintásnál se szó, se beszéd, jobbról balra arcon csókoltá Imrét. A puzsi a száj átprésztásával sikerült, Imrében megmozdult egy izom, aztán fesztelenül beszélgettek. „Az csodaszép volt tőled” – mondta a sötétszőke lány, aki közben megszártotta enyhén hullámos haját. A búcsúzásnál Imre hosszan parolázott Franzcal, hátba veregették egymást, majd Ingridhez fordult: „Isten áldjon kislány, valószínűleg most látlak utoljára az életben.” Megsimogatta a lány haját.

Másnap reggel indult a busz vissza Budapestre. Imre a bécsi városkalauzt lapozgatta, amelyet az uszoda előcsarnokában vásárolt. *Ki tudja, talán mégis eljutok ide ismét.* A melléte lévő ülésen Kunsági, a mellúszó megrángatta a vállát: „Haver, a tegnapi kis pulyka ott toporog lent, nyújtogtatja a mancsát feléd.” De már indult is a busz. Annyi ideje még maradt Ingridnek, hogy egy dobozkát adjon a buszsofőrnök, rajta evvel a felírással:

„für Imre Tarpa”. Már túl voltak a magyar határon, mikor a pillangósúzó kinyitotta a dobozkát, mely Ingrid egy hajtincsét tartalmazta.

Teltek az évek. Imre elvégezte a főiskolát, állást kapott a budai volt Szent Imre gimnáziumban, édesapja hirtelen meghalt, egyéb munkát is kellett vállalnia, hogy segítsen Lujzi mamának felnevelni, etetni-ruházni a kisebbik Tarpát, Imre középiskolás öccsét. Hőstünk úszást oktatott, a versenyzést abbahagyta. *Egyébként sem tudtam volna megúszni az olimpiai szintet, hogy kivigyenek Melbourne-be, vigasztalta önmagát.*

Az 1955-ös karácsonyi koncerten, a konzervatóriumban édesanyja társaságába keveredett egy fiatal, feltűnően szép arcú, de kissé aránytalan zongorista, Telepi Gizella. A lány keskeny

KABDEBÓ TAMÁS

Barátok

vállal, széles csípővel rendelkezett. Mint kiderült, beszélt franciául is. Meglátni és megkívánni pillanat műve volt. A nő halkán bűgő alt hangja, mint a cselló megannyi húrja játszott a férfi érkeken, bőre fehér volt, mintha napot sohasem látott volna, sötét haja a válláig ért, barna szemének pillantása egyszerre volt szelíd, szende és precízen provokáló.

Gizella a szüleiével élt egy testre szabott lakásban, Pesten, Imre harmadmagával egy kétszobás lakásban, és bár Gizellával hamar eldöntötték, hogy dűlőre viszik a dolgot, tehát volt kivel és volt mivel, de nem volt hol. Aztán egy verőfényes májusi nap koraestjén a fogaskerekűvel felvillamosoztak a Svábhegyre, ott egy kis, védett lugast kerestek maguknak – és nehéz volt abbahagyni. Igen ám, de mindaz, ami a testiekben stimmelt, a lelki-ekben nem. Imre vallásos, katolikus családból jött, Gizelláék meggyőződéses ateisták voltak. Imre szerette a halat, kiverte a vadat – a húst általában –, Gizelláék bicsérdisták voltak, szigorú növényevők. Mindez nem akadályozta meg őket abban, hogy bolsevisták legyenek, Telepi egy szerszámgyár párttitkára volt, Gizella is párttag. Imrének gyomorgörse támadt, ha Rákosira, a kis kócosra kellett gondolnia, és hosszan kesergett, ha Nagy Imre félreállítását juttott eszébe. Egyszer, ’56 júniusában egy hetet tölthettek együtt Balatonlellén; Imre korán kelt, Gizella délig aludta az éjszakai összeborulások fáradalmait. Az utolsó előtti napon egy kóbor macska surrant be a nyitott ajtón, és a déli szendvicsét majszolva Imre bal lábához dörgölődött. Gizi fölült az ágyban, mert a macskákat igen kedvelte, otthon, az Üllői úti lakásban is volt nekik egy nőtényencájuk. Imre azonban utálta a macskákat. A sündörgő jövevényt lerázta bal lábáról, majd jobb csukája spiccével úgy fejbe rúgta az állatot, hogy az az ajtónak csapódott, megfordult a tengelye körül, aztán kimenekült. Gizi kiugrott az ágyból, s mint a párdúc, Imre fejének esett, fülébe harapott, arcát karmolta, és azt kiáltozta: „Szörnyeteg! Szörnyeteg! Egy percnél tovább sem maradok veled!” Sebteben felöltözött, táskájába csapta motyóját, kiszaladt, és meg sem állt a lellei vonatállomásig. Imre tagjai ledermedtek, s bár, idővel, eszébe jutott, hogy a lány után kéne szaladni, ehelyett fölvetette feckéjét, és vagy két kilométert úszott a Balatonban, jó útbenben.

A nyár munkával telt el, de akármennyit is melózott, hogy dögre fárassza magát, lefekvéskor estéről estére megkísértette Gizi puha árnya. Levelet írt neki: „Gyakran gondolok rád, és álomban öllelek. Olykor rajzos csipőd látom, olykor csak bőröd finomságát érzem, finom bársonyt. Az örömből, lehet, talán többet kaptam, mint adtam, de alig hinném, hogy hangod bú-

gócsiga zenéje tettetés lett volna; mélyhegedű voltál, amikor megengedted, hogy legyek a vonód. Látom szabályos arcod, s amint nyíló szemed fényét ellepi a fátyol, várom keskeny kezéd, hogy távozzék a zongorától, és megsimogasson. Várom nyíló szádát, amint megnyílik a számtól. Látom bokrodát, simogatom, majd a két kis köldök alatti domb völgyében botorkál az ujjam, hallom halk sikolyodat, mikor rügyed fölött áldozni készülök. Rebeg madár szívéd és dobog az enyém, vonakodsz, majd megnyílsz, mint méhnek a virágkehely; néhány perc az enyém, röppen a gond, a kéjek mustjával áldozok tenéked, ki két combod között hordod az éked. Oldd fel a tiltást Gizella, hallass magadról.”

E nyárvégi üzenetre október végén érkezett válasz. Csöngettek a Fillér utcai ház negyedik emeletén, Imre nyitott ajtót, Gizi a karjaiba esett. Lélegzethez jutván elmondta, hogy apját lelőtték – de nem a felkelők, akikhez meglepetésszerűen csatlakozott –, hanem az őket tankágyúval ostromló oroszok.

Nem vártak a november negyedik második fordulójáig, Gizi és Imre fölkapaszkodtak egy Ausztriába induló teherautóra, és Bécsben kötöttek ki. Imre takarékkönyvében volt néhány ezer forint, azt Lujza mamának adta, ruháit az öccsére testálta. Bécsben a segélyközpontban tárt karokkal fogadták őket. A kezdeti tömegszállítás sem volt kényelmetlen, de egy hét után egyenesen az Édenbe kerültek. Egy Frau Schmidt nevű élemedett asszonyság fiatal házaspárt keresett, kik a háztartás teendőit ellátnák. Így kerültek az Ungargasse 23-ba („éveim száma” – mondta Imre), ahol a négyszobás lakásban az öregasszony egyedül lakott, mivel korábbi ellátója is kiöregedett már. Gizi mosott,

takarított, főzött, a Bösendorfer zongorán délutánonként gyakorolt, Imre napi pár órással úszóleckéket adott az uszodában, majd felvették a hadapródiskolába, mint testnevelő tanárt. Aztán Frau Rosamund Schmidt megkérdezte Gizit – aki rohamosan haladt előre a német nyelvben –, miért hívják Gizella Telepinek, ahelyett, hogy felvennie férje tisztas nevét. „Nem vagyunk megesküdve” – nyögte ki Gizella. „Na, ezen változtatni kell” – mondta az öreg hölgy, és kapcsolatba lépett a Szent István templom esperesével, kibérelte a Demel kávéház egyik termét, összegyűjtötte a magyar páros barátainak és saját agg ismerőseinek apró csapatát, és esküvő, majd lakodalmot kerekedett. De ekkorra már Schmidt néni tolószékből közlekedett, mert bal lábát elütötte a szél. Nászajándékkul négyszobás lakását a fiatal magyar házaspárra hagyta végrendeletében.

1958. november 21-én megszületett Kisetti. Szőke baba volt, apjára ütött. Schmidt nénit még eltolták a keresztelőre, erre a Votivkirchében került sor, de talán a nagy örvendezés ártott meg neki, mivel jött egy nagyobb szél, és elütötte őt a másvilágra.

Imre derekasan dolgozott, szépen keresett, Gizi elvitte Kisettit egy jótékonyági koncertre, ahol ő maga is zongorázott. A lánygyerek szépen fejlődött, már-már gyeplőre fogva sétált a Kärtner

Strassén. „Belém több tehetség szorult, minthogy csak jótékonyági koncerteken zongorázzak” – mondta Gizi férjének, dohogva.

Egy nap Imre úszóleckét adott elemistáknak, és az uszoda legalsó lépcsőjén ülve figyelte tanítványai igyekezetét. Hátulról befogták a szemét. Megfordult. Ingrid állt mögötte, fűrdőruhában. Megölelték egymást. Ingrid mosolya olyan volt, mint amikor egy ablak két szárnyát kitarják. Imre megtartotta formáját, Ingrid kitelt, asszonyosabb lett, szép teniszlabda keblekkel, jóformájú tompsonnal. Mosolyában most is, mint 1953-ban, két gribedli keletkezett az arca két felén, egy az álla közepén.

„Hogy van a bátyád?” – tapogatózott Imre.
 „Ügyvéd lett belőle, egy munkaközösségben bojtárkodik. És a te öcséd, akit fényképről ismerek?”
 „Állatorvosnak készül. És te, látom, úszol még...”
 „A tanítványaimmal. Oktatok.”
 „Magam is. Nincs gyűrű az ujjadon...”
 „Nincs, de kellene. Menyasszony vagyok.”
 „En pedig nős ember.”

Jöttek a tanítványok, egyesek ki a vízből, mások be a vízbe, Ingrid és Imre azért telefonszámot cseréltek.

Történt 1961-ben, hogy Kisetti elveszett a Stadtparkban. Gizi egy hársfa alatti padon ült, és francia regényt olvasott, francia szótár segítségével, míg a hároméves kislány látótávolságban hintázott. Uzsonaidőben anyja érte ment, de Kisetti nem volt sehol. Gizi rémülten szaladgált le-fel, kiáltozott, mindenkit ki-kérdezett: a kislány sehol. Rohant, hogy értesítse a rendőrséget. Útközben akarta felvenni a francia regényt. A könyv a padon hevert, Kisetti a pad alatt ült, majszolta az uzsonnáját. 1962-ben Gizi csatlakozott az Állatvédő Ligához, szabad idejét azzal töltve, hogy összegereblézzet kóbor macskáknak szerezzen gazdát. Imrét beválasztották az Osztrák Úszósövetségbe, mint vezetőségi tagot, úszóversenyeken indító volt, versenybíró és túraszervező. Franciaország, Olaszország, Belgium voltak a kitűzött állomások, Gizi irigyen vette saját helyhez kötöttségét. „Egy nap nekiindulok, és meg sem állok az Óperenciás-tengerig” – mondogatta. Előbb azonban hazahozott egy gazdája-nem-akadt kóbor macskát. Ebből parázs veszekedés lett, minekutána Gizella hóna alá csapta a macskát, és kirohant a lakásból, *mint néhai Zrínyi az egykori szigeti várból*, gondolta Imre.

„Kész a gyerek vacsorája?” – kiáltott neje után Imre, de válasz nélkül maradt. Kisetti sírva fakadt, apja megvigasztalta.

Jött a vacsoraidő, az éjszaka, a másnap, a novemberi születésnap, Gizellának se híre, se hamva. Imre a rendőrséggel kerestette. Újsághírt adott le, interjút, a lapok Frau Gizella Tarpa fényképét közölték.

Senki nem látta, senki nem tudott róla, de a fénykép láttán Ingrid felhívta Imrét.

„Szeretnék segíteni” – szólta Ingrid a telefonban.

„Hát erre neked valószínűleg sem időd, sem módod” – reagált Imre egy nagy sóhajtással, majd hozzátette: „Ideiglenesen felfogadtam egy pesztonkát, reggel jön, mielőtt elmegyek, este megy, miután hazatérek.”

„Megnézhetem a hadszíntért?” – Ingrid hangjában jókedv, szeretet bujkált. Másnap ott termett az Ungargassén. Egy hét múlva már nem volt szükség a pesztonkára, Ingrid odaköltözött. Elmesélte, hogy vőlegénye, egy buzgó mócsing színész, otthagya őt egy hollywoodi szerepért. „Mikor láthatjuk a filmet?” – kérdezte Imre. „Nem érdemes megnézni. Karl egy ház mestert játszik benne, és punktum. Több szerepet nem kapott, most hordár az egyik Los Angeles-i állomáson.”

Ingrid szülei – divatárú üzletük volt a Volkstheater mögött, a Burggassén –, eleinte ferde szemmel nézték lányuk nekibuzdulását. Aztán megismerték Imrét, kinek édesanyját Kádárék kiengedték Bécsbe két hétre. A kilós lesütött libamáját, melyet ő hozott fiának, Imre egy hirtelen mozdulattal Fischerékhez juttatta. A következő vasárnapi ebéden, a Josefstädler Strasse első emeleti lakosztályának ebédlőasztala mellett már Imre is ott ült, továbbá Kisetti (olykor a gyerekszékben ülve, olykor Ingrid ölében) és egy nagy fejű játékkutya. Herr Fischer és Frau Fischer engesztelődtek.

Az ungargassei lakást hétről hétre, hónapról hónapra felújította, csinosította Ingrid. Reggel és este, az úszóleckék előtt és után – zúgott a porszívó, spricceltek a tisztogató szerek, a harmatcsöpek nyomán fényesedtek a bútorok, a vendégszoba drámai rendtelenségének helyén újjászületett a tüchtig rend. Ingrid leváltotta az elnyűtt – jobbára még Schmidt nénitől maradt – ágyneműket, a szeszes üvegeket a földről egy új üvegszekrénybe rakta, Gizella ruháit felvitte a padlásra. Ingrid Elvis Presley lemezeit szerette, vett is belőlük vagy harmincat, de kedvelte Bing Crosbyt és Nat King Cole-t is. Kisettit hozta-vitte az óvodába, majd a helybeli elemibe, hétvégeken a Wienerwaldba mentek, ha Imre is ráért, a közösen vett Volkswagen bogárban, és a szabadban Ingrid lepkék után futkorászott. Otthon a lepkék spirítuszba, majd lapos üvegszekrényekbe kerültek, latin és német nevük fémjelezték fajtájukat.

Aztán, már 1966-ot írunk, történt valami, amire nem számítottak. Mármint Imre nem, de Ingrid? Az asszony terhes lett. Frau Marika Fischer, a leendő nagymama sürgette a házasságot. Imre elment az esperes úrhoz tanácsot kérni. Az úgy vélekedett, hogy meg kell ismét hirdetni az elveszett keresését, s ha nem jelentkezik, akkor Imre nőülöképes özvegynek nyilvánítatik. Így is lett. Az egyházi esküvőre a Peterskirchében került sor, ahol annak idején, 1939-ben Ingridet keresztelték. Nagy pocakhoz nem illik a fehér túll fátyol, mokusgalléros kosztümben lépett az oltárhoz az egykori úszólány, de nevelt lánya, Etti ugyanazt a fehér csipkés ruhát viselte, koszorúslányként, amit egy évvel korábban első áldozására kapott. A gond nélküli terhességet otthoni szülés követte, a kis jövevény háromkilós volt, és kislány. „Mi legyen a neve?” – kérdezte Imre.

„Az, amit te akarsz” – felelte Ingrid.

„Hát akkor legyen Lujza.”

A keresztelőre is a Peterskirchében került sor. Imre, aki sohasem volt boldogtalan, még elégedetlen sem, most igazán boldog volt. Aztán elmúlt egy év, Lujzika már totyogott a lakásban, Kisetti tizedik születésnapjára készült. Kétnyelvű volt, noha Ingrid nemigen beszélt (még) magyarul. Imre, ha időben hazaért, rendszeresen taníttatta Ettit, kapott osztrák, kapott magyar mesekönyveket,

lemezeket, kisfilmeket is. Ingrid, ha dolga engedte, részt vett ezeken az oktatásokon, részint a férje kedvéért, részint azért, hogy a magyar rokonokkal beszélni tudjon. Egy nap Őcsi is felbukkant, két napig maradt, aztán ment vissza Pestre, végezni az egyetemet.

Etti tizedik születésnapját ünneplő szombati gyereksúr maradványait Ingrid gondosan eltakarította. A szendvicsmorzsa az erkélyre kerültek, a madáretetőbe, a torta maradványai a jég szekrénybe, a deréki égött gyertyacsonkok egy dobozba, a karácsonyi holmik közé. Korán lefeküdtek, hamar elaludtak mindannyian, a baba a babaágyban, Etti a gyerekágyban, mindkettő a gyerekszobában, Ingrid és Imre a kihúzható duplaágyban, ami nappal barna bőrpamplaggá vedlett. Az előszoba hozzájuk volt közelebb, csöngetésre ébredtek mindketten. Imre a bejárati ajtóhoz ment, hálóingben – mit apjától örökölt –, és kiszólt: „Ki az?”

„Én vagyok, Gizi” – felelte egy rekedtes, de összetéveszthetetlenül ismerős hang.

Eddigre már Ingrid is kiugrott az ágyból. A kinyíló ajtóban egy kopott, kövérkés, talán középkorú nőt látott, kezében útitáskával, melyet letett a küszöbre. Mindkét nő szívét ellepte a félelem. Ingrid egy korábbi, rettegett álmát látta valóra válni: *visszajött*: Gizi attól tartott, hogy ennyi év távollét után rögtön kiteszik a szűrét. Imre azt gondolta: *nagy piktör az idő*.

Kint eshetett az eső, mert Gizi köpenye vizes volt, táskája nedves. „Megalhatok a kisszobában?”

„Persze” – mondta kissé bizonytalanul Imre, és hunyorgott az előszobalámpa fényében. „Honnan jössz?”

„A strasbourgi idegklinikáról, ott ápoltak, kezeltek évekig. Gyógyultam távoztam.”

„Most ne karattyoljunk többet, mert felébrednek a gyerekek” – mondta Ingrid, majd sebtében előkészítette a vendégszobát, megágyazott. „Van hálóholmid?” – kérdezte.

Gizi a táskájára mutatott. „Van.”

Azt gondolta, majd mondta kora reggel a reggelinél, hogy amennyire tud, beszámol a vele történekről. Sok évvel ezelőtt, mikor a macskával a hóna alatt kirohant, vonatjegyet váltott Svájcba, ahol egyik unokatestvére lakott. Azonban Strasbourgan leszállt, hogy megigyon egy kávét, és retiküljét a vonaton hagyta. Az állomáson a fejére dőlt egy állvány, és nemcsak az eszméletét veszítette el, de emlékezőtehetségét is. Mint ismeretlen személyt kezelték jótékonyan, évekig. A nevét sem tudta megmondani. Aztán, hetekkel ezelőtt jött egy új ápolónő, akit Ettinek hívtak. Villanylámpa gyúlt az agyában, majd napról napra egyre több dologra kezdett emlékezni.

„Honnan volt pénzed?” – kérdezte Imre, aki bele-belekkantott egy könyvbe, amit akkoriban olvasott. Bethlen Miklós *Életírása* volt.

„Horgoltam” – felelte Gizi, és végigsimított még mindig csapzott haján. A kézimunkázást nem felejtettem el, és készítményeimet eladták a klinika boltjában.”

„Megmoshatod a hajad” – szólta Ingrid. „Adok sampont.”

A hajmosás soká tartott. Ezalatt Imre végiggondolta a helyzetet. *Gizi egy darabig itt maradt a kisszobában. Mihamarább elmegyek először az ügyvédhez, és megkérdezem, mi ilyenkor a teendő; majd az esperes úrtól megtudakolom az egyház álláspontját. Ő talán a püspökhöz fordul, a püspök pedig a pápai legátushoz... Volt egyszer két bibliai asszony, Ráchel és Lea – egymás után jöttek, de maradtak mindketten. Viszont nekik nem voltak svájci rokonaik. És mit szól majd az egészhez Etti? Már ébrednek.*

Bethlen Miklós életírása így zárul: „A házasságban az ember négyféle: vagy primo: politicus, azaz nemzetre, ipa, sógor által való szerencsére néz; secundo: physicus, a szépséget, a bujaságot nézi; terzo: oeconomus, gazdagot keres; vagy quarto: theologus, jó feleségre, az Isten magvára vágyódik.”

ZEMLÉNYI ATTILA

A fekete barát szindróma

A fekete barát a végkimerültsel barátkozik csak.

Akkor merül fel az esthomályból, ha a világ már nem koherens gyűrű körülötted.

Úgy jön, mint éles zefír, hideg borzongás

a 17 colos tófelszínen. Meztlábás érzékcsalódás, felületi hiba a felbolygatott rendszerben.

Nem tudni, milyen felekezethez tartozik,

de aki egyszer látta, nem feledkezhet meg róla többé.

A titokzatos abbé örömét abban leli, ha energiáidat vésszen lecsapolták, sőt el sem zárták a csapot.

Ilyenkor nem jön az álom, az üdvözítő,

nekiesel a melletted alvó forró testnek,

miközben lét és ébrenlét szakadékja fölött egyensúlyozol,

korhadtt felfügghídon, minden lépésnél

beszakadsz, majd újra és újra zuhansz,

tengelyed meg a fafejed körül pörögve.

Sokszor nyers boldogságodra sem eszmélsz.

Mikor építkeztem, évekig csak King bátyómból ettem, félelme jó meleg trágya volt sebeimre.

Gondolatai úsztak, lebegtek, mint sérült,

sötét pillangók. Mosolygós Kung-Fu volt,

malter száradt a vastagbelemben, a szívem

körül válaszfaltéglákból született a kamra.

A vizes kínozta a proszatám, a kőművesek

szódaival engedték fel a májam.

A hidegburkolók az egész családot betemették,

pedig el sem hangzott a sátáni kérdés.

A villanyászok bekábeleztek a húsunkat,

láttunk a sötétben, mint a fekete macskák és Drakula,

a gyerekek, apró szentjánosbogarakként röpködtek,

mellettem feküdt, fluoreszkált egy halogén nő.

Fölmérhettem az éjjeli házat, mint birtokát zombi tulajdonosa.

Az ács azt mondta csá, mikor félkésznél elment.

Megszabadított a tér bilincseitől,

a nappaliból láttuk hunyorogni a csillagokat.

Utoljára még újra a bankba mentem,

csurom vízpisztollyal, nyirkos ingem alatt.

Nem szól semmit, csak eltűnik, majd beúszik a

perifériás látásodba újra. Nézi a halántékdod,

vagy nézi a tarkód, úgy unszol. Szaggatott, rövid

álmaidba is magaddal vonszolod, egy éhes farkas

bőrébe bújva. Ott aztán Ézsaiás, elhiszed neki,

hogy együtt lesztek vad áldozat és vad vadász.

Meg tudom csinálni, mondod, mint egy lendkerekes

játék, amit isten vagy ördög megint felhúzott.

Meg tudom csinálni! Mondod a barátodnak, aki az

ellenséged. Fény és ellenfény, árny és ellenárnyék,

hitetlen sületlenség, légszomj a légvárban.

Meg tudom csinálni, mantrázod, és még

megköszönöd, hogy megmentette az életed,

mielőtt egy érted szóló zsolozsmával kioltaná.

Az istenek is nevetnek rajtunk

Sopotnik Zoltán

Futócirkusz

Nagy zajjal verik fel a cirkuszi sátrat. Este előadás lesz. Idegen, szomorú állatok remegnek a lakókocsik mögött. Állítólag egy angyal lesz a fő attrakció. A szédült porondmester szerint ma megváltja a világot. Pénz fog hullani az égből. Meg érzés. Mert az úgy hiányzik.

„Olyan angyal ez, hogy szinte ember. Olyan angyal, szinte halott. Álmodból vannak áttetsző szárnyai.”

A lakótelepen mindenki az esti cirkuszra készül. Mosdatják a három árvát, akik még nem láttak olyat. És az ember, aki előre megérez dolgokat, sírva imádkozó tömeget lát a sátor körül. Gyorsabban ver a szíve, mint szokott. Nem szól senkinek.

Sirokai Mátyás

Origó

Napról napra ez a szürkülés, a szavak szobafogsága. Ülök szemben az ablakkal, és nem látok ki magamon.

Megint az, hogy honnan kezdjem el. Ülök szemben az ablakon, a szoba visszapillantása kék-fehér keretbe foglal.

Egy busz megy el, mögötte az ég, előtte az út, mögötte halad a visszapillantása. Ülök, megint az, hogy honnan

út, meddig ügyes próbálgatás. Az ablakkeretből kilóg a lábam, a híd, az út nagyobbik része, a honnan indulás.

Ülök szemben az ablakkal, fehér keret, origó, nullpont.

Krusovszky Dénes

Nem tisztul

Délutáni fény, az üres szobában egyetlen szálon függő poros villanykörte.

Nem tisztul. És a nyomok sem fogynak, bármihez érek, ezek a foltok.

Mintha koszos kézzel tapogatnálak.

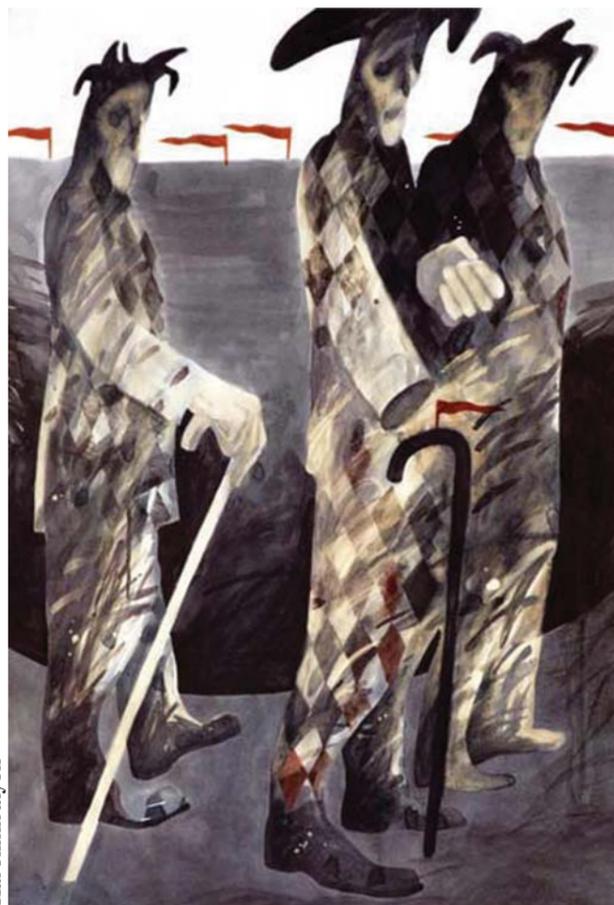
Elállt az eső, de a felhők helyén az ég, nem tisztul, üres.

Telep-versek

Meg érzés

A *Telep* relatív és/vagy abszolút ifjú költőkből álló csoport. X („szám ide”, Arany János) tagja van, Y éve álltak össze, lehet, hogy olyan nagyon nem is ismerik egymást. Z ideje ismerem néhányukat, kit hogy/sehogy, közülük jó pár től A minőségű, B mennyiségű verset olvastam vagy hallottam fölolvadni, bizonyos részszöveggel árva szót sem beszéltem még, van, akit nem is láttam. Olyan is akad, aki a tegeződös levelemre vissza(föl)magázott, mert, úgy látszik, von Haus aus nincs jól eleresztve. A szolidaritáson alapul. Gondolom. A szakma nem az egymás-szeretés, körkörös benyalás hiányát, hanem a minimális szolidaritás hiányát nyögi, ez viszont tuti. Nyögi, az lehet, hogy nagy szó, a(z úgynevezett) művészet presztíziséért mindenestre maguk a(z úgynevezett) művészek felelősek leginkább, és ez, ebben az eszement hajszában-kapkodásban, mintha nem volna kellőképp belátva. Nincs átjárás, kölcsönös ismeret, de még ismerkedés sem a különféle diszciplínák, művészeti ágak között, mind magába(n) nyomul, elég magában, soha nem látsz képzőművész verniszátsán író, kortárs zenei hangversenyen színészt, balerinát költőnek udvarolni satöbbi. A szakma saját maga sem szavaz saját magára a testével, jó, akkor legalább legyenek ilyesmi kiscsoportos egymásért-nyomulások. A *Telep* normális alakulat, újabb s újabb poéták összeállnak, és egymásra figyelve figyelik magukat, ez az úzus, rendben van ez így. Szép. És hasznos. Üdítő, vicces, szórakoztató, unaloműző, anti-frusztráns, lehet sörözni, csajozni stb., egymásba fogózni, egymástól ellesni, lásd még: vak vezet világtalant. Jönnek új s újabb-undokok, apafiguralém-szárolók, nagyon helyes. Meg nem-undokok, nem-mészárlók, az is helyes: valamennyien hol mészárolunk, hol meg nem, attól függ, meg nem mondanám, mitől. Ja, és el ne felejtsem, majd páran abbahagyják közülük. Feladják. Feladja, vált, megunja, besértődik, egyszerűen lemorzsolódik. Bonyolult morzsolódik le. Nem mondom meg, kicsoda, pedig, nocsak!, volna tippem. Jönnek mások helyette, és nem is helyette, csak úgy jönnek. Változnak az erőviszonyok, de piszokul, végképp nem mondom meg, miként. Fogalmam sincs. Meglepően. Kalkulálhatatlanul. Összevész ez azzal, az meg amazzal. Kibékül, kilép, újrakezdi, abbahagyja. Abbahagyják az egészet. Aztán nosztalgáznak rajta, miatta, *de persze mégse*, most nem folytatom, majd elvállik. *Pénz fog hullani / az égből*. Mindez megérezés. *Meg érzés*. Deres, Pollágh, Sopotnik, Dunajcsik, Ijjas, Sirokai, Nemes, Bajtai, Pálffy, Krusovszky, Szabó, mint egy futbalcsapat: legyen most ez az ő meccsük. Hölgy és urak, döntő az irány.

KUKORELLY ENDRE

Háromkirályok

Pollágh Péter

Apa

Ünnep van: szenzációs-an messze attól, ami jó. Apa mérnök, nem tudja a szívét lerajzolni. Üvegbe bújt, ő abba öltözött. Kaparod az arcát az üvegről le (szilánkosra törnéd), de nem sorsjegy. Hideg. Harapni lehet. Zabálja az arcod, s egyre éhesebb. Fehér gyolcsot tekersz az üvegre, s már nem is fáj. Ragyog minden gombod: hibás vagy, de nem az apád.

Ijjas Tamás

Szennyes

Fektesük le a szabályokat, mondja a szabályos arcú, baszok a szabályokra, nyomom el a csikket, az övét, nem nekem valók ezek a parázs viták. Nem tudta, hogy a szám is mocskos, azt hitte csak a gondolataim hátsók, feneke alá tolja a kezét, így koncentrált, mintha végén ülne, ismerjük az ilyet. Pénzügyis, ő már csak tudja milyen mások szennyes, engem is elkönyvelt gyorsan disznónak, ezzel izgatom, tudja ereimben mi az ellenérték, a szív aranyközép, csak az árnyékom jeges, kéri, cseréljünk, cseréljünk, de azonnal helyet.

Ami ezután jön, nem hiányzik. Dobnám a nőt, ejtem a témát, mint mosógép a hajnali rendet, felzavarom. Ég a farkam, nyomd el a csikket gyorsan, az én beszédem tiszta beszéd, menjünk, nem fogsz hiányozni, mint az árnyék kövess, és ne cserélj fehéreneműt, ha hozzám értünk, jegyezd meg, ne cserélj az árnyékkal helyet.

Pálffy András Gergely

[egyszer azt]

egyszer azt mondták nekem két perc alatt el lehet örökre veszni *ennyi marad a múltból épp csak egy tükörrnyi test. és ha egyedül indulsz meg sem érkezel.*

a lépések helyén mindennap valaki más. akár a visszhang egy körfolyosón: mindegy hogy merre indulsz valami mindig éppen most tűnik el.

Ünnepe

Dunajcsik Mátyás

A császár zenél

*Nemes Z. Márió „Birtokon belül, területen kívül” című szövegére
Térey János „Ultra” c. kötetéről*

Nincs több Sturm und Drang, ez már a weimari korszak –
Kimért és súlyos tánclépésben botladoznak
A trónteremből hátráló udvaroncok:
A Császár zenél. Magában. S ilyenkor néha boldog.
Hangszere könnyű fából készült bútordarab,
A lapján görbe írás: „Ismerd meg önmagad!”
Kint az elmenők még titkon összesűgnak:
„Nincs több Sturm und Drang, ez már a weimari korszak.”

Ahogy távoznak egyenként, úgy jönnek a Témák:
Soha ilyen sokrétű, fénylő s mégis egyhangú fűgát!
A dallamívek a néma tárgyak és szobák helyébe lépnek,
Megannyi vetített, tüélesen látható kísértet:
A Császár bejárja birtokát, amelyre gondol,
Pedig el sem mozdul az óriás csembalótól,
S arra sincs gondja, hogy mások megcsodálják –
Ahogy távoznak egyenként, úgy jönnek a Témák.

„Bár ő a Törvény, mégis törvényt szegni vágy:
Világnyi tükrébe lépve lépne át – önmagát!
Pedig nincs dallama, ami körbe ne érne.
Boldog? Rendben van... csakhát... mivégre?”
Mondja elhűlten a legtítkosabb Tanácsos.
„És ha így megy tovább, kiürül a Város.
Ifjan lázongva vallott törvényt és szabályt –
Most ő a Törvény, mégis törvényt szegni vágy?”

De zengnek tovább a termek, mint a hangszer,
Míg este lesz, majd reggel, este, újra reggel;
S az udvaroncok zúgolódva újra összegyűlnek,
Hogy megrohmozzák a rég trónra emeltet –
Végül be is törik az ajtó dupla szárnyát:
Csak épp a Császárt, és csembalóját nem találják.
Üres szobában állnak, néma döbbenettel.
De zengnek tovább a termek, mint a hangszer.

Szabó Marcell

Family Man

*Változat egy Fleetwood Mac-témára,
Kemény Istvánnak*

Álltunk a fal előtt, a présháznál, nem messze
a telekhatártól. Öten maradtunk addigra, s
ittunk egy hete jószerivel mindent.

Harminc felett, elázva, gyerekhúst, asszonyt
s egy hintalovat hagyunk hátra. Reggel
elvoltunk délutánig: csúszdához, lángoshoz
szokott a test.

S mint a kisebbik fiú, ha nőni kezd, többé
nem volt letorkolható.

Hat körül került a fecskére sort, trikó a kézbe.
Álltunk a fal előtt, ott fenn s csöndünket
adtuk össze. *A túlpart szeles*, ez egy mondat volt
akkor, *útjai hajszálerek*, máskor meg egyre csak ez.

Járni aztán külön-külön tanultunk. Én mentem,
térdemben régi izgalommal.

Egy ilyen fazon beleköt a turistákba,
ez a feleségét szidja, úszni négykézláb indul, és
sírva kéri ki a sörét. Ez olyan.
Ez a vízbe pisál.

Nyár eleje volt, mondom, s a víz hideg, de így is
csak ugyanarra futja. Négyötven, éjjel, vissza
egy kivilágított strandra. A nagy folyókon túl
másokat majd megjegyeznek mások. Mi kerti
széken, múlt idővel föl nem nyitható, itt az maradt.

Majd sört hozok, majd nőni hagyom s nevelem
mind, az enyéimet. Az esti fényt, a ricsajt, húsomat.

Bajtai András

Szín és hegedű

A pirossal kezdte, majd a sárgáért nyúlt, végül
a kék következett, egymás után falta fel mindegyiket;
a betűember aznap este színeket vacsorázott.

Éhes volt, a hangok pedig valahol messze jártak,
és nem maradt senki a városban, aki vigyázott
volna a színekre. Kiradírozta tehát a kerítéseket,

és evett a betűember. A süket nő pedig mindezt
végignézte, aztán elövette a hegedűjét, mert a hegedűben
sziklás táj van, hol kaktusz terem, és fúj a szél.

Deres Kornélia

és a varázsló

igazából sosem beszéltük meg ki és mióta
fekszik a kertedben a borostyán
alatt inkább csak játszottunk
mindenfélét kézen fogva például
hogy te vagy az apám hisz az
apakérdés fontos dolog csak valahogy
mindig elcsesztett egy kicsit nálam
és talán az én hibám is hogy mikor
két slukk között a hamutálca
új értelmet ad a térnek mindig
olyankor kell arra gondolnom
hogy titokban biztos híres emberek
és költők fehérműit lopkodod
aztán estéknként megszagolod őket
és egy óra múlva már a bódulat határán
te sem tudod majom vagy-e vagy ember
és a kezed is csak arra kell
hogy elrejtse derekyeid a hátsó
kertbe a borostyán alá apánk mellé

Nemes Z. Márió

Az öl ami öböl

Ha egy ajtó kifelé nyílik,
ne verj szeget a parkettába,
ámbar egy apa, ha ez a dolga
mindig be
és befelé néz.

Negyven után nincsen abortusz
csak félszázaz
szeretet:

amikor a kertben
szárító-
kötél
alá kell
hajlítanom a fejem,

vagy amikor nem figyelek
oda
és majdnem le-
rágom a kezemet.

Letépett köröm lefolyóban,
félbőr hullámzik a vízben.
A semmise
vagyok én a gyásznak.
Kitépett búcsú,
elsötétített
kád.

Parmenidész töredékekben fennmaradt műve egyike a leg-híresebb, leggyakrabban vizsgált és hivatkozott preszókra-tikus szövegeknek. E tanköltemény a bölcséleti argumentáció, a verses forma és a hitbéli kinyilatkoztatás szerves egysége. A töredékek gyakori „használat” ellenére – Sebestyén Károly évszázados (Steiger Kornél szerint „nagyon elavult”) fordítását kivéve –, Parmenidész hexameteireinek nincs magyar nyelvű verses fordítása. Ezt a hiányt szerettem volna pótolni, amikor a Parmenidésznek tulajdonított, görög nyelven fennmaradt fragmentumokat megpróbáltam – a hexameter-formát megtartva – magyarítani. Nem foglalkoztam sem a 18. számú, Caelius Aurelianus-töredékkel (DK 28 B18), mivel ez latin hexameter, sem a 20. számú, Platón prózájából származó szöveggel (Theaitétosz 180 e).

A fordítás során szem előtt tartottam Szabó Árpád és Steiger Kornél prózai fordításait, Simon Attila észrevételeit, valamint Bodnár M. István kéziratos formában hozzám jutott Parmenidész-fordítását. Steiger Kornél számos észrevételét is figyelembe vettem, és fordításom szövegét ezek értelmében javítottam. Alább a fennmaradt szöveg prooimionjának, 1. fragmentumának hexameter-fordítását mutatom be, néhány prózai változat kísér etében. E beavatási jelenetben Parmenidész elmondja, hogyan került ama titokzatos istennő színe elé, akit Heidegger Alétheiával, azaz az Igazsággal azonosít, míg mások (például Mourelatos) sokarcú, több megszemélyesített fogalomból (Alétheia, Diké, Peithó stb.) összegyűrt istennőnek vélik.

VÉGH ATTILA

A verselő Parmenidész

Szabó Árpád fordítása:

A paripák, amelyek visznek engem, amerre indulatom irányít, célhoz juttattak, miután arra a híres útra léptettek a daimonok, amely minden városba elviszi a gondolkozó embert. Erre vitettem, mert erre vittek engem a sokértelmű lovak húzván a szekeret, és erre mutatták az utat a leányok.

A tengely a kerékagyban a sípnek a hangját adta kitézesedve, mert szorult a forgó körökben kétoldalt, míg sietve vezettek a Napleányok a fényre, elhagyva az Éjszaka házát, fejükről kezükkel félretolva főkötőiket.

Ott vannak az Éj és a Nappal pályáinak kapui, szemöldökfa és köküszöb tartja őket; ebben állnak az éteri ajtók hatalmas szárnyaikkal; ezeknek forgó kulcsait a sok-büntetést-osztó Diké őrzi.

Ezt rábeszélve a lányok hízogó szavakkal meggyőzték gondosan, hogy nekik a csapokkal ellátott reteszt gyorsan félretolja a kapukról. Feltárulva szélesre nyitották az ajtószárnyakat, az ércel gazdagon kiverteket, amelyekre a zár és a retesz illett. A feltárult kapukon át egyenesen vezették a lányok a fogatot és a lovakat.

Az istennő pedig kegyesen fogadott engem, megfogta kezével a jobbomat, és így szólt, így beszélt hozzám: Ifjú, halhatatlan kocsihajtók útítársa, aki a lovakkal, akik téged visznek, házunkhoz érkezel, üdvözlégy! Mert nem rossz sors küldött téged erre az útra, hanem törvény és jog. Meg kell hát neked mindent tudnod, mind a kerek igazság rendületlen szívét, mind a halandó vélekedéseit, amelyekben nincs igaz megbízhatóság. De mégis meg fogod ismerni ezeket is, hogyan kell a látszatnak, amely mindent áthat, mintha valóságos lenne, érvényesülnie.

Steiger Kornél fordítása:

Kancáim, melyek visznek, ameddig a vágyam elérhet, vittek, vezetve, midőn az istennő nagyhírű útjára elragadtak: ez viszi minden városon keresztül a tudó férfit.

Ezen utaztam, mert ezen vittek a sokesztű kancák kocsimat húzva; az utat pedig lányok mutatták.

A tengely a kerékagyban síp hangját adta izzásig hevülve (hiszen hajtotta két jólkerekített kerék mindkétfelől), amikor Hélios leányai, kik elhagyták az Éj házát, siettek, hogy menjenek a fénybe, kezükkel taszítván hátra fejükről a fátylat.

Ott van az Éj és a Nappal ösvényeinek kapuja: szemöldökfa és köküszöb fogja közre, magát az éteri kapunyílást nagy ajtószárnyak töltik ki. Váltakozó kulcsaikat a sokat büntető Diké őrzi.

Őt a szépbeszédű lányok lágy szavakkal megfontoltan rávették, hogy a csappantyús reteszt késlekedés nélkül taszítsa hátra a kapun. A kapuszárnyak tátongó nyílást tártak megnyilván, midőn a sokercű tengelyeket a furatokban egymás után megfordították, a szögekkel és hegyekkel ellátottakat. Aztán rajtuk keresztül egyenest bevezették a leányok a széles szekéruton a kocsi és a lovakat.

Az istennő pedig nyájasan fogadott, jobbajával a jobbom megfogta, ekképpen szólt és így szólított meg: te ifjú, aki halhatatlan kísérők társaként lovakkal, melyek visznek, házunkhoz érkezel, légy üdvöz! Mert nem gonosz végzet küldött, hogy rátérj erre az útra (amely ugyancsak távol esik az emberi túlekedéstől), hanem a törvény és a jog. Mindent meg kell tudnod, mind a jólkerekített Igazság rendületlen szívét, mind a halandók vélekedéseit, melyekben nincs igaz bizonyosság. Ám azt is meg fogod tanulni, miként szükségszerű, hogy a minden által mindent átható jelenségek valóságosak legyenek.

Hexameter-fordításom:

Kancák, melyek visznek, ameddig a vágyam elérhet, vágattak sebesen, rátérve az isteni útra; bölcsék járnak ezen, beutazva a mindenséget¹.

Erre haladtam, mert ide hoztak bölcsen a kancák húzva kocsim, míg lányok voltak az útmutatóink.

Feltüzesülve a tengely sípolt, sirt a furatban (örvénylő kerek hajtották mindkét végét), akkor Hélios égi leányai arra siettek már odahagyva az éjszaka házát; értem jöttek s fényre vezettek, hátrataszítva fejükről a fátylat. Ott, kapukon túl Nappal s Éjszaka útjai nyílnak; kétfelől őket, ölelve, szemöldök s köküszöb² őrzi. Égre emelten szárnyas, éteri ajtók állnak, kettős kulcsaik öre Diké, nagy fájdalomosztó³.

Akkor a lányok meggyőzték őt lágy szavaikkal, s rávették, hogy tolja a zárat félre előttünk. Elfordultak az érces tengelyek akkor a lyukban: végtelen űrt tártak fel az ásitó kapuszárnyak; tárt kapukon mentünk át, majd széles kocsiúton hajtottunk a szekérrel, s kormányoztuk a lányok. Engem az istennő kegyesen fogadott, a kezébe fogta a jobbom, s így szólt üdvözlő szava hozzám: „Ó, ifjú, örökéletű hajtók hű útítársa, s kancáké, kik vittek, amíg csak e házhoz elértél, légy üdvöz! Nem balsorsod szánt erre az útra (mely mindattól messze esik, mi az emberek útja), nem, hanem isteni rend és törvény⁴: meg kell tudnod mindent, meg kell látnod mind ama jólkerekített, gömbformájú igazság nyugvó szívét, mind az emberi vélekedést, melyben nincsen bizonyosság. Ám még így is tudnivaló mind, merthogy a látszat elhíhető jogosan, hisz mindent teljesen átjár⁵.

Arany Ágnes

Egy régmúlt karácsony

Mint seben a var,
omladozó vakolat
öleli a falakat.
Emlékeim nagy háza,
s a végtelen torony
beletörpül a valóságba.

A tornác mögött kifordult,
összetört és megcsonkult
az otthonra nyíló ajtó,
ahol a tűz zenéje
ritmusokban pattant ki
a cserépkályha rácsain –
megannyi élő zsarátnok.
Fa illattal ölelkeztek a lángok,
és szerelmük visszfénye
a padlón vonaglott félve.
Szánkok csikorgását
nyelték el az ablakok:
kint semmi, csak fehérség
– irdatlan havas térség –
ez a ház volt a világ.
Ezüstös ragyogásban,
szeretettel fénylő arccal
jött a karácsonyi angyal
ebbe a szobába, az én fámhoz.

Most nyárt lehel a rét,
a fenyves árnyéka
óvatosan a patakba lép.
Régmúltamat keresgélve
fűben, kövekben, porban
az úton baktatok,
s a magasság kékjébe burkolózva
összebújnak felettem a csillagok.

Egy évvel öregebb

¹ A Parmenidész-fordításokban e helyütt megszokott „város” kifejezés csak konjektúrán alapul. A szövegből nem derül ki, hogy min viszik keresztül a kancák a tudó férfit. A kozmikus asszociációs terű „mindenség” szerepeltetése azért indokolt, mert anticipálja a beavatás végső fokára ért bölcs jutalmát: az égi kocsiázást.

² Kerényi Károly itt a parmenidészi filozófia vallási eredetének tanújelét veszi észre: „Parmenides előtt is megnyílnak a természet kapui. S a küszöb, amelyen áthalad, talán nem véletlenül éppen köküszöb (*lainosz udosz*), mint Apollon delphi templomáé már Homérosnál. Mindez az új metafizika, s a jósök és misztériumok ősi vallásának közösségét juttatja kifejezésre.” (Kerényi K.: Hérakleitos és a görög filozófia eredete. In: Az örök Antigoné. Paidion, Budapest, 2003)

³ A Diké jelzőjeként itt szereplő *polüpoinosz* (*polüponosz*) sokat fáradozót, sokat tűrőt éppúgy jelenthet, mint sok fájdalmat okozót. Szabó Árpád *sok-büntetést osztónak* fordítja, Steiger Kornél *sokat büntetőnek*. Diké, az igazságosság és az igazságszolgáltatás istene a tragédiaköltők műveiben az Erinnuszokkal együtt könyörtelen istennőként jelenik meg, aki a bűnösöket szörnyűmód lesújtja.

⁴ Az itt szereplő *diké* kifejezés megegyezik a kapukat őrző istennő nevével.

⁵ *All' empész kai tauta mathészeai, hōsz ta dokunta khrēn dokimōsz einai dia pantosz panta perōnta*: ez a mondat jelentős „szétfordításon” ment keresztül. Kirk, Raven és Schofield így fordítják: „Ám emellett meg fogod tanulni azt is, miként kell a véleményeknek hihetőleg léteznük azáltal, hogy mindent minden áthat.” A lábjegyzetben pedig ez a kiegészítés áll: „Vagy: hihetőleg minden keresztül mindent áthatónak lenniük”. Steiger Kornél magyarítása: „Ám azt is meg fogod tanulni, miként szükségszerű, hogy a minden által mindent átható jelenségek valóságosak legyenek”. (Steiger K.: Parmenidész és Empedoklész kozmológiája. Áron Kiadó, Budapest, 1998, 118. o.) Szabó Árpád fordításában: „De mégis meg fogod ismerni ezeket is, hogyan kellett a látszatnak, amely mindent áthat, mintha valóságos lenne, érvényesülnie.” (Parmenides: Töredékek. In: Existentia, Vol. V. Fasc. 1–4, 1995.)

1.

A telefon üresen cseng ki. Üres élményvesztett test. Alig lélegzik. A fáradtság pillanatnyi, mint az öröm. Az asztalon félbehagyott zománccarabkák, néhány tábla a falnak támasztva. A befejezés utáni rezgő megnyugvás mozzanata. A padlón. Jó a kép. Egészen új. Valami belőlem. Néhány perc múlva felébredek. Folytatom a keresést. Küzdelem. Percnyi csendet kértem. A telefon zajosan kicseng.

Magasba szállni vágytam. Kis léghajók...

2.

Rengeteget számoltunk, rendszert alkottunk. A negyedikig jutottam. Nyomom a csengőt. Erősebben. Talán ebben más az alkotó. A művész. Erősebben nyomja. Hát nyomtam. A negyedikben a panel melegében a két comb közé szorítva. Közönyösen. Rendezett a kép.

A képekben élek. Talán sokszor tovább is, mint az engedett.

3.

Telefonon szólt. Feljön. Szeret. Én is. Másként. Sokáig érlelt örlődés eredménye, netán csodája lehet. Lévén – nem vagyok szónok, sem író. Festő. Azt mondják. Nem fordulhatok szembe mesterséggel. Nem ámíthatok, vagy megteveszthetek. Illúzió. Amott érzékelve.

4.

Lakásban képek a falon. Művi rendben. Nem festmények. Fotók. A nőről. Fialabb korából. A fenekéről. Rengeteg. Feszés vonalai izgalmas disszonanciában arcának széptelenségével. Ebben nem változott. A kor csak az arcát birtokolta. Eluralkodta. A testét, mint a csodálat tárgyát, érintetlenül hagyta. Játsszak vele. Tettem is. Hetente. Egyszer.

5.

Nem született gyermekük. Több éve együtt feküdtek és keltek. Az egyetem óta. Mindketten külön lakást tartottak fent, nehogy sértsék egymás individualitását. Ideológia.

Üres élményvesztett testek. Nem bírtak gyermeket lélegezni. Létrehozni tartalom nélkül. Ideológia nélkül elvesztett forradalom.

A lány tanár volt. Rajongott a férfi formabontásai iránt. Amolyan kiválasztottnak érezte magát. Izgalmas show. Játék. Kezdetben gyakran meglepte a férfit. Próbált megfelelni. Más lenni. Nem ment. Unalommal kezdett rájuk nehezedni a megszokás. Rutinná vált önhitegetés. Azonos szerelmeskedő mozzanatok. A lány félt. Az egyedül maradástól.

6.

A férfi az egyetemen tartott kurzusokat a zománckészítéstől. Gyakran beszélt arról, hogy az irodalomban nem fejezhető ki teljesen megannyi érzelmi tartalom. Sem lelki indíttatás. A szavak sohasem fejezik ki a teljeset. Ha arról kellett beszélnie, mit jelent festeni, mit érez aközben, az majdnem olyan volt, mintha az életének minden mozzanatát megosztotta volna növendékeivel. Mélységes magasságokról sutogott. Halkan formázta a szavakat. A mester szeretkezett a szavakkal. Növendékekkel is.

7.

Fő fontos megrendelésen dolgozott. Hosszú napokra eltűnt, majd hirtelen feltűnt. Lelkesen rohant a nőhöz, aki magához ölelve együtt örült a mesterrel. Rajongott. A férfi ilyenkor szorongott. Érezte a nő szívének verését. Őszintéket dobant. Ilyenkor zavartan szerelmeskedtek. Éjszakára hazament.

8.

Néha árnyékom követem utcákon át. Egymagam sétálok, mégsem vagyok egészen jelen. Parkokon, hidakon át, emberek mellett, pillantásokon át feloldódva a fényben vagy a ködben. Eső előtt... Közvetlen utáni hangulat az igazi. Azok a percek. Vagy menni, de nem érezni a lépéseket és távoakat. Vagy csak leülni egy padra varjúfelhőt nézni, kicsit átlényegülni. Elrepülni. Vagy csak egyedül érezni: egyedül lenni. Valami süvít a szélben. Meg kell találnom...

9.

Rekeszket erősített fel a fényes lemeztáblára, majd óvatosan föltöltötte színes zománccal. Parányi részletek kezdtek a hatalmas táblán kirajzolódni, ahogyan az égetés után kivette a kemencéből. A vázlatok szanaszét heverték a szobában. Színesek és fekete-fehérek. Mindennap, az órái után a közelben épült szálloda halljába ment, ahol az előtér falára készítette el az egész aulát uraló fali zománcképet. Mozaikok,

amik értelmüket és teljességüket csak az utolsó hiányzó részlet behelyezésével nyerik el. A zománctáblák napról napra jobban kitöltötték a teret. A mester egy kristálygömböt függesztett az aula középpontjába, amelyen a helységbe hatoló fény megtörve, a különböző napszakokban más és más pontján világította meg a zománc felületet. Gyakran besétált hétvégeken is, és elnézte, hogyan világítja meg a fény és kelti életre a színeket a hatalmas falon. A zománccal magát látta megfeszülni, egy női testtel ölelkezve, és a vágnak, a rég nem érzett szenvedélynek átadni magát. Öregarcú felhő úszott a nap felé...

Panni

10.

Mert léteznie kell egy nyelvnek – mondta az előadóban összegyűlt hallgatóságnak –, amely olyan szavakból ölel gyöngysort, mely csak bennünk létezik, vagy ebben a nyelvben, s néha elrendeződnek s éreztetnek valamit. Valami hasonlót. A szavak szimplán nem fejezhetik ki a teljeset. Rejtve maradt megannyi érzelmi tartalom, lelki indíttatás. Indíttatás a lélekből.

Ha kinyitom a szám, a varázsos szavak másodlagosak. Ha őszinte maradok, a belülről áramló érzések közvetlenek és túllótnak bizalmasnak tűnnek. Ezért nem beszélek, írok. Ez az, ami mindenben visszatart...

Ha egy képzőművész nem képes azonnal válaszolni zavarában, nem biztos, hogy félműveltségben szenved, szavakat fogdos. Kerget. Nem is kell feltétlen alkotónak lennie. Speciális esete vagyok a szótlanágnak. Különlegesnek hisszük magunkat. A többiekétől eltérőnek. Ez a törekvésünk tesz tökéletesen átlagossá, és leszünk olyanokká, mint mindnyájan. Szürkén színesek.

Ötletem és fantáziáim végtelenek, s olykor más művészeti területeken, más eszközökkel közvetíthetők, nyerhetik el elképzelt alakjuk-értelmük. Mint a szobámban heverő vázlatok. Színesek és fekete-fehérek. Ezer és ezer vázlat vázlat marad, mert csak az lehet. De egy vázlat, akár egy kimondott szó: cseng. Valamiről. Kézzegye, festett-írt gondolatai árulják el. Kifejezik Teljesen. Az alkotót. Az ént. Azt mondják: „így is lehet nézni a világot”.

11.

A mester fél hatra hívta. Korrektúra. A műterem bejáratánál, valamivel korábban, összeszorult gyomorral markolászta a fiatal fiú a vázlatokat. Bekopog. Néhány percnyi várakozás után a mester alsógatyában nyit ajtót. A háttérben egy felsőbb éves, meztelen lány tart maga elé lepedőt. Résznyi betekintés. Az ajtón. A munkába. Alkotói lényegülés.

Fél hatra hívták...

12.

Othon egymásnak háttal fekszenek az ágyban. Egyikőjük sem alszik. Már nem is tettetik. Szótlan együtt lélegzés.

Félévente vesznek össze. Félév és egy nap békülnek ki. Bizonygatva a kölcsönös szerelmet. Félév egy nap és két hét a dolgok visszarendeződnek. A nő szerelmes, a férfi nem. Szereti. Szerinte ez fontosabb. Persze maga sem hiszi. Mondja. Egyre többször...

13.

A festő szüntelenül a boldogságra vágyott. Örök sóvárgás. Örök sóvárgója maradt. Így volt ezzel a gondolattal a nő is. Gyakran ismételte nagyanyja régen elmormolt mondasát: ki tudná sorolni a túlvilágra elégedetlen távozóok névsorát? Ilyenkor a festőre gondolt. A szerelmükre. Szerelmentelen szerelmükre. Kényszeres együttlélegzésükre. Gyermektelenségükre.

Néha, mikor régi csoporttársaival találkozott az egyetemről, mind a fotókat mutogatták, és pufók angyalakkal való élményeiket mesélték. Hallgatott. Ilyenkor érezte a fájdalmat. Nőtlennek érezte magát.

14.

Anita végzős lány volt. Szép. Telt karcsúsága, hosszú combjai megigézték a mestert. Vázlatokat készített róla. Minden délután tizenöt órától tizenhat huszonötig. A mellébe harapott. A lélek, ha tárgyiasul, bizonyosan a mellékben van a legközelebb. Próbálta a legnagyobb részt szájába venni és ízlelni. A lány barátja minden délután tizennyolc órákor várta a lányt a kollégiumban. Fél óra és öt perc volt a megtisztulásra. A mester ízeit lemosni és a lelket megtisztítani. A fiú mit sem sejtett. Óramű pontosság. Titka mindennek. Mindig a klubba mentek. Ittak. Majd szeretkeztek. Mindennap. Az idő fontos. A narráció miatt. A lány azt mondta csak Ő van neki. Boldog. Vele boldog. A fiú arcában a mestert látta.

Félbehagyott vázlatok... Mennyi vázlat vázlat maradt. Csak az lehetett.

15.

Nyolc perccel fél hat előtt valaki kopogtat. A mester alsógatyában nyit ajtót. A lány egy drapériát húz magára a pamlagról. Az ajtó résnyire nyílik. Kilitás. Belátás mindebe. A korrektúra csak fél hatkor kezdődik.

16.

A készülő kép lassan betöltötte a teret, eluralkodva mindent az aulában. A művész soha nem fordul szembe mesterségével, még ha lázadón fordul is vele szemtől szembe. Lázadó az alázat.

Nem vagyok itt. Az „amottság” általánosan tapasztalható ingerkörnyezet vagy szülőhely, a tudatos befogadás, a „lényegtelenre” nem törekszik azonban, s észre sem veszi a néző, a közönség, hogy nem elszállt dolog a csendes befelé tekintés, vagy a külső érzékeny figyelem, a jelenségek mindig adottak. Mi vagyunk a szűrők. A szűrők mi vagyunk? Inkább elámul a jelentéktelennek tetsző és elfogadott dolgokon, melyek számára csíráértéküket felismerve az eszmei tartalom rózsáivá nővik ki magukat. Képzletben. A képzletében. Töprengő ájulát. A gyermeki kíváncsiság megmaradása a titka mindennek. Kiváltság. Gyermeknek maradni kiváltság. Elhinti. Elhiteti. Szívében azt.

Az utolsó zománctáblát lassú-finom érzékenységgel emelte a helyére a mester. A kép teljessé lett. Az egymásba fonódó testek arcot kapnak. A férfi és nő szerelme a misztikus elvonatkoztatásból valóssá és tapinthatóvá válik.

Az arcok a leglényegtelenebb lények... Sokat gondolunk belőlük. Pedig a legmegtevesztőbbek az egyértelmű dolgok.

A nagy festők előszeretettel rejtették el magukat alkotásukon, hogy az utókor láthassa: igen, ez Én vagyok... Tessék-lássék: ÉN.

17.

A megnyitón arctalan tömeg folyama. Mindenki itt van. Szokták mondani. Aki számít. A szálloda vezetősege, mint a mester mecenatúrája, a nő, aki boldogtalan a mester oldalán, de szerelme tiszta rajongás. A fiatal lány, akinek a mester az érett szenvedély. És a jobb vizsgajegy. A lány barátja, aki büszke, hogy a teremben ő birtokolja a legszebb nőt. Persze gondolataiban nincs helye annak, hogy mással osztozik az édes mátkán. Pedig... A nő a negyedikről. Aki egyszer. Akit egyszer... A fiatal tanítvány, aki fél hat előtt nyolc perccel érkezik. Szégyellte... Most is. Néhány év múlva ő is ezt csinálja majd. Ma még moralizál. Őszintén mesterének tekinti a festőt.

A lepel lehull. A hatalmas kép óriási tapsvihár árában tárulkozik föl. A kristálygömb végigsimogatja fénycsóvaival a zománcképet minden finom részletét.

A fények az arcokba csapódnak. Hárman nem tapsolnak. A képen a mester a fiatal végzős lánnyal ölelkezik. Nem szerelemből. Vallomásból. A fiú és a nő elrohannak. A lány sírva a fiú után. A festő rezzenéstelen arccal nézi a történetet. Megtehetné volna hamarabb, és négy szemközt. Nem a szavak embere... A tanítvány tudja. A mestere...

18.

A képekben élünk... Mindig tovább, mint megengedett.

Nem tudom, miért álmodom mostanában szinte minden nap arról a hatalmas, századfordulós bérházzal. Magától értetődő, legalábbis nagyon remélem, hogy az előző századfordulóról beszélek – rémes, hogy idestova már azt is magyarul kell, hogy egyszer volt Budán fin de siècle –, és arról a négy- vagy ötemeletes – végül is legalább öt, mert hiszen félemelet is volt –, szürke-sárga, körfolyosós házról, amely, méretes sarkház lévén, egész háztömbnyi helyet foglalt el a liget oldalában, s amelynek ráadásul később az egyik tulajdonosa is lehettem, pedig valójában megszeretni a legkevésbé se tudtam, se kiskamasz koromban, amikor oda dezertáltunk a jó öreg, felejthetetlen Franzstadtból, sem akkor, amikor bő öt évre megint a kényszerlakhelyem lett, közvetlenül a válaszom után, sem pedig, amikor – ahogy főntebb talán már említettem –, sikerült megszereznünk a tulajdonjogát hármónknak, és egyszerre minden gondja-baja a nyakunkba szakadt.

Márpedig egy ilyen, hajdan előkelő, luxus társasháznak, amelyben valamikor – állítólag – MÁV-főtisztek vehettek, igencsak kedvezményesen, több mint kényelmes lakásokat (azt hiszem, a miénk leválasztott lehetett, de még így is megvolt vagy százhusz négyzetméter), nem tett túl jól a szocializmus, mert hát azóta, hogy államosították, természetesen a kutya se törődött vele, és hiába állt egy jóformán zöldövezeti villanegyed peremén, belülről azért nem volt se szebb, se jobb, már úgy értem, hogy műszakilag és emberileg sem, mint bármelyik koszlott bérház azokban a vigasztalan, emberpróbáló időkben.

Tehát – amint mondtam – három, nagyjából hasonló korú, fiatal fickó lett végül a ház gazdája. A tennivalókat úgy osztottuk be, hogy egyikünk – már aki leginkább értett hozzá – foglalkozott a pénzügyekkel, adminisztrációval, ilyesmivel, a másikunk – és mit ad isten, az se én voltam – a gyakorlati-műszaki tennivalókkal, mondhatjuk, hogy ő gondnokoskodott tulajdonképpen, és hát arra meg, ami nekem jutott – szerintem a legnehezebb része –, mostanság azt mondanék, hogy piár, vagyis kapcsolattartás a lakókkal, meghallgatni és megérteni őket, és ha segíteni nem is, legalább tartani bennük a lelket.

De hát hogy minek, arra még a mai napig se jöttem rá.

Na, és ezzel a dologgal van kapcsolatban ez a mostanában folyton visszatérő álmom a fritzekkel, meg a ház előtti, vagyis az átellenben lévő oldalon álló, kivert falú, betört üvegű, többnyire súlyosan megrongált, s ezért csak igen ritkán használható sárga-fekete telefonfülkével, amelynek többek között az első házasságomat is „köszönhetem”.

De most nem erről van szó.

Tulajdonképpen még az sem teljesen világos, hogy ezek a félelmetes fritzek egyáltalán mit is kerestek nálunk, de azért az a legvalószínűbb, hogy meg akarták venni a házat, amely hát, mi tagadás – ahogy talán az imént már említettem –, nem volt kimondottan bevételadó állapotban. A legfőbb vonzereje az lett volna, hogy egy valódi piros salakos teniszpálya húzódtott meg szinte észrevétlenül a sarkában, ami meglehetősen ritkaságszámba megy a nagyvárosi bérházak között (talán ennyi maradt ránk az egykori MÁV-főtisztek és derék porontyaik életviteléből), de addigra valahogy már az is elveszítette eredeti hamvaságát – márpedig egy teniszpálya csak akkor igazán vonzó, ha olyan üde, resz, ropogós, mint egy frissen szüretelt jonatan alma –, hogy még mutogatni se nagyon volt kedvünk.

Az biztos, hogy valamiért nekem kellett fogadnom őket, pedig én aztán egy kukkot se értek németül, ami azt jelenti, hogy a feleségemet is magammal kellett cipelnem, hogy tolmácsoljon, ő pedig mindjárt az elején – se szó, se beszéd – faképnél hagyott, és fejvesztve hazarohant, közvetlenül az után, hogy meglátta a fritzeket. Éppen csak köszönt nekik, és már ott se volt. Így aztán nem csak a nyögvenyelős, kézzel-lábbal mutogatós társalgás maradt rám, hanem még a kínos mentegetőzés-magyarázkodás is a feleségem szokatlan, és akárhogy is nézzük, feltűnően nevetlen viselkedése miatt, ráadásul az igazságot végképp nem bökhettem ki – mert hát épp elég régóta ismerem a feleségemet ahhoz, hogy én magam éppenséggel ki tudjam ókumulálni –, tudniillik, azért illant el olyan kétségbeesetten, mert amint meglátta őket, velem együtt teljesen ledöbben, hogy mekkora parasztkok ezek a fritzek, hiszen a mi emberünk eredetileg egyesegyedül jelentkezett be, és most hirtelen négyen lettek, s nyilván mindegyikük olyan éhes, mint a farkas.

Mi viszont, természetesen, csak annyi ebédrel készültünk, ahányan azzal a fritzcel együtt lettünk volna, akit valójában vártunk.

És mind férfiak voltak, vagyis leginkább az aranyifjak fajtájába tudnám besorolni őket, a szökétől a világosbarnáig terjedő, hosszúszerű, lobogó hajjukkal, vastag, puhaszövetű sportzakóikkal, színes, de leginkább sárga mellényeikkel, nyitott gallérú ingeikkel, sokszor nevetős, valahogy mégis vészjósló ábrázattal.

Igen, éhes fiatal farkasok voltak, olyanok, akiknek jobb nem az útjukba kerülni.

De hát nem is akartuk mi keresztezni az ő útjaikat, még csak nem is mi kerestük meg őket, sőt – ahogyan már mondtam –, nem is számítottunk rájuk, mármint arra, hogy ilyen népes kísérettel érkezik majd a vendégünk, akit egyébként sem ismertünk korábról, tehát már az is eleve rázós feladatnak tűnt, hogy a viselkedésükből valahogy kitaláljuk – és hát a végén ez is rám maradt –, hogy tulajdonképpen akkor melyik lehet közülük a vevő. Már amennyiben azért jöttek egyáltalán, hogy megvegyék a házat.

Na de hát vajon mi másért?

Amikor végre rájöttem, hogy az asszony miért is tűnt el olyan hirtelen és olyan feldűltan, akkor persze mindjárt az is világossá vált, hogy először egy kicsit húznom kellene az időt, amíg azok ott a konyhában kisütnek valamit, persze ezt csak átvitt érte-

lemben mondom, hiszen annyi idejük végképp nem maradt, hogy leugorjanak a közeli piacra, és beszerezzenek még húst, meg hozzávalót, és elkezdjék előlről az egész délelőttöt gőzfelhőbe burkoló főzőcskét; legföljebb kétségbeesett hígításra gondolhattak, hogy teszem azt, észrevétlenül föl lehet kicsit vizezni a levest, apróbbra vágni a sültet, esetleg krumplireszelékből rásztit, vagy ahogy gyerekkoromban hívták: pampuskát eskábálni, szóval csak valami efféle kétségbeesett megoldás jöhetett szóba, ami eleve véget vetett a mindent megoldó, híres magyar vendégszeretet előnyös hatásairól szőtt álmainknak, s maradt a feltartóztathatatlanul közelgő lebegés komor fenyegetése.

Miután az a fritz, aki feltételezésem szerint eredetileg a vendégünk lett volna, fontoskodva bevonult az erőszakosan megcsontított telefonfülkébe, majd néhány pillanatnyi színpadias próbálkozás után széles vigyorral áthajolt az üveg hűlt helyén, és pimaszul beleharagosított valamit a barátai arcába, ami aligha lehetett ránk, mármint általában ránk, magyarokra nézve különösebben hízelgő, mindannyian fölrohogtek, és olyan magától értetődő természetességgel indultak el a sárgásbarna, levitézlett kapunk felé, mint akik maguk is itt töltötték az egész gyermekkorukat.

Na és akkor végleg beütött a mennykő, nem mintha addig még nem lett volna éppen eléggé beütve, de abban a pillanatban, amikor ezek a berlini ficsurok betették a lábukat a lépcsőházba, és valahogy egy szempillantás alatt már föl is keveredtek a másodikra, hogy onnan bámuljanak le az udvar vadul burjánzó televényére, szóval pontosan akkor szabadult el az őzike – remélem, akadnak még, akik emlékeznek rá: az a bizonyos őzike, amelyikről sohasem lehetett biztosan tudni, hogy őzik-e –, tehát az a ki tudja miért, mindenki által csak őzikének nevezett kövér szarvastehén, vagy nem bánom, tőlem lehet akár ünő is, mindenesetre nőstény volt, ez az egy nem kétséges, nagy, hordó hassal és szarvak nélkül, viszont az oldalán meg a hátán hamvas, pöttyözött bundával, és hát ami azt illeti, nemcsak egyszerűen elszabadult, hanem éppen már meg is fogták, és szidták keményen, mint a bokrot, amiért – és ez sajnos tökéletesen látható volt rajta, sőt, meglehetősen feltűnő és elborzasztóan gusztagos látvány is volt –, megint nem figyelt, és egyenesen beletrappolt a tyúkólba, a buta patáival összetörve a tyújsokát.

Hát kimondottan erre a megszokott helyi szcénára kellett befutniuk a fritzeknek. Nekem meg szép fokozatosan sült le a képepről a bőr, és végképp nagyon elegendem kezdett lenni az egészből, úgyhogy minden balsejtelmem ellenére, dacolva a szigorú tilalommal, megpróbáltam észrevétlenül a fülemhez illeszteni a mobilomat, és megtudakolni a feleségemtől, vajon hogy áll az a szerencsétlen ebéd, de hát persze, szokás szerint, most se vette föl; mi mást tehettem volna, ha már egyszer neki-duráltam magam, most már a bejárónővel próbálkoztam, akinek nyilvánvalóan meg kellett előbb törölnie a lisztes-ragacos kezét a konyharuhába, mielőtt a köténye zsebéből kihorgászta volna a fészüléket, de azután már üzembiztosan sóhajtott a telefonba: a Fannika nagyon ideges, ne tessék már őt fölöslegesen molsztálni.

Ez rémes, gondoltam magamban, hogy még a bejárónő is ellenem van, mintha én éppenséggel ártani akarnék a drágalátos Fannikának, de hát úgy be vannak ezek tanítva mind, valósággal beidomítva, hogy nekem csak a szégyen maradjon. És akkor most mondja meg valaki, aki nem olyan ideges, mint én, hogy mi a frászi kezdjek ezekkel az egyre jobb kedvre derülő fritzekkel, akik már szemmel láthatóan úgy érzik magukat, mint gyerekkorukban, amikor a gondosan ondolált német anyukájuk lefekvéskor a rémítő barom keleti barbárokról mondott nekik mesét, hogy azután visítva, behugyozva riadjanak föl az éjszaka kellős közepén, és örökre megtanulják, hol lakik az úristen.

Hát hogy nem itt, az egyszer biztos.

És akkor hirtelen bevillant a mentőötlet, amely még kihúzhat bennünket a csávából, és javíthat valamit a végveszélybe jutott imidzsünkön, mármint természetesen nem csak a miénken, hanem az egész országén, és még vonzóbbá is teheti az ingatlanvásárlást ebben a kétségbeesetten elhanyagolt, de talán mégsem teljesen reménytelen világvárosban; tudniillik reggel félálomban láttam valami újságban, hogy egy világhírű operanékes ad ma dalkoncertet – estnek a szokatlan időpont, és nem a még sokkal szokatlanabb helyszín miatt semmiképp se lehetett nevezni –, mégpedig a legendás budapesti törökfürdők egyikében, valamikor a délutáni órákban, jóformán csak egy szusszanásnyival ebéd után.

Nahát azt mindenképpen el kell mondanom, hogy a zene amúgy is a jolly joker nálam, világlelemben úgy gondolkodtam, hogy csakis a muzsika lehet a tiszta művészet: se szavak, se

képek, csak mindenféle mechanikai rezgések, és mindez mégis annyira szép és sokatmondó; természetesen eszembe jutott a nagydarab ír hajóskapitány is, aki a legutolsó pillanatban rántott ki bennünket a szarból, amikor már a nyakunkon volt a kés, és majdnem elvesztettük a foglalót, amit az első közös lakásunkért szurkoltunk le a vároldalban – jó nagy marhák voltunk még akkor, lövésünk se volt az egész ingatlanbizniszről, egész jó kis lakást vettünk, egy elegáns utcácskában, de arra nem figyeltünk, hogy a ház maga úgy néz ki, mintha még a törökök rongálták volna meg, és nemcsak, hogy sohasem újították föl, de semmi esély se mutatkozott rá, hogy ez valaha is bekövetkezik, ráadásul alattunk egy tüdővész bolond tanyázott, a környékbeli kocsmákból nap mint nap hazahurcolt ivócimboráival –, az a hajóskapitány is elsősorban a zene miatt vette meg a lakásomat, amikor már lemondunk minden reményről, mert azt mondta, hogy nem sajnálja rá a kábé két és félhavi fizetését, mert nálunk a városban remek zenét lehet hallgatni, és ő nagyra értékeli a jó muzsikát.

Elnézést kértem – einschuldigung –, és berohantam a géphez, gondoltam, sokkal rosszabb már úgyse történhet, hadd bámészkodjanak csak odakint addig, és mindjárt fel is hívtam a honlapon talált telefonszámot, szándékosan felfokozott, szinte remegő izgalommal a hangomban előadtam, hogy kétségbe vagyok esve, mert egészen váratlanul nyugat-európai nagybefektetők küldöttsége érkezett a vállalatunkhoz, és fogalmam sincs, hogy hirtelen mit kezdenék velük, szóval ha tudnának biztosítani számukra néhány belépőt, az egyenesen fantasztikus lenne, és én minden pénzt megadnék érte, és így tovább, és így tovább, amíg a vonal túlsó végén meg nem ígérték, hogy mindenképpen szorítanak néhány helyet a barátainknak, jöjjünk csak nyugodtan.

És akkor egy pillanat alatt legördült a hatalmas bazaltszikla a mellemről, mindjárt olyan szabadon lélegeztem, mint nagyon régen, mert tudtam, hogy ezt aztán lehetetlen lesz felülmúlni: félig elmerülve a gözölgő, meleg gyógyvízben, Schumann leg-szebb dalait élvezni, na ez már valami, mert ahogy mindannyian tudjuk – és ez alól éppen ezek a szemmel láthatóan igen jó családból való berlini fiatalemberek lehetnek a legkevésbé kivételek –, Robert Schumann a romantikus zene egyik legkiemelkedőbb és persze legnépszerűbb alakja, akinek dalaiban a költészet és a zene szépsége egyesül, s bár ezek a művek talán érzelmileg nem annyira gazdagok, mint Franz Schubertéi, viszont Schumann ízlése választékosabb és irodalmibb volt, hiszen közismert, hogy legszívesebben olyan költőóriások verseit zenésítette meg, mint például Heine, Goethe, Schiller vagy éppen Lord Byron.

Ezek után az ebéd már nem jelenthetett gondot; alighogy letelepedtünk, a nagyszobába hurcolt és a legszebb damaszt abroszunkkal leterített, kinyitható konyhaasztal köré, máris átvettém a szót, persze a feleségem meghökken tolmácsolása mellett, amíg a szobalánynak beöltöztetett Marika néni felszolgált a csodálatosan adjusztált fogásokat, tudniillik azt találták ki együtt okosan, hogy úgy tesznek, mint a legelőkelőbb éttermekben, és az összes ételből néhány falatot elhelyeznek egy-egy tányér közepén, mindenféle gezemicével feldíszítve, tehát nem a mennyiségre megyünk rá, mivel ez lehetetlen is lenne, hanem a minőség és az esztétikum együttes hatásával igyekeznünk mély benyomást tenni a vendégekre, és mondhatom, a kísérlet nem is végződött eredménytelenül, mert nagyon visszafogottan, de azért udvariasan megdicsérték minden egyes tálalást, én pedig közben hosszasan – mintegy figyelemelterelő szándékkal, amire valójában már nem is volt szükség – csezteltem nekik, hogy miféle semmihez sem fogható, kéjes élvezet vár rájuk, mindjárt a pompás étkezés után. Végére is ilyesmit utoljára római császárok lakomáin élhettek át a vendégek: hatalmas eszem-izsom – na jó, ez most nem volt annyira hatalmas, de ez most nem számít –, és utána jöhet a vers, zene, képzőművészet, szép nők és hozzáértő masszörök, minden, mi szem szájnak és fülnek ingere.

Nem is volt semmi kifogásuk az ötlet ellen, úgyhogy a végén már sietve kellett fölhajtanunk a kávé, amiből az én Fannikám egészen világszínvonalú tud főzni a mindenholonnan összegyűjtögetett, ősrégi kotyogóival, és máris beugrottunk a bérelt Mercedesükbe, hogy egyenesen az öreg fürdőhöz hajtsunk. Szerencsére ott minden rendben volt, mert persze aggódtam egy kicsit, hogy valóban várnak-e minket azok a – mit mondjak – nem túl olcsó jegyek, de hát a biznisz az biznisz, ilyenkor az ember nem garaszkodik, elvégre az a haszon, amit a ház eladásából reméltünk, bőségesen fedezte ezt a kis rendkívüli befektetést.

Na mármint, ami magát a koncertet illeti, az tényleg nagyon jól sült el, komolyan mondom, sok mindent láttam-hallottam már hányatott életem során, de ilyen eszméletlen pszichedelikus élményben talán még sohasem volt részem; ahogy a nekivetközött, lubickoló közönség körében egyszer csak feltűnt a nemzetközi nagyság, aki a valóságban persze csak akkora volt, mint egy nagyobbacska seggdugó, és váratlanul rázendített abban a visszhangos kupolacsarnokban; a hatalmas barna hang csak úgy áradt szét mindenfelé, s azután meg vad kuszaságban verődött vissza az összes hajlatról, szögletéről, oszlopról, kiszámíthatatlan, bizarr interferenciákat hozva létre, na hát ez valami egészen fenomenális volt.

Végül is csak azt sajnálom, hogy mindezen erőfeszítéseinknek a nagyképp fritzekre tett hatásáról, magyarul az olyannyira remélt üzlet perpektuálódásáról nem tudok beszámolni, mert – őszintén szólva, halovány fogalmam sincs, miért – koncert közben mindig elnyom a buzgóság a finom, langymeleg gyógyvízben, s mielőtt még belefutnék a lágyan ringató-muzsikáló hullámokba, lassacskán magamhoz térek, és fölbredek.

Beszéd a palackból

Szöcs Géza rovata

Egy nyershistoria tanulságai

In statu nascendi, születési állapotában mutatkozik meg előtünk egy fél ezer éves ballada. Majdnem azt írtam: népballada, de számomra a népballadák keletkezése, és ezt követő sorsuk homályosabbnak tűnő kérdés, mint azt a tudós folkloristák, művelődéstörténészek, néplélektan-kutatók dolgozatai alapján lehetne hinnünk.

Annyi viszont bizonyos, hogy ha mondjuk pl. Goethe kezébe kerül ez a verses história, remek (mű)ballada kerekedhetett volna ki a keze alól Geillingeri Epele rablólovagról. De azzal a műalkotással, feltehetően cizellált rímeivel, kifogástalan metrikájával és fölényes érzékkel kialakított kompozíciójával nem foglalkoznánk itt és most, akkor sem, ha Goethe költészetének slágerdarabja volna – sőt, annál kevésbé. Hiszen e rovatban általában azt nyomozzuk, ami rendhagyó, ami ismeretlen, s ami a nyilvánvaló tanulságoktól különböző felismerésekig vezet el a mai olvasót.

Az senki számára nem vitás, hogy ez az alig-verses história, mely még Ilosvai Selymes Péter költői eszközeinek színvonalát sem éri el, annyira nyers, annyira darabos, annyira spröd, hogy alig-alig emelkedik ki a kocsmaasztaloknál prózáilag elmesélt esetleírások közül, amely narratívákhoz az a kor bőségesen szolgáltatott életrajzagot. A majdnem-rímek (amelyeket Márton László ragyogóan magyarít), a nem is döcögő, hanem már-már lóugrásban rángatózó ritmus a memorizálást voltak hivatva megkönnyíteni, semmiképp nem egy poétikailag artikulált műalkotás becsvágát szolgálták. És mégis, ha kezdetlegesen is, ha

alapjáraton is, ha abszolút primér, ha úgy tetszik: primitív színvonalon is, de kétségtelenül esztétikai minőséggel bíró szöveg született az ismeretlen nürnbergi dalnok(ok) száján. Ne feledjük, Hans Sachs szűkebb pátriájában vagyunk.

(Ez a Geillingeri Epele ahhoz a fajtához tartozhatott, amelyhez Biberach lovag is, és mindazok, akik évszázadok óta – s még évszázadokig – oly nagy számban kószáltak Európaszerte. Erkölcsaik Balassi Bálint számára is mintául szolgáltak, aki éppen ekkoriban született – de szögezzük le, az ő erőszakoskodásai mögött azért az osztályöntudat is ott munkált.)

Föltehető a kérdés, hogy mitől „működik” ez a réges-régi történet? Milyen tulajdonságainál fogva tekinthető műalkotásnak, ha egyszer ennyire anti-gördülékeny, fogyatékos és ellentmondásos?

A műalkotás egyik legfőbb ismérve, hogy képes (intellektuális, valamint képzelti, legfőként pedig) emocionális hatást kiváltani, képes a tudatot és a pszichét egy semmivel sem összetéveszthető feszültségi állapotba hozni, vagyis a tudat és a lélek finommechanikáin keresztül képes hatni a befogadó személyiségére és váratlan vendégként megjelenni benne. Mi érint meg bennünket a rablólovag históriájában, mi miatt fogunk rá sokáig emlékezni?

Bármilyen meglepő: talán az együgyűségével. Ami ennyire ügyefogyottan, csiszolatlanul, „megcsinálás nélkül” készült el, az nem lehet más, mint hiteles. Egy műballada, és általában az

iskolázott irodalom mindig gyanús – mindig felmerülhet a kérdés, vajon a tömörítés, a formába öntés, a tanulságok és egyéb üzenetek túlságos szem előtt tartása, a tudatosság nem olyan fikciót eredményezett-e, amely inkább csak művirágnak mondható? Vajon nem túl tökéletes, nem túlságosan is szabályos dolog született? Nem meggyőzőbb-e ennél egy foltos levelű, hiányos szirmú, sáros szárú virág?

Miközben a Villikirályt olvassuk, bármennyire borzongjon is a hátunk, azért tudjuk, hogy villikirály, rémkirály, hasonlók nem léteznek. Érdekes volna, ha léteznének, a világ sokkal izgalmasabb volna velük, mint így nélkülük, de tagadhatatlanul nincsenek. Arra viszont, hogy Geillingeri Epelet a Hollókönel kerékbe törték, mérget vehetünk. Szinte még a csontjai roppanását is halljuk, ahogyan fejét, amolyan németes alapos-sággal, átgyötrik a két lába között.

Es a plebejus naivitásnak ez a meggyőző ereje, a mesterkéletlenségnek ez a varázsa, az ábrázolásnak ez az ösztönössége kölcsönzi a történet szuggesztív erejét, nehezen felejthető, vásári sokadalmat és kikiáltókat idéző hangulatát. Kár lett volna, ha e beszéd ott enyészik el egy gótkugis betűkkel és fametszettel ékes ösnyomatvány hajdanvolt, visszhang nélküli téridejében, mint néma palackban. Így viszont – hála a Grimm testvéreknek és Márton Lászlónak – gazdagabbak lettünk egy német haramia sorsának ismeretével és egy dokumentummal arról a határvidékről, amelyen a költészet születik.

A fordító jegyzete

Azt a fametszetet, melyen egy lovag nyeregben ül, utoljára talán Jacob Grimm látta, akinek kézírásában fennmaradt az Epele van Geillingerenről szóló verses história. Maga a röplap, melyre a história nyomtatva volt, azóta elkallódott, egyetlen példány sem ismeretes belőle. Az 1990-es évek elején, a Grimm-testvérek hagyatékának átvizsgálásakor előkerült egy iratköteg: ez, mint csakhamar kiderült, a kétkötetes mondagyűjtemény folytatása és kiegészítése lett volna, a tervezett harmadik kötet anyaga. Csakhogy Jacob és Wilhelm Grimmnek, akik még az 1810-es években gyűjtötték össze a harmadik kötet mondáit, életük hátralevő évtizedeiben már nem volt idejük, talán kedvük sem, hogy sajtó alá rendezzék őket: nagy, komoly tudományos terveiket váltották valóra. Egyikük harminckötetes nagyszótárt írt és szerkesztett, és az ősgermán jogtörténetről írt monumentális értekezést, a másikuk a középkori német és skandináv költészetet búvárolta. Így tehát a mondagyűjtemény harmadik részének szövegei megmaradtak eredeti állapotukban, olyannak, amilyenek voltak, pontosabban, ahogy Jacob és Wilhelm lemásolták őket. A nyelvjárásban fennmaradt szövegeket nem írták át hivatalos német köznyelvre, és a verseket nem alakították prózává, amit pedig a megjelent első két kötet mondáival kivétel nélkül mindig megtettek.

Epele van Geillinger története középkor végi alnémet nyelven, és versben szólal meg. Ügyetlen, döcögős verssorokból, primitív rímekből áll; az ismeretlen szerző összevissza változtatja az igeidőket (amikor elragadja az izgalom, átvált jelenbe); a mozzanatok, az eseményeket (ha úgy tetszik, a megélt sors pillanatait) úgy ragasztgatja egymáshoz, mint egy törött edény szilánkjait – de azért mégiscsak költészetnek érződik. Pontosabban: olyan korszakba enged rövid bepillantást az olvasónak, melyben már felmerül a modern értelemben vett hírközlés igénye, de a riport még elválaszthatatlan a költészettől. Amagyar irodalomban majdnem ugyanekkor, majdnem ugyanígy tevékenykedett Tinódi

Lantos Sebestyén; csak éppen ő katonailag vagy politikailag fontosabb eseményekről tudósított, s az Epele történetében mutatkozó drámai zaklatottság hiányzik az ő tudósításából. Az Epele történetéről szóló história magyar megfelelőit a XIX. századi verses ponyvákban és a betyártörténetekben találhatjuk meg. Egymás mellé állítva a középkor végi rablólovagot és a reformkori (vagy abszolutizmuskori) magyar betyárt, két marginalizált egzisztencialistát látunk magunk előtt, amint nagyot ugranak – át a zsandárok szekerén, bele a Majnába, bele a semmibe; amint fellázadnak az ellen, hogy a mindenkor pillanat egyszersmind az ő utolsó pillanatuk is. (Mert azért ne feledjük, hogy Epele története a lovagság hanyatlásáról és a polgárság felemelkedéséről, Patkó Bandi és Zöld Marcié pedig a központosított magyar állam megszilárdulásáról szól kicsiben, az egyszemélyi bűn és büntetés keretein belül.) Epele van Geillinger alakja baljósan ambivalens: az egyik pillanatban lenyűgözően vakmerő, majd mindjárt utána, mihelyt úgy érzi, hogy megsértik (márpedig sosem tudni, mikor érzi úgy), kicsinyesen kegyetlen. Az, hogy a kupleráj portását megpofozza, még csak érthető, hiszen a kapuőr egy ismeretlen férfivendég csizmáját Epelenek tulajdonítja, akit pedig szemlátomást nem ismer fel. Itt a büntetés még nagyjából arányban van a vétséggel. De a parasztasszony kezének forró zsírban való megsütése szörnyű. És az órá váró büntetés (ami tulajdonképp teljesen független Epelenek a históriában olvasható bűneitől) még szörnyűbb. Kérdés azonban: mikor kegyetlenebb a szerző a hőséhez: akkor-e, ha kerékbe törteti, vagy ha elsüllyeszti a jelentéktelenségben?

Kipontozással jelöltem, hogy a szövegből feltehetőleg hiányzik két sor; ez a fürdős választ tartalmazhatta, mely bizonyára nem volt annyira sértő, mint a menyecske szavai, legalábbis a fürdős nem részesült fenyítésben. Vagy az történt, hogy Jacob Grimm másolás közben átugrott egy mondatot, vagy a röplap szakadás, kopás stb. miatt egy helyütt olvashatatlanná vált. Ez ma már nem állapítható meg.

M. L.

Ismeretlen szerző

Egy mulattató új dal, Epele van Geillinger a címe A „Volt egy merész nemes” nótájára

Nyomatott röplap, Lübeck, 1550 körül (Fametszet: lovag nyeregben, mellette rímpár: jó dolog a merészség, még ha nem is egészség.)

Volt egy merész nemes lovag,

Kit Epele van Geillingernek mondanak.

Nürnberget sarcolta, ahol érte:

A város vérdíjat tűzött ki fejére.

Nürnbergben egy kovács házához lovagolt:

„Kedves kovács, gyere ki!” – eképpen szólott. –

„Kedves kovács, halld meg szavamat:

Patkold meg mind a négy lábán lovamot!

Verd föl a négy patkót szépen, azt kérem;

Jutalmadat érte bőven mérem.”

Be is nyúlt aztán mélyen a zsebébe,

Kilenc vörös aranypézt volt a kezébe’.

„Kedves kovács, erről hallgass pedig,

Mert ezt a gazdáid nekem még megfizetik!”

Odalovagolt a pénzváltó-házhoz,

Abból egy ezüst kalickát elhoz.

Odalovagolt a Geiersbergi-várba,

Erszényébe röpített sok ezüst madárka.

Akkor egy fürdős utána ered,

Hogy Epele van Geillingeren vágjon eret.

„Kedves fürdős, mit hallottál, mondd el, kérlek:

Epele van Geillingerenről mit beszélnek?”

.....

„Így igaz a hír, és így továbbadd:

Bizony, hogy őt saját szemeddel láttad!”

Odalovagolt a bordélyházhoz:

Hát a kapus egy pár lovaglósizmat hoz.

„Kedves kapuőr, megmondod-e,

Ez a pár lovaglósizma kié?” –

„Gazdája egy merész nemes lovag,

Kit Epele van Geillingernek mondanak!”

Ő azt a csizmat nyergébe emelte,

Kapuőr pofáját megtenyerelte.

„Nesze, kapuőr, vedd jutalmadat,

Tovább nürnbergi gazdáidnak add!”

A kapus értelmes ember lehetett:

A tanácsnak elmondta az egész esetet.

Nosza rábízta huszonkét lovasra,

Hogy Epele van Geillingeret elfoghassa.

„Hej, zsandárok, nem lesztek a foglyotok,

Bár ti vagytok huszonketten, én meg csak magam vagyok!”

Fölkergetik egy jó magas sziklára,

Epele van Geillinger meg beugrat a Majnába.

„Fabatkát sem értek ti, nürnbergi zsandárok,

Nincs is nektek derék harci paripátok!”

Szemük láttára a Majnát átússza,

Túlparton a zsákmányolt csizmat felhúzza.

Odalovagolt egy szép zöld mezőhöz,

Meglátott egy kalmárt, ki sok pénztől gögös.

„Kedves kalmár, kössünk ilyen egyezséget:

Verekedjünk az erszényed végett!”

A kalmár értelmes ember lehetett,

Erszénye végett nem verkedett.

Epele van Geillingeren vitte az erszényecskét.

Meglátott az úton egy paraszt menyecskét.

Tőle is a választ oly kérdésre várja,

Hogy Epele van Geillingerenről mily szóbeszéd járja.

Azt mondja neki erre a menyecske,

Hogy Epele van Geillingeren hitvány kölyköcske.

„Na, kedves menyecském, mindjárt meglátod,

Mit művel a te Epele barátod!”

Nem habozott Geillingeri Epele,

Tűzet rakott, rőzsét dobált bele,

Vett egy kondér zsírt, felforrósította,

Parasztasszony kezét abba könyékig mártotta.

„Nesze, méltó jutalmadat most elnyered,

Mondd el, hogy Epele van Geillingeren csinálta ezt veled!”

Egyszer a legényét Farnbachba leküldte,

Hogy ott legyen jó lakomának terülte.

Megy Epele van Geillingeren ülni tort,

A fogadós nyújt neki lehűtve bort.

Epele van Geillingeren kinéz az ablakon:

Látja, hogy jön szekér, de sok, nagyon!

„Kedves fogadós, nyiss kaput, azt kérem,

Hogy átugrathassak a sok szekéren!”

Akkor nyolc szekéren átugratott,

De a kilencedikkel nem boldogulhatott.

„Rajna mellett meghalt édesanyám:

Itt állok árván és nagy bajban ám!”

Akkor hát jó kardját kivonja,

És jó paripája vékonyába nyomja.

„Ezt rosszul tetted, Epele van Geillingeren:

Ha lovad nincs, akkor kegyelem sincsen!”

Epele van Geillingeren vasra verve,

Mint foglyot hurcolták Nürnbergbe.

A Hollókönel, a vesztőhelyen kerékbe törték,

Fejét a két lába közt keresztülgyötörték.

MÁRTON LÁSZLÓ fordítása

Kandin kinevető kajánságok

(Folytatás az 1. oldalról)

A zebra csíkja

– Nemrégiben a rákospatolai művelődési házban, mesterükre emlékeztek akkori – még élő – művésznövendék társaikkal egy kiállítás keretében. Lassan öt évtized távolából hogyan gondolt Kmetty Jánosra?

– Életem során sok-sok szerencsém közül az egyik az volt, hogy tanított engem. Bár először nagyon megijedtem, azon társaimmal együtt, akik mögött kevés festészeti gyakorlat volt. János bácsi hetvenévesen élő legenda volt, a magyar kubizmusnak egyik élharcosa és ékköve. Tisztában lehetett aggályainkkal, fantasztikus toleranciával tudta feloldani. Úgy, hogy beállított egy csendéletet, amit mi a magunk ízlése szerint igazítottunk, és várt majd egy hónapig, amíg mi arról képet festettünk. Addig be sem jött! Ezzel megkímélt bennünket sok idegességtől, kapkodástól, hagyta, hogy nyugodtan bontakozzunk ki, amivel el is árulta magáról mindenki, hogy körülbelül milyen szintet képvisel. De a legnagyobb meglepetés az volt, hogy amikor aztán bejött, mindnyájunkat nevünkön szólított! Bensőséges hangulatot hozott ezzel, nagyon-nagyon jó érzés volt. És ezt a lélekört megőrizte mindvégig. Voltak vesszőparipái, mint a kis rajzoknak a készítése ugyanazokról a kompozíciókról, amit az ember sok esetben nyűgnek érzett. Később derült ki, hogy tulajdonképpen egy látvány méretarányos belekomponálása egy kisebb felületű papírba, milyen nehézségeket okoz! Mennyiféle technikai képességet követel az embertől, amik később nélkülözhetetlenek lettek.

Rengeteg anekdotát tudnék mondani János bácsiról. Olyan érdekes, szarkasztikus humora volt, ami párját ritkítja, mert különben rómaiás, kemény arcú, de zömök kis emberke volt. Nagyon jellemző volt, hogy amikor éppen kritikus helyzetbe kerültünk, mert a kép az Istennek sem akart megoldódni, megkímélt attól, hogy beleszóljon. Hanem váratlanul ilyeneket hallottam a hátam mögött: „Líviuszkám, tudja-e, hogy a zebra nem fehér alapon fekete csíkos, hanem fekete alapon fehér csíkos?” Nagy derűség támadt erre, föloldódott a feszültség, és ment tovább a munka. Nagy László barátom is a tanítványa volt, mielőtt végleg a költészetre adta a fejét. Egy alkalommal együtt mentünk az utcán. A hátunk mögött egyszer csak megszólalt János bácsi: „Nagy László is nálam kezdte... aztán költő lett. Van ez így.” – és bennünket megelőzve, ránk sem pillantva, tovább ment. Kispénzű gyerekek voltunk, külön-külön segített, mint kiderült, majdnem mindegyikünket. Én egyáltalán nem dicsekedhettem valami fényes osztályzattal, de sok mindent respektálhatott bennem, mert ahogy egyszer jöttem lefele a lépcsőn, odanyomott nekem egy pár százast. Annyira megdöbentem, hogy meg sem tudtam szólalni. Ő pedig csak annyit mondott kutyafuttában: „Szeret festeni.”

– Az igazi ismertséget önnek Weöres Sándor: *Psyché* című könyvének illusztrálása hozta meg. Mi ragadta meg a kötetben?

– Nagyszerű irodalmi játéka és meglehetősen szabadossága, miközben nagyon prűd volt a '60-as évek Aczél-i világa, számtalanszor tapasztaltam illusztrátori pályafutásom alatt. Hogy kiadják a kötetet, az már önmagában véve is unikum lett volna, de hogy még illusztrálják is! Nagy szó volt az! Am a grafikusnak mindig megnehezítik a dolgát, mert az utolsó percben rajtuk akarják behozni az eltékozolt időt, de rendkívül boldog voltam, hogy kapok egy ilyen feladatot. Ő kérte, hogy szeretne velem találkozni, mielőtt hozzázérek. Elmondtam neki, hogy egy karképet próbálok adni, érzékeltetni azt a miliót, amelyben a történet játszódik. Tehát Kazinczy és a fiatal Wesselényi, valamint a kortárs művészeknek a korát, a nyelvújítás korát. Ez történelmi szempontból is a magyarságnak nagyon színes, gazdag korszaka volt, amit egy kicsit áthatott a rokokó. A német és latin nyelvből először próbált kikecmeregni a magyar. Hihetetlen nagy élmény volt számomra! Utána még kaptam volna egy feladatot, szintén ilyen erotikus, latin költők mintájára írt versgyűjteményét kellett volna illusztrálni, de nem tudtam elvállalni, mert akkor már Kecskeméten fülig benne voltam egy 13 részes tévé-sorozatban, a kis kentaur. *Tinti kalandjai*-ban.

– *Kecskemét* – közel két évtized a rajzfilmstúdióban...

– Pont ötvenéves voltam. A cseresznyefám, ami itt van a kertkapunál, akkor kaptam a születésnapomra, egy sétabot volt. Min-

dig emlékeztem az ötvenedik születésnapomra, és arra, hogy két és fél év munkája volt ez a tizenhárom részes sorozat. Amit rettenően sajnállok, hogy a televízió levette rólunk a kezét. Pénzhiány miatt nem adott lehetőséget a továbbiakra, ezzel nagyon rosszul járt a magyar animációs film, a Magyar Televízió és a sok-sok gyerek. Hiszen változatos esti mesefilmeket készítettünk kollegáimmal, és kenyeret adtak a kezünkbe. Mi pedig igyekeztünk képi, irodalmi értelemben is igényes filmeket készíteni. Sajnos, ezt ma már nem lehet elmondani. Ma rendkívül agresszív dolgokat sugalló filmek, könyvek, illusztrációk tömkelege veszi körül a gyermekeket, ezek rossz, lélekölő szemléletet terjesztenek. A másik az ízléstelenség. Az unokám hozza haza ezeket a gusztustalan figurákat, amelyeket például csokoládékba, játékokba rejtenek – szinte kikényszerítik, hogy egy rossz ízlésvilág uralkodjon el. Tehát a körülöttük lévő vizuális világot, amit mi megpróbáltunk egy kicsit jó irányba terelni, azt lehet mondani, hogy egy pár év alatt tönkretettük.

A mese filozófiája

– A mese miért olyan fontos?

– Mindenki szeret mesélni, aki-ben van egy kicsi képesség, és minden filmben nagyon fontos a történet. Általában ezek a történetek mély filozófiai gondolatokat hordoznak. Például Csukás István sorozatai, a Pompom-mesék, vagy a Jómadarak – egy kövér és egy sovány, nyúlank madárról szól –, amit Cseh Andrásval készítettünk, aki a Frakkot is csinálta. Én írtam a figurákat, terveztem, ő a technikai rendező volt. Nekem örök gondom volt illusztrálás közben is, hogy magam is szerettem meséket írni, mondani, történeteket kitalálni, és mikor Agoston tanár úrnál tanultam Sopronban, a szabadiskolán, mindig előadtam ezeket. Rajz-

zal kísért mesék voltak, mint egy képregény, csak a föliratok helyett én kommentáltam. S amikor néha-néha kihagytam valami miatt, akkor maga a tanár úr is reklamált, hogy miért maradt el a meseóra.

– A mesélő tanult valamit a meséiből?

– Én azt hiszem, mindnyájan úgy vagyunk, éppen amiatt, hogy az olvasás, a filmek rengeteg tapasztalatot adtak az embernek, és végső soron a sok közepes, gyengébb alkotás ellenére az emberben kialakult egy ösztönös, jó ítézőképesség, hogy ezekből a pozitív, morális tartalmakat vonta le.

– 1959-től mostanáig félezer kötetet illusztrált, köztük a világirodalom legjelentősebb szerzőinek magyarra fordított alkotásait, s ugyancsak a magyar irodalom klasszikusainak és kortárs alkotóinak műveit. Csak egyet hadd emeljek ki: *Krúdy Gyulát. Azaz egyik novelláját, a De Ronch kapitány naplóját. Ebből készített animációs filmet. A nagy siker azt mutatja, hogy igazán egymásra találtak, az író és a műfajt illetően is. Nehéz volt?*

– Régi álomom valósult meg. Tulajdonképpen az egész animációs pályafutásomat ezzel kezdem volna a 70-es években, amikor odakeveredtem a Pannónia filmstúdióhoz, ahova egyébként meghívtak. Éppen Krúdy-évforduló lévén azzal utasítottak el, hogy annyi adaptáció van, színházban, filmben, hogy talán majd később. Hosszú évtizedek után most jutottam oda, hogy ezt az álmat meg tudtam valósítani – munkatársaimmal. Az csak hasznára vált a filmnek, hogy az ember meglelt fejfel ehhez a férfi-nő kérdéshez is egy kicsit tapasztaltabban fogott hozzá. Merem remélni, hogy most bölcsbben tudtam elkészíteni ezt az adaptációt. Nagyon szép zenét írt hozzá Tolcsvay László; Bacsó Zoltán operatőr és a többi munkatársam is hihetetlen energiával dolgoztak végig, hiszen az átlagosnál hosszabb, húszperces animációs film ez.

(E film DVD-változatát adta ajándékba – több könyv és szép számú alkotásával együtt – október 6-án a baróti városi téknak egy nem mindennapi névadó ünnepségen – merthogy a könyvtárat önről nevezték el –, amikor is Nagy István polgármester így fogalmazott: „Furcsa lehet, hogy valakiről életében neveznek el intézményt, de úgy gondoltuk, hogy ilyen rendkívüli eset rendkívüli embernek kijár.”)

– „Hozzá hasonló nincs a magyar képzőművészetben... Így nem is rokonítható. Ő a magyar művészet Gyulaija... Úgy rajzol a köre, hogy rajzainak láttán Toulouse-Lautrec is előhúzna egy üveg francia vörösbort, Picasso pedig ugrana a dugóhúzóért.” – *Litográfiáiról szóló így 2000 decemberében egy megnyitón Antall István irodalmár. Munkás, nehéz műfaj...*

– De nagy gyönyörűség készíteni! Ezt a sokszorosító műfajt, végső soron Toulouse-Lautrec szélesítette ki, hogy igazán népszerű lett, de régebben, festményeket, tájképeket reprodukáltak így, utazók a könyveik illusztrációit. Nagyon-nagy példányszám-ban lehet nyomtatni, de mégis fantasztikus műgond látszik ezeken a sokszorosított lapokon, amelyek majdhogynem az eredeti rajznak a tisztaságát és a hitelét biztosítják. Rengeteg színnel lehet dolgozni; ezek a litószínek: mikor az egyik szín rá lesz nyomva a másikra, egy újabb keletkezik. Utánozhatatlan finomságú színek. Nem

Fotó: Harris László

Casanova

Oroszlános kapu

csinálhattam litográfiát a gimnáziumban, mert a tanárom, Komjáti Gyula bácsi – aki híres rézkarcos volt, tagja annak a nagy grafikai-és festőtársadalomnak, amely ilyen emberekből állt, mint Szőnyi István, Aba Novák, Patkó Károly – azt mondta, hogy először meg kell tanulni rajzolni, különös tekintettel a tollrajzra. Nagy hasznát vettem a főiskolai felvételinél!

Modernizált gonosz-irtás

– Nagyon is rajzosak a képei, nincs rajtuk egy falatnyi szabad hely, de ha mégis, annak jelentősége-jelentése van...

– Igen, ezt a mesélő kedvet nagyon szerettem a grafikáimban is kifejezésre juttatni, az elrejtett dolgokat, a kis kajánságokat, amik sokszor egy kicsit kandin kinevetnek az ajtóreszen keresztül.

– Éppen erről akartam beszélni, hogy például rokokó kertben roskadozva húzza ifjú nőjének hintóját a vén Casanova; a piramisok tövében fehér keszeg tevé tévelyeg; az oroszlanos kapu előtt füvet rágcsáló kecske üldögél; a templomtorony körül settenkedő ördögseregletet riadt angyalka kergeti rovarirtó spray-jel a kezében, lent a szerzetes pedig söpri is össze a már lehullott ördögöket, és sorolhatnám még. Az ember hahotázik, kacarászik, kuncog, somolyog, bazsalyog – ki-ki humorérzéke és vérmérséklete szerint. Aztán elgondolkodik: mit is akar mondani a templomtoronnyal, ördögökkel, rovarirtós angyalkával?

– Mindenki arra gondol, amire akar! Ebben tulajdonképpen egy ilyen áhíthatos, a gonoszt legyőzni akarást, rovarirtássá „modernizáltam”. A jó karikatúra veleje – a filozófiai tartalom. Amikor már főiskolás voltam, összeharaktóztam a Ludas Matyinál – a vicclapnál – dolgozó humoristákkal, karikatúristákkal, Kaján Tiborral, Hegedűs Istvánnal, s ők elvitték rajzaimat, amik meg is jelentek. Később összeharaktóztam Réber Lászlóval is, akivel haláláig tartottuk a kapcsolatot. Nagyon nagy élharcosai voltak ők a karikatúrának és – az illusztrálásnak.

Mint ahogy a novella is nagyon nehéz műfaj, mert igen rövid terjedelemben kell elmondani valami nagyon fontosat, így a karikatúra is az. Nekem volt több keleti osztálytársam, kínaiak, koreaiak, vietnámiak. Érdekes volt tőlük hallani, hogy keleten tulajdonképpen a filozófiát és a költészetet tartják igazán művészetnek. Ebben van valami olyan értelmezés-értékítélet, hogy valójában az emberi bölcsességeknek a sűrítését ez két műfaj tudja igazán.

– Annyira friss, tele van tervekkel, ötletekkel, nemcsak emlékekkel, pedig 2007. december 2-án betöltötte a hetvenet. Egy kicsit hihetetlen. Mennyi a hét évtized?

– Sok is, kevés is. Rengeteg dolog összegyűlt bennem, még nem beszéltem ki magam. De a kortársaim ismerve, nem vagyok ezzel egyedül. Most elkezdhetek egy filmet az őrangyalról, aki a rossz, rozoga hídon kísér két kisgyereket. Nemrég illusztráltam az Oziris Kiadónak egy Don Quijote-kötetet, amivel szerencsésen nyertünk a Szép Könyv versenyen. És még mennyi könyv vár rám! Vénsegemre most kezdtem el igazán fametszetet készíteni. Az egyetlen gond, hogy az ember már itt-ott rozoga. Fájó érzés, hogy kortársaim bizony megfogyatkoztak, az öregséget ez is súlyosbítja, hogy megszűnik értő-megértő jelenlétük, úgyhogy én nagyon örülök a még élőknek! Szeretnék valahogy olyan ép lélekkel elmúlni ebből az árnyékvilágból, hogy azért ne legyen hiányérzetem. Most még van, mert mi tulajdonképpen egy elég átkozott korszakban éltünk, amikor annyiféle szelep el volt zárva, beleértve a külföldre utazást is. Örömmel látom, hogy a mai fiataloknak kinyílt a világ, pontosan tudom, hogy mit jelent az, amit az ember fiatalon tud beszippantani, amit idősebb korban már kevésbé tud beleépíteni a maga munkásságába. Sokkal nyitottabb, és világnézetben, szemléletben sokkal gazdagabb a mai ifjúság, és remélem, hogy ezzel élni is fog.

Szűz sárkánnyal

Münchenhausen

A pszichiáter főorvos szerint lehetetlen, hogy három ember ugyanazt álmodja, miközben delirálnak, s aztán azt is jegyezte fel, hogy, bár az események nagy részét egyformán mesélték el, az volt a meggyőződése, hogy ez a kártyás-kurvás-részeses kompánia át akarja verni. Hogy valami olyasmi történt, aminek felelőssége alól úgy akarnak szabadulni, hogy összebeszélve ugyanazt mondják.

Részben. Mert a lényegre nem akart visszaemlékezni egyikük sem.

– Hol van az apátplébános? – kérdezte, de mindenik megesküdtött, hogy fogalma sincs.

A főrendőrt bántotta legjobban a dolog, arra hivatkozott, hogy mustgáz-mérgezést kaptak a plébánia pincéjében, s nem tud semmi érdemlegeset mondani.

– Ha hinnék az ördög létezésében, most azt mondanám, hogy elvitte a sátán. Mert most is érzem a kénbűzt az orromban, számban.

Mindhármukat a sürgősségi klinikán hozták helyre, szinte kómában voltak, s csak ott tudták meg, néhány nappal azután, hogy magukhoz tértek, hogy nyomtalanul eltűnt Jarabik apátplébános, s ettől a többieket páni félelem fogta el. Mi lesz, ha rájuk kenik, hogy meggyilkolták? Nem volt semmi oka a papnak, hogy megszökjön, s a kapcsolatuk is olyan volt, hogy bizonyára elköszön, tán még egy címet is jelez, de semmiképpen nem hagyja itt Rozáliát, aki éppen ötödik közös gyermeküket várta.

Mivel az új pap fiatal, lábom száradt, gyomorbeteg kinézetű ember volt, a kórházból szabadult baráti kör áttette székhelyét a bútorgyáros villájának földszintjére, s ott próbálták megfejteni az eseményeket.

– Csak nem tünhetett el nyomtalanul – okoskodott a rendőrfőnök.

– Ismételjünk át módszeresen mindent, amire emlékszünk – javasolta a város híres közjegyzője.

– Nézzék – mondta a főrendőr –, annyi bizonyos, a kollegák szerint, a nyomozati osztályról, hogy az ajtók, ablakok belülről voltak elreteszelve. Nem hiányzik semmi öltözet, kehely, kegytárgy...

A bútorgyáros, aki özvegy volt, és nagyon izgatták a terhes nők, magához vette Rozáliát, s azt hitte, hogy tőle többet tudhat meg, mint a többiek.

– Ha nem kerül elő Jarabik, akkor elveszem Rozit – mondta. Arra próbáltak emlékezni, mi is történt azon a napon, amikor végigitták az óborokat, újtermést.

Arra gyanakodtak, hogy a tömegtelen ital mellett a mustgáz is megtette a magáét, s hiába emlékeztek részletekre, a végső kép sehogy sem akart összeállni. Arra még emlékeztek, hogy a közjegyző kispapnak öltözött, a főrendőr föltett egy féltve őrzött tiarát, hogy Rozit paskolgatta a bútorgyáros... De a többit elvitte a filmshassunk.

Azon a kedden, néhány napja, lecserélték a borokat. Az árvizet követő esztendőben olyan szőlőtermést szüreteltek az egyház birtokairól, hogy több volt a fűrt, mint a levél, s a plébános kénytelen volt eladni az óbor egy részét, ezeket a hordókat amúgy is ellepte a tavaszi nagyvíz, s lemosta oldalukról a feliratokat. Pedig az évszámok és a pincemester neve hűen tükröztek, hogy mi van a hordóban. De eladta, s meg is indokolta, hogy hely kell az újbornak, mert az volt a mondása: „az óbort ígyák a kocsisok, az igazi, az uraknak való a Márton-napi friss fejtés”.

Verne Gyulával szólva (vagy övele indulva útnak), alapvetően három fő irányba mozdulhatunk el. Fölfele (Utazás a Holdba), előre (Nyolcvan nap alatt a Föld körül) vagy befele (Utazás a Föld középpontja felé). Előre – ez gyakran akár azt is jelentheti, hogy körbe. Magellán hajósainak vagy Phileas Foggnak az útválasztása ez. Egyik lányom egyszer azt mondta, hároméves volt: Ha nem akarod, hogy véget érj, járd körbe magad. Alice Tükrországban pedig kénytelen megtanulni a Királynőtől, hogy olykor megszakítás nélkül, lélekszakadva kell rohannunk azért, hogy egy helyben maradhassunk. Talán egy planétát kellett „közben” körbeszaladnunk, amíg egy helyben száguldottunk. Ha a bolygót az énnel helyettesítjük be, a mondott három irány háromféle lehetőséget kínál, legalábbis az arrafele várható lények – egyszerűbben: találkozások – tekintetében. Aki fölfele indul, a Holdba, előbb a levegőég lakóival találkozik. Ahogy mindinkább légüres térbe kerül, úgy fogyatkoznak az oxigénháztartáson élő lények, de talán annál érezhetőbbé lesz az angyalok szárnyainak surrogása, különös, csattogó beszédük és futó érintésük. A Holdban már, ha a Holdbéli Dávidot és a Nyulat leszámítjuk, már csak olyanokkal fogunk találkozni, akiket gyűjtőnéven marslakóknak szoktunk nevezni. A Mennysors pedig, ha megtalálja az ember, nagy csalódására nem azonos az Edenkerttel, ráadásul tele van konvencióval, protokollal és konfekcióval, legalábbis a keresztény Paradicsom, immáron Dante óta.

Ha az ember előre indul el önmagából, vízszintesen: mondjuk úgy, hogy el-fele, vagyis kifele, ha ezt teszi, planétát körbejáró és önmagához visszavezető útján a klasszikus formavilág megannyi remekművére lelhet. Anővényzet, az épületek, a tájak és persze az állatok és emberek oly népes közösségeivel, a domborzat és a különböző, gyakran egzotikus kultúrák olyan gazdagságával, amely igazolja, hogy mindaz, amit a világról tanult és hallott, „a helyén van”, megvan, hozzáférhető, ott van és akkora, ahol lennie és amilyennek lennie „kell”. Legtöbben ezen az úton járnak – már akik egyáltalán elindultak.

Baász Orsolya nem előre, nem hátra, nem fölfele, és alapvetően nem is lefele indul el. Útja befele tart, a bolygó centruma fele, önmaga energia- és emlékközpontjainak irányába, a felettes én felől, szintről szintre ereszkedve befele. (Ez adott esetben azt is jelentheti, hogy lefele vagy visszafele, ez azonban egybeesés, nem következmény.)

Ezeken az egymást követő szinteken ismeretlenek az általunk beszélt nyelvek és logikák, sőt, még az akusztikák is: a megszokott szavak, hangzások és hangok helyett olykor csak visszhangot

Vári Attila

A mennyeek pincéje

Tölgylejtőkön vonszolták föl a teli hordókat. Hat-hét ember taszította, s a rámpa, így nevezte a sekrestyés a sínrendszert, úgy volt megszerkesztve, hogy két-háromméterenként volt egy vízszintes pihenő.

A pincében, a torony alatti kamrában, amelynek szellőző-kéménye egészen a harangok magasságáig volt kiépítve, és olyan száraz volt, mint a hajdani cserépkályhák nyáron – füstölt marha- és sertéshúsok, libák és pulykacombok, s nem utolsósorban pácolt halak csüngtek a horgokon. Csupa olyasmi, amivel Jarabik tisztelendő, az apátplébános a heti kártyapartik alkalmával megkínálta a társaságot.

Éppen falatoztak. A plébános házvezetője hagymán piritott libaprólékot tálalt a pince hatalmas kerek asztalára, aztán szelgetelni kezdte a pácolt csukát, lekanyarított a sótól fehér, nyersen füstölt sonkákból, s akkora szelet kenyereket tett a vendégek elé, hogy az egy kaszáznak is elég lehetett volna.

Csinos asszonyka volt, tán harmincéves lehetett, és hat év alatt már az ötödik gyermekét várta, de nem hizott el, s ha szemből vagy hátról nézték, észre sem lehetett venni, hogy terhes.

– Egyenek az urak, mert nem akarok részegét látni – mondta, mert meg volt győződve arról, hogy az álomhoz ágy, az italhoz pedig ágyazás kell.

Mindenki tudta, hogy a plébános szeretője, de erre csak egyvalaki tett egyszer egy halvány célzást: a bútorgyár tulajdonosa, aki kapatosan az asszonyka fenekére csapott, amiért meg is kapta a pofont, de aztán a plébános békíteni kezdte, azt mondta, nem zavarhatja el a legjobb borszakértőjét. Fábían nélkül bajosan tudná megállapítani, hogy az iszap lemosása után, amikor eltűntek a feliratok is, melyik hordóban mi is van.

Rozália tehát hozta a poharakat, Fábían elé tette, aki gargalizált, aztán ellentmondást nem tűrő hangon közölte:

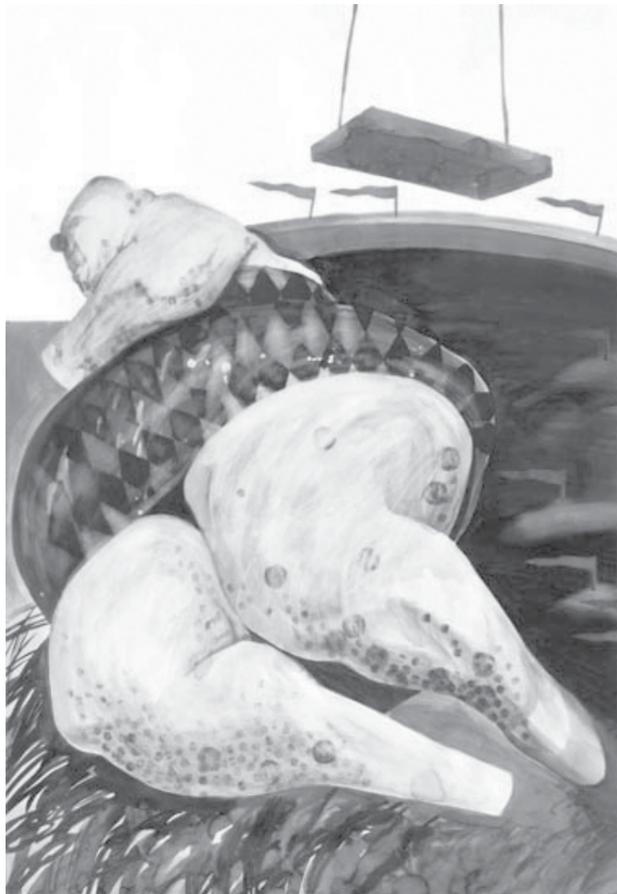
– Felírni! Hans Dieter bora, szürkebarát, 1934-es évjárat, délkeleti oldal... – és sorolta az évjáratokat, a neveket. Befejelte a harminc hordó azonosítását. Sajtot rágott, hogy most már átadhassa magát az igazi koccintásoknak.

De Rozáliában forrt a düh, s még mielőtt felálltak volna a vacsorától, metszett-kristály kehelyben még egy kóstolót tett Fábían elé. Óarany színű volt a nedű, szabályos gyöngyosorokkal a szélén, s a bútorgyáros megízlelte. Óvatosan köpte ki, aztán megmarkolta Jarabik apátplébános karját.

– Ez nem a tokaji hegy szoknyáján termett. Rozália fajtájú, négy gyermek anyja, te vagy az ötödiknek is az apja – mondta, aztán a pisit a plébános arcába öntötte.

Szöcs Géza Baász Orsolya útinaplója

hallani, máskor meg csak a süket csend vibrál az utazó fülében. A mosolyok, a mozdulatok, az utalások megannyi titkot hordoznak.

Strand

Úgy röhögtek, hogy még csak harag sem lett a dologból. Csak Rozália futott el.

Befejezték az evést, s odaálltak a rámpa mellé, hogy a hordókat bámulják, ahogy fölfelé indultak a plébánia előtt álló társzekerek felé.

Ott álltak az urak, számolták a hordókat, amelyeket már a pince padozatán is nehéz volt fölfelé gördíteni, mert a hajdani építész úgy tervezte, hogy a kövezet a templom mögötti patak felé lejt, így a hordómosások vize, ha kinyitották a rágcsálók ellen tervezett kőgátat, egyenesen a patakba folyt.

Nézték, ahogy eltűnnek a szőkefalvi, magyarózi, cikmántori borok, a plébános csak a törkölyt, seprőpálinkát nem adta el. Öreg eszenciák voltak, némelyik donga oldalán, a feljegyzés szerint, ezek a párlatok már húsz éve pihentek az eperfa-hordókban. Meg kellett gusztlálni ezeket is.

Már egészen magasra hágott a hangulat, s elindultak a pince mélye felé.

Az egyik oldaljáratban, amely valaha az Árpád-kori kápolna altemploma lehetett, a plébános, aki vendégeinek meg szerette volna mutatni a gyönyörűen faragott oszlopokat, most, hogy elvitték előle az ászokfáról a borokat, fölfedezte, hogy a pince szintjénél mélyebben van egy másik hordó. Kisebb, nem akkora, mint a többi, s dongáit vasbronzcsok helyett fűzfavesszővel fonadékolt bőrszíjak tartják össze.

Kíváncsian koppintott rá. Hallani akarta, hogy teli van-e, vagy üres, s akkor odabentről megszólalt egy hang.

– Ki az? Akarnak valamit?

A plébános ijedten ugrott hátra, s a többiek úgy dőltek el a háta mögött, mint élükre állított dominókockák, s a kezében kialudt a viharlámpa.

– Apage Satanas – mondta, hogy távozz tőlem sátán, de a rendőrfőnök, aki nem volt gyáva, s aki az évek óta vezetett pagát-partik abszolút győztese volt, azt mondta, hogy ez csak visszhang, s odatapogatózott a hordóhoz, majd teljes erejével rácsapott a tetejére.

– Kuss legyen – dühöregte a hang, aztán fölnyílt a koporsóformájú alkotmány teteje, s a közjegyző az öngyújtója fényénél látta, hogy egy szőrcsuhás szerzetes lépett eléjük.

Szürke volt az arca, körmei több centesek, szakálla derekáig ért, s nagy nehézségek árán kiemelt egy tarisznyát, amelyik pontosan úgy csörgött, mintha pénzzel lenne tele.

– Ezek az elveszettek csontjai – rázta a tarisznyát.

A kísértet kézen fogta a plébánost, s a többiek úgy emlékeztek, hogy az egyik munkás kiöntött egy mosatlan hordóból valami folyadékot, amely a kövályuban éppen feléjük folyt. Kénzaga volt, s ahogy elérte a szürkebarátot, az olvadni kezdett, aztán a patakhoz vezető, fölnyitott kőgáton át, cseppfolyós állapotban távozott.

Az apátplébánost mintha látták volna a torony felé repülni, de erről – mert annyira hihetetlen volt – nem mertek beszélni sem.

– Nekem az a gyanúm, hogy Jarabik játszott velünk. Abban a fényben nem láhattuk, hogy kicsoda mászott ki abból a koporsó-hordóból. És egyszerűen lehetetlen, hogy három ember ugyanazt álmodja, még ha egyformán részeg is – mondta Fábían, a bútorgyáros, aki aztán évekkal később Rómából hazahozott egy kóbor kuttyát, amely hozzászegődött, s egy pillanatra sem hagyta el.

Olyan volt a szeme, mint Jarabiknak, s anélkül, hogy tanította volna valaki, farkcsóválva, nyüszítve üdvözölte a rendőrfőnököt és a közjegyzőt, s ha csak tehette, be akart bújni Rozália ágyába.

Sokan azt gondolnák, hogy ami befele, az lefele is irányul. (És hogy ami lefele visz, az előbb-utóbb a pokolba visz, a személyfelvonók legalsó állomására.) Bolygónk esetében persze befele és lefele egybeesik. Am mondjuk a Holdon a befele – mint irány – egészen mást jelent, mint a lefele, „le a Földre”.

Ez persze játék a relativitással, az optikák és perspektívák viszonylagosságával, a kézen-közön referencia-értékűvé avanszálódott illuzórikus minőségekkel, amelyek dogmákká lettek. Annyi mindenesetre kétségtelen, hogy a művész regresszív önhipnózisában a fantázia és az érzelmek együttes beszéde soha nem hallott (s talán nem is mindig érthető) mondatokban fogalmaz meg néha egyszerű, néha összetett élményeket, felismeréseket és üzeneteket. A művésznek ezekhez az üzenetekhez egy olykor plakátszerű, olykor szatirikus-szürrealisztikus, de mindenkor szikár és szűkszavú kifejezési formát talált megfelelőnek. Ezt ilyenek alakítják, ilyenek dolgozta ki, s ez nyilvánvalóan szerencsés választás volt, csak annyiban vezet felre a nézőt, hogy eredendően hajlamosak vagyunk felcserélni a célt és az eszközt. Ami a szürrealisztikusan fogalmazó festők, írók vagy filmesek számára cél – belépni egy olyan, útvesztőkben bővelkedő világba, amelyet az értelem rendező tevékenysége még nem alakított át geometriailag elgondolt francia parkká – az Baász Orsolyánál eszköz. Az ő becsvágya nem ennek a Goya óta ismert, s azóta mindjobban megismert világnak az elsajátítása, nem a benne való eligazodás és elidőzés. Hanem talán csak a megmutatása, anélkül, hogy otthonra akarna benne lenni, vagy belevetni (és ott azután elveszíteni) magát.

Baász Orsolyának éppúgy nem célja végleg beleveszni az irracionális, a valóságföldrőltség és képzelti fikciók tartományába – bármennyire vonzóak is legyenek ezek –, mint amilyen világosan egész művésze, szuverén magabiztossággal gyakorolt technikája beszél arról: e képek egy útinapló nehezen felejtendő dokumentumai. „Útközben rajzoltam és festettem őket.” Útközben a személyiség középpontja fele. Oda, ahol minden mindennel összeér. Ezt a helyet Borges a világ Aleph-pontjának nevezi, mi pedig (bár most éne levetítve értelmeztük) csak annyit tudunk róla, hogy éppen feleúton van az Északi- és a Déli-sark között, az életöröm és a halálvágy között, a múlt és a jövő, a beszéd és a hallgatás között. Éppen feleúton, ami annyit jelent: mindezek ott találkoznak egymással, ott érnek egymáshoz, ott járnak át egymást, mialtál a transzcendencia transzparenciává lesz, a valóságos is éppoly áttetszővé, mint a valóságon túli. Csak ennyit tudunk erről a helyről, meg hogy az arrafele vezető úton olyan helyszínekkel, olyan alakokkal, olyan jellemekkel, olyan helyzetekkel és olyan törvényekkel találkozunk, amelyeket (és akiket) Baász Orsolya képein ismertünk meg.

Ágyazzunk meg!

Be az őserdőbe – kóstoló

Évek óta nyomomban a blog-téma. Néha sikerrel elmozgok, aztán kiderül, mégsem. 1997 eleje óta több blogom volt, még amikor naplónak neveztük-ték, mindegyik megdolgoztam, mint a rabszolga, mindre odafigyeltem, hogy világosan látsszék, okosabb, nyitottabb vagyok, mint száz másik blogger. Akkor is blogoltam, amikor rendszeresen publikálva azt írtam, amit éppen akartam a világról. Most éppen kifelé jövet – pénzkényszer – az öncélú és magányos szócséplésből, a valóság ilyen és olyan szintű meghamisításából, ért utol a felkérés, volna-e kedv és erő laza áttekintést nyújtani a magyar nyelvű blogvilágról. Volna. Ezt válaszolom.

És szépen elkezdek olvasni a blogról. A blogokat a blogról.

Nincs ma ember a földtekén, aki érvénytelenséggel megijósolja az internet holnapját. A kínaiak, az észak-koreaiak tudhatnak valamit, az egyik csapat korlátozottan engedni szórakozni milliárdnyi népét, a másik tiltja. Harminc éve úgy szólt a szlogen, hogy a tévés behozza a szobádba a nagyvilágot. Nem utazhattunk, viszont behozta. Igaz, szerkesztve, igaz, vonalasan, de igen. Azóta a legtriviálisabb bővítet hozza a szobába, ám a bővítet nem zavarja meg a szegény ember fejét. Ma az internet hozza be a világot, nem akármilyen módon. A net okozhat zavart esetenként.

Tizenéve a neten, ebből hat év Terasz-szerkesztőként, napi huszonhat-huszonnyolc órában, van fogalmam róla, mi volt tíz éve, arról árnyaltabban, ma mi van. Amikor célzottan alámerülök, elképeszt a sziporkázó sokszínűség. A látvány dzsungelsűrű összetettség. Az elképesztően tehetséges szövegek. Gyönyörűek, gyengédek, okosak, tiszták, meg aztán zavarosak, zöldek, lilák. Már annak kiöltése napokba telik, hogyan kerüljön látható tematikus rendszerbe, legalább annyira elviselje a másik határait, ahogy egymás mellett eléldéggel a könyvekről, kultúráról beszélők, magányos löverszenyzők, szexre éhesek, a pöffeszkedő önelégültek, a politikai megmondók, a szerény „bocsánat, hogy szólok”-félék, a pszichosérültek, az exhibicionisták és vakondok, nem utolsósorban a szerelmesek könnyes vallomásai, búcsúszavai, siratói. A blogvilág evolúciós törvények szerint épül, a gyenge, az életképtelen sorvad, lenyomja a friss, ütős hang. Areakció (kommentek) éltetik, nem feltétlenül, de a viták, reakciók láthatóan izgalomban tartják a bloggerek többségét. Ki minél progresszívabb, meghökentetőbb, annál inkább magára húzza az olvasót, annál följobbra kerül a keresőmotorok listáin, annál könnyebben megtalálható.

Ágyazzunk a kifejezésnek

Ablog – általában – naponta vagy hetente frissülő, egyéni tartalmú, szemléletű, valamilyen téma köré szerveződő kisweboldal. Három meghatározó blogcsoportról beszélhetünk: tematikus blog, énblog, céges blog. Nekünk az első kettő lesz céltárgyunk. A blog nem hagyományos site. Speciális eszköztárat használ, erre van kitalálva. A blogszerver gazdája ezzel keresi a pénzt. A bejegyzések (postok) időrendben visszafelé jelennek meg. A post a bloggertől címet kap, tartalma szerint beosztja, kategóriába rendezi, és/vagy tag-ekkel látja el jegyzeteit.

Az internetező férfiak 89, a nők 81 százaléka tudja, mi az a blog. Ennél kisebb tábor kerül kapcsolatba idegenek internetes naplóival. A rendszeres olvasók aránya 10 százalék körül mozog.

A 10% 57 százaléka kíváncsi az én-blogokra. A politikai blogok elsősorban a 40 év fölötti férfiak körében népszerűek. Tematikus blogot 40, hírblogot 35 százalék olvas. Az olvasók kétharmada közismert emberek blogjait látogatja (emiatt leszünk kénytelenek végigszántani a nagyemberek hamis blogjait, ugyanis köztudott, hogy a nagyemberek megfizetnek egy-egy írástudót, aki képes egyeztetni alamyt az állítmánnyal, a politikuskor ugyanis nem írnak, nem olvasnak, ha írának és olvasnának, nem azok volnának, akik – OZ). A netezők négy százaléka vezet naplót. A felmérések szerint a tipikus blogger huszonéves, fővárosi. (A felmérést az NRC 2006 októberében végezte.)

Az elmúlt napokban kb. ezer blog néhány tízezernyi bejegyzését olvastam el. A dolog adja magát, miként a jó elrendezésű vásárcsarnok. A bloggerek maguk irányítják az olvasót a hasonló ízlésű, érdeklődési körű oldalakra, egyik post vonzza, linkeli a másikat. Emlékszem egy vékony műanyagpálcikákkal üzőt gyerekjátékra, a halomból értékelés szerint ki kell szedni egy pálcikát, úgy, hogy a többi ne mozduljon. Ez blog-ügyben nem működik. Jön vele a többi, nincs menekvés.

Nyilván ennek a mágneses hatásnak köszönhető, hogy az átlagolvasó többnyire karcsú szeletként lát, jár be a blogvilágból. Netes, vagy személyes ismerősök blogjait. És úgy marad. A Blogreal ezen óhaját némiképp változtatni. Belátható, hogy kifejezetten időigényes a napi kényszerek (pénzkeresés, családi programok) mellett órákat tölteni mások okos,

azonos

kevesbé okos, netán lapos gondolataival, érzelmi életével, közben felismerni azt is, mások mennyivel koncentráltabbak, célratörőbbek, mennyivel kevesebb szóval képesek érzékelhetővé tenni ugyanazt a problémakört, ami aktuálisan bennünket is foglalkoztat.

Itt járok, amikor egy **azonos** nevű blogger (<http://azonos.freeblog.hu/>) összefoglalja, hogy nekem ne kelljen kínlódnom az összefoglalással, a blog általános lelkét.

Miben áll a nagy titok?

„Kell-e okosat mondani a blogban?”

Nem kell. Ezzel akkor megvolnánk. De miért nem kell? Mármint okosat mondani. Okosat mondani jó, nem? Butát mondani rossz, nem? De. De a blog nem okos műfaj. A PhD-kutatás okos műfaj. A Harvard Business Review cikke okos műfaj. A blog legyen nagyon személyes, őszinte, vagy ha többet akar ennél, akkor inspiráló, gondolatébresztő (a gondolatébresztőt nehéz párhuzamba állítani manapság, minthogy a Mokka reggeli másora hirdeti így magát, és a gondolatébresztés többnyire a négybetűs szavak, és a szentek neveinek sorozatos ismétlésében csúcsosodik ki – OZ). Ez a kutyakötelesség a blognak. Nem kell, hogy igazad legyen, de úgy véleményezd Gyurcsányt, Orbánt, Győzikét, Dész Lászlót, Kosztolányit, a csehszlovák salakmotorosokat, az oregoni napfelkeltét, az új Nokiát vagy a tranzakcióanalízist, hogy azzal illessz egy darabkát a Nagy Mozaikba, tedd hozzá a magad színét, rezdüléset. Gyáva blognak nincs hazája. De a sekélyesnek, más gondolatát szajkózónak sem van. Megtermékenyíteni kell. Mert nem az számít, hogy csödbe egyik-e a multikat, vagy lemondassuk pirosbetűs ünnepeinket. Az számít, hogy ez miként rezonál vissza. Ingerek, kölcsönhatás, rezonancia. Ebben áll a nagy titok.”

Azonos blogger egy másik postjában ellátogat Havas Henrik estjére, a következőképpen számol be róla: „...de ezeket elfedi Havas Henrik folyamatos, szünetmentes magasztalása. Sőt, hölgyeim és uraim, a képernyő nem hazudik, Havas Henrik valóban bunkó. Egy ponton aztán rájöttem, hogy leszárom. Mármint az arcosságát és tahóságát. Biztos én is az vagyok. Arcos tahó. Arcista hó. Bocs. Mert képmutató ország, mi vagyunk. [...] Ezerszer inkább a nagyképűség, mint az álszerűség. [...] Havas joggal röhög a képmutatók arcába. Teljes joggal. És meséli a mellőngetően népnemzeti polgármestert, aki hevesen kikel a türelmi zónák mellett, miközben a prostik törzsvendége. Vagy a családjával, gyermekével előszeretettel fotózó kodó tévés sztárt, példás családapát, aki szoknyában, neccharisnyában, magas sarkúban tangózik fiatal fiúprostikkal (selyemfiút írnek, de finomkodnék). És odavágja ezekre, látható, tapintható zsigeri érzésekkel, hogy a kurva anyját az ilyennek. Bunkó? Az. Csak szerintem valóban a kurva anyját az ilyennek.”

Azonos azért kerül az élre, mert új felfedezéseim közül senki nem definiál ilyen irdatlan pontossággal. Azt mondja, ne gyűvödj, arra ott a párod. Ne beszélj hosszan, arra ott a vizsgák. Ne hazudj, arra ott a rendőr, és az APEH. Blogban ne humorizálj, mert az olvasók viccértése más és más. De főleg ne írd humoros bemutatkozót, mert azt nehéz elviselni. Miként az alábbi post írja teszi:

http://elit.blog.hu/2006/12/30/mezei_k_nelli = „életkora: nem mondja meg, mert hiú; **neme:** nő; **lába** mérete: 37 (bogokkal 38, síbakancsban 39); **mellbősége:** most dicsekedjem?; **születési helye:** Kolozsvár; **mostani tartózkodási helye:** nem jellemző; **hajszíne:** vörös (változó, de szőkének született); **szeme színe:** kék; **érdeklődési köre:** humán izék a zirodalomtól a filmekig, és vissza; **hobbija:** alvás, főzés, önsajnálát; **kedvenc színe:** mindazösszes (és nagyon utálja, hogy a színeket politikai önmeghatározásra használják; **iskoláit** elvégezte, és nem rúgták ki (hmmm); **jelleme:** kiszámíthatatlan (ne ébreszd fel az alvó oroszánt); **igényei:** felsőfokúak; **legnagyobb szívfájdalma:** hogy nem lehet Liza Minelli; **amiért blogol:** író akar lenni, nem csak olvasó, csak még nem találta meg a személyes hangját (valahol útközben elvesztette); **nyelvtudása:** (ez is dicsekvés lesz, de nem baj) angol, spanyol, román, héber, görög, latin (ez utóbbi három ir, olvas, fordít, de nem beszél); **kedvenc könyve:** Heller: Isten tudja, Képzeltétek el, A 22-es csapdája; **kedvenc filozófusa:** Kirkegaard (hát nem is Heidegger); **kedvenc zenéje:** Buena Vista Social Club, Madeleine Peyroux (hetente változik); **kedvenc testmozgása:** tánc, konditerem, uszoda; **kedvenc járműve:** az új bogár (olyant szeretnék, ha venni akartok nekem); **kedvenc nagymagyarja:** Hamvas Béla, Weöres Sándor; **kedvenc nagyrománja:** Emil Cioran, Mircea Eliade; **kedvenc játéka:** a diplomácia; **amit magában utál:** a hormonális alapú érzelmi hullámzásokat, a depresszióját; **blogja:** olvasó; **önmeghatározó képe:** kettős Frida Kahlo kép;”

1994-ben egy diák megírja az internet történetének első blogpostját, naplójegyzetét. 1997-ben válik közismertté a weblog kifejezés. 1999 áprilisában blogra rövidül. Ugyanekkor indul az egyik legnépszerűbb blogszolgáltató, a Blogger. 2002 nyarán létrejön az első blogfogalomra hegyezett, abból élő reklámügynökség. Decemberben indul az első pletyka-blog. A legnagyobb keresőrendszer, a Google – napjaink nagy informatikai sikertörténete – a blogokat bekapcsolja a programba, 2003 decemberében a blog kifejezést az *Év*

szavának szavazzák meg. 2005-ben az USA-ban 32 millióan blogolnak. Októberben az AOL 25 millió dollárért felvásárol egy blogot. 2005-ben közel 100 millió dollár értékben vettek meg hirdetési felületeket blogokon. Naponta 175 ezer új blog és 1,6 millió blogpost jelenik meg. A Technorati szerint 6 havonta megduplázódik a blogoszféra mérete. 2007 nyarán 100 millió körül lehet a világon a blogok száma.

A blogger-lét – bármennyire is magányos időöltés egy magányos számítógépen – kapcsolatteremtés-keresés ugyanakkor. Megjegyzem, személyesen soha nem ismertem meg, a továbbiakban sem cél, hogy megismerjem azokat a bloggerek, akikkel a neten futottam össze valamilyen minőségben az évek során. A blogger-lét nem a civil, mindennapi lét. A blogger sok-sok színből rakódik össze, hetente, de akár naponta beesik egy új, akár a korábbiaknál is harsányabb, figyelemfelkeltőbb, izgalmasabb részlet. Hús-vér ismerős esetében idegesítő vonás a változékonyság. Az ember úgy szerkesztett meg, hogy igényli, ismerje a másik adottságait, kvalitásait. Az élet másként működik, ha valakibe belefáradunk, mert követhetetlen, hazug és tolvaj, egyetlen klikkel töröljük a kedvencek közül. Ennek ellenére a bloggerek – nem csak az énblogok írói, egy-egy zártabb, egymás közelében dolgozó csapat – időről időre bulikat, közös kirándulásokat, teadélutánokat szerveznek. Ismerkednek.

Megjegyzendő: a blogoszféra az a különös, soha nem látott állatfajta, amellyel kapcsolatosan minden állítás értelmezhető, bizonyítható. Ugyanakkor az ellentéte is. Ahány nézőpont, ahány lélek, ahány szempár, annyi napfelkelte, Blog dolgában az ember nem lehet bölcs. Maximum alapos. És nyitott.

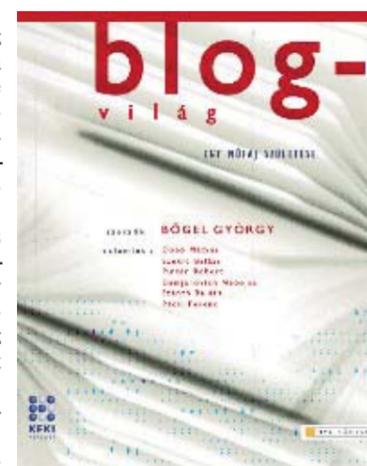
Augusztus 31-én második alkalommal ünnepelték nemzetközi világnapjukat a bloggerek. A világnapot a magát Nir Ofir-nak nevező izraeli naplóról kezdeményezte. Ofir ötlete az volt, hogy minden év augusztus 31-én a blogírók ajánljanak ismerősöknek további öt naplót, mert tapasztalata szerint sokan csak a kedvenc blogjaikat olvassák, így azonban lehetőségük nyílik több dolgozat megismerésére is. Bizonyos tanulmányok szerint a blogírás múló divat, mások ennek ellenkezőjére fogadnának. Egy Technorati nevű internetes portál szerint 2007 végén ötvenmillióan teszik közzé gondolataikat a világhálón.

A blogcsoportok időnként felbomlanak, átalakulnak, új egységbe állnak össze, mint a medúzaráj, mint például az alábbi blogger csapata: (<http://isolde.hu/>) „Most nagy a nyomás, mert nem volt ott Lucia, és így nekem kellene elmesélnem, mi történt

tegnap a kocsmában, tekintve, hogy ugyan bloggerekkel voltam, Agnus nem ír két sornál többet, L. nem árulja el a blogcímét, a mra-nak állítása szerint nincs blogja, csak weboldala van, brainoizt maguk alá temetik a határidős fordítások, a férjem pedig a nyugati pénzvilág bérenceként hátat fordított a klasszikus műfajnak, és már csak a foglalkozás körében elkövetett bloglást üzi. En meg valahogy nem érzem most magamban a képességet a vicces, ám szigorúan dokumentarista naplórúshoz, merthogy éppenséggel az az időszak van, amikor leszívja az agyamat a való világ.”

Itt tartok, amikor ajánlanak egy könyvet. Vonatkozó tanulmányok, értekezések, olyan okosak, hogy minden bekezdésen kétszer rágom át magam. Blogvilág a címe. A társadalmi, közgazdasági háttér, egyáltalán mindenféle háttér. A kötet nagyobbik fele dr. Bögel György papírkerekhez igazított, sziporkázóan okos, lineáris blogja (egyszerre cégblog és énblog, ilyen is van: <http://www.kfki.com/hu/blog.php>). Csokorba fog mindent, ami az internettel, a kapcsolódó témákkal, így a bloggal kapcsolatos. A két front: „Félnie kell a könyvnek? Egy könyv mindezeket nem tudja. Tud viszont mást. Tartós. Ha leejtem, nem lesz semmi baja. Jó szaga van. Ágyba lehet vele bújni. Ha valahol ottfelejttem, nem történik tragédia. Az enyém: elajándékozhatom, kölcsönadhatom. Díszíti a falat. Nagy tömegben hang- és hőszigetel. Tartós, nagyon tartós. Nem megy bele a vírus, nem hekkelik meg. Nem merül ki az eleme. Falevelet lehet préselni a lapjai között. A nagy Ország-hozótárral súlyozni is lehet. Többet lehet tenni egymás mellé vagy egymásra. Ezeket meg a Kindle nem tudja, és nem tudták az elődjei sem. Kábé négyszáz dollár lesz az induló ára. Tulajdonképpen nem sok, már csak azért sem, mert a digitalizált könyvek feltehetően olcsóbbak lesznek, szállítási költség és hangulatos esti postai sorbaállítás pedig egyáltalán nincs. Polcra sincs szükség. Könnyű kiszámolni: gyorsan megtérül. Sok könyv fér egyszerre bele, ráadásul a tárolókapacitása bizonyára nőni fog. És ez az örült tempójú könyvdigitalizálás mindenfelé. Csábító. Talán majd a szakkönyveket így. Gyorsan kellene, gyorsan avulnak. Buy, delete. Vége a Gutenberg Galaxisnak? Mindenesetre megnyugodva olvasom: felmérési eredmények mutatják, hogy a világ nem könyv- és képernyőolvasókra bomlik. Akik sokat interneteznek, sok könyvet is olvasnak. A nagy szakadék az olvasók és a nem olvasók között húzódik. Az előbbieket szeretik a Hálót, de kedvelik a könyveket is.”

ONAGY ZOLTÁN

Kristályvilág

(Montázs-csontváz Pelevin nyomán)

Nincs halál. (De) a gondolat természetesen nem új.
Az országban nincs elég hús, mondta a Kenyér Fia...
A referensek ügyesen zsonglörködtek, hányták a
Bukfencet; a vezetők viszont különböztek vadul...

Tehát: azért nincs halál, mert már eleve megtörtént;
S tér nyílik a metafizikai spekulációk
Számára – s érthetetlenek a visszhangzó parancsok,
A mérgezett acéltűk, a hurkok – és a szenvedély...

Lehet, hogy valamiféle isten van befalazva
A végtelen beton kozmikus megfelelőjébe...
A valamikor teremtett világ spirál-belébe
Pedig én akadtam: egy veszteglő vonatba fagyva...

/Miként „szerzőmet” sok-éves ivászat – s verekedés
Zsák-gödreibe varrva itat(hat)om fel magammal:
A galaxisok léte is épp oly felfoghatatlan,
Csordult át rajtam (az idézhetetlen) jelen-levés.../

Csak később született meg a gyenge önértékelés...
Kezdetben vala az íge, sőt biztos, hogy több is volt,
És megértése a történés lényegébe hatolt:
Akár a minőség híján lévő tiszta létezés...

„Csak önjelölt vagy. Semmi esélyed” – szólt egy ismerős
Hang a fejében (a kiválasztott farkas-embernek,
Aki a moziban írónk előtt kapott két helyet,
Hisz fordult-farkas volt, változó rém – s duplán ijedős...

Legjobban (ez talány?) saját eltűnésünktől félünk,
Holott éppen „az” eltűnés az örökkévalóság
Legfőbb feltétele... Álunkban változik a világ,
Ám a semmi káprázatát ismétli ébrenlétünk...

Ó, élettapasztalat! – Azon gondolkodunk: hogy lett
Ilyen szemétdomb körülöttünk? Nem látunk túl poros
Fény(kép)-emlékeinken? – És grimaszolunk holdkóros
Maszk alatt: tragédiá(n)król terelve a figyelmet...

A kaleidoszkóp (is) képes szimmetrikus képet
Létrehozni a káosz formátlan darabkáiból;
Ám mi ritkán álmodunk (álunkban) paradoxonról...
Múltékony tudattal hordozott, szép névtelenségek:

Mert a Név az Álom fantasztikus attribútuma,
Egy betűkombináció, mely önnön árnyékát
Különbözteti meg a többitől – s értelmezi át.
A feltárás, a megfejtés: így lesz ködös mostoha...

*

Halhatatlanság atomjaiból összeálló halál...
Halál atomjaiból összeálló halhatatlanság...

Operett

(Montázs-fosztlány Gombrowicz nyomán)

„Ha az embehi dolgok nem féhnek meg
a szavakban, a szavak meghasadnak...”
W. G.

Álmodik, ah, álmodik, ah, ah, álmodik egyre!
E comb, e kacsó, e nózi enyém... mind az enyém!
Örökifjú meztelenség, köszöntelek!
Örökmeztelen ifjúság, köszöntelek!

Csudalányka, ringva, örökké ifjú, kiszáll a sírból,
Kiszáll a sírból, mulatni vágyik, koporsón táncol!
Meztelenül ifjú meztelen ifjúság!
Ifjan meztelen ifjú meztelenség!

Zoknim! Pálcám! Nyakkendőm! Gatyám!
Dagadt koporsó, ó, fájó gyászmenet...
Frufu, pántlikák, frufu, pongyolák...
Pettyes pillangó, utánad röppenek!

E koporsó az elítélteké.
Mienk, kiket elítéltek – s örökre!
Az ocsmány, véres, rémes, érthetetlen:
A szörnyű titkot helyezem belé...

(Állj! Megállj!
Ha mindannyian e koporsóba rakják
Kimúlásukat, én is kérhetnék
Egy kis helyet. Hadd helyezzem belé
Reményem, harcom és győzelmemet...
És örökös galoppomat!)

Örök időkre megbecstelenített
Szent ember-meztelenség!
Szent ember-meztelenség, föl ne ébredj!
Sohasem ismerünk meg...

Kitépni a lábakat!
Kitépni a patákat!
Le az álruhákkal!
Elátkozom a maszkot, mely belénk marta magát...

Térjetez vissza magatokhoz!
Elég a játékból, ó, túlzottan gyötör!
Örökmeztelen ifjúság, köszöntelek!
Örökifjú meztelenség, köszöntelek!

Álmodik, ah, álmodik, ah, ah, álmodik egyre!
E nózi, e kacsó, e comb az enyém... mind az enyém!
E comb, e kacsó, e nózi enyém... mind az enyém!
Álmodik, ah, álmodik, ah, ah, álmodik egyre...

Mítosz-grimasz

(Montázs-éldjáték Viktor Pelevin: A rettenet sisakja elvén)

A csupasz agyvelő és a klasszikus labirintus
Még külsőleg is hasonlít. – Thészeusz (talán) te vagy;
Az állati rész pedig a Minótauros, de az
Egész elv diktálja a „bizonyos” agyi ritmus,

Amely a nagy evolúció – és a történelem
Találkozásának metszéspontjából áramlik ki...
A labirintus már a magunkkal (és nincs mit tenni)
Való beszélgetésnél létrejön – főleg a neten...

Jaj, anyám! Amikor a „diskurzus” szót hallok, mindjárt
A szimulákrumomhoz¹ kapok. Ó, disszonancia!
A diskurzus is a diskurzusban születik... – Szia!
Beleszóltál, Ariadné? – Most szövegem is „így járt”...

(Hol van Ariad, a férj? – Na ne!, kell-e vin, Pelevin?
– Z., ez csak a te projekciód... – No, Viktor, itt a bor...
– Józan eszünk szétáradása: Ó, Minótaur úr!
Értelmünk bealvó lángját majd elnyomjuk valakin...)

: Ahhoz nyúlok ami(m) nincs (is)...

Labirintus: a formák kígyó-tánca. Spirál-káosz.
A kultúra kergemarhakór-álm. Posztmodern fing,
Mely saját csontjaiból készült porral táplálkozik...
A lét is nothing: gombokat nyomogatsz – s ráz a pátosz.

Ostobaság azt hinni, hogy minden csak a pénz révén...
Elalszol. A sejtés: álmfejtés – s van sok milliód.
Fölebredsz. Tükrödön egy grafiti: „zsákutca” a kód...
Ostobaság, de hiszem, hogy mindenáron én, én, én...

Folyosó: cikcakkok, kunkorok, nyilak – és szögletek...
Minden csak a saját alkatrészének belsejében,
Minden csak a titkok – és föltárások székletében...
Folyosó: rengeteg önarckép, hologram-szörnyeteg...

(Olyan érzésem van, hogy valami mocskot spricceltek
A lelkembe, amitől zavaros lett a fejem – és
Nincs kedvem élni. – Ó rozsdás szögbe való fejelés!
Jó korrektörök! – Remélem, hogy holnap korán keltek...)

Szó-reggelt kívánok – ontottam magomnak, amikor
A törpe elrohant – és végre egyedül maradtam
Az „ellentmondások analízise” irattárban.
A sok jegyzőkönyv hullaszagból áll össze – és porból...

Dossziék: örök kérdésekre adott válaszokkal,
Amelyeket mérgezett Minótaurosok írtak,
Kínból, mert hímtagjaik kis pennává zsugorodtak...
A törpe², itt azonos a patkány-delíriummal...

Úgy látom, már nyugtalankodsz: se füled, se farka a
Szövegemnek (a rádióban ilyenkor nevetnek);
Te józan vagy, a neten már nyoma is van nevednek...
Nem tetszik ez a hallgatás: itt vérnek kell folynia...

(Olyan /v/érezésem van, mint szitának az ürességben...
Hány ezer madáron, hány ezer sörét süvítsen át,
Hogy meghalljuk az ólmozott értelem szagos dalát?
„Magasztosság”/om/ ellenére³: átfolyik rajtam minden...)

A megmunkált zagyvaság keretbe foglal – de szorít...
(A régi idők mágusai hosszú éveken át:
Az összes feliratról verték le a betű-mintát...)
Ne értsük, mi a Lényeg... Újra kell élnünk a sztorit...

– Együtt utazunk (h)át:
(sz)erény Jerofejev
– s gazda(g) Jorick...–

A legfőbb titkok őrzőjének semmilyen titka nincs...
Teste még a testnek sincs, ám így: a lélek is semmi,
Ezért a rettenet sisakját nincs mire feltenni.
Pillanat: e szöveg is nyisszantás – s lehullik a tincs...

– Az ébredés kérdez.
Álomban föloldódik a rész.
Alfában aktív a jelen(t)és...–

¹ A szimuláció legszebb allegóriája Borges meséje – „A Birodalom kartográfusai” –, gondolja Baudrillard. A térkép előbbre való magánál a területnél: ez a szimulákrum elsőbbsége. Ő hozza létre a területet...

² Az én-törpe, mint változó félelem, ki beléd súgja – és rágia a fertőzést, a szöveget, ki benned bujkál (és sérteget), ki beléd kópi a megalkuvó logoszt, a felejtést – s az újjászülető mérgeket...

³ Vagy éppen ezért...

Valahol most a Hold uralkodik

A borjak is fialnak, ha a Nap úgy akarja, de ő megelőgszik a boglyák közé keveredett, feketedő búzaszemekkel, ha felettük csipőre tapad a szoknya fodra, mikor tizenkettőt üt az óra, és az árnyékok testnyívé zsurgorodnak.

Madárraj

Micsoda madárraj az, amit nézel az ablakomból? Ha papírból vannak, miért akarnak máshova szállni? Azt mondod, csak úgy elindultak, mert egy este valaki tintát cseppentett a szárnyukra? Azt mondod, a tinta illatozott, mint egy fahéjfaerdő? Mivel érezték azt az illatot? Ha csak úgy tudták, hogy mit jelent nekik, honnan tudták? Ha nem tudják, hogy mit keresnek, hogyan találhatnak oda? Ha csak a mi tekintetünk segíti az útjukat, megragadnak a szomszéd erdő levelein? En is átlátok a fákon? Ha lábujjhegyre állok, messzebbre látok? Ha szeretem őket, taláibb jutnak? Ha elfelejtém őket, akkor is visszajönnek még?

Alkonyodik

És utat tör az alkonyi fény, hódítók hullajtják így kincseik a tőlük visszahódított föld porába, és otthagyják a győzedelmes tekintetűek, lábnyomukkal mossa el a tenger megszentelténített aranyok, melyet az ő asszonyaik fejére illesztett a mámor, mikor harci oszlopokból győzelmes védőfal épült, és a munka volt a fehér királyok istene – akiknek arcukon ránc és verejték a nap.

Felettünk valószínűtlenek a lampionok

Mi van, ha ez csak illúzió, ha nem jelent semmit se neked, se nekem, ha csak a pillanat lángolt fel, ha csak a hely lett éteri és forró? És olyan rút, hogy bizonyoságot akarok, minek az ide, ha nevet adsz, mint még soha senki. Záróra, záróra – az időtlenségben az idő játszott akkor velünk, a veronai pacsirta így költözött a pincér nyelve hegyére, lásd, most nincs más, amit úgy gyűlölnék, mint az időt.

Magadénak nézel

Szép vagy én kedvesem; hogy szépnek látsz, attól vagy szép. Hogy szemedben nem égitestek sugarai tekergőznek, hanem a hajamba zilál mozdulatokat a szél, hogy nem a fák motoznak lélegzeted meg-megújuló zuhatagában, mert felém küldöd álommal fertőzött sóhajod is. Mert vágyad a testem hajlataiba rejtett, és onnan csalogatod elő – mint ahogy a kövek zárványát is csak a véső törli fel –, s ahogy a szobrász keze áll meg a levegőben, úgy feszül egymásnak a végtelent szagató simaság pupilláinkban.

Kiegészítés

Óvatosan taszits el magadtól, nemes fegyver vagy, a fájdalom utóérzete nem illik a gyors döfések szélben érlelt villanásához. Ha rongy is vagyok, és soha nem akart senki tisztára mosni maga után, hát töröld meg, most éled bennem, mikor már csak hátrafordulásod maradt, hogy megnézd tükröződésed az alkonyat bíbor erdejében.

Mézédes párát harapok

Mézédes párát harapok, vacsóra a véredből iszom, mely éppoly meleg, mint amennyire keserű. Ne törj be engem, zabláznak a világ sem elég, fohászodhatasz, de ha tényleg engem akarsz, malmon öröltezd magad, engedd le a porba a szíved, legyen háború a lakásod, füstszínű felhő az éjjeled.

A homárok szívén vízililiom nyílik.

Mögötted fű a csend

Mögötted fű a csend, ujjaid sugarasak, a fejed alá nyílnak. Hátadon az árnyék fáklyavirág, hűvösen és feketén simít, mint a tóparti kövek. Alszol. Rajnyi falevelet ejt csapdába a szél, így nyit utat az álmoköveteknek hozzád.

A keleti lányok éjjel ölnek

(Simon Mártonnak)

A keleti lányok éjjel ölnek, ártatlan hajnal előtt. A hangjukkal ölnek, csicsérgésük helyett halálra nyílik a torkuk, aztán elkapják a lelked, az ajkukra ültetik, és rajtad szűrik át a szavaik. Korán kezdik a gyilkolást, még gyerekként vájnak először lélekösvenyt, közben kifehéredik a szembogaruk, és másnap nővé válva ébrednek. Hamar tanulnak, korán őregszenek, hisz bölcsék a lélekrablók, kicsalogatni a velőd, olyan művészet, amit csak az idő tanít. Tört dióból növesztenek fát, apró ujjakkal bűvölik életre, és a te lelked fűjják rá, nem életként, csak ráadásként, ajándék a magnak, ajándék a földnek.

Tenyereden hullámok a vonalak

Moss ruhát, kellenek az ütemes mozdulatok. A kert végéből a hegyek felé igyekszik az ér, mióta esőért könyörögnek a pástorok, és szárazságért imádkoznak a tengeren. Az akarat lüktetése mellé kellenek a mozdulataid is, mintha minden levél egyszerre hullana le a földre, moss úgy, hogy süket fülek ne maradjanak,

Rábel Zsófia

Rábel Zsófi vagyok, 23 éves. A Pápai Református Kollégium után most a Szegedi Tudományegyetemen tanulok, magyar és komparatiztika szakon.

mikor belekap a víz a körmödbe, körömágyadba uszonyok rezgése akadjon, mint húrokba. Forrald fel hideg vértük a halaknak, hogy a szemük forduljon ki, úgy moss, hogy érezzék a szerelmed, a kutyák sírjanak éjjelente a ruhák súrlódása után, várak döljenek északon, és nyugaton haljon meg a nap. Melled engedd a patakba, bimbói pattanjanak, vízililiomok gyökere engedjen. Tejfehér láz ússzon a víz felszínén, a szembogarad tóvá táguljon, haragos felhők tavává. Lábad a folyóba ágazzon, tenyered neveljen almát, és harapd is ki aztán az ujjaid közül az életet. Mostohának moss csecsemőkelengyét, megesett lányoknak szűzfehér ruhát, vándordiákoknak derékalját, és bele szeretődjük csókját. Mosd fehérre a halotti lepleket, a könnyeddel moss, amit a folyamba eresztesz.

Asszony vagy, patak vagy, moss át magadon hamut és sarat, nézd, belőled árad a víz, bár a porból származol, öledbe hullanak vissza a belőled sodródott férfiak.

Lovasok úsznak a város felett

Lovasok úsznak a város felett, szállásuk kergetik. Markukban nefelejcs, orrukban estike illata, aki lemarad, porrá oszlik a feledésben. Nem én követem őket a pillantással, ők fosztanak meg a horizonttól, a bordájukra szíjjazzák az eget. Még ha hívnának magukhoz, de nem teszik, bár nyaldossa a lábuk kiáradásom, de nincs oldalra nézésük, hiába melengetem előttük az eget.

Vállhajlatukból a csillagport is hanyag mozdulattal rázzák ki, köpésük az emberek lapockájára szárnyakat növeszt, ha azt hátba fészkel az arra járó szél. De várni nem várhatod, hogy egyetlen porcikájuk is feléd forduljon. Saját nyomukba lépnek, önmaguk kergetik, útjukon elhullajtott árnyékdarabkáik vonzzák őket.

Nekik ébredésre elfeledett álom vagyok csak, jeltelen utószó kiáltásom, de még soha nem voltam ilyen kevésbé magányos, mint lovaik patái alatt.

Kérlek

Kérlek, ne engedd el ilyen üresen, mosottruha-halmokon át nem könnyű az út, most szeretnék elesni, s ha csak a térdemen szívárogo a vér, más lesz a történetem. Hajolj a számra, lehelj. A tenyered simítson formára. Képezz meg engem a szívburkodon, ha egyszerre hullik magod és könnyed, a számba könnyez, és tartsd a fogaid közt a sírásom.

Lámpagyújtogató

Egy lámpagyújtogató ül a szívemen. Nevecs csak, de minden éjjel nyugtalan, olajtól izamos a keze, és tapogat a sötétjében, gyutacsot keres, és üvegszilánkba lép. Kacagja vak szemét, tudja, hogy nézni nem kell tűzhöz és lázhoz, hogy olvadáskor a zöldár friss hajtásokat is tör, de legfőképp, hogy nem elég a nap, elektronzuhatag, vagy a neon testetlen tánca a retinán, mikor az éjszaka születik. A csatakos ölek zihálása mellé, a hortyogások, és kékszegélyű álmok mellé teleszik maga az idő Senkiföldje, és tűzből kell neki áldozat, hogy míg emésztődik az anyag, és táplálékká lesz a láng, remegése eledel legyen a tüdönk mozgása, és a testünk izzása helyett.

Kicsi ez a vám ahhoz, hogy átsurranjunk a másnap küszöbén, egyetlen lépésnyi állapot, addig meg hadd habzsolja az éppon csak tenyéryni lángokat, csillagnyi tükröképeket. Hogy ez nincs, most beengedi magához az éjszakát, sakkfigurák fejét majszolják, fehér és fekete ropog a foguk alatt, aztán öklendeznek a marcipánédes falatoktól, nyolcpettyes katicabogarat, köldökzsinórt, sivatagnyi magányt, koronák függőit.

Bemelegítés

Fáznak és éhesek, ringatnak és ringatom őket, úgy szeretem őket, mint azokat, akik soha meg nem születtek.

Testetlen is

Ha a szél elől akarsz elbújni, menj a föld alá, hagyd hátra lépteid és könnyed, szemhéjad alól mosd ki az emlékek felhőjét, és légy éhes aszkéta.

Hát nem érzed? Érint, ringat. Mikor hozzád ér, bőrödre feszíti útját, térkép vagy már, anya sem tud így ölelni – kiüresedve szülni újra téged, mint a világot.

Vajon hogy érzékeljük az első lélegzetet? Most újra megtesztül az arcodon – a hajadba is életet lehel, ki tudná jobban, mint a vak Sámson a legtisztább mocsokban, a legtisztább hajnalon?

Nézd a forgószelek életfáját, amint halált osztogat szemének pillanatnyi merengésével – ki bírná el pillantását?

Vénusz

Csak fészülöm a szempilláim, már a derekamig érnek, súlyos a pillantásom, mint a hajnal a hamvadó mezők felett. Szemembe csak ollóval nézhetsz, ölembe csak vigyázva fekhetsz, és másnap nem csak azt nem tudod már, hogy ki vagyok, hanem azt sem, hogy te ki vagy.

Csak nekem adott hozzám nőtt fátylat a természet, csak nekem gyűjtenek mézet a herék is, szárnyuk lepke hímporától súlyos, mikor hozzám érnek, hogy aztán megperzselje őket homlokom fénye – csak mosolygok sűrűmben, csipésük marássá olvad a nyelvemen, veszettségbe veszel, ha beengedlek örökké nyílt kapumon, és nem marad más benned, mint az egyre hűlő nyomok szaga – halandó csak gondolhat a csillagokra, álmodni nem álmodhatja őket.

(Mózesnek)

Ha húrja pattan a fáknak,
Ha vadásznak erőkre erők
És hóban fogan a szél –
Az idők tengelyéből néztél rám.

A gödör az arcodon – hiba a mosolyodban?

Mesélj nekem, párnába szövöm, ősbibb álomba nem fektettek még gyermeket, mint amilyen ez leszel.

Szomjazom a mesédre, sárkányok magánya helyett beszélj nekem az emberi gyengeségről, mikor csuklik a térd, zárul a szem, és a tökéletességgel szövötté fészül a homály. Mikor ébredtünk rá, hogy a bűnben meztelenek vagyunk, ruhák nélkül, éppoly esendően, mint a test – ragyogón és visszataszítóan?

Mesélj, Te mikor bántad meg, hogy mozdulni tudsz, tettel és szóval? Mikor tűnt el alvó tükrökből az arcod, hogy a múltadba költözzön, és onnan vádoljon?

Hogy szeretnéd-e felejteni, vagy inkább szárnyként feszíted a gerincdre, hogy többé ne érjen a porhoz, és annak törvényehez?

És gyűlölj az én bűneimért, mert égre vetett arcomra szírom kell, lásd, kietlenségem éreznem kell általad is – majd mennyből esőt csalogatok tisztulni, és azért is, hogy érezsem a vétkem súlyát, mártózzak benne, mint hajnalcsendű tóban, hiszen magamra ismerek a vétkeimben, épp annyira, mint álomban, a nagyanyáim szemében.

Tenyereden festett kövek

A festett kövek súlytalanok a tenyereden, pedig a világ keletkezése van mélyükben és rajzaikban. Ha tehetném, és ha túlélné, táplálkoznék belőled, de félek, hogy megemésztenelek. Nincs bajosabb, mint a saját magad által keltett határokat zablani tartani. Ha nem lenné túl sok, csak éppen elég – álmodom, mint a lámpa fénye a tenyeredhez simuló festett köveken.

Kívánj nekem jó éjszakát

Kívánj nekem jó éjszakát, hadd könnyebbüljenek órák és percek, amik képtelenek oldódni bennem. Lásd, nincs szavam arra, ami nélküled történik. Bennem minden történésem olyan, mint a mások nyomai által meg nem tört hómezők, amikről meséltél – a szavaidból akkor csend lett körülöttem, hajlékony ágak a fehér súly alatt. A szelet várom velük együtt – a lehulló hó a saját lábnyomom is befedi.

A *Hangyák vonulnak* kötet versei – írja Bertók az új könyv fülszövegében –, a „magyar haikukat” tartalmazó *Háromkák* (2004) kötet verseivel egyidőben keletkeztek. A haiku kötött szótagszáma és háromsoros elrendezése sűrítésre, tömörítésre, visszafogottságra kényszeríti a költőt, ezen túlmenően itt-ott azért áthágható tematikus és motivikus kötöttsége is. A velük egyidőben keletkezett, de később közreadott új versek pedig – önironikusan kedveskedve „hosszúaknak” mondja őket a költő – éppen a kötöttség szigorától mentesek, láthatóan szabadon kezelik a versmondatot. Bertók úgy tesz, mintha keresné a szavakat, a szinonimák felsorolásától, a mondatforma megbontásától, az ismétlésektől sem riad vissza. Más szóval egy sajátos versbeszédet alakított ki, a versszerűséget rímek elhagyásával, ritmikus sorozatosságok mellőzésével csupán a szöveg térbeli elrendezésére, a sorokra tördelt formára csökkenti. A minimálisra „csökkentett” forma hosszú mondatokkal, a szavak bőségével áll szemben. Így ha nem is közvetlenül, de közvetlenül mindenképpen a szabad versre emlékeztet Bertók versírása, pedig csak a versbeszédet szabadítja fel a versszerűség ismert kötöttségei és szabályai fenntartása alól és irányítja ezáltal egyenesen a nyelv felé.

A holtpont szédületében című vers zárósortait idézem, hogy rámutassak ennek a különös és nagyon sajátos versbeszédnek alapvető vonásaira: „Vagy hogy / bizonytalanul (vesztesen?, csaldottan?, / dühösen?, bölcsen?) belásd (elfogadd?, / kimondd?), hogy nélküled is ugyanúgy menne / (megy), menni fog (forog tovább) / a megállíthatatlan, a menthetetlen(?)...” Sokfelé ágazik a mondat, egy-egy szava után több szóból álló zárójeles rész következik, mintegy kiigazításaként, folytatásaként, ellentétként a kimondott/leírt szónak, hogy ezáltal a mondatba rejtett bizonytalanság kimondható legyen, egyúttal a bizonytalanság ellentéte, „a megállíthatatlan, a menthetetlen” is. Erős feszültség létesül ezáltal. A mondat telítődik fel a feszültséggel, kislülést, a robbanást sejtető erővel. A véget megelőző pillanatot ragadja meg a vers, az időnek azt a rejtélyes alakját, amely mindig hoz, de el is visz valamit. A pillanatokra bontott idő ékelődik Bertók László versmondatába, annak tudása, hogy a múlt idő pillanatokra bontva csak látszólag hosszabbítható meg. Más szóval, Bertók László verseinek sokirányú, mellérendelésekkel gazdagított mondatai nem a kimondatlant, nem a nehezen mondhatót célozzák meg, hanem az időt, a menthetetlenül elmúlásra ítélt időt. Ebbe azonban

szorongás és félelem szorul, valójában a végtől való félelem. A mondattani, és velük együtt a jelentésbeli feszültségek ennek a szorongásnak adnak hangot Bertók verseiben.

Az elakadó lélegzet, a szív ritmuszavara, a feledékenység, az agy kihagyásai, a keringési zavarok, vagyis a test működési hibái, ezzel együtt a szellem és a lélek ismerhetetlen mozdulatai hallatszanak ki Bertók László „hosszúakból”. A Parti Nagy Lajosnak ajánlott *Az órájára néz* című vers azonban kimondja a test és a lélek öregkori zavarait leíró, feszültségteli versbeszéd hiábavalóságát is.

Az öregedés verseit írja Bertók László a *Hangyák vonulnak* kötet „szövegeiben”. A válasz nélkül hagyott végső kérdések verseit, amelyeket nem véletlenül nevezek „szövegeknek”. A már idézett

fülszövegben maga Bertók használja, igaz idézőjelben, a szót a *versek* szó helyett. Az idézőjel az ő jegyzetében az ironia bevezetése a mondatba, ám ironia ide vagy oda, Bertók új versei, éppen azért, mert a szoros „háromkák” ellenében „hosszúak”-nak mondhatók, és mert sokkal inkább követik a szabad versbeszéd menetét a versszerűség más jelei helyett, igazából „szövegeknek” vehetők, egy életszakasz és élettapasztalat töredezett szövegtükreinek, amely tükörből több arcús tekint vissza, és ezek közül talán egyik sem a költő. Mert Bertók különös versmondatához a megszólítás is hozzátartozik. Akár az is mondható, hogy a kötet minden verse egy-egy megszólítás. Valakihez szól a vers, egy másik én-hez, egy másik létezőhöz. Könnyű volna önmegszólítónak mondani ezeket a verseket, ha bizonyos lenne, hogy a „te” az „én” helyett áll, ám nincs erre bizonyíték. A „te”, még ha közel is kerül az „én”-hez, mindig a Másik, az Idegen, mindig valaki más. Nem személy, nem konkrét valaki, aki kívül áll, csupán egy grammatikai jel, amely a versekben sokszorosítva, mint a hangyák vonulása, „felülről (magasról) nézvést elmosódó sáv”. Ilyen elmosódó sávot képeznek Bertók új verseiben a „te”-k, szó szerint névmások, a nevek helyett álló nyelvtani jelek. Kétségtelenül van ebben valami határozott távolságtartás: a „te”-vel tartani távol a vers szövegétől az „én”-t, miközben ahhoz sem férhet kétség, hogy ez a második személyű versbeszéd a költői én beszéde, de ez a költői én, hogy megírhasa, távol tartja magától a költő valóságos, öregedő én-jét. Bertók új verseinek nyelvtani elrendezésében nagyon erős feszültséget hozott létre az én és a te, és ennek a feszültségtérnek a nyelv, a szöveg a biztosítéka. Ezért mondja az akár ars poeticának is vehető *Mintha a képből lépne ki* című versében Bertók, hogy „Tenni inkább(?), vacakolni vele(?), (csinálni?)”, / még ha tapogatózva, bizonytalanul (nehezen, rosszul, / reménytelenül) is, mint szárnyat (levéget) rezegetni rá, / azaz beszélni (fecsegni, vitázni, értekezni) róla?...” Persze, nem mondja ki a vers, hogy kiről vagy miről beszélni (fecsegni, vitázni, értekezni), azt sem,

hogy ki lépne mintha ki a képből, nem is mondhatja ki, mert akkor a „tapogatózva, bizonytalanul” válna kétségessé, sőt semmissé, és maga a versszöveg sem lenne létesíthető. Nem mondja ki, mégis elérhető (elérhető?, mondom zárójelben Bertók modorában) a vers-olvasás során a jelentés, ami nem más, mint maga a vers. A második versmondattal nem is hagy efelől kétséget: „Merthogy a szavakban készen van már (készen kell / lennie), amikor elkezd, még ha csak homályosan és / hang nélkül bizsereg is a gégefőjében, a szájában / (agyában?), s mozgítja meg a tagjait?...” A vers születésének leírása a második mondat, amit a harmadik majd meg is erősít: „Tudomásul venni, hogy hasznos a szócsere (szóváltás, / szónoklat), s a csapodár emberiséget partok közé / ölelő (szorító?, szelidítő?) beszédes miegyéb, de / nem rágódni rajta, hogy miért arra képes csak, / amire, miért addig jutott el (ott rekedt meg) az egyéni / fejlődés(?) serpentinjén, ahol?...” A Bertók-vers keletkezésének leírása, az önreprezentáció példája e néhány sor, annak leírása, hogy a vers készen van a szavakban, pedig még meg sem szólalt az én, azaz meg sem szólított a te, ám a megszólalás, illetve a megszólítás pillanatában már megindul a „hasznos” „szócsere”, „szóváltás”, s messziről még a szónoklat pátosza is felrémlik a szavakban, hogy aztán ez a viszonylagos emelkedettség a megkérdozettségben ereszkedik le a földre... Nem a „társadalmi igazságokon (igazságtalanságokon)” tündönni, „inkább a kalapácsot nyúltni” és „Megtörni a diót, beverni a szeget, megjavítani a / mákdarálót, házat építeni”... Mély szkepszis hallatszik ki ezekből a szavakból, nem a felháborodás, nem a lázadás, hanem az elégtikus, helyenként a melankolikus rezignáció, amit csak megerősít, egyszerre felfokoz és visszavon az egész kötetet átható erős ironia. A Másikat megszólító öregedés versei a hatvanon túl csetlő-botló én-t állítják az ironia fénykörébe.

BÁNYAI JÁNOS

Bertók László: *Hangyák vonulnak*, Magvető, Bp., 2007

Ritkán adatik meg valakinek, hogy egymás után két, válogatott verseskötet megjelentetésével kínálja meg egy kiadó. 2003-ban *A lét elrejtetlensége* címmel szemeztette ki legfontosabbnak ítélt verseit Kalász Márton, s most az onnan átemelteteket hatvannégygyel bővítve, nyolcvanhat verset gyűjtött egy kötetbe. A kiadó e nemes gesztusa mindenképpen figyelmet érdemel. Főképpen, ha egy – mondhatjuk – konzervatív irodalomszemléletű könyvkiadóról van szó, amely kiadványainak legtöbbjét az öröklet számára készíti.

Kalász új, *Látható, láthatatlan* című kötete ilyen kontextusban egy erősen vallásos tematikát ígérne, ám mégsem csak ezt kapjuk, amikor a lapokat forgatni kezdjük. Szerelmes versek,

barátoknak szóló üzenetek, ars poetica és rövid úti beszámoló sorozata a könyvben. Igaz, minden vers a maga műfaji kereteit a gondolati líra, a filozófiai elmélkedés felé tolja el. Az *Egy kis óda az elmúlásról s a szerelemről*, illetve az *Egy kis elegia az elmúlásról s a szerelemről* nem a címben megjelölt műfajok tiszta példái, sőt a versekben elrejtett kis történetek miatt már-már epikai tartalommal is töltődnek a poémák. Gyönyörű kis szívárvány mindegyik. Sokszínű, változatos versvilág: hol Rüdeshaim éjszakai forgatagában bicegünk, hol egy csöndes bécsi kávéházba húzódnak, arrébb egy meghitt szoba sarkából figyeljük a kinti téli havazást, máskor egy zsendülő domboldalon szaladunk, vagy némán figyeljük a rózsafestőt műhelyében. De minden helyzetben érezhető a megfigyelő szem, a megszólaló hang önfegyelme, hogy pontosan közvetíthesse, amit tapasztal. S mivel az önfegyelem igen erős, a versek témája voltaképpen mindig egy: az emberi létezés emberen túli – mondjuk –, Isteni viszonylatban felfogott minősége. Ezt a minőséget a világ százezer formájában és színében találhatjuk fel (ezért a kötet sokszínűsége), csak tőlünk függ, képesek vagyunk-e meglátni és megélni. Innen érthető a kötet aranyfészesében elhelyezett címadó vers, innen érthető a különbség a *látható* és a *láthatatlan* között. A között, ami megtapasztalható érzékeinkkel, illetve ami csak lelkünkkel érintkezik, a fizikai hatásoknak nincsen kitéve. Az elhullott almamag – amely a múlt és jövő időt egyszerre szimbolizálja – átminősül, olyan tárggyá (lényé), amely egybefoglalja a világ egészét, a megvalósultat és az összes lehetőséget egyszerre. „Mindnek gyönyöre világga – megejt. Elfelejté az ember, lopva, amit ügyefogyottan addig leejt.” (*Látható, láthatatlan*)

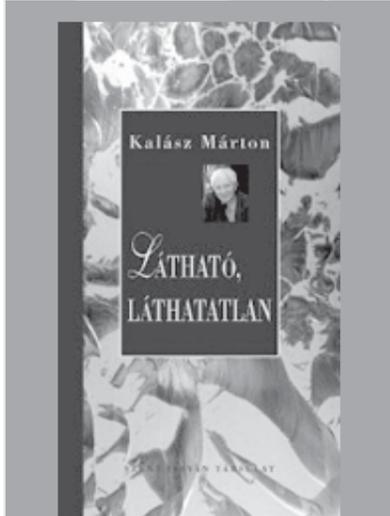
Ekkora gazdagságunk, birtokunk lehet-e? – következnekné rögtön a kérdés, s a kötet válasza: igen, amennyiben a világot úgy tekintjük birtokunknak, hogy részesei vagyunk. Nem tárgyként, amelyet birtokolhatunk, s amelyet elvithetünk, hanem velünk

párbeszédben álló alanyunk, akivel csak *együtt* tudjuk megtenni az életutat. S ebből a pontból nézve természetesen adódik a kötet dedikációja Évának, aki e kötetben nem a feleség, hanem a világ megélésének nélkülözhetetlen társa. S innen nézve érthető, hogy miért a sok szerelmes vers, majd a baráti üdvözlés, a sok rácsodálkozás és megnyugvó öröm ebben az Istennel párbeszédben álló kötetben.

Kalász Márton egy esszéjében (*Ady Endre Isten-élménye*) így fogalmazott: „Isten-élménynek tekinthetjük azt is, ahol Isten közvetlenül nincsen jelen, s így nem szólítható meg – de a gesztusok, a jelek, az események mégiscsak rá utalnak.” Sőt, e mondat folytatása még inkább meghatározó: „Ady ezt talán vitatná – költészetét én azonban úgy látom és értelmezem, hogy tele van ennek bizonyítékaival.” S ha az Ady-értékeléssel nem is értek egyet teljes mértékben, az biztos, hogy a megállapítás Kalász költészetére nagyon is igaz. Az Istennel folytatott párbeszéd nem közvetlen formájában jelenik meg, hanem azokban az apró, de nagyon értékes jelenetekben, amelyekben az ember az Ő jelenlétét érezkelheti.

Ennek a párbeszédnek természetesen saját, különleges, szemérmes grammatikája van, ezért lehetséges, hogy a megszólított is egyes szám harmadik személyben jelenjen meg a szövegben: „Úgy kezel, akár a vakot. Ahítanám, / hogy vezessem: messze, közel. S ő kézen / fogva, mi csak szépen tapogatva a bőr / romlékonyságával – a látás csodáján túl / akármelyik érzékszervünkkel fázva.” S a vers címe, nem meglepő módon: *A lét elrejtetlensége*.

A sajátos grammatika sajátos versnyelvet követel magának, s ezért e versek nem könnyű olvasmányok. A kis látványelemekből építkező versképek általában csak töredékeikben, és többnyire elliptikus szerkezetben lépnek elénk. Ez a töredékes, hiányos

Kalász Márton: *Látható, láthatatlan*, Szent István Társulat, Bp., 2007

szerkezet sokat bíz az olvasóra, hiszen az „üres helyeket” neki kell kitöltetni, s nem kis munkával. A versen belüli nézőpontváltások, amelyekhez sokszor grammatikai megszólalásmód-beli váltás is társul, egy sokszereplős és sokdimenziós párbeszéd közepébe helyezik a befogadót. A képek, megszólalások szóródó mintázata komoly logikai erőfeszítést kíván mindannyiunktól, s ez nem könnyíti meg a lírai műnem alapvető hatásmechanizmusának működését, azt, hogy érzelmi reakciót váltson ki belőlünk. Elidegenítő effektusnak is gondolhatnánk ezt a poétikai eljárást, azonban inkább arról van szó, hogy a hétköznapi kifejezési formák sablonjai, paneljei olyannyira megkötik a beszéd lehetséges erőit, hogy abban a kifejezési formában nem tudnánk egy ilyen, létről szóló és sokdimenziós párbeszédbe lépni. Marad hát a megszokottól eltérő, csak a leglényegesebbre szorítóköző versnyelv.

A versek jelentéseinek felgombolyításához szükséges továbbá egy széleskörű olvasottság is, hiszen az irodalmi művekre és szerepekre való rájátszások csak így fejthetők fel. Sőt nemcsak irodalmi, hanem képzőművészeti és zenei műveltség is nélkülözhetetlen ezeknek a verseknek a megértéséhez, hiszen csak így fogjuk belátni a *Behallatszó égzengés* Beethovent megidéző sorainak mélységét.

A sok utalás, apró jelenet, személyes, bár nem érzélgős valóság után jutunk el a kötet záróverséhez a *Fohász*hoz. Ez a vers az összes poétikai megformáláson átlépve, a műfaj eredeti szabályaihoz igazodva személyes és őszinte. A korábbi, következetes négy- vagy nyolcsoros strófászerkezet helyett itt háromsorú öt sort találunk, az ember elcsöndesedő és nagyon mély, köszönő szavait ahhoz a hatalmas Úrhoz, kinek vendégei vagyunk itt, e földön. Az ellentétekre, az egymással szemben álló minőségekre épülő szerkezet a nagy egységet érzékelteti, amelyben minden egy középpontból indul ki és oda tér vissza, és útja közben mindentől mindig ugyanannyira van. A láthatót és a láthatatlant nem érzékszerveink választják el egymástól, hanem létminőségünk, s ehhez az erőt nemcsak magunkból merítjük – ez a kötetzáró vers tanulsága.

Visszatekintve az egész kötet anyagára, feltűnő lehet, hogy hiányzik belőle a „rossz” vagy a „gonosz” minősége. Annak ellenére, hogy a kötet milyen erősen használja ki az ellentétezés retorikai szerkezetét, a versekben a szép és teljes élet megélésével szemben nem jelenik meg a gyűlölet, az ellenségeskedés. Legfeljebb a hiábavalóság felett érzett szomorúság. Kalász Márton költészete tiszta költészet, amely bármely körülmények között felvállalható.

A kötetet Zsille Gábor utószava zárja. E rövid tanulmány értelmezése Kalász költészetének, s egyben tisztelgés is az idősebb költő előtt. Zsille nagyon jó érzékkel emeli ki a kötet fontos verseit, de egyben túlságosan erősen lehatárolja a versek interpretációs lehetőségeit. Vitathatatlan a versekben megszólaló szerzői én katolikus világszemlélete, ám szerencsére a versek sokkal tágabb horizontban nyújtják nekünk a világmegértés poétikai megformálását.

THIMÁR ATTILA

Páll Lajos új verseskötete (*A csodák házában*) alkalmas adhatna a kritikuskak, hogy mérlegelje: a költő által örökölt erdélyi természeti és emberi-szociális élménykör esik-e nagyobb súllyal ama képzeletbeli latba az ő művészi produkcióját illetően, vagy a véletlen és szükségszerű kifürkészhetetlen összejátszásának köszönhető, de sorsalakítóvá lett találkozására 1956 magyar forradalmával s az ezt követően általa elszenvedett megtorlás és börtönélmény, lévén hogy mindkettő e versgyűjtemény döntő hányadának ihletforrásául szolgál. Maga a kötet szerkezete, a ciklusokra osztott, közel másfélszáz vers is mintha erre figyelmeztetne: az első három ciklus (*Akik elhagytak, Fölhagyni a várost, Az agyag dicsérete*) az előbbi élménykör ihletésében született verse-

Galamb a tövis között

ket fogja át, az utolsó ciklus pedig (*Ne emlékezz!*) az utóbbi élménykörből fakadókat. Nyilván, ennyire mereven nem választható szét a versek, hiszen mindahány annak a személyiségnek a nyomait hordja magán, akit a megélt élet teljessége formált az évtizedek során. Példa lehet a mondottakra egyetlen kép is, amelyet egy, az egyéni létet és sorsot fűrészsző, s az első ciklusba sorolt versből (*Csillag nélkül*) emelnék ki, szemléltetve, milyen dimenziók vannak Páll Lajos lírai létérzékelése mögött: „Mióta rám csattant a vasajtós szín, / fényszötte világom végleg odavan.” Egyetlen előre nem látott, de egy egész emberi sorsot meghatározó történést („rám csattant”) döntötte el életre szólóan („végleg odavan”), hogy ama, „fényszötte világ” kínálta nézőpontból avagy a „vasajtós szín” sötétjéből láttatja-e önmagát a világban.

Azt gondolom tehát, hogy mindkét élménykör fölött áll e kötet tanúsága szerint az érett (öreg) korba lépett költő érzelmi-hangulati világa és egy ebből fakadó, szokás szerint bölcsnek mondott létérzékelés és -magyarázat. Egyetlen versben, a gyűjtemény első ciklusának nyitó szonettjében, *A csodák házában* címűben is esszenciaként megtalálható mindez. Eszerint a „csodák házát” építő öregség a lírai ént mindentől elvonja, mi aktivitást jelentene számára, még csak hangját sem tudja hallatni tiltakozásul, hiszen a némaság, mint súlyos kór akadályozza ebben. Ki is mondja a vers hőse az öt nyomasztó gondolatot, hogy „szolgák között néma a rangom”, sőt felméri azt is, hogy „csodák házában sok szerep elkel”, de neki immár végképp a tétlenség adatott meg. Máshol kimondottan is Babits Mihály *Balázsolására* utalva beszél a „rekedt légsző görcséről”, a „néma tél”-ről, amivel egy ideje együtt kell élnie. (*Suttogva*)

Szakmány György első kötetében az írások – a hosszabb elbeszélések, a ritkább életképek és a tárcák – száma tizenkettő. Éppen egy tucat tehát. Az *Apu nem megy sehová*, természetesen, nem emiatt kelti azt a benyomást, hogy tucatkönyv. A jelentéktelenség érzetét elsősorban a főfigurának választott ifjú, bizonyos Futrinka Balázs tucatember volta erősíti – ami nagyon is meglepő. Mindenekelőtt azért, mert életének eseményei korántsem megszokottak vagy unalmasak: sőt, már az első helyszín is, egy délvidéki falu, csupa izgalommal szolgál: a balkáni háborúk öldökléseinek híreivel, Jugoszlávia darabokra szagatásának gyilkos indulataival. Máról holnapra élve minden bizonytalan – de ami a távlatot fűrészszőve a legkétségesebb, az a tanulás, szakma megszerzése, diplomáé.

Kijelentések könyve

S Futrinka nevelődési regényének következő állomásai is inkább furcsák, semmiképp sem szürkék, szokványosak. Nincs újszerűség híján az sem, hogy – iskolázatása időrendjében haladva, noha az írások rendje megtöri ezt a folyamatosságot – a bácskai kisközség után mindjárt Budapest következik, a Magyar Főlkészítő Kollégium. Ez a főiskolára, egyetemre jelentkező határon túli magyaroknak ad otthont, lehetővé téve, hogy túl a választandó szakjuk ismeretein, a magyarság múltjában, művelődéstörténetében is elmélyedjenek. A főhős azonban, egyetlen-értésben két földijével, legközelebbi barátjával, Mákossal és a később hozzájuk csapódó Szunyoggal, úgy tartja, „magyarságtudatuk megfelelő szinten van”. Ezért az előadások, órák helyett – túl az ivászatot, szíváson – azzal foglalatalkodnak, hogy antológákat készítenek, saját szórakoztatásukra. Mindez „tényleg jó időtöltés volt”, még ha menekülés is a vége.

Felvételi helyett visszatérés a szülőföldre, s jelentkezés ott – a körülmények festése elmarad – az egyetemre. Az újvidéki egyetemista években Futrinka nemhogy a tucatember, de egyenesen a kivételes tehetség színében tűnik föl: már gólyakorában első lesz az irodalomtudományi diákköri konferencián, „legyőzve még néhány doktoranduszt is”. Önmagában ez az eredmény nem tette volna lehetővé, hogy innen átjelentkezzék valamely magyarországi felsőoktatási intézménybe, jelesül a Tisza-parti városba, kellett ehhez a magyar parlament alkotta rendelet is, amely Jugoszlávia NATO-bombázásának idején állami ösztöndíjat, nappali tagozatos rendes képzést ígért a vajdasági magyar fiataloknak. A kezdetben nevezetlenül hagyott, ám később meg is nevezett és felismerhetővé is tett Szeged nemcsak a diplomaszerezés helyszínéül jelenik meg. Ez a Futrinka család hányattatott sorsú rokonságának lakhelye is.

A szonett első egysége, az oktáv elmélkedéssel indul („Tűndődöm”). A születő, a lírai én számára eddig ismeretlen érzelmi-hangulati állapotra, a tétlenségre vonatkozik a reflexió, s ugyanezen egység egy leírással fejeződik be, és pedig az öregség érkezésének érzéletes leírásával („kezdi építeni házát”). A szonett gondolati-nyelvi konstrukciójában a váltást a második, hatsoros egység indító, tömör kijelentése hozza meg („De itt van.”), amely határozottan jelzi, hogy az elmélkedés és leírás időtlen idejének vége szakadt, illetve hogy a megszólalás és helyzetjelentés konkrét jelenében leledzik immár a lírai hős, akiről kiderül, hogy képtelen szabadulni eme zárt határok, tulajdonképpen sorsa korlátainak szorításából...

Ehhez fogható jelentés készül a lírai énről más versekben is (például: *Már sejtéd...*), kimondván, hogy a hit is összeomlott már benne („A hit, mint szürájzú kéreg, lehámlik, s törmelke... el-ellep”), következésképp a beszélőben a beletörődés erősebb, mint a reménykedés. Mégis, ha fohászodásba kezd a lírai én, ki „ölre vagy vére” kész indulni Istenéért, azt kéri, hogy maradjon: „Hagyd még ezt az ősz, mint jutalomjáték, / hányódó aktornak kell az ajándék.” (*Ne utáld meg...*)

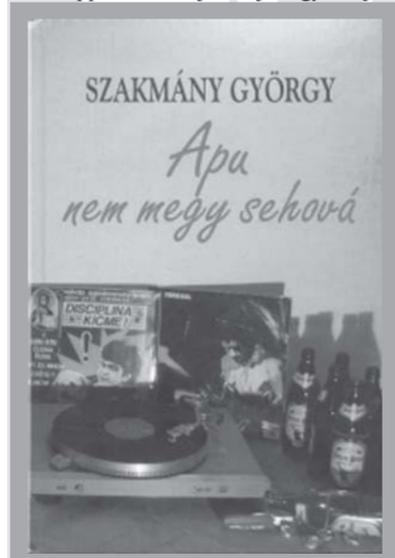
Személyesség és gondolati igény talált egymásra Páll Lajos új versgyűjteményében, s e két komponens összefonódása valamiféle határozott elmozdulást jelent az eddig megtett költői pályáján. Ez az elmozdulás a gondolatiság javára történt, amihez egy nagyfokú kötöttséget igénylő, az egyik legzártabb formát, a szonettet választotta az eddig szabadversben vagy egyénien alakított népi versformákban és – versmértékben megszólaló költő. Nem a friss élményeket, nem a pillanatnyilag megélt valóságot idézik ezek a versek általában, hanem azok a reflexiók jelennek meg bennük, amelyek kiváltója, elindítója a külvilág volt, s amelyeket az idő teltevel jó esetben eredeti gondolattá érlelt a költő, aki egyik prózai vallomásában saját szerepére vonatkozóan idézte azt a közvélekedést, amit különben annyian megfogalmaztak a művész- és magyar sorsot vállalók közül. „Vidékünkön az ezeregy íratlan törvény közepette úgy él a költő, mint galamb a tövis között” – írta Páll Lajos 1994-ben.

Kettős művészi hivatástudattal él és alkot Páll Lajos: a költői mellett azonos fontosságot szentel a festőinek is. Kritikusai kezdetől kiemelték ezt. Székely János például 1970-ben megjelent első kötetét méltatva hangsúlyozta, hogy „tárgyban, szemléletben, hangulatban tökéletes a megfelelés” Páll Lajos költészete és festészete között. Költőként különben a piktúra iránt érez nosztalgiát mai versei tanúsága szerint is („Jobb volna mindent megfesteni”), s dilemmáit is versben osztja meg. (*Jobb volna...*) Meglátása szerint ugyanis a jövő nem Arkádia felé tart...

Ha nem mindig születik eredeti gondolat a versben, az többnyire a váratlanul adódó értelmi-logikai „rövidzáratoknak”, zavart okozó gondolati ficamoknak tudható be, de az is előfordul

Ami az elbeszélő számára alkalmat teremt egyrészt arra, hogy a családlátogatások ürügyén különbséget tegyen a titói Jugoszlávia és a kádári Magyarország életszínvonalá között, másrészt hogy pillanatfelvételt készítsen a hozzátartozók egy-két orvosi esetnek is minősíthető példányáról. Azaz a triumvirátus vezetőjének, a Szegeden a diákköri konferencián a dolgozata helyett már csak az „átütő előadói” képességéért megdicsért Balázsnak nincs olyan élettete, tevékenységének olyan terepe, amelyik unalmas, érdektelen volna. Nem ilyen, természetesen, a laktanya sem, Dél-Szerbiában, Nisben, ahol diplomásként a katonai szolgálatát tölti, s ahová egy röpke kimenő után visszatérni „olyan jó érzés volt, mintha hazaérkeztem volna”. A kötet legutolsó mondatának a vége ez, vagyis ez a hős búcsúvétele.

Hogy miért ilyen felszabadult, már-már olyan lelkesen elragadtatott, mint – az egyik próza címét idézve – „az utolsó romantikus”? Erre talán magyarázatot nyújthat az a korábbi tépelődése, amit úgy zárt le, hogy elhatározta: a katonáskodást „írói élményanyaggyűjtésnek” fogja fel, „sőt, tulajdonképpen irodalmi élményként” éli meg – mintha ez pusztán szándék dolga lenne. Ezért – állítja utólag – már az eskütételkor sem a saját nevét mondta, hanem az irodalmi alteregóóját. A névcserének ez a ténye a kötet ritka képzeletmozgató, játékos szöveghehelyeinek egyike: azt feltételezteti, amit a könyv hátsó borítójának tömör életrajzi summája is, hogy bizony Futrinka Balázs sorsának alakulása roppant hasonló Szakmány Györgyéhez, vagyishogy az életének legfontosabb állomásait Újvidékben, Szegedben, Nisben és Budapestben megjelölő szerző, a tizenkét prózai darabban voltaképpen önéletrajzát adja vagy adatja elő. A főalakot a szolgálati

Szakmány György: *Apu nem megy sehová*, Palatinus Kiadó, Bp., 2007

néha, hogy a költő által próbált új forma sérül meg egy-egy rossz rím miatt. Zavart keltő gondolatilag a *Boldog idő* első egysége, az *Egy régi csűr előtt* és a *Mit elvégeztem...* első szakasza. Ez utóbbi tagmondatainak logikai-nyelvi kapcsolata hagy úgy mond kívánnivalót: „Mit elvégeztem sem ért többet, / mint nyüzött állat, olyan kékes / az ember teste, mert megérett, / ha útra hív az illetékes.” (Kiemelés tőlem, B. J.) A orosz rímek a versek hangzását ássák alá, mint amilyen például a *ritmuspengetőt – földbe törött, gyümölcsre – a kecske, a Tudom, a képek...*, illetve *A kényszer* című szonettekben.

Nem itt lenne a helye, mégsem hagyható szó nélkül a kötet-gondozás kérdése, hiszen a felületes korrekúra eredményeként nem is könyv, hanem egy kiadói munkapéldány képét mutatná a kötet, ha az elmaradt javításokat, mit észlelt a recenzens, mind rávezetné a könyvoldalakra. Nemcsak írásjelek elmaradásáról vagy „túlادagolásáról” van szó (Páll Lajos központozáshoz ragaszkodó költő!), de durva elírásokról és értelemzavaró szóficamokról, amint következnek, a teljesség igénye nélkül: Euterpé helyett Enterpé (10.), míg helyett még (59.), állunk helyett álunk (80.), Baudelaire helyett Boudlaire (82.), vízén helyett vizen (85.), Rimbaud helyett Rimboud (67. és 87.), valamint verssorok szétzúzásáról: „fojtó közsörüs vigye szekerét, / rekedt légsző görcsét, mivel kísért” helyett: „fojtó közsörüs görcsét, mivel kísért, / rekedt légsző görcsét, mivel kísért”. (55.) Ehhez hasonló „jókát” egyetlen szerzőnek sem kíván recenzens!

BORCSA JÁNOS

Páll Lajos: *A csodák házában*, Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 2007

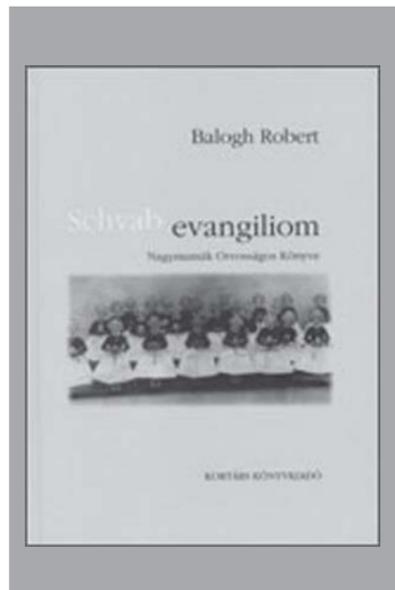
idő leteltével azért járja át az az érzés, életkedve visszatérve, hogy visszakapta az igazi énjét is, „a minden élményt irodalmi szempontból”, mint mondja, „átfiltráló” énjét. Átfiltrálja ő, persze, mások személyiségét is, például az apukáét úgy, hogy egyszer, a címbeli prózában középiskolai tanárként lépteti fel, máskor pedig a gyermekéhez parainesist intéző atomfizikusként szerepelteti. Talán amiatt is a változás, hogy nagyobb tekintélye, súlya legyen a szülői intelmeknek, ha a valóban régi közhelyet ismétli, miszerint „a valóság mindig fölülmúlja a legvadabb fantáziát is. Ha igazán jól akarod majd szórakoztatni egyszer olvasóidat, ne tálalj nekik mást, csakis igaz történeteket”. Végül mégsem ez lesz a legfontosabb intelme – azt, verstanilag képzett atomtudósként felező nyolcasba szedi, skandalizálva: „legyek ámbár koldusszegény, csak a faszom legyen kemény”. A tanítást a szöveg dőlt betűvel közli ugyan, ám nem tudható, kinek a munkája ez a kiemelés, mint ahogy az sem, hogy az idézett igaz történetek mondásának vagy a kötet közlésformáját uraló beszélgetésnek a valóságosságával hogyan egyeztethetőek össze a különböző lábjegyzetek, az idegen szavak fordításai, szóösszetételek magyarázatai.

A szerző írásának tevékenysége verednek itt a történetmondó beszédének aktusával, ami végső soron az elbeszélői alaphelyzetek tisztázatlanságára vall. Annak ellenére, hogy a kötet több darabja megnevezi a helyszínt is – a triumvirátus főleg a péterváradai Pisztoly kávéházban találkozik, hogy nekikezdenek végeláthatatlanul folyó monológjaiknak, amelyeket a hallgatóság „jó”, ha a „Mik is voltak a legnagyobb kellemetlenségek?” és hasonló kérdésekkel, vagy a „Halljuk, melyik volt a legveszélyesebb pillanat”-féle biztatásokkal áramoltat tovább vagy éppen akaszt meg. S hiába a megannyi élmény, a bizzar, a felkavaró, ha az előadásuk – az elbeszélői önminősítés szerint is – beszámoló jellegűvé, tudósításszerűvé fakul. Futrinka Balázs, mihelyt megszólal, tucatemberré lesz. Az „ellenintézkedéseket foganatosítani”, „az utazás izgalma alatt álltam”, „a szocializmusban sem volt ismeretlen a nálunk rendszereken átívelő, ember-szabású munkatempó” és az ezekhez hasonló, egymás hegyénhátán hemzsegő bikkfanyelvi fordulatok hiteltelenné teszik az állításait, élettelelné a bemutatott világot. Rajzolhat úgy mond panoptikumba illő pofákat, az indulatáról árulkodik vele, nem a mélyen látásáról, lélekelemző készségéről. Festhet torzképet például a „vérrel szentelt rög”-ről szavaló pesti kollégiumi főigazgatóról, vagy láttathatja úgy az újvidéki egyetem tanszékvezetőjét, hogy az hazug is meg gonosz is – ha az efféle minősítések a „még vezető kommunista káder idejéből származó befolyásán keresztül azt is megpróbálná elintézni, hogy...”, és hasonló stílusú mondatok környezetében jelennek meg, akkor pusztán kijelentések maradnak. Ami hiányzik: a helyzet- és alakteremtő erő, a mesélés képessége. A tehetség, ami legalább a stílus, a megszólalás módja miatt félfelvetetne Futrinka Balázusra, az íróra.

MÁRKUS BÉLA

Csúri Károly szerint a narratív műfajú irodalmi művekben a történet (általánosságban) azoknak a változásoknak a sorozataként írható le, amelyek eljuttatják a szöveget a kezdőállapotból a végállapotba (vö. Csúri Károly: *A lehetséges világok elmélete mint műértelmezés*. Tankönyv Kiadó, 1987). A történetnek immanens tulajdonsága, hogy *alakul*, tart valahová, a narrációs szerkezet feszültségét és dinamikáját éppen az adja, hogy a szövegvilág megállíthatatlanul (és algoritmusosan) rohog a nem elkerülhető végkifejlet felé.

Szép gondolat ez, elegáns, de van, amikor nem rohog, nincs hová. Van, amikor a mű univerzuma más irányokba terjed (szélesedik, mondjuk) az újabb és újabb fejezetek által, nem halad előre, mert nincs végállapot, illetve csak úgy van, hogy a végső lehetne első is, vagy közbűlős valahol, nincs jelentősége a linearitásnak, indifferens. Balogh Robert sváb regényhármasa (*Schvab evangéliom*, *Schvab legendarium*, *Schvab diarium*) ilyen szövegegyüttes. Párhuzamos történetek egy Magyarországon élő (betelepített, majd kitelepített) népcsoportról, egy baranyai faluról (Véménd), fejezetek egy család (a szerző családjának valamivel több mint) százéves krónikájából. És mindez olyan módon, hogy egy zárt etnikai közösség huszadik századi hányattásaiban mégis a svábságon túli, általánosabb, közép-európai sorstragédia tükröződik. Hagyományok-szokások, a sajátos német hiedelemvilág, a nyomasztó falusi életrend, a magyar fül számára idegen szóhasználat, ezekbe a (szociografikusként olvasható) keretekbe helyezi bele Balogh a mű (ugyan mögöttes, de az előbbinél fontosabbnak tűnő, valódi jelentésképző erőként ható) cselekménymasszáját. Eltorzult lelkű, korlátolt embereket látunk, kétségbeesett gyerekgyilkosságot, komor sógorgyilkosságot, csöndes, ártalmatlan elmebajrt mások, szörnyűségeket, folytonos válságot, élni (mint túlélni) akaró svábok életét fragmentumokban felvillantva, sok váltással, sok aberrációval, és egy egészen sajátos, a minimalizmushoz hajló prózanyelvet, szenttelen hangot, szemlélődést: Balogh Robert regényében a legmegragzóbb embertelenség, a legszörnyesebb megaláztatás is magától értetődő. A trilógia egyik fejezetében az (éppen aktuális) elbeszélőt marhavagonban szállítják, deportálás, férfiak, nők, gyerekek vegyesen, a narrátor egy asszonnal kezd közöszülni, mellettük valaki – bűdös a nő. A teljes szöveghármas jellemzi ez a jelenet, a narrátor mindig része az eseményeknek, de mindig úgy beszél róla, mintha nem érintené, átfolyik az élet a karaktereken, elszennvedik a körülöttük lévő világot, ha nem is megadóan, de elfogadóan, ez van, effélék történnek emberekkel, ilyen a világ, üzeni a rezignált elbeszélői hang. És ennek a hangnak ad (próza)testet a különleges, töredékekből építkező regényforma, amit maga a szerző már az első kötet nyitó fejezetében előrebocsát, rögzít a következőképpen. „*Mi ez? Összerakhatatlan darabokból épülő könyv, régen felejtésre ítélt emberek sorsából összefüggő, nem alakuló történet, egymásba olvadt emlékek, színek, illatok, elválás, egyesülés, bódulat és téboly. Csigavonalon mozgó, csöndes meringés.*” Sommás kicsit, felütésnek túl patetikus is talán, de a három könyv együttese felől olvasva is pontosként elfogadható definíció. (Egyedül a csigavonal nem igazolható, mivel az mindig a centrum felé irányul, ez a szövegek konglomerátum meg nem éppen,

Balogh Robert: *Schvab evangéliom*. Nagymamák orvosságos könyve (2001)

nincs is centruma, nem látható legalábbis, a széttartó tűnik megfelelőbb szónak.) Az egyes fragmentumokat az olvasónak sokszor magának kell elhelyeznie a mű terében-idejében, a kötések a legtöbb helyen hiányoznak vagy homályosak, rengeteg a lebegő (akként olvasható) fejezet, amit a befogadó rendez el, külön munkával, ha akar. Egy biztos, algoritmusokat, egymásból következő láncszemeket, linearitást itt nem kap. Ha mégis van egyenes vonalú, határozott irányba mutató mozgás a trilógiában mint regénygépezetben, az a távolodás lehet. Ahogyan a szöveg fokozatosan, folyamatosan távolodik a regényben forrásától. Az ugyanis van neki, méghozzá magában a műben jelölve. A szerző (mint vállaltan az elsődleges narrátor) interjút készített egyik nagyszülőjével, terepmunka volt, egy valós ember elmesélt történeteinek meghallgatása, rögzítése (talán magnetofonra), a regényvállalkozás ebből a korpuszból hajt ki. Az első kötetben a regénynek ez a genealógiája még artikulálódik, a későbbiekben már kevésbé, vagy egyáltalán nem, elmaradozik, lényegtelenné válik az eredeti mese, miközben mind határozottabbá lesz a prózázóvet metaforikus jellege, a második könyvtől kezdődően nem a rögzített interjúból, hanem a dokumentálhatóból, hanem egyre inkább (korábbi) önmagából táplálkozik a szöveg. Izgalmas regénykíséret háromszor száznegyven oldalon, amely egyszersmind Balogh Robert alkotói fejlődésének, világkép-változásának lenyomata is, hiszen a *Schvab evangéliom* 2001-ben még egy pályakezdő prózáíró bravúrja volt, a mű zárlatát

adó, 2007-es *Schvab diarium* viszont már egy rutint szerzett, sokkötetes prózista munkája.

Szigorú szerkesztés, jól eltalált arányok teszik a sváb-könyveket feszes szövegekké. A sokféle futó szövegvilág miatt a regény követhetlenné válna, ha túlírt, de Balogh nem esik ebbe a hibába, néhányflekkes fejezetekből építkezik, és közbeékel, nem epikus szövegrészekkel (sváb imákkal, ráolvasásokkal-átkokkal, álomfejtéssel stb.) oldja fel a nehezebben befogadható, nagyobb koncentrációt igénylő szövegegységeket. Hagyja levegőhöz jutni olvasóját, figyelmes, szimpatikus dolog, ráadásul az említett betoldások sehol sem erőltetettek, funkciót kapnak, szervesülnek ugyanúgy, ahogyan a regény szövegébe szerkesztett gazdag illusztrációs képanyag.

SZABÓ TIBOR

„Összefüggő, nem alakuló történet”

A regények nyelvét nagyon erős, gondos stilizáltság jellemzi. Dallamos, jó tempójú, könnyen olvasható szöveg a sváb-próza. És visszafogott, kordában tartott. Kell is, hogy az legyen, mivel Balogh sokféle dologra használja ezt az egységesített nyelvet. Láthatóan a koncepció része, hogy minden fontosabb szereplő narrátorra válik, egyes szám első személyben beszél, mesél a saját életéről, de mindegyik ugyanazt a nyelvet beszéli, a szerző nyelvét, Baloghét, azt a nyelvet, amelyen az első kötet felütése megszólal. Szokatlan technika, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy az *Ópapa könyve* (fejezetcím az első kötetből) narrátorának világa és az *Unokák könyve* (fejezetcím az első fejezetből) narrátorának világa között csaknem évszázados időszakadék tátong. Egy nyelvezet nem lehet egyszerre autentikus század eleji és századvégi környezetbe helyezve (vagy egyik, vagy másik lóg ki), és nem is az, egyik helyen sem. Mégsem zavaró, sőt, a regénytrilógia egyik nagy találmánya éppen az, hogy kidolgozott hozzá egy olyan, demonstratíván művészi (helyenként attraktív) nyelvet, amely minden ábrázolt kortól idegen, amely a (szereplőként is megjelenő) szerző sajátja, jelezve ezzel, hogy nem a szereplők maguk beszélnek, hanem ő beszélteti őket, a svábok történetét itt az ő (Balogh Robert) interpretációja szerinti történetek, figyelmeztetve folyton a befogadót, hogy nem krónikát, nem szociográfiát olvas, hanem egy fikciós regényt, ahol alkotói szándék van, üzenetek vannak, konstrukció. És működik is ez az elgondolás. Hitelesek a megszólalások. Sokat segít ebben, hogy a szerző vagy nagyon ismeri, vagy lelkiismeretesen megkutatja a baranyai svábság sajátos szóhasználatát, tájnyelvi szokásait, és a két nyelv (német, magyar) furcsa kódkeverését.

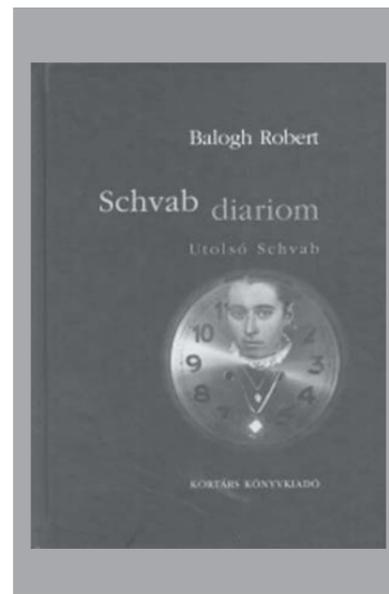
Az első kötet recepciója még döntően szociografikaként értelmezi Balogh regényét (vö. Bebesi B. Károly recenziója a *Jelenkorban* [2001/10], Fekete J. József kritikája a *Kortársban* [2001/11]). Kézenfekvő, de a trilógia egésze felől nézve tévesnek, vagy legalábbis elégtelennek tűnő olvasat ez. A szociografikák problematikája mindig közösségi és történeti jellegű. A sváb-trilógia szemléletmódja viszont egész más. A szerző figyelme nem a svábság történelmi kiszolgáltatottságára, nem a kisebbségi lét viszonyaira irányul, a szereplők sorstragédiája mindig a személyes életvilágban gyökerezik, drámájuk a saját és a többi szereplő karakteréből bontakozik ki, a regény az individuumokat emeli fókuszba, a szociokulturális környezet inkább kulissza. Hangulatot teremt, atmoszférát, elemeli a cselekményt a ma hétköznapiaként megéltől, egzotikussá teszik a próza terét, de a szöveg maga sokkal inkább az általános, a nemzetiségtől független (a fölött álló) emberi természet ábrázolóját, kényszerűségeit, indulatokat, szerelmet, halált (sok halált). Az ábrázolt nemzetiségi léthelyzet abban segíti a regényt, hogy a szörnyű huszadik század egymás után termelte azokat a krízishelyzeteket, amelyek a svábságot (is) érintették, adott esetekben direkt őket (például a kiűzetés 1947-ben), és ezek a krízisek a szereplőket kimozdítják az eseménytelen hétköznapiakból, érdekessé teszik

Balogh Robert: *Schvab legendarium*. Álmoskönyv (2004)

őket egy regény számára, amennyiben szokatlan helyzetekbe kényszeríti őket.

A regény mozgatta cselekménytömeg döntően két szereplő, a szerző dédapja (a regényben is kötve ilyen módon, de egyébként *Ópapa*ként emlegetve), valamint a szerző egyik nagyanyjának anyai ágú nagyanyja (a regényben szintén rögzítve a konkrét családi nexus, egyébként *Ómama* néven szerepeltetve) élettörténete köré rakódik. A *Schvab evangéliom* terjedelmének kétharmadát teszi ki az ő sorsuk bemutatása. Mivel évszámok az egész trilógiában nincsenek, nem könnyű megmondani, hogy mikor történnek az általuk elmeséltek, a sorrendben előbb következő *Ópapa könyve*ben talán az első világháborútól a kitelepítésig terjedő időszak a regényidő, az ezt követő *Ómama könyve*ben pedig egy régebbi, monarchiabeli világot látunk, ennél pontosabb eligazítással a regény számomra nem szolgált. A második és a harmadik kötet jellemzően az itt megismert mellékes figurákat emeli narrátori szerepbe, vagyis más nézőpontból, más személyes történetekkel meséli, részletezi, finomítja ugyanazt a világot (miközben tovább gazdagítja a regényt a szerzőnek az ismétlésmintázatokra való érzékenysége, Balogh próza-technikájának jellegzetes eszköze, hogy egyes epizódokat később megismétel másik szereplővel elmeséltetve, akkor is egyes szám első személyben, így változtatva meg a korábban már értelmezett-befogadott cselekményrész hangsúlyait, vagy esetenként ellentétes interpretációra biztosítva lehetőséget).

Balogh Robert: *Schvab diarium*. Utolsó schvab (2007) – Kortárs Kiadó

erdőben élve eltemeti tízéves gyermekét, majd a következő fejezetben a halott kislány beszél egyes szám első személyben, fázik a földben, kiássa magát, keresi a hazautat az erdőben, de nem találja – erről az utóbbi fejezetről például inkább csak sejthető, hogy a benne történtek valójában a bűntudattól megbomlott elméjű anya képzelet. A *Schvab legendarium* „igenis repülők” című fejezetében Ópapa kvázi anyaként szálldos egy marhavagon terében (gondolom, a kitelepítés folyik épp), egyik deportálttól a másikhoz, beszélget velük, megfigyeli, mit csinálnak, röpköd jobbra-balra – alighanem Ópapa álmát jeleníti így meg Balogh. A reális és az irreális közötti ilyen típusú, nagyvonalú átjárás erős stilisztikai hatású eszköz, jelentéseket hoz létre, miközben meg kell jegyezni, hogy mégis ez a regényhármas (talán egyetlen) igazán problémás jellegzetessége. Ismerős ugyanis máshonnan. A sváb-trilógia csodái, és főképpen azok elővezetése egyértelműen (és számomra zavaróan) a *Száz év magány* mágikus realizmusát utánozzák, s ezzel rontják a mű eredetiségét.

Különleges, az első kötetben meglévő, de később sajnos mellőzött próbálkozása a szerzőnek a hypertext-szerű elemek regénybe emelése. A *Schvab evangéliom* margóján jegyzetek kísérik a törzsszöveget, utalások sokszor, egy-egy szöveghelyről közvetlenül (a szöveg folyását megelőzve) más, akár száz oldallal hátrébb lévő helyekre irányítja az olvasót Balogh, én így olvastam a könyvet mindegyre előre ugorva, amikor a szerző erre bátorít, majd elolvasva a maga helyén is a hivatkozott szövegrészt, furcsa élmény, izgalmas, nem találkoztam szépprózában hasonlóval. Kár, hogy a szerző a második és harmadik kötetben kihagyta ezt az önértelmezési lehetőséget.

Összességében elmondható, hogy a regényhármashoz nagyon nehéz egy egységes olvasatot létrehozni. A (betoldott elemek miatt kibomló) műfaji sokszínűség, a változatosan alkalmazott nézőpontok (és ezzel párban a mindig ugyanolyan, de sok-sok narrátort jelentő beszédhelyzet), a szociografikus és az individuális jelentésrétegek együttes mozgatása, a cselekményszerkezet töredezettsége, az egyes cselekményszálak sok kihagyással történő elmesélése megakadályozza egy koherens, kompakt interpretáció létrehozását. A sváb-trilógia világa nem modellszerű. Mégis, működik, kezelhető, befogadható az olvasó számára, képes élményt adni, mert nem olyan irlgalmatlanul hosszú, mint Nádas Péter (hasonló elvek alapján szerkesztett) óriásregénye. Ez Balogh Robert legnagyobb bölcsessége. Érzi, hány mondatig lehet engedni a szétfutó szálakat.

Magyarországon a drámai műnem nem tudott olyan súlyra szert tenni, mint a prózai vagy a lírai. Világirodalmi szinten alig volt/van sikeres szerzőnk. Nem mintha határainkon belül túl nagy szerephez jutnának a mai magyar darabok. Játsszák őket becsülettel, de nagyobb színvonalú sikert legfeljebb azok tudnak elérni közülük, amelyek kevésbé innovatívak, bevettebb fogásokat alkalmaznak, s így a befogadói aktivitást kevésbé veszik igénybe. (Ez persze már ahhoz a kérdéshez is elvezet, hogy mennyire igényes a hazai közönség...) Újító szándékú, előremutató kortárs magyar drámák nélkül viszont nehezen elképzelhető, hogy színházi kultúránk valódi fejlődésnek induljon. Hogy csak egy példát említsék: a legismert-

Drámák(.) papíron

tebb szakmai fesztiválunk, a POSzT versenyprogramjában 2004-ben mindössze 2, 2005-ben 4, 2006-ban megint csak 2, 2007-ben pedig 5 kortárs magyar előadás szerepelt (a sorrendben 15, 16, 14, valamint 14 bemutató közül). Hogy ez kevés vagy sem, az persze nézőpont kérdése. Mert úgy is fel lehet tenni a kérdést: színpadképesek-e új drámáink? Nem biztos, hiszen az utóbbi időszak igazán emlékezetes előadásai nem előre rögzített szövegekből, hanem szinte kizárólag olyan, ún. posztdramatikus termékekből jöttek létre, ahol a bemutató szövegét a színészek a rendezővel és a dramaturggal karöltve a próba-folyamat alatt, együtt hozták létre. Iróink egy része mintha nem ismerné a színház jelenkori formanyelveit, s avított megoldásokat alkalmaz. Az is probléma persze, hogy alig van olyan fórum, ahol a mai magyar darabok megmutathatnák magukat. Ezen lehetőségek egyike – a Deszka Fesztivál és a Kortárs Drámafesztivál mellett – a Rivalda sorozat, melynek 2006–2007-es kötetét Upor László dramaturg, Tarján Tamás irodalomtörténész-kritikus és Pinczés István rendező állították össze.

A válogatás elveivel lehet vitatkozni – ahány ember, ahány ízlés. Az idejű kötet – a Garaczi-szöveget leszámítva – inkább papírdramákat válogat egybe, semmint a színpadon is jól működő, „élő”, „mai” előadásra alkalmas szövegeket. A kockázatosabb helyett a biztonságosabb megoldást választották az összeállítások. Így olyan szövegek maradtak ki a kötetből, melyek az évad legizgalmasabb produkcióinak alapanyagát képezték: többek között a Mohácsi testvérek nagy port kavart '56-os darabja, az *56 06 / Őriült lélek vert hadak*, Bodóék *Don Juan-átírata*, *A nagy Sganarelle és Tsa*, Molnár Péter *Keresője* és Pintér Béla *Arva csillaga*. (Ha már egy adott évad bemutatói közül válogatnak az összeállítások, akkor azt is figyelembe kellene venniük, melyek

voltak az adott szezon leginkább működő előadásai; a színházi szempontnak egyenrangúnak kellene lennie az irodalmival – nem beszélve arról, hogy az említett opusok irodalmi aspektusból szemlélve sem feltétlenül gyengébbek a Rivalda-darabok némelyikénél.) Természetesen nem kellene mindnek szerepelnie az antológiában, hiszen az már egy másik kötet, egy másik koncepció lenne, de legalább egyet szívesen láttam volna – például Zalán Tibor *Katonák*, *katonákja* helyett, melynek jelenléte nem annyira esztétikai, hanem inkább etikai értelemben kérdéses, mivel a rendezője a kiadvány egyik válogatója [!], Pinczés István volt, ráadásul – bár valóban most mutatták be először – 1993-ban született a mű.

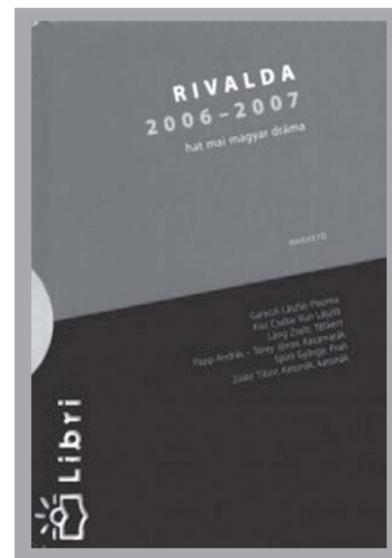
A kötetet nyitó *Plazma* a Rivalda 2006–2007 legötletesebb alkotása: sem nem papírízű, sem nem vak a kortárs színházi gondolkodásmódokra. Garaczi László a „játék” műfajmegjelölést adta a színháziasságot (teatralitást) kihangsúlyozó drámájának, találon: hiszen éppen a játékossága teszi sokszínűvé, változatosá, élővé a művet. A darab alap gondolata szerint „mindenki a másik/senkise maga”, semmi nem identifikál, bárki felfereshető bárkivel. Ennek jegyében a szereplők folytonos átalakuláson mennek át. Hol realista, hol elvonatkoztatottabb, stilizált jelenetekben tűnnek fel. Néhol már elhinnénk, hogy kikezdehetetlen, egységes jellemmel rendelkeznek, hogy aztán kilépve „saját” szerepükből, egy másik, az előzőtől egészen eltérő karakterjegyekkel rendelkező figurát alakítsanak. Garaczinál mozgásban van az egész színpad: szimultán jeleneteket hoz létre, egyszerre több helyszínen bonyolódik az események. Dalbetétek, mozgásos jelenetek és prózai részek váltják egymást. A szerző sokat bíz a játékok képzeletére, aktivitására is az apró mozaikokból kirakható történetben. Igaz, másképpen, de az identitásvált(oz)ás gondolatával Kiss Csaba is eljár. *Kun László* jében az uralkodót három életszakaszában, gyermekként, fiatalon és érett férfiként ábrázolja, úgy, hogy gyakran egyszerre van jelen a színpadon mind a három alteregó. Azon túl, hogy így három különböző uralkodói viselkedésmódot (az irányítható, a céltudatos és a cinikus attitűdöt) is be tud mutatni, Kiss Csaba úgy ábrázolja a királyt, mint aki – „Két vérből való vagyok, két összebékíthetetlen vérből” – a magyar és a kun, a keresztény és a pogány identitás jegeit egyaránt magán hordozza (ami miatt aztán idegenné válik mindkét oldal számára). De személyisége nemcsak ezért, hanem amiatt is meghasad, mert a magánemberi és a királyi szerepet képtelen összeegyeztetni egymással.

„Semmit sem tudok rólam” – mondja Láng Zsolt „házi játéknak” egyik szereplője. Nemcsak az olvasó nem képes kiismerni Láng szereplőit, hanem azok sem egymást, mert elbeszélnek egymás mellett. A bibliai vízőzön históriájára túlságosan is erőltetetten utaló és néhol keresettnek, modorosnak, különlegeskedőnek tűnő *Télikert* a történetmesélés hiányával („Ha történeteket akarsz hallani, menj el presszóslánynak.”) tűnik ki. A *Plazma* mellett a kötet másik kiemelkedő darabja a *Kaza-*

maták, amely az '56-os forradalom sokszínűségét a Köztársasági téri Pártbizottság épületének ostromával mutatja be. A számos nézőpontot felvonultató, rövid, pergő jelenetekre építő tragédiában a Térey–Papp szerzőpáros a fekete-fehér látásmód felhasználására tesz kísérletet, az emberi magatartásformák igen széles tárházát bemutatva. Eközben a háborút természetrajza is kibontakozik a szemünk előtt; jelen van itt minden, ami egy forradalomhoz kell: legendák, hazugságok, tömeghisztéria, árulás, hősiesség, brutalitás, sunyiság s az egyéni vágyakat annulláló közakarát. Mindez azzal a tapasztalattal, hogy '56 nem mesélhető el egységes történetként („Az egyetlen történet szer-tehull / Ezerkilencszázötvenhat darabra.”).

Az alapvetően realista-pszichológizáló *Prahban* egy szegény család megnyeri a lottóötöt. Az apa és az anya végletekben gondolkodva, túlozva, önellentmondásokba esve képzelődni kezd, milyen örömeik, illetve problémák forrása lehet a pénz, míg nem rájönnek, hogy ők már képtelenek életmódot váltani, máshogyan élni. Spiró György a meglehetősen rutinos szerzők közé tartozik: az egy hosszú jelenetből álló, kétszereplős darabja igazán gazdaságos, hiszen tulajdonképpen egyetlen ötletet bont ki. A kötetet záró Zalán Tibor dráma, a *Katonák*, *katonák* a bűn fogalmát, valamint a hatalom és az erőszak természetét járja körül. A pontosan nem meghatározható térben és időben játszódó darabban, amely a Jézus-történetre és legfőképp a bibliai utolsó vacsorára többször is utal, ismét csak az emberi természet legkülönfélébb jellemzői (árulás, hősiesség, megalkuvás) kerülnek bemutatásra, hogy végül a sátáni erők diadalmaskodjanak – akár a Kazamatákban.

DARVASI FERENC

Rivalda 2006–2007. Magvető, Bp., 2007

Ingeborg Bachmann (1926–1973), ez az ezerarcú osztrák klasszikus a magyar olvasók számára elsősorban prózaíróként ismert. A Jelenkor Kiadó jóvoltából most rejtőzködő és rejtjelmes, ugyanakkor a maga megalkotottságában kivált fegyelmezett lírai életművének csaknem teljes korpusza vált olvashatóvá nyelvünkön is Márton László és Adamik Lajos fordításaiban.

Ingeborg Bachmann nyelve sűrű, koncentrált, nehézsúlyú, formakultúrája bámulatosan sokféle, témái egyetemes érvényűek, mégis intímek. Versei mintha egy otthonos, belső zene kiárasztásai lennének a süket térbe. Az ember téblábolásai a kozmoszban, az érzékek által megszerzett tudás örökös kétségbevonása még a legelemből szinten is („*Én már nem tudok fákat látni a fákban.*”), évezredes mitológiai témákba, alakokba kapaszkodás a rendszerezhetőség és a hiteles megnyilatkozás

„Retesz tolódoott a halál elébe”

reményében („*Egy szó hiányzik! Magam hogy nevezzem, / ha nem akarom, hogy másik nyelvben legyek?*”) – talán ezek Bachmann legfőbb témái. A nyelvben létezésből fakadó identitásválságokat is maradéktalan pontossággal fejezi ki nyelvfelfogásának sajátossága: a *másik nyelv* nem feltétlenül szó szerinti jelentésben értendő, a másik nyelv itt talán Maurice Blanchot szavaival élve „az a nyelv, amelyet senki sem beszél, a megszakíthatatlan és a bevégezhetetlen mormolása, melyre csendet kell kényszeríteni, ha azt akarjuk, hogy végre meghalljanak”.

A mitológia vagy a történetmesélés biztonsága a szavak biztonságát valamelyest, látszatra szavatolja, de az értelmezési tradíció szövevénye az olvasóban úgyszólván visszaállítja az elrendezhetetlenséget, mely, ismétlem, kétségtelenül a rend reményével kecsegtet. A mitológiai alapváz vagy egy történetileg jól behatárolható indítás megbízhatósága részint a hagyomány nyelvének kölcsönvételét sugallja, részint az öngerjesztő értelmezői mechanizmusok beindulását segíti elő. Mindez a vers nyelvén: „*Némaságom teknőjébe / tégy egy szót / kétfelől meg húz széles erdőket / hogy szám / egész arnyékban feküdjön.*”

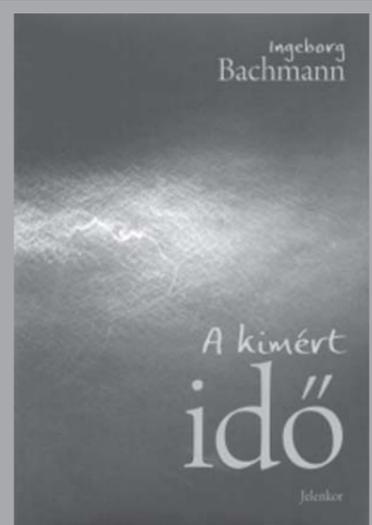
A hajózás, az utazás vissza-visszatérő motívumai („*Én édes bátyám, mikor építünk tutajat, / az égig lefelé azzal mikor megyünk?*”) nemcsak az antik metaforarendszerekhez csatlakoznak, de ott van Kavafisz, sőt talán még a beatnemzedék tapasztalata is számos értelmezési szintet nyithat meg előttünk. Az utazás – mint önmaga lényege – a megismerés szomja és a lét alapmetaforája képes arra is, hogy olyan világokat tárjon ki, melyek az emberi létszorogottságon túlrá ragadják az olvasót.

Különösen plasztikusan jeleníti meg ezt a *Mondandóm sötét* című költemény, mely variáció az Orpheusz-mítoszra: „*Mint Orpheusz, én is / az élet húrjain játszottam halált / s a föld szépségének / és eget igazgató szemeidnek. / csak sötét mondandóm akadt.*” A szerelem alvilágjárása szinte Cocteau zseniális Orpheusz-filmjének transzcendens, mégis realitásnak ható jeleket idézi. Ugyanez a lebegtetés az egyes valós és elképzelt létmódok közt, illetve az elmúlás, mint nyelvi lehetőség ragyogóan kerül összhangba a vallomások önéletrajz konvencióival a *Curriculum Vitae* című versben: „*Hosszú az éj, / hosszú a férfinak, / aki halni képtelen...*” A halál tere a nyelv tere lesz, s így az irodalomtörténeti tradíció egyes elemei is.

Bachmann költészetében kiemelt szerepet játszik a szerelem, a szerelmi líra, mely radikális módon pró és kontra kötődik a halálhoz: „*A szerelem diadala egy, a halál diadala sok.*” Az Orpheusz-mítosz új életre keltésének köszönhetően a határok élet és halál, szerelmi mámor és szerelmi önelvesztés közt elmosódnak. Az alvilágba való leszállás azonos a harmónia evilági megtörésével és a gyötrő hiányérzet patológikus eluralkodásával.

Bachmann bámulatos intellektussal képes a költőileg meglehetősen elkoptott vagy túlromantizált, és retorikai, műfaji sémákban tobzódó érzelmi teljességigényt mindvégig meggyőzően, bagatellizálás és látványos, divatos antipoétikus gesztusok nélkül feldolgozni.

Érdemes megjegyezni, hogy a szó és a zene Bachmannál nem elkülönülő kategóriák, hanem egazon dolog két oldala: az átalakulás pedig e költészet egyik fel-felbukkanó témája, mely a költő teljes univerzumának nyelvi regisztereit meg-

Ingeborg Bachmann: *A kimért idő*, Jelenkor, Pécs, 2007

határozza. Ha zenét kellene társítani ehhez a világhoz, Berio néhány szerzeménye jutna eszembe (kivált az *A-ronne*). Berio számára a zeneszerzés értelme a kapcsolatteremtés volt a szimultán sokféleségben létező zenei vagy annak ható megnyilvánulások és a legkülönfélébb vokális léteszletek között. Bachmann nyelvi hálózatok egész rendszerét volt képes így kiépíteni, melyet a meglepetés vagy a feltáruló lehetőség kiszámíthatatlansága tett hasonlatossá egy, a kultúrtörténet egészét jelképező alvilági labirintushoz. Sőt: Bachmann egy tíz részes, autobiográf indíttatású poémában (*Egy országról, egy folyóról és a tavakról*) külön topográfiát is teremt nyelvi észleletekként megszólaltatott érzelmeinek: és érzéki benyomásait valóságos térképésként tárja elénk: „*Fogalomként / hol látjuk a követ, a fát s a levelét? / Ok jelen vannak szép nyelvi alakban, / ahol a tiszta lét...*”. A lét és a nyelv közti mély értelmű összefüggérendszer – mint alapvető léttapasztalat és nyomasztó bezárt-ságérzet, illetve arrogáns kiúttalanság – lépten-nyomon felbukkan Bachmann hatványozottan intellektuális költészetében.

Különösen érzékletes megnyilvánulásokat eredményez, hogy Bachmann a tárgyi, fizikai valóságban is a nyelv valóságát látja: „*A leander a szótágokban, / az akác zöldjében a szó, / zuhatok a falból.*” Ez a valóság hangzó valóság is, hiszen az orpheuszi látásmódból ez egyenesen adódik. Orpheusz mítoszát nemcsak nyíltan jelen lévő feldolgozottsága miatt érzem központi jelentőségűnek ebben a költészetben, hanem allegorikus jelentéstartalmi miatt is: Bachmann a tárgyi univerzumot is egyfajta zenei harmonia lecsapódásainak látatja, a költőt pedig átváltoztatóként értelmezi – ha tetszik, misztifikálja –, aki a nyelv zenéjébe börtönzi az érzést, mely a káoszról megmagyarázhatatlan okokból épp akkor, épp bennünk horgadt föl, sajog, szorong vagy keresi helyét. Bachmann enigmatikus költő, vibráló, cikázó sorokat sorjáztat elénk orpheuszi eltökéltséggel („*Szavak, ti, fel utánam!*”) és rejtélyességgel, miközben pontosan tisztában van vele, hogy a szavak vonulásának csak iránya van, esetleg célja, de vége, végállomása nincs. Csak a „közben” ad esélyt az értelmes létezésre.

A kötetet igencsak rövid, kicsit talán elkapkodott utójegyzet zárja, jobb lett volna egy kiadós, értelmező-elgázító utószót írni, s talán az sem lett volna baj, ha a korábbi, már létező magyar fordítások némelyikét is felveszik a kötetbe, ez kivált indokolt lett volna például a pazar *Zsoltár* című költemény esetében, melyet (több más vers mellett) Hajnal Gábor megítélésem szerint kitűnően magyarított. A mellőzést nehéz indokolni valamiféle egységes hang igényével, hiszem Márton és Adamik Bachmann-olvasata és értelmezése sem kopírozható maradéktalanul egymásra (célszerű lett volna a versszövegek alatt közvetlenül feltüntetni a fordító nevét). Ez a nagy ívű vállalkozás mindamellett így is maximális irodalmi siker.

CSEHY ZOLTÁN

Pierre Bayard: Hogyan beszéljünk olyan könyvekről, amelyeket nem olvastunk? (Ford.: Kovács Ilona, Boros Krisztina. Lazy Kiadó, 2007)

A régi, művelt parasztok házában rendszerint három könyv volt: a Biblia, a Petőfi-összes, meg a soros kalendárium, de ezekből minden fontos tudáshoz, bölcsülethez hozzájutott a régi olvasó. Mára (mikorra már?) kihalt az a figyelmes olvasó, aki ugyan életben mindössze pár könyvet olvasott csak, ám azokat roppant odafigyeléssel, türelemmel, a Könyv iránti tisztelettel meg alázattal, aztán megnyugodva fejezte be az olvasást, 'lám, nem hiábavalóság'. Ma alig-alig becsüljük a könyveket, melyekkel a könyvgyárak elárasztanak minket, olvasni egyre kevesebben akarnak, de ha akarnának se győznék, ezért hát minél több könyv jelenik meg, annál tájékozatlanabb az ún. átlag-, a művelt meg a szakolvasó. Okos könyv a francia olvasáskutatóé, komoly is meg komolytalan is, azt mondja, nyugodtan beszéljünk arról is, amit nem olvastunk, fontosabb ugyanis, hogy olvasatlanul is el tudjunk helyezni egy könyvet a kulturális térben, a kollektív könyvtárban, meg a magunk szubjektív könyvtárában, hiszen soha nem könyvekről beszélünk, írunk, hanem a könyveken keresztül önmagunkról. A kritikairás – önreflexió, bátran beszéljünk tehát ne csak az olyan könyvekről, amelyeket figyelmesen elolvastunk, de azokról is, amelyeket csak akkor olvasnánk el figyelmesen is, ha lenne időnk, meg azokról is, amelyeket, ha nagyon ráérnénk, akkor se olvasnánk el – de jelezzük: szemünk sarkából figyelünk! Próbáljuk hát! Hogy mi lesz ebből...? Összevisszaság? Lehet! De az én hazámban (Magyarországon), a köztéren majd' mindenki összevissza beszél, dübörög a szavak szuperinflációja, miért lenne kivétel (az-e?) az irodalom, a könyvkultúra?

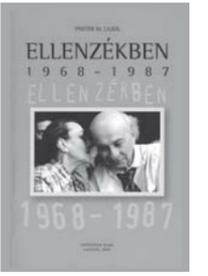
Umberto Eco: A rútság története (Ford.: Sajó Tamás, Európa Kiadó, 2007)

Két éve jelent meg *A szépség története* Ecótól. Vértől író, lehetett várni, ha siker lesz (az lett), akkor jön a rútság is hamarosan. Jött, szenzáció az idej karácsonyra. Ecónak a szépséggel könnyebb dolga volt, a rúton nehezen talál fogást. Mert olyat, hogy rútság, normális körülmények között az ember nem mond, legalább is magyarban nem. Ilyesfélét: ronda, ocsmány, csúf, szörnyű, rémes, undorító, groteszk, bizarr stb. – de persze ez nem mind rútság az esztétika fogalmait szerint is. A régi korokban még csak-csak rútozik Eco is, aztán jön a bizonytalanság. A 20. században a széppel is gondja volt, a rúttal pláne. Ne kukacoskodjunk, ez pont olyan könyv, amit nem elolvasni kell egy ültő helyben, és nem elfogadni, hanem lapozgatni, morfondírozni fölötte (ürügyén). Illusztrációi nagyon jók, a képi is, meg a

Pintér M. Lajos: Ellenzékben, 1968–1987 (Antológia Kiadó, 2007)

A demokratikus ellenzéki vonal jó tíz évvel előzte meg a népi-nemzeti, már ami a múltföltárást illeti. Csizmadia Ervin *A magyar demokratikus ellenzék, 1968–1988* című monográfiája 1995-ben jelent meg, a népi-nemzeti ellenzéki mozgalom történetének összefoglalása, amit egy fiatal, 28 esztendősen történéssz dolgozott föl, pár hete. Életkoránál fogva P. M. L. távoli szemlézőként sem figyelhette azokat az éveket, amelyeket könyvében vizsgál, de példás filológiai gondossággal fölkeresett minden hozzáférhető forrást, dokumentumot, egyebet, és kronologikusan rendben, a legfontosabb események hátterének megrajzolásával fölvezet az elmúlt évtizedek kulcs-történetéit. Nem csak a párhatalom reakcióira figyel, de a demokratikus ellenzék szerepére is. Ugy látja, a két ellenzéki csoportosulás vezetői számára a '85-ös monori tanácskozáson vált nyilvánvalóvá, hogy elképzelhetetlen közös nemzeti minimum-program kidolgozása és képviselése. P. M. L. könyvének főbb megállapításait helytállóan vélem; ám azzal a szerző is nyilván tisztában van: darázs-fészekbe nyúlt. A félmúlt túlságosan közeli még, a Kádár-rendszerrel egykor egyként szemben álló, ma a hatalom két külön oldalán elhelyezkedő ellenzék a múlttelmesztést illetően is olyan feszültséget tart fenn, amely még a nem-politizáló kisember számára is nehezen viselhető.

Pécsi Györgyi

Szubjektív könyvtár

„Soha nem olvasok olyan könyvet, amelyikről kritikát kell írnom: az annyira befolyásolna.”

Oscar Wilde

„No ne!” – P. Gy.

szöveges is. Az összekötő szöveg, az ecói teória, hát arra nem mernék megesküdni. De rengeteget tud Eco, extravagáns dolgokat is, érdemes hát (és lehet derűsen is) böngészgetni. A legvagányabb dolgot Lutherről olvasom, a 101. oldalon. Eddig is tudtam, Luther hitt abban, hogy az ördög a mi világunkban is meg-megjelenik (egyszer hozzá is vágta a tintásüveget – ezt a legendát még iskolákban is tanítják), de hogy például altesti közreműködéssel is lehetne védekezni ellene, nem. Ne kajánkodjunk, azt hiszem, Luthernek mélyesen igaza volt: az emberbőrbe bújó ördöggel nem szabad szöba állni, nem szabad vele vitatkozni, egyszerűen azt kell mondani neki: „Csókold meg a seggemet!” – és kész.

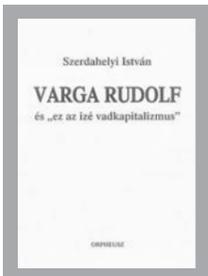
Dr. Kovács Gábor – Baróti Szabolcs: Évszakok sorsunk pusztáján (Püski Kiadó, 2007)

Vége egy jó kis honismereti könyv, pláne hegyvidéki (Kárpátokhoz szokott) embernek, akít a hideg ráz, mikor először (másodszor, sokadszor) áztötyörög a Nagy Magyar Alföldön. Meg szívem szerint minden alföldi iskolás gyereknek a kezébe adnám, meg a nem alföldinek is, meg mindenki másnak is, kicsinek, nagyoknak, elegendesnek. Színes fotók meg színes szöveg a Hortobágyról – a fotókat nézni olyasféle, mint mikor az ember kap valami giccses képeslapot az Adriáról, vagy görögökből, „ilyen kék nincs”, gondolja, aztán elmegy, leesik az álla, a tenger tényleg pont olyan kék. Fotók a Hortobágyról, a négy évszak szerint, az égről, a levegőről, a felhőkről, a szikes meg hófödte földekről, a madarakról, a tanyáról, a gémeskutakról. Bő gatya, karikás ostort durrogató csikós nincs, ez nem *guide* könyv, hanem magyar embernek való szerelmes földrajz. A szerzők harminc évig voltak a Hortobágy természeti örei, anyanyelvi szinten ismerik a pusztát, mindent tudnak róla, hagyományairól is. A szöveg néha kissé túl pátoszos nekem, de megszokom, és hát nem baj, ha néha-néha valaki tud rajongani. Persze, a Hortobágy nem maga az Alföld, az Alföldnek csak esszenciája, de az töményen. Ilyen pusztá Európa-ban nincs másik. Az Alföld a Kelet emléke (Hamvas), ezért az idegenkedés ellenére is misztikus a vonzalom iránta. Mert városok nélkül, hegyek nélkül ellennénk, azok lennének, akik, de pusztá nélkül...?

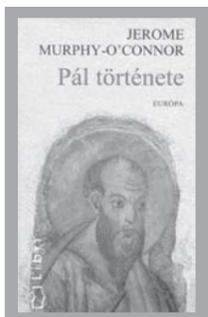
Szerdahelyi István: Varga Rudolf és „ez az izé vadkapitalizmus” (Orpheusz Kiadó, 2007)

Műfaját nem tudom megnevezni, ránézésére kismonográfiának mondanám, közelebről nézve nem az. Varga Rudolfnak harminc könyve jelent meg, ránézésre versek, regények, közelebről ki-ki maga döntse el. A szerző nincs kanonizálva, se a nagy irodalomban, se a régióban (bár Sz. I. könyvét Miskolc város meg B. A. Z. megye támogatta), ahogy elnézem, nem lesz most sem, de nem is ez a célja a szerzőnek. Sz. I. neves balos esztéta volt a kádári időkben, most meg, ahogy kisilabizálom, „elkötelezetten baloldali baloldali”. Varga Rudolftól rengeteget idéz, verset, prózát, de csak mintegy illusztrációként, a könyv teste valamiféle közéleti-politikai vitairat (hivatkozott szakirodalom Agárdi Pétertől Kopátsy Sándoron át Tamás Gáspár Miklósig, szak-szakirodalom elvétve), „elkötelezetten baloldali baloldali” szemszögből. Sz. I. vehemens antiglobalista, antikapitalista, ami leginkább ingerli: az a szélsőjobb (a neoliberális transznacionális tőke helyi) terrorja. Van itt szó turulmadárról, Che Guevaráról, pornóról, mindenről, ami a mai közbeszédben egyáltalán szóba jöhet. Néhány bekezdésenként kiugrasztott ablakocskákban summázatok, effélék: „1956-ban a privatizálókat az ávosok mellé akasztották volna”; „A rendszerváltás urai túltesznek Rákosi Mátyáson”; „A rendszerváltás megbukott, és tiszta róhej, hogy nincs, aki végzetét beteljesítse”. Mikor idáig jutok, gyanakszom, *ez a Szerdahelyi* talán mégsem *az a Szerdahelyi?* Mindegy, ha így, ha úgy! Azt sem tudom eldönteni, a szerző ugrat, hülyéskedik, vagy számára a könyv lehetőség, és nem tudom meg, mit gondol V. R.-ről; találgatok csak, talán ezt: „Fanyalgás nincs, vita nincs, Varga nincs”.

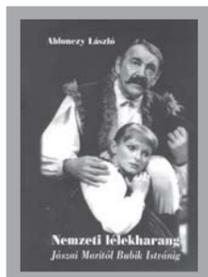
Jerome Murphy-O'Connor: Pál története (Ford.: Liska Endre, Európa Kiadó, 2007)

Jeruzsálemi domonkos szerzetes tudós könyve Pál, közmertebb nevén Szent Pál apostol életétjáról. Hasznos könyv, tudósi összegzés esszéisztikus nyelven. Párról rengeteg mindent megtudhatunk. Például, hogy sátorkészítő volt a mestersége, és megtudhatjuk, mikor, hol, milyen feltételek között gyártotta a sátrakat, azokat mire használták, egy nap hány sátrat tudott összeütni; aprólékos részletezettséggel követeljük útjait; megtudjuk, egyik és másik település között hány napi járőföld lehetett az út, ha esett, vagy ha csontszárazság porkoltá a koponyatetőt. Hogy merre lejtett az út, merre emelkedett, melyik kanyarban kellett farkasoktól, vadállatoktól, rablóvilkosoktól tartani. Hogy miből élhetett Pál, ki segítette vagy támogatta, az a pénz maira átszámítva, mit ér. Hogy az ókori városok utcáinak nem volt nevük, a házaknak számuk, így aztán miféle furfanggal talált meg valakit az apostol, aki amúgy, emberileg nem volt hiba nélkül (alánnyen türelmét veszítette). Jó, hogy nem akar a szerző megtéríteni, de azért írhatott volna arról a lelkiségről is, amelyik megváltoztatta az európai és – közvetve – a világ történetét. A szerző stílusa se tetszik, lehet, a fordítás sikerült túl vagányra, lehet, nem. Az első szövegoldalon után az utolsó harminca ugrak: érdekelne, végül is pontosan hány sátrat készített Pál, de efféle összegzést nem találok. Jobb lesz vissza a kályhához, előkeresem hát Mészöly *Saulusát*, meg a jó öreg Bibliát.

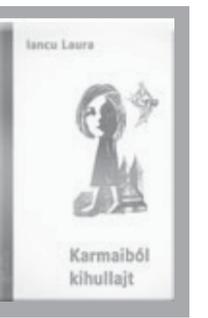
Alblonczy László: Nemzeti lélekharang (Codex Print Kiadó, 2007)

A. L., a volt Nemzeti Színház volt direktora Jászai Maritól, Hevesi Sándortól, Bajor Gizin, Major Tamáson, Sik Ferencen, Latinovits Zoltánon át Bubik Istvánig, színészek, rendezők, színházi írók, színi direktorok pályáján, jelentősebb produkcióin keresztül, interjúkban, dokumentumokban, emlékezésekben meséli el a *Nemzeti* jó másfélszáz esztendejét. Úgy tetszik, nálunk korábban sem volt elég, ha valaki nagyon tehetséges vagy egyenesen „zseniális” volt – ha erkölcsileg nem állt a nemzet meg a társadalmi igazságosság mellé, sikeres lehetett: de példaképpé, eszményé nem válhatott. Hál' isten, a magyar végzet termett ilyeneket is bőven. Am minden színésznagyság közül messze magaslik a markotányos lányból legnagyobb magyar tragikává erő asszonyzseni, Jászai Mari. Három hónapos voltam anyám méhében, mikor Petőfi meghalt – írta naplójában. Horvát Teri szülőfalujában az eperfáról is Petőfit szavalt a templomból kiáradó népnek. Ady apostolnőnek nevezte, mert „hírt vette, hogy Jászai Mari egy 'budapesti betegség, a kávéházi nyavalya' ellen izgatta a 'közvéleményt', annak előtte pedig falusiaknak a váltó és a pálinka pusztító voltáról profécizált.” Móricz, Szabó Lőrinc még láthatóan játszott – mit nem adnék, ha egyszer én is láthatnám ezt a szent, megszállott színészzenit a színpadon! Nem a mai eszemmel persze – mai érzékenységgel talán csak kacarásznék: ej-ej, semmi szex, ám minő patetizmus!

Iancu Laura: Karmaiból kihullajt (Magyar Napló Kiadó, 2007)

Iancu Laurát legalább harmadszor olvasom újra, de még mindig nem elég szer. Hangja még mutál, többször megzökken a vers, mint ahányszor hibátlan, máskor meg elmegy a saját hangja mellett – de ahol jó, ott az abszolút költészet határán jár, mint Pilinszky. Pilinszkynek szellemi rokona, és rokona József Attilának, Nagy Lászlónak; Adyt is annak vallja, de ez utóbbi szerintem tévedés. Hervay kései költészetének lelfájdalmát, halálvonzalmát vélem legközelebbi rokonának, de Iancu Laura szikárabb, rejtőzködőbb, puritánabb. Kötetét olvasva olyan tragikus világirodalmi analógiára is gondolok, mint az amerikai Sylvia Plath – benne is elemi erővel tör föl korunk általános elbizonytalanodása, reményvesztettség, ontológiai szomjúsága. Iancu Laura enigmatikusan tömör, gnómius versei a küre sedett, majdnem kopár létben egy üzött, roppant törekény, sérülékeny lélek szorongásainak rendkívül szemérmes, rejtőzködő vallomása. Személyes líra az övé, de ez a személyesség, mert többnyire menekül, folyton rejtőzködik vagy elfojtódik. Versbeszéde szalkás, puritán, versei inkább töredékek, mint komponált egészek. Messziről indult (a csángóföldi Magyarfaluból), ám kiváloan iskolázott, és nagyon ügyel arra, hogy bele ne tévedjen az egzotikus költő szerepébe, ugyanakkor az a megtartó lélegzatedagság, és azok a fájdalmak, sebek, amelyeket útravalóul kapott, valahogy mégis utat találjanak. Egyetértően idézem Ferencz Istvánt: „A magyar irodalomba költő érkezett”.

pezsgés lecsengőben van, sőt, az alkotók évről évről kénytelenül találják ki premierjeik alapötleteit (amelyekből évente minimum kettőt realizálniuk kell, különben kiesnek a rendszeresen pályázók köréből, és elfeledkeznek róluk a pénzosztó kurátorok). Én nem válságot látok, hanem rosszul működő struktúrát. Különböző is utálok a különböző válságokról szóló híradásokat, és örömmel nyugtázom: egyre többen vesznek észre, hogy a válságretorika is válságban van. Az *INSTINCT*-et azért kedvelem, mert alkotója a készítésekor nem külső elvárásoknak akart megfelelni, nem problémázott, nem valami addig soha sem látottat akart bemutatni, hanem a dolgára koncentrált: minden szegmensében átgondolt, kidolgozott, profi előadást hozott létre. Frenák *Fiúk*, *Csajok*, és *Apokalipszis* című előadásait többen trilógiaként emlegetik. Szerintem a *Fiúkkal* és *Csajokkal* az *INSTINCT* alkotó hármas egységet. Banálisán leegyszerűsítve, azt mondhatnánk: az *INSTINCT*-ben Frenák egymásra engedi a fiúkat és a csajokat, és megnézi, mi történik velük, ha elszabadulnak az ösztönök.

A nézőkkel szemben egy fél gördeszka-pályára emlékeztető íves lejtő magasodik, annak tetejéről kötélen lóg be három majdnem meztelen férfi (egyszerre tekerednek, csavarodnak) – így kezdődik az előadás. A monumentális építménytől jobbra dob felszerelés és keverőpult, balra zongora látható. Élő hangok is felcsendülnek: a dob nál Hudacsek László, zongorán kísér Heather O'Donnell. A rövid kötélszám után egy negyedik férfi letről berohan, és a lejtő tetején egymás mellett ücsörgő társai ölébe repül (hatalmas ugrást követően ott landol, fekvő). A lejtő felső pereme bábszínházati idéz: mögüle bukkanhatnak fel a szereplők, sokszor csak egy-egy végtagjuk vagy a fejük bújja jelenik meg. A gyorsan el-elűnő, majd máshol hirtelen előbukkanó férfiak összekeverednek. Közülük egy (vagy több, és mindig másik) fekete öltönyt vagy

Az élő művészetek Európája nem ismerheti a műfaji korlátokat – ez az idén harmadszorra megrendezett Képek ideje – TEMPS D'IMAGES fesztivál egyik jelmondata. Két évvel ezelőtt Budapest és Párizs adott otthont a kezdeményezésnek, idén már kilenc nagyváros csatlakozott, köztük egy tengerentúli is: Montreal. A koncepció egyszerű, sallangmentes keresetlenséggel találja telibe a korunk trendi kultúrája iránt érdeklődő, főleg fiatal rétegeket: a fesztivál olyan produkciók előadására nyújt teret, amelyekben izgalmasan keverednek a műfajok, és a „kép találkozik a színpaddal”. Azért kell idézőjelet használnom, mert természetesen nem hagyományos képekről és színpadról van szó, hanem inkább mozgó vizualitás megjelenéséről a játék- és kiállítótéren. A budapesti Temps d'Images főhadiszállása a Trafó – Kortárs Művészetek Háza, de számos más helyszínen (köztük moziban, könyvtárban) is zajlanak az események: filmvetítések, performanszok, vizuális színházi rockkoncertek, videoinstallációk, élő, melodramatikus filmoperák, kortárs tánc-előadások, misztériumjáték-filmek és egyéb finomságok. A gazdag kínálatból két ígéretes produkciót választottam ki: Frenák Pál új bemutatóját, és a Hollandiában élő horvát Andrea Boziè meghatározhatatlan műfajú előadását.

Frenák Pál nem mostanság kezdi felfedezni, hogy a kortárs tánc műfajába sorolható előadásokban kiemelkedő jelentőséggel bír a látványközeg. Akár formailag hagyományos színpadra koreografál, akár boksz-ringben vagy körülötte mozgatja, vonultatja szereplőit, produkcióiban a testek mozgásán túl bőven akad – sokszor meghökkenítő, harsány – egyéb látvány is. Alkotásai – főleg az utóbbi években – erősen megosztják a közönséget és a szakmát. Szép számú rajongói mellett akadnak olyanok is, akik ábrázolásmódját, mozgás- és képi világát kiüresedett klisérendszernek vélik, és legújabb művét, az *INSTINCT* – *Soha, vagy...* című előadást is önismétlő, tartalmatlan zagyaságnak tartják. Nem osztom e véleményeket. De arra sem hajlok (az *INSTINCT* után sem), hogy Frenákra gondolva, makulátlan remekműveket ontó, korszakos zenit kiáltás – ahogyan ezt teszik jó páran az ezredforduló óta. Az igazság szerintem (ebben a kérdésben is) valahol középen bujkál: Frenák jelentős alkotó, műveit eredeti stílusjegyek jellemzik, és nehéz eldönteni, hogy új gondolat híján nem tud-e megválni régi, bevált eszközeitől és módszereitől, vagy pedig úgy érzi, hogy a kortárs művészetekben a mindig újdonságot igénylő befogadói elvárások örült, nem normális tempóra kényszerítik az alkotókat. Az biztos: egy ember évtizedeken keresztül, évadonként kétszer nem nyithat mindig új lapot a színház- vagy tánc történet nagy könyvében.

Frenáknak az *INSTINCT*-tel (a szó ösztönt jelent) vélhetően ez nem is volt szándéka – jól ismert fogásait alkalmazva, készítette egy újabb Frenák-darabot, amelyben frenáki figurák frenáki környezetben lépnek színre. Az előadáson nem érződik a megújulás szándéka, de az útkeresés kínlódája sem. Sőt, mintha az alkotó felszabadultán készítette volna a művét: letisztultá vált eszközeit könnyedén, magabiztosan alkalmazza, és értelmezhető jelenetek egymásutánját pergeti lendületesen. Ha konkrét, dramaturgikus cselekmény nincs is a darabban, de a végigvitt események világosan követhető, és a bizarr, brutális részek közé többször lírai pillanatok is beférkőznek. Mindezek bőven elegendők ahhoz, hogy a kortárs művészet elkötelezett (és elvetemült) hívei visszalépésről, szentimentalizmusról és posztmodern giccsről beszéljenek.

Sokan állítják azt is, hogy a kortárs tánc Magyarországon válságban van. Hogy a rendszerváltozást követő konjunktúra izgalmas, színes másfél évtizedet eredményezett, de mostanra a

játszódnak a nyílt színen. A Nő bábuszerű szexeszközből fokozatosan hús-vér emberként viselkedő nővé változik. A darab vége felé, szabályos férfiörjögés után, immár sokadszorra, odafent megjelenik (még lengőbb ruházatban), és a férfiak – mintha a beteljesült vágy katarziséban emelkednének és zuhannának – mámorosan csúszkálnak lefelé a boldogság örömléjtőjén. Ezt is megéltük: Frenák Pál posztmodern neoromantikus lett.

Csendélet férfival és nővel

Ha a Temps d'Images lényege kép és színpad találkozása, akkor Andrea Boziè kitűnően megfelel a kritériumnak: *Still life with man and woman* (Csendélet férfival és nővel) című alkotásában képek sorozatát rendeznek egymással a színpadon – különböző tér- és időmetszetekben. A produkció nem nevezhető tánc- vagy színházi előadásnak, de hagyományos filmvetítésnek vagy képzőművészeti kiállításnak sem. Valamennyire mindegyik egyszerű. Boziè színpadán – Frenákéval ellentétben – nincsenek harsány látványosságok: egy filmvászon, mellette egy csupasz szobasorok (melynek két falára szintén mozgóképek vetülnek), és középen egy állványra szerelt kamera látható. E tárgyak között egy férfi és egy nő (Aimar Pérez Gali és Sarah Vanhee) civil ruhában jön-megy, bókászlik – filmszerűen: mozdulatsorozataikat sokszor „visszajátsszák”, visszatérő gesztusaikat, jelentéssel bíró testtartásaikat, nézéseiket premier plán-szerűen kiemelik. A kamera folyamatosan „dolgozik”: a szobasorokba lépők akcióit megjeleníti a filmvászonon. De az egyszerű képletet a komputer vezérelt vetítőapparátus alaposan „megbolondítja”: a szobafalakon (és a filmvászonon is) gyakran megjelenik annak a személynak a képe is, aki a valóságban nincs a kamera látószögében. Ráadásul nem létező tárgyak képei is feltűnnek (például ajtók, ablakok), sőt a filmvászon a vége felé kiszínesedik a szoba képe: burkolat, majd fű, később víz kerül a padlóra, és az ablakon keresztül feltűnik a kinti park látványa, amelyben (a távolban) megjelenik a két szereplő képe is.

A férfi és a nő egymást keresi. A valóságban egyszerű sem tudják megérinteni egymást, de a vetített képeken nagy nehezen sikerül összeölekezniük. Kalandozásaik közben állandó, mintegy önjellemző mozdulatokat mutatnak be: a férfi, mintha kezében lenne az eszköz, folyton-folyvást kamerázik, rendszeresen átgrik valamire nem létező akadályon, a nő pedig rendszeresen futásból érkezve, karját tiltakozón előre nyújtja, mintha meg akarná akadályozni, hogy fényképezzék, majd hátrálva haladva, megbotlik, elesik, és felkel. Mindketten áldozatok és gyilkosok is: olykor mintha pisztollyal lőnének, máskor halottként elterülnek. Boziè nemcsak az időt és teret darabolja, hanem a tudatrétegeket is. Képekkel jeleníti meg a kontrollálatlan asszociációk révén képződő, képszerűen szerveződő tudattartalmakat. Zörejszerű hangeffektusok, ritmikus morajlások is kísérik a látványt.

Az előadást Michelangelo Antonioni *Nagyitása* ihlette. A fekvő halott képe, az állandó kvázi fényképezés, a tiltakozás ellene, valamint a férfi és nő kergetőzése konkrétan is utal a filmre. De az ihletettség

elsősorban az előadás alaphangulatában és a filmhez hasonló gondolatiságában érhető tetten. Boziè – Antonionihoz hasonlóan – azt vizsgálja, hogy létezik-e olyan eszköz, amellyel a valóság objektíven megfigyelhető, a múlt leképezésének és darabokra szedésének folyamatában tetten érhető, bizonyítható-e a lényeges történések (például gyilkosság, eredeti bűn), megismerhető, rögzíthető, dokumentálható-e egyáltalán a világ. Ez mindkét alkotó fő kérdése. A férfi-nő kapcsolat csak (örök) ürgy. (Frenák is inkább az ösztönök működéséről, az emberi létezés egyik meghatározójára kíváncsi, mintsem a párkapcsolat anomáliáira.) Antonioni szerint nincs megismerés: filmje végén vidám l'art pour l'art társulat ütő és labda nélkül teniszeznek – hasonlóan jár el az ember, és hasonló eredményre számíthat, amikor szuperteknikával a valóság titkait fürkészi. De ettől még az élet szép, és érdemes élni: Antonioni fotós főhőse felveszi a kiütött, nem létező labdát, és visszadobja a játékosoknak. Ezzel elfogadja a játékszabályokat és az élet kihívását: a nem létező labdával együtt a szimbolikusan igencsak létező Nagy Keszytűt is felveszi.

Andrea Boziè sok újdonságot és szellemi többletet nem tudott hozzátenni a *Nagyitás* élményéhez, de érdeme, hogy előadásával rámutat: Antonioni filmes, képekkel megfogalmazott gondolatain még sokáig érdemes (vagy mindig is érdemes lesz) rágódni. A *Still life with man and woman* a gondolatokon keresztül hat az érzelmekre (míg az *INSTINCT* az érzelmeken keresztül a gondolatokra), de nem lenne baj, ha ezt egy kicsit felkorlátozhatnánk tenné. Az előadásnak ugyanis vannak olyan részei, amelyek közben csak az intellektuális csemegére elvetemültlen vágyó nézők képesek figyelmüket ébren tartani. Ennek ellenére a horvát határsértő művész határsértő művészete igen figyelemre méltó: ahogyan a fesztivál jelmondatában olvasható, nem ismer műfaji korlátokat, és az élő művészetek Európájába tartozik.

KUTSZEGI CSABA

Korunk ideje: a képek ideje

csak zakót visel, de mindhárman arctalanok: fejükre fehér, szemnél, szájnál, orrnál kivágott gumimaszkot húztak. Az egyetlen lény, akinek természetes arca, haja és lenge, de hétköznapi öltözete van: a Nő (Lisa Kostur alakítja). A mélyből, férfi öln keresztül bukkan elő, és dacára annak, hogy (igen szép) embernek néz ki, szinte élettelen (gumi)bábuként viselkedik. Az ösztönös vágy kielégítésének eszköze lehet, ezt megéri (vagy már eleve tudta) a partnere is, aki állatszerű kiborgként óvatosan érintgeti, szemléli, ajkazza, szagolgatja. Érdekes: a férfi fejét gumimaszk fedi, arca mintha mégis élne. Pedig a szemé helyén is leginkább csak két sötét gödör látszik. A Nő megjelenését minden alkalommal romantikus (már-már érzélgős, bárzeneszerű), zongorán játszott dallamotívum kíséri (zeneszerző: Helmut Oehring). Amikor a Nő nincs jelen, a férfiakban dühöng a tesztoszteron, és ennek tipikus következményei (agresszivitás, viadal, egymás megalázása) is le-

Fotók: www.tempsdimages.org

Mi történik, ha adott műből és rendezésből egy önálló, teljesen független produktum, egyfajta külön entitás keletkezik, amely csak a színpadon él? Nagyon régóta vitáznak ezen színházi berkekben, és nem csak. Vannak, akik drámairodalmi blaszfémiait vélnék felfedezni benne, mások szerint ilyenek kell lennie napjaink színházának. A Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulata olyan előadással jelentkezett, amely ezen viták kiindulópontja is lehet akár. Negatív, avagy pozitív referencia. Lélegzetvételnélküli idők egykori korok rémálmában. Azok a korok pedig hamleti kísértetként köszönnek vissza, mai metaforákban, mai színpadon. És kezdetét veszi a véres, de nem durva, megdöbbentő, de nem megvárható, szívhez szóló, de nem szívbe markoló játék. A harmadik története. Azé a harmadiké, aki első lett és ezen, ahogy emiatt is – elbukott.

Székes magasodnak, kellékek és mégsem azok. Az előadás részét is képezik, de rajtuk ülnek a nézők. Közel, egészen fent, benne az előadásban. Annak alkotóelemévé válnak, a közönséggel együtt. Kezdetben vala a sötét, majd hatalmas kivetítőn, a mélyen tisztelttel szemben focimeccs kezdődik és zajlik hosszú percekben keresztül. Majd kikapcsolják a „tévét”, illetve rögtön bementandó gyorshírek szakítják meg a történeteket. Ám mindezek előtt Shakespeare III. Richárdjának filmváltozatából részleteket láthatunk – mintegy műsorajánló gyanánt. A színpad közepén, a vizesárok körülvevő ágyon a szereplők saját életüket nézik. És belép Richárd (B. Fülöp Erzsébet), első szava pedig lön: bullshit. Majd meghívja a közönséget az igazi Richárd-i életútban való részvételre.

Érdekes és teljesen egyedi világba kalauzol Andreea Vulpe m. v. rendező előadása, amely alapjaiban Shakespeare III. Richárdját dolgozza fel. De csak alapjaiban. A művet teljesen átírta Antal Ildikó, az eredeti szövegből vajmi kevés maradt, és az is csak ott, ahol feltétlenül muszáj. A gerinc, a történet ugyanaz, de az is csak illúziószzerű. Képkertet, a lelkekben játszódó cselekmény határa. Szövegrészletek itt-ott felhangzanak, de legnagyobb részben mai szlengben röpködnek a replikák. Pergő, odamondó szövegek és sokszínű alakítások – ez már a legelején kiderül. A két további színművész (Tompa Klára és Bokor Barna) a királydráma szinte mindegyik szereplőjének figuráját magára ölti az előadás folyamán: börtönjelenettel indul a produkció, ahol csak újságokból és a tévéből értesülhetnek a külvilágról (az, hogy börtönben vannak, csupán a szövegből derül ki, hiszen a szín soha nem változik). És a kezdődő focimeccs, majd a Richárd-filmajánló után gyorshírek, sötét és sejtelmes képek váltakoznak a kivetítőn. A riportert (Tompa Klára) készítette hírekből és interjúkból tudjuk, hogy mi történik Angliában, kit száműztek és kit zártak a Towerbe éppen, ily módon jelennek meg a háttérben a meggyilkolt ösök háborgó szellemei és nemegyszer áttetsző, apró mélytengeri herkentyűk sokszorosan kinagyított bizarr sorozata is látható, a felbolydult lelkiismeret metaforájaként.

Richárd bejön, Richárd gnóm, nagyon hangosan szuszog, siránkozik, hol féltülye, hol rettenetes. És az igaz sztori meg-

tekintésére hívogat. De amit a színpadon látunk, az nem Richárd története. Nem a valóság, nem drámai formába ágyazott történelem. Inkább annak tudatalattija. Egy véres kor véreskezű szereplőinek a lélek mélyéből feltörő rémálma a történet, melyet mintha mi is álmodnánk. Szaggatott és ritmikátlan, darabos és súlyos, mint egy rohamokban feltörő, trópusi láz. Iszonytató, de nem iszonyú. Ősi erőket hív a színpadra. Az emberi lelkiismeret ősi erőit, az elnyomott, ki nem élt és figyelembe nem vett büntudat bosszúállását a lelkeken. Mindez nem a szöveggel és nem is látvánnyal hat, hanem összességében, fényektől a hanghatásokig. A zsigerekre hat, nem a rációra, olyan dolgokat vetít elénk játékban és képekben, amelyekből ösztönként mi-voltunkban félünk. Nem barokkos pompájú és nem is gótikusan titokzatos a produkció, nem lepusztítottan egyszerű, de nem is képekben túlterhelt. Inkább olyan, mint egy hidegleléses szellemjárás, az itt sötétben megfogalmazott középkorba oltott cinikus posztmodern. Nem titkolt – hatásadásátának lényege a részletekben rejtőzik, amelyek együtt adják a III. jellegzetes hangulatát. Amely leginkább egy gótikus stílus felépített acélgyárhoz hasonlít, hiába a képzavar.

Steril misztérium

Steril misztérium. A játék csak fokozza mindezt, az artikulátlan nyögéscseléstől, a kimért szövegelésen át a pipiskedő allűrökig. A világ rémálomszerűen változik, sokasodnak a nem látható gyilkosságok, csupán Richárd marad a régi, miközben a kivetítőn a kedves család gyilkosság-CV-je olvasható. De a szaggatott, darabos ritmika családja is lehet. Nem tudjuk eldönteni: a néha-néha túl laposnak tűnő jelenetek szándékosság, avagy rendezői hiba eredményei. A gyorsulás-lassulás, felpörgés és megülés szabálytalannak hat és váratlan fordulatként jelentkeznek. Dramaturgiai szerepe felfedezhető, mégis olykor a

végelekbe csap. A néző kedélyállapota pedig ezzel együtt hintázik az érzelmi éterben. Néhol, mint a tévébeli rémhírekre, úgy kapja fel a fejét, és figyelme sokáig nem lankad, máshol, mint egy teleregény hatszázadik fejezeténél, olyan unottan veszi tudomásul az éppen megtörtént irtózatot. És ez egy idő után bizony zavaró. Mert nem ad útmutatót. A produkció önmagába temetkezik és kizárólag a saját útjain jár, a nézőt nem veszi figyelembe. Eltasztja magától, nem hagyja a színpadon történetekkel azonosulni, így a publikum magára marad, egy idő után nem tudja hova tenni a látottakat. A gyilkosságokat, a bebörtönzéseket, Richárd lelkének abszurdumait. És ha nem ismeri behatóan a drámát – nos, akkor az amit lát, számára érthetetlennek tűnhet. Ebben az enyhén groteszk mikrovilágban mégsincsnek gyilkosok és áldozatok. Mindenki gyilkos és áldozat egyszerre, de nem keltenek sem részvétet, sem gyűlöletet. A lelkiismeret ezen szintjén már érzelmektől mentes a szív. Nincs katarzis. A produkció ösztönökre ható, ugyanakkor el is tasztítja a felé érzelmi síkon közelítő nézőt. A mikrovilág drámától és színpadtól egyforma távolságra helyezett, külön színházi entitása az érzelmektől is független kíván maradni. Nem szánalom marad a nézőben, inkább egy megfogalmazhatatlan, enyhe, de kitartóan maradó undor. A III., avagy Richárd történetének lényege.

NAGY BOTOND

Shakespeare – Andreea Vulpe: A III. B. Fülöp Erzsébet, Tompa Klára és Bokor Barna. Rendező: Andreea Vulpe, díszlet-jelmez: Iuliana Vilsan; színpadi mozgás: Carmen Cotofana; szöveggondozás: Antal Ildikó; videofelvétel: Katyi Antal.

Az Operaház az évad legfontosabb bemutatójaként harangozta be az Elektra-felújítását, és mindent meg is tett azért, hogy a közönség is érezze az esemény súlyát. Sajtótájékoztatókon és a városban mindenhol látható plakátokon hirdették az előadást, ráadásul az Andrassy úti épület bejáratát boltíveit hetekkel a bemutató előtt vérvörös szővettel csomagolták be. A premier valódi jelentőségét azonban az adta, hogy az Elektra volt az új operaházi vezetés első bemutatója, ezzel fogalmazhatták meg immár kézzel foghatóan, hogyan és miként képzelik az operajátszás már sokszor és sokak által sürgetett megújítását, a pesti Operára oly jellemző múzeumi hangulat oldását. Az előadás rendezője ugyanis a Ház újdonsült művészeti vezetője, Kovalik Balázs volt, aki ugyan nem először rendezett itt, de talán most kapott először szabad kezét elképzelései maradtéktalan megvalósításához. Nézzük, hogyan is sikerült a bemutatkozó bemutató!

A Kovalik által is hangoztatott első számú cél az Operaház visszakapcsolása a nemzetközi vérkeringésbe, melyhez elképzelései szerint a repertoár frissítése, a nemzetközileg is ismert művészek szerződtetése, és persze a modern operajátszás lehetőleg kompromisszumok nélküli meghonosítása vezetne el. Ami a repertoárt illeti, Richard Strauss a világ operaházaiban a huszadik század első számú klasszikusának számít, és ennek megfelelően közel annyit játszzák, mint Mozartot, Wagnert vagy Puccinit. Ehhez képest nálunk a Salome tűnik fel néha-néha a zenés színpadokon, az Elektra pedig legutóbb 1976-ban állították színre. A darab ráadásul talán a legszorongatóbb Strauss-opera, az egyhuzamban játszott több mint másfél óra pedig megterhelő a nézőt és a zenészeket egyaránt – azaz jó választás volt! A rendezői koncepció frissessége pedig már a függöny felgördülése utáni pillanatban látszik: a színpad síkjában egy kiszáradt medence alja kéklik, fölötté, a medence szélén tusoló, értelem-szerűen meztelen nőket, és fehér törülközőjüket éppen csak magukra tekert, sétálgató fiatalokat látunk, ami már nem csak az ezen a színpadon megszokott, nehézkes, statikus színpadképektől üt el, hanem az Elektra bemutatóira jellemző királyi udvar-és hálszoba-toposzkóttól is. Ráadásul a nemzetközi sztárok sem maradtak el: igaz, csak három előadásra, de sikerült két valóban nagynevű szoprán szerződtetni a két legfontosabb szerepre. Elektra a tálto hangú Nadine Secunde, míg gyűlölt anyját a karrierje csúcán ugyan túl lévő, de még mindig sugárzó megjelenésű Agnes Baltsa énekelte. A zenekar élén pedig a je-

Ölnek, ha nem ölelnek

lenkor egyik legjobb magyar karmestere, a most is magabiztos, de az énekeseket is előzékenyen kiszolgáló Kovács János állt.

Kovalik alapötlete, hogy az apja meggyilkolását a két bűnösön, az anyján és annak szeretőjén megbosszulni akaró, sőt kizárólag a bosszúért élő Elektra nem karikás szemű, mosdatlan félörültnek ábrázolja, hanem nagyon is számító, az eseményeket okosan irányító, erős nőként, izgalmas értelmezési lehetőséget ad a darabnak, melyet egyébként Szophoklész nyomán a Strauss-szal több műben is együtt dolgozó Hugo von Hofmannsthal írt – eredetileg prózai színpadra. Túlzottan egyszerű volt ugyanis azt mondani, hogy saját anyját csak egy örült gyűlölheti ennyire sötét indulattal, hogy csak egy örült lehet szinte szerelmes a már halott apjába, és hogy csak egy örült képes szinte remetei magányba húzódnva kizárólag a véres-baltás bosszúnak élni. De mi van akkor, ha Elektra egy nagyon is elegáns, külsőségeiben teljesen konform nőként képzeljük el, akit végső soron rejtett, homoerotikával vegyes szexualitása és a részben ezzel kapcsolatos frusztrációi sodornak a vég felé? És persze mi van akkor, ha nem csak Elektra hisztériáját és agresszióját láthatjuk a színpadon, hanem szép sorban minden körülötte lévő ember rejtett lelki (nagy részben ugyancsak szexuális tartalmú) sérüléseit is? Merthogy a Kovalik-féle rendezés üzenete mintha az lenne, hogy hiába az alakoskodás, hiába a tisztulás vágya, az éjjel-nappal tartó szimbolikus fürdés, a lélek sebei és az e sebekből kifakadó gonoszság nem heverhető ki, nem gyógyítható le.

De egyébként ebből a koncepcióból következik a rendezés talán legkérdésesebb döntése is, hogy miután a darab végén a titokban hazatérő Oresztész, akit Elektra jóformán ezért neveltetett távol a szülői háztól, kivégzi anyját és az annak új férjét,

az új királyt, a testes géppisztollyal tulajdon nővéreit, Elektra és a jóra való Khrüsztothémiszt is leteríti (a lövések hangjával jócskán belerondítva a zenébe). Eredetileg ugyanis Elektra anyja halálának hírére hallva démoni, vad táncba kezd, hogy aztán annak csúcspontján holtan essen össze. Nyilvánvaló, hogy Kovalik narratívájába ez a vég nem fér bele. Sokkal inkább az, hogy a maffiózónak öltözött Oresztész a hatalom szagát megérezve elsöpörjön mindenkit az útból – ne csak azokat tehát, akik a hatalomért ugyancsak öltek. Meztelenség és vér: ezek, mondjuk úgy, itt nem annyira a modern, mint inkább az őszinte színház kellékei.

Az előadás azonban, sajnos, nem volt hibátlan: a hiányosságok elsősorban a hazai énekesek felkészületlenségéből eredtek. Az új királyt játszó Gulyás Dénes még önmagához képest is indiszponáltnak tűnt, és ezt talán ő is érezte, mert a tapsra épp csak egy másodpercre lépett ki a függöny elé. Az Elektra hűgát alakító Bátor Éva színészi játéka meggyőző volt, hangja annál kevésbé: magas hangjai bizonytalanok voltak, ereje pedig kevés az egyébként visszafogott zenekar áténeklésére. Oresztész szerepében Perencz Béla viszont elfogadható volt, rövid jeleneteit emlékezetesen oldotta meg. És máris itt van a nagy kérdés: mi lesz az előadással, ha a két vendégművész távozik? Vajon a második szereposztás frissebb hangjai, különösen az operairodalom talán legnehezebb szoprán szerepét elénekelni hivatott Rálik Szilvia képes lesz-e hasonló színvonalon, olyan óriási erővel, de a líraiabb részekben annyi érzékenységgel végigvinni a darabot, mint Secunde? Lehetnek kétségeink...

Mire ezek a sorok megjelennek, a kérdésekre választ kapunk, az azonban már most is elmondható, hogy a régóta várt szemléletváltás a jelek szerint lezajlott az Operaházban. Egy valóban művészi, azaz a felesleges kompromisszumoktól tartózkodó, az operai közhelyeket messze elkerülő darabot láthatunk, melyben egy újszerű, de logikus rendezői elképzelés vizuálisan is huszonegyedik századi díszletekkel (Antal Csaba), finom, nem hivalkodó jelmezekkel (Benedek Mari) és a színpadot játéktérnek tekintő, egymással a testeken keresztül is dialogizáló énekesekkel egészült ki. Bármilyen is lesz tehát a folytatás: ezért már megérte.

BEDECS LÁSZLÓ

Richard Strauss: Elektra. Magyar Állami Operaház, Bp., 2007. 11. 24.

A lelkek pornográfiája

Dave St-Pierre koreográfiáját az idei Kortárs Drámafesztivál keretein belül látta vendégül a Trafó. A kortárs kanadai táncművészet fenegyerekeként számon tartott alkotó a *Szociológia és más kortárs utópiák* című trilógia első darabjával tett szert nemzetközi hírnévre, és a provokatív hangzatos cím Budapesten is telt házat vonzott. Persze a provokációt a kortárs színházon edzett nézői tapasztalat újból és újból átértelmezi, és ezt teszik az előadás alkotói is, amikor olyan eszközök elemzésére tesznek kísérletet, mint a színpadi meztelenség és az abból fakadó (ön)kiszolgáltatottság.

St-Pierre és alkotótársainak előadása a testi-lelki megsegélyezés fogalmainak és állapotainak vizsgálatát ígéri be a kezdő jelenettel: a játéktéren hétköznapi ruhákba öltözött táncosokat látunk fesztelenül járkalni. A mozgás fokozatosan rendeződik át egyfajta edzéssé: a színpad két széle közt futkosó színészek minden ruhadarabjuktól megszabadulnak. Csupa szép testű fiatal lány és fiú vetkőzik, a tekintet mégsem őket pásztázza. Egy túlsúlyos lányra fókuszálunk, akinek láthatóan fizikai nehézséget okoz a szaladgálás, és meglehet, a meztelenség is erő s próbatétel.

Az előadás huszonhat szituációszerűen megidézett, mindennapi és rendhagyó emberi történet, élethelyzet laza szövődéke: az edzés után a felöltözött táncosok felsorakoznak a nézők előtt és az ABC betűi mentén listázzák az eljátszandó jelenetek kivonatait. Gegek sorozatából, gesztusok és címszavak felvilágosításából összeállított tartalomjegyzék ez, megelőlegezi az előadás szerkezetét, és a kibontott jelenetek értelmezése során minduntalan visszanyarodunk hozzájuk. *A lelkek pornográfiája* az alkotói intenció szerint nem a könnyen megmutathatóról szól, hanem eltitkolandó emberi szorongás-történetekről, kínosan szégyenteljes helyzetekről, amelyekbe hajlamosak vagyunk belesodorni magunkat – vagy mások minket. St-Pierrék mozgás-tánc-színháza dramatikus elemeket is használ, általuk azonban nem a szereplők és a történetfordékok lélektani alapja kerül kidolgozásra. A koreográfia jellegénél fogva általános érvényű jeleneteket idéz meg, humorral, iróniával, pátosszal. Ismerős élethelyzeteket és érzéseket láthatunk, ismerős mondatok kerülnek kimondásra. Az időjelezettség számos eszközzel

szerkezet minden hátrányával a műfaji alapállás jelzésére is szolgál. Inkább parttalan színházi esszét látunk megvalósulni, amely performansz-szerű szabadsággal kezeli saját kereteit, semmint az előadás határait erőteljes gesztusokkal kijelölő alkotást. Ebbe a végletekig vitt és olykor tét nélkülinek is tűnő játékhelyzetek sokasága, túljátszottsága is belefér: a szeretett lény elvesztése feletti bánat például egy olyan jelenetben kerül megmutatásra, amelynek szabályai szerint egy meztelen talpú színész berohan a színpadra és térdre ereszkedik, egy zökni viselő színész pedig lendületből csicsconkázik hozzá és vágódik elé a gyászos hulla pozíciójába. És ebbe a játékba örömmel veti bele magát minden színész. Az ilyen jelenetekben való elmerülés a lélek pornográfiájától a színház és színészi játékról szóló gondolatok fele mozdítja el az előadást, ebben hol érdekes, hol közhelyesen unalmas következtetésekre juthat a néző.

A színészi meztelenség a sokadik öltözés-vetkőzés után már-már otthonos jelmezként hat, majd egyes jelenetekben újból erős értelmet nyer, de jellemzően komikumban oldódik fel. Ilyen az egyik zárókép, amelyben öt, magas sarkú cipőt viselő lány, egy Helmut Newton fotográfiára utaló beállításból jön előre a legelső sorig, ahol álló spárgahelyzetbe emeli föl a lábát – s

den illatot kipróbált, amitől Bogdának hányingere lesz, s különben is, milyen lehet egy értelmiségi és egy jóindulatú, de butuska proli találkozása a kivándorlás boncasztalán, ha nem bosszantó az egyik, és megvető a másik oldalról. A történet hamar eljut Mady gyorséttermi munkájától a prostituálódásig, amibe stricivé előlépő barátja kényszeríti a lányt. Mady és Bogdan úgy találkoznak ismét, hogy Voicu egy étterem férfi vizeldéjében ajánlja fel a lány szolgálatait Bogdának – aki a nemzetiségét firtató válaszra olasznak adja ki magát. Az aktus közben Mady felismeri a fiút, aki filmet szeretne készíteni Madyról a vizsgamunkájához, és így kerül zsarolás útján Voicu internetes pornóbizniszének hálójába. De nem is ezek a kis fordulatok a jelentősek Cărbunariu történetében. Az idegen országban átélt anyagi és érzelmi bizonytalanság a hármas kapcsolat mintázatában is teljes ambivalenciájában jelenik meg. Mindhárman kiszolgáltatottak a maguk módján, és ha a brutalitás módzatai mentén alakul is a kusza viszony, mégis érzelmi szövetséget eredményez. Ennek a kapcsolatnak a közös nevezője az a Románia, ahova egyikük sem akar visszatérni – az otthon egyszerre kísért rémálomként és gyermekkori emlékképként az életükben, amelytől lehetetlen elszakadni, mert az identitásuk része.

A szerző-rendező láthatóan nem a moralizálás szándékával közelít a módszeres kivándorlás problémájához, és nem jelöli meg a boldogság helyét szereplői számára. Viszont a brutális történet még brutálisabb fordulatokkal való továbbírása – a történet végeként Bogdan levizsgázik, munkát kap, de Voicu ismét megzsarolja őt, hogy az ő nyakán és fizetésén folytathassa parazita életét – mintha a boldogtalanság tanmeséjének dramatikus gépezet kínálta befejezése volna. Így épp azokat a finom, keserű humorral megragadott árnyalatokat veszti el az előadás, amelyek az első jelenetekben a túlrajzolt és durvaság ellenére pontosan ragadják meg a külföldre vándoroltak létmódját. Cărbunariu rendezése ennek ellenére vitathatatlanul fontos alkotás, merész megragadása egy olyan aktuális társadalmi jelenségnek, amely minden pozitív és negatív hozadékával alakítja át egy ország kultúráját.

VARGA ANIKÓ

A szégyen természetrajza

hozza létre az előadás: jelenet közben mutat rá a színészi játék eszközeire, megteremtí egy patetikus elem, helyzet vagy kép ellenpontját (zenével vagy színészi játékkal). Időnként a pátoszt direkt módon jeleníti meg, természetesen nyitva hagyva a kérdést, hogy a reflektálatlanság e formája a megsegélyezésre vonatkozik, vagy az elérzékenyülés jelenségét elutasító módon kezelő társadalmi normákra.

Számos erős jelenetet láthatunk: az Answering Machine-ként beharangozott jelenetben egy megafonba beszélő lány mondja fel vádló, könyörgő, szerelmes, dühös, öngyilkossággal fenyegető üzenetét volt barátja üzenetregisztrőjére, miközben a közönség felé megdöntött fehér pallón egy meztelen táncoslány kenő össze magát vörös festékkel. A szenvedés, az önmombólás színházi tablóját a jelenet végén besiető színészek szüntetik meg: papírkendőkkel törlik le a festéket a lányról, majd a pallót is megtisztítják, és olyan fehéren viszik ki, ahogy behozták. Egy másik jelenetben egy táncoslány négy különböző érzés parodisztikusan jelzésszerű (és szándékoltan rontott) ábrázolásával demonstrálja, hogy jó színész. Majd – önmagát, illetve művészi képességeit a nézői elvárás tárgyként reklámozandó – ezt a négy érzést egyszerre is megjeleníti. A következő etűdben ugyanez a színésznő a meztelen, kövér táncoslány túlsúlyos testét is átrajzolja a standard szépségideál körvonalai mentén. Plasztikai sebészsként fekete markerrel farag le darabokat a megereszkedett mellékből, narancsbőrös combokról, karokból, hasból. A női szépségre vonatkozó esztétikai fasizmus azonban a művészet terepén is visszás történetben mutatkozik meg. A klasszikus balett-mozdulatokat utánozni próbáló túlsúlyos lány esetlen táncsal teszi magát nevetségessé. Talán ez az egyik legmegrendítőbb pillanata az előadásnak, hiszen valóban képes érzékletesen megidézni és elfogadhatóvá tenni az emberi vágyak szánalmasságát, tragikomikumát. Egy másik jelenetben szorongások hosszú listáját olvassa fel egy táncos, amivel párhuzamosan eltorzult arcjátékáról szóló videót látunk kivetítve. Teljesen hétköznapi és általános rettegéseket megfogalmazó mondatokat sorol fel, mint amilyen az emberek közül való kirívástól és jellegtelenné válástól, vagy a konfliktusoktól és az érdektelenségtől való félelem.

Dave St-Pierre előadásának hibája, hogy több mint két órát tart, ami az egyes jelenetek feszességét gyengíti. Másfelől ez a

mielőtt még teljesen kitarulkoznának a színésznők, táncosok rohannak oda kartonból kivágott cenzúra-csíkokkal és letakarják a kényes részeket.

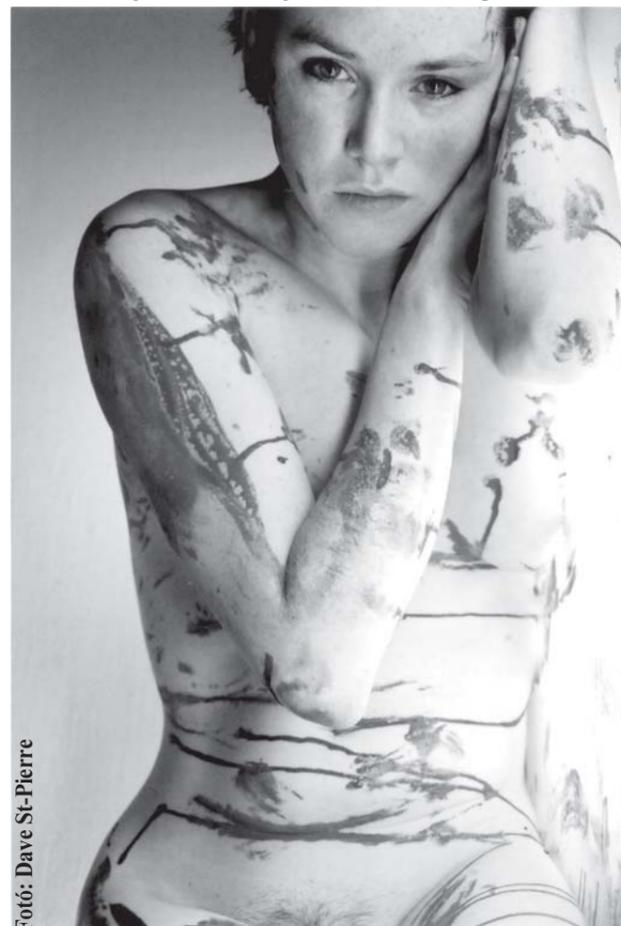
Dave St-Pierre: *A lelkek pornográfiája*. Művészeti vezető és koreográfus: Dave St-Pierre. Közreműködnek: Eugénie Beaudry, Enrica Boucher, Genevieve Bélanger, Julie Carrier, Karina Champoux, Francis Ducharme, Sarah Lefebvre, Véronique Lavallée, Camille Loïselle-D'Aragon, Ève Pressault-Chalifoux, Julie Perron, Marie-Ève Quilicot, Emmanuel Schwartz, Patrick Simard. További előadók (szereposztástól függően): Emmanuelle Beaudoin-Bourassa, Luc Bouchard-Boissonneault, Emilie Gilbert, Alexis Lefebvre, Gabriel Lessard, Aude Rioland, Eric Robidoux, Renaud Lacelle-Bourdon, David Laurin, Simon-Xavier Lefebvre, Sophie Dalés, Gaëtan Viau, Anne Thériault, Josianne Latreille.

Mady-baby.edu

A Kortárs Drámafesztivál keretén belül mutatták be Gianina Cărbunariu drámája alapján készült saját rendezését, a *mady-baby.edu* című előadást. Cărbunariu háromszereplős drámája/előadása sajátos szociográfiai metszetén és jelzeten konstruált történeten keresztül mutat rá a romániai vendégmunkás-sorsra, az Írországból szerencsét próbáló három kivándorló közös élete mögött a nyomor Romániájának képeit villantva fel. Egy olyan pokolát, amelynél egy másik pokol is sokkal elviselhetőbb, legyen annak neve prostitúció, vagy akár milyen rabszolgamunka. Az előadás rövid, filmszerű snittekkel álló jelenetfűzerek sorából bontja ki a történetet, amely a jobb élet reményével és álmaival indul, és elbukással ér véget, akkor is, ha a kezdeti álmódosítás rózsaszín köde és maga az elbukás sem egyértelmű. A filmes dramaturgia eszköztelen kelléktárat mozgat: néhány funkcionálisan egyszerű padból építik át a színészek az előadás különböző helyszíneit.

Cărbunariu előadásában két férfi és egy fiatal lány élete fonódik össze egyre végzetesebben. Az Írország felé tartó repülőgépen egymás mellé kerül Mady (Mădălina Ghișescu), a Voicu (Răzvan Oprea) nevű barátjához kiutazó tizenéves lány, és a mesteri tanulmányait kint folytatni szándékozó Bogdan (Rolando Matsangos). Komikus jelenet az első: a táncoslány karrierrel csacsogó Mady a reptér vámmentes parfümériájában min-

Gianina Cărbunariu: *mady-baby.edu*. Teatrul Mic, Bukarest. Rendező: Gianina Cărbunariu. Díszlet: Alina Herescu. Vetítések: Maria Drăghici, Tudor Petre. Mozgás: Carmen Copofană. Színészek: Mădălina Ghișescu, Răzvan Oprea, Rolando Matsangos.

Fotó: Dave St-Pierre

Fotó: Tudor Predescu

Bertolt Brecht tér 1. Úgy vélnénk, ilyen nevű hely képzel tájakon keresendő; modern mesében fordulhat elő ilyen, vagy egy Brecht-előadásban. Abban lógna papírmásé-házon ez a tábla: Bertolt Brecht tér 1. A ház ablakában nagy Brecht-fénykép állna, amelyről az ötven éve halott mester maga is – Mona Lisa-mosollyal – nézi az előadást. Hogy a rápillantunk, eszünkbe jusson: van egy színházon kívüli világ, az, ahol a szerző ír és gondolkodik, az, ahol mi, nézők ténykedünk – s hogy ez a kinti világ fontosabb, mint a színpadi.

Meglehet, van ilyen előadás. Meglehet, van ilyen nevű tér a valóságban is, több; de egy biztosan. Az az egy a Sperre partján fekszik, Berlinben. Az 1. szám alatt pedig egy százévesnél idősebb színház, a Theater am Schiffbauerdamm áll. Ide tért meg Brecht az emigrációból, itt, Kelet-Berlinben dolgozott az ötvenes évek elején, itt alapította Helene Weigellel, feleségével a Berliner Ensemble-t. Azt a színházat, amelynek műsorán ma is három-négy Brecht-előadás van egyszerre, ahol Peter Steinnak, Heiner Müllernek, George Taborinak voltak bemutatói, ahol az idei évadkezdő *Háromgarasos operát* Robert Wilson rendezte. Ahol hétszer annyi férfiszínész dolgozik, mint női, bár a nőket előreengedik a névsorban. Berliner Ensemble, azaz Theater am Schiffbauerdamm – Theater der Zeitgenossen. A kortársak színháza.

A szlogenválasztás vagy a márkaképzés más markáns gesztusa ritka nálunk a kultúra területén. A Budapesti Őszi Fesztiválnak, amely deklarálta a kortárs művészetre fókuszál, kivételesen van szlogenje, idén: „De alig harapott bele...”. A konzervatívok nem nevezhetők szlogen első körben – melyet bőven megtámogat a plakát –, Hófehérke és a mérgezett alma kontextusában nyer értelmet. Második körben a fogyasztókat – művészet-fogyasztókat? kortárs-művészet-fogyasztókat? – kerülgető veszedelmekre irányítja a reflektort. Amely veszedélyeket merészen bevállal.

A berlini színház „hitvallása” ravasz: azt állítja, minden nézőre egyaránt figyel – hiszen aki él és mozog, kortársnak nevezhető –; de azt is állítja, elsősorban a kortárs érzelmetűek színháza, hiszen a szónak szinekdochikus kiterjesztése is van, lásd „kortárs művészet”. A BÖF azt vallja, számára a kortárs érzelmet az elsődleges, és reméli, ez előbb-utóbb, például az ő segítségével, mindenkiben mocorogni fog.

Lehet kortársnak nevezni egy olyan rendező munkáját, akit a '70-es, '80-as években tartottak az európai színház „fegyverekének”, s akire mára, nyolcvanegy évesen, ez a ruha valahogy nem illik? Lehet kortársnak nevezni egy alkotást, amely nem tüntet extravaganciájával, formabontásával? Hol kezdődik, mi az, ami már eléggé elrugaszkodott ahhoz, hogy „kortársi”-nak nevezzük? S mi legyen azzal, ami nem lázadó?

Az előadás, amiről alább szó lesz, nincs. Létezni létezett, van rá tanú – hatszázan voltunk a Madách Színházban, a berlini társulat budapesti vendéjgátjának.

Az előadás létezett, de mára nincs. Tehát bármit mondhatok róla, ha egyeztettem előzőleg a többi kritikával. A kezembem vannak, uraim és hölgyeim. Csak bizakodjanak.

A Peter Zadek által mozgatott és Uwe Bohm, Zadek kedvelt színésze által kihangsúlyozott és megtestesített Peer Gynt 2004 áprilisától 2007 novemberéig róttá köreit a Berliner Ensemble színpadán és színeiben. Azaz 2003 végétől, ha a próbaidőt is figyelembe vesszük: ami öt hónapra rúg. Csodálkoznak? Nálunk ez soknak számít, legfeljebb a struktúrán kívüli színházak, a Krétakör és társai „engedhetik meg” maguknak, de gondoljanak Vasziljevre, aki két évig próbál egy előadást. Azaz próbált. Amíg el nem vették, örök történet, feje fölül az épületet.

De ne a próbaidő hossza, ne a '70-es évek sikerei, és ne „a művelt nyugat” felé sugárzó révílet fényében nézzük az előadást. Nézzük úgy, ahogy a 2007 őszi Budapest akármelyik színpadát néznénk. A kérdés az: mit mutat az előadás abban a kontextusban, amihez magyar nyelvterületen szokva vagyunk?

Tehát nem a Bertolt Brecht tér 1. alatt, hanem az Erzsébet körút 29–33. alatt vagyunk. A helyszín miatt elsősorban az a harsány különbség ötlük szemünkbe, ami a megszokott Madách-beli díszlet musicalez pazzarsága és a *Peer Gynt* kopársága között feszül. Az előadás kezdetén a hatalmas színpad üres, és ez így lesz sok jeleneten keresztül. Alig népesíti be a teret egy-egy szék, egy kis zöld halom. A haegstadi esküvő jelenetében például csak játszók és zenészek kavalkádját látjuk, díszlet: két támlás szék, baloldalt. Az egyiket Ingrid ül, az imígyen „bezárkózott” menyasszony, a másik támláján keresztül Peer nyújtja be hozzá a kezét. Ingrid mohón öléhez szorítja a kezét, és vetkőzni kezd: nem Gynt csábítja el és szökteti meg őt, Ingrid kap a fiú után.

Térkialakítás tekintetében szintén visszafogott és invenciózus jelenet: a menyasszonyablás után az erdőbe menekülő Gynt házépítése. A kis zöld halmon székeket pakol egymásra, egy faág kerül még az alkotmányra, és kész. Ez a jelenet abban különbözik tartalmában a drámai költemény idevágó részletétől, hogy nem tör rá Peer-re rögtön Solvej megérkezése után a korábban elcsábított, időközben megcsúnyult manókirálylány, vagyis mintha Peer és Solvej el tudna tölteni bizonyos időt egymással a hosszú évekre szóló szakítás előtt. Ez a tapasztalat beleillik a későbbi különféle életformákat kipróbáló nagy vándor mozaikszerű életébe, sőt, sajátos, erős színt visz ebbe a forgatagba. Peer útkeresése, sodródása fájóbb így, hogy tudjuk, a kiteljesedett szerelembe is belekóstolt, mégis boldogtalan maradt.

Az előadás különben nem tér el feltűnően az ibseni szövegtől; nem fontos Zadeknek, hogy rendezői találékonyágát

villogtassa. Az érdeme elsősorban abban áll, ha lehet ilyen dolgokban sorrendet megállapítani, hogy a figurák jellege világos, a viszonyok bonyolultságukban is tisztázottak, a cselekmény menete logikus, az ívek szépek. Aki ismeri a darabot, tudja: ez nem kevés. Vegyük Aase figuráját: hol szidja a fiát, hol isteníti, hol babusgatja, hol átkozza. Színész legyen a talpán, aki ezekből a viszonyulásokból egységes figurát gyúr össze. Angela Winkler ezt teszi: játéka meggyőz arról, nem véletlen, hogy ő az egyik sztárszínész Berlinben.

Angela Winkler nem idős színész; Aase így szinte egyidős Peer-rel, a fiával. Ez nem zavaró, több okból sem. Egyrészt,

Az emberség esztétikája

mert a fiával való kapcsolata ezáltal nem szorosan anya-fiú reláció lesz, hanem két ember, két családtag, két pajtás egymáshoz való viszonya. Van olyan mozzanat, amelyben két szerelmes ölekezésének látjuk kettősüket, de csak lehetetnyi ideig. Az előadás kezdetét uraló Peer–Aase viszony az előadás végén a Peer–Solvejg párosban, az anya–fiú, illetve szerelmespár viszonyok összefonódásában tér vissza; Solvejg életkora sem indokolja, hogy Peer anyjának tekintsük, pedig ezt a szöveg, ha metaforikus jelentéssel is, hangsúlyozza. Ezenkívül elterjedt szokás újabban, hogy fiatal vagy középkorú színész játszik idős szerepet; ez azért sem zavaró, mert így a játék konvenciókra épülő jellege jobban érvényesül, a realizmus újabb fricskát kap.

Peer viszonya a nőkhöz egy-egy pillanatra sötét színt kap: ölelése néha durvának tűnik, mintha erőszakhoz akarna folyamodni Aaseval, Solvejggel vagy annak húgával, Helgával szemben. Az érzés lehetetnyi ideig tart; a mozzulat végül mindig játékosként értelmeződik. De erős a hozadéka: a néző megérzi a figura vadságát, megéri a falusiak ódzkodását a legénytől, belekerül mintegy az előadásba. Uwe Bohm Peer Gyntje ugyanakkor rokonszenves figura: ha anyját röpi a fantázia szárnyán szép halálba, vagy ha négerekkel kereskedik, egyként úgy érezzük, mélységesen igaz a van. Mert ösztönösen az igazság körül motoszkál, amikor mindig önmagára, készletére hagyatkozik. Ha nem is tudja meghatározni, mi ez az önmagaság, ha hagyományt hámoz, és ha utána megeszi. Utóbbi gesztusa is jelzi: impulzív, harsány fickó, aki kész üstökön ragadni az életet, bármilyen is az. Nem szelíden, finomkodva, borongón merül alá a lélek bugyraiba. Merész bohóc.

Atiszta lelkű Solvejget játszó Annett Renneberg eredetileg énekes, Zadek felfigyelt rá, és meghívta játszani. Előadasmódja ebből is fakadóan egyszerű, ugyanakkor kifejező.

A többi színész játéka is egyszerű. A tömegszereplők olyan könnyedséggel járnak át egyik szerepből a másikba, illetve egyik jelenetből ki, a másikba be, mintha műkedvelő társulat tagjai lennének. A színpadi megoldások is ebbe az irányba mutatnak: a Szfinxet emberek csoportja képzi meg, Peer hajótörési jelenetében a földön guruló színészek jelzik a víz hullámzását, az ördög, amikor Peer összefut vele, épp virágokat öntöz a temetőben: a sírokat földön ülő, mozdulatlan emberek sora képezi. A „fára mászás” egy oldalára állított asztal tetejére történik. Aase széken ülve hal meg, a Görbe szintén széken ül, Peer orra előtt, és Uwe Bohm eljátssza, hogy nem látja.

A megoldások és a tér egyszerűségére az öltözetek is szégyenséggel válaszolnak. Nemcsak Peer és anyja, a két lerongyolódott falusi hord kopott, szakadt, több rétegű ruhát, az összes szereplő régimódi, de jelenüktől nem teljesen eltérő ruhát visel. A nézőnek az az érzése támad, mintha Karl Kneidl turkálókból kotorta volna össze a szereplők öltözékét. Minden divatjamúlt szabású és esetlegesnek tűnő: kicsit olyan, mint egy nyolcvanas évekből iskolai jelmezből.

A second hand stílus hatására az öltözetek is szégyenséggel válaszolnak. Nemcsak Peer és anyja, a két lerongyolódott falusi hord kopott, szakadt, több rétegű ruhát, az összes szereplő régimódi, de jelenüktől nem teljesen eltérő ruhát visel. A nézőnek az az érzése támad, mintha Karl Kneidl turkálókból kotorta volna össze a szereplők öltözékét. Minden divatjamúlt szabású és esetlegesnek tűnő: kicsit olyan, mint egy nyolcvanas évekből iskolai jelmezből.

Ha helyes az irány, ha Zadek szociális felhangot is beleszólt előadásába, visszaérkeztünk Brecht-hez, a Brecht által fontosnak tartott társadalmi irányultsághoz. Tehát ebből a szemszögből is érdemes megvizsgálnunk a stílus jellegét. Egy jeleneten belül több elidegenítést célzó elem csiphető fölön: vegyük a marokkói jeleneteket. A tengerpart versus a szabad ég alatt berendezett iroda, azaz a táj és a berendezés ellentmondása, a sok régi típusú telefon, amelyek zsinórja elvágyva lóg le az asztalról, az asztalon levő zászlók, a szereplők szedett-vedett katonai egyenruhái, a majmok erősen jelzészzerű öltözéke, ha úgy vesszük, mind az illúziórömbölés eszköze. Talán joggal elmondható, hogy a túlzott egyszerűsítés – a teljesen csupasz színpad –, vagy a túl hangsúlyos, ráadásul 19. sz. végét idéző festett díszlet – a marokkói jelenet háttérképe vidám tengerrel, éggel – egyaránt a színháziságra való ráismerést szorgalmazza. Az ellentétes stílusok kontrasztja is kizökkentő hatású: az utolsó jelenetek kétdimenziós tömbháza a különböző világosságúra festett ablakokkal sehogy sem talál a teljesen realiztikus, villódzó cégtáblájú fast food-kocsival, amelyben kifli, ketchup, kolbász, és minden egyes Peer Gynt elengedhetetlen kelléke, hagyma is található.

A jelmezek is tartalmaznak kontrasztív elemeket: hol egy óriási, kibelezett házisertést látunk, amelynek hátsó része egy lány feneké (azon lovagol Peer és a manókirály lánya); hol agyon van öltözve valaki (Aase), hol meztelenedés folyik (a „megszöktetett menyasszony vetkőzik le, meg Peer, amikor átváltozik, és haza szeretne térni), hol hatalmas maszkok vagy csimbókos, színes kötél-parókák jelennek meg, és hurkákat idéző hosszú, naturalisztikus farkak (a manókon), hol a teljes egyszerűség, kis szalag a hajon (Helgán).

Peer Gynt a darab végén elmond egy példázatot. Arról, mi lesz a valósággal a színpadon, arról, hogy a malacvisitást nem hiszik el a nézők, ha valódi malac visít. „Egyiknek a hang volt éles, mint a kés, / betanult a malac végső visitása másnak, / de azt, hogy túlzott a rőfögés, / soha senki nem tartotta vitásnak.” (Áprily Lajos ford.)

ZSIGMOND ANDREA

A bőség zavara

ONAGY ZOLTÁN rovata

Január

Talán a hideg, a ködök, az esők, talán a november végén elkövetett éves leltárnak – melyből feketén-fehéren kiviláglók, szédületes anyag- és forinthiánnyal zárom az évet – köszönhető a depressziós januári Bőség. De akár így, akár úgy, ez van. A létminimumon üzemelő irodalmi munkás sem érezheti jobban magát, mint a létminimumon bejelentett köműves.

1943. január elsején hal meg Ukrajnában **Rejtő Jenő**. Munkaszolgálatosként. Előbb megírja színdarabjait, a P. Howard-regényeket, még előbb körbeutazza Európát, él, ahogyan lehet. Hol dokkmunkás-ként, hol illatszerárusként, heringet halászik, építőmunkás, gobelinke-reszkedő. De megfordul cirkuszban is. Potyautasként eljut Afrikába, ahol összejön idegenlégiosokkal. A teljes kör – érdemes végigfutni annak, aki úgy képzelte, ki se mozdult a kávéházból – így néz ki: Hamburg, Svédország, Svájc, Prága, Bécs, Konstantinápoly, Ankara, Felső-Ausztria, Dalmácia, Párizs, Lyon, Marseille, Ajaccio, a spanyol partok végig, majd ismét Marseille, Forte Saint-Jean, Észak-Afrika, Abu Kir, Dakar, Casablanca, Djebel, Nizza, Genova, Villefranche, Monaco, Monte-Carlo, San Remo, Milánó, Klagenfurt, Verona, Pádua, Velence, Budapest. Nyitott szemmel jár, későbbi regényfigurái hazajönnek vele. Itthon lemond a színészetéről, írni kezd, közben nyelvtanár. Élni kell. Salamon Béla a Teréz körúti Szinpadnál házi szerzőként alkalmazza, sikeres darabokat ír. Jól keres, de szenvedélyes kártyás, a szerencsejáték pedig olyan betegség, amihez nem lehet elég jól keresni. Lipótmezőn kezelik, ahonnan napközben szabad kijárása van. '42-ben a nagykatái kórházból betegesen viszik el a nyilasok. Harmincnégy évesen fagy meg Jevdokovóban. Az olvasó, aki szívesen ellebeg Rejtő humorán, mert elfelejti közben civil életét, káromkodna néhány speciálisan cifrát. 1956-tól újra megjelennek a könyvei. Nem tudni, mit szól a magasirodalomhoz, amíg szól, amúgy en bloc, mit szólna most, ha látná, filológusok bújják a hagyatékát, disszertáció készül belőle, irodalomtörténészek elemzik vadul.

A Japán kávéházban – a mai Írók Boltja – írja darabjait, regényeit. Ha a kávéházban fizetnie kell, a legenda szerint Rejtő lépés néhány bekezdést készülő regényéből, ezzel a pincér átbaktat a kiadóba, ahol kifizetik a cechet. Így a legenda, ami szerény véleményem szerint súlyos marhaság. A Nova kiadó (bűnügyi- és légi-ösregények kiadására szakosodott), minden biztonnal jól kaszált Rejtőn, de ekkora úr íróban soha nem létezhetett magyar földön. Légiösregényei a divatos ponyva paródiái. Egyszerre abszurd és valóság. Aki olvasta a *Piszkos Fred*-regényeket, a *Vesztegár-t*, tudja, zseni volt. Egy bolond zseni, a bolondot a szó valódi értelmében használva. Akit az örült kor nem hagyott sokáig élni.

1927. január 1-jén született **Obersovszky Gyula**, költő, író, újságíró, akit, minthogy a politika mindent szerencsésen devalvál, minigen olvasunk. Elég látni azokat, akiket elbolondít a politika, nem hogy még olvasni is. Pedig micsoda életút. 1944-ben belép a Magyar Kommunista Pártba (talán még Auschwitzban? Lágerkalandjai közt első helyen szerepel, amikor a többi deportált ki akarja tekerni a nyakát, katolikusként született zsidó ugyanis, körülmetéletlen; későbbi barátja és harcostársa a Pártban, majdan a barikádokon ötvenhatban, a felakasztott Angyal István menti meg az életét). 1945-ben a helyi föld osztó bizottság elnök-adminisztrátora. 1945 és 1949 között a Színművészeti Főiskola hallgatója. 1946-tól a Népi Kollégiumok Országos Szövetségének (NEKOSZ) munkatársa, a Szabó Dezső Népi Kollégium és a Horváth Árpád Színész-kollégium alapítója. Nagy ember. 1950-ben a Hajdú Megyei Néplap rovatvezetője és a megye népművelési vezetőhelyettese. Megalakítja a Sztanyiszlavszkij Munkásstudiót, amiért megkapja a Szocialista Kultúráért kitüntetését. Részt vesz az Építők című lap és az Írószövetség Hajdú-Bihar megyei csoportjának a létrehozásában. 1954-től a Magyar Újságírók Országos Szövetsége (MÚOSZ) kulturális szakosztályának vezetőségi tagja.

1954-ben törés pártvonalon (Nagy Imrét kiszorítja Rákosi, és bekeményít). Állásából kirúgják. Kizárják a Pártból. Budapestre költözik, és a Népművészeti Intézet megbízásából színházi tanfolyamokat szervez. 1956-ban rovatvezető a Hétfői Híreknél. 1956. október 23-án részt vesz a Magyar Rádió ostromában, másnap megalapította az Igazság című lapot. Novemberben *Élünk* címmel indít szamizdatot. Szervezője a november 23-i „néma”, és a december negyedik napjaitól kezdve. 1956. december elején fogják el. 1957-ben 4 év szabadságvesztésre ítélik. Az ügyész súlyosbításért fellebbez, a Legfelsőbb Bíróság halálra ítéli. Az ítéletet életfogytiglanra változtatják. 1963-ban szabadul. 1967 és 1989 között a Sportfogadás című lap szerkesztője. A Történelmi Igazságtétel Bizottság alapító tagja. 1990-től az újrainduló Igazság, majd az Élünk című lapok főszerkesztője. 1991-től egyszemélyes folyóiratot ad ki, *Vagyok* címmel, és sorra jelenteti meg irodalmi alkotásait. „Mesehős volt Obersovszky Gyula, kicsit más, mint a többi. Mert ő a valóságban volt egy csodálatos mese hőse, és így él

majd a jövő nemzedék szívében is.” – olvasom egy nekrológban. Meglehet, így lesz. De nem látunk a jövő nemzedékek szívéig. Nagyon főt hordják. Amit lentebb látunk, az éppen tele ötvenhatal.

A tatabányai **Faludi Ádám** 1951. január másodikán születik Freisinger Edeként. A Faludi nevet keresztapjától, Ladányi Mihálytól kapja. Költőnek tartja magát, ami mókás, ebben a versnek nem kifejezetten alkalmas korban. (Egyetlen létező költőt látok manapság közel-távol, ő is nő, nem férfi, Kiss Judit Ágnes a neve, nem is értem, férfi miért ír verset, ahelyett, hogy harcolna az epikával.) „A prózát a költészet kiterjesztésének érzem, a képzőművészetet, zenét pedig a költészet írásban nem megjeleníthető részének” – mondja. Ekkora hülyeséget régen nem hallottunk. „A költők lepróza-íróznak, az írók leköltöznek.” Mit lehetne tenni? És aztán: „Szeretek író lenni, ugyan másra is képes vagyok, tudok számtalan szakmát túl a közepes szint felett művelni, de mégis inkább az irodalom a varázsszöveg. Amikor reggel a macskáimat etetem, megbeszélve velük az éjszakai tévelygéseket, író vagyok. Nézem a napfelkeltét, gyűrött, nyugós, kétségbeesett és tehetségtelen vagyok, reménytelen, veszélyes, egy romhalmaz, egy istentelen nulla, akkor író vagyok. Ha megint kölcsön kell kérnem némi pénzt, író vagyok.” Sallangok. Csinálmány. Olyan különös, ha kortárs barát ilyesfélét mond. Nem akarom elhinni. Nem hiszem. Írónak lenni nem lila varázsszöveg, hanem a legmasszívabb kiszolgáltatottság, főként, ha az ember nem óhajta szolgálni a szolgálnivaló trendeket, nem nyúl az éjszakákra. Ez a pénz, nem más. Az író éppen úgy a gazdasági környezet kiszolgáltatottja, mint a köműves, és nem elég, ha képes és hajlandó kéményt építeni. Adynak Hatvány Lajos. József Attilának is, de ha jobban megnézzük, az egész Nyugat-nemzedéknek a cukorgyárak bevétele. Hatvány önelégült, „hozzáértő” ostobaságainak elviselése. Kinek kell ez? Ki akar író lenni? Ott nagy bajok vannak. Az író nem „akar”. Hanem író. Nem tehet mást. Sütheti. És megköti a különalkukat, különbéket, vagy meghal lazán. Pedig most éppen bezárják a cukorgyárakat (is). Persze, ha nem örököl milliókat. De hát nem ezt akartam mondani, dehogyan. Faludi fontos író. Nem kismester, ahogy mostanában a Bajza utcán kívül, valamely leágazásban dolgozó írókat szeretetteli lekezeléssel címkezi a szakma. Faludi jó prózaíró. Erzi, tudja, ismeri, megjeleníti a természetet. Nevezhetném életnek, ha nem volna benne sok a pátosz. Remélhetőleg megmássza. Vagy nem. Meghalunk, és semmi nincs megmászva.

Harmaidikán születik **Nyerges András** (1940), a Tűztánc nemzedék legfiatalabb költője. A később született olvasó nem gondolná, pedig tudja, mégsem kutat Nyerges-versek után. Időnként eltűnődik ez az olvasó, ki marad meg, ki olvas, mondjuk tíz év múlva, azaz huszonnyolc évvel a rendszerváltás után a pirossal jelzett évtizedek terméséből? Ki fekszik a kétkilós Juhász Ferenc kötet mellé? Kinek lesz anyni ereje, hogy kibogozza Illyés Gyula „bonyolult ellenzéki” versigazságait? Nem látok magam körül senkit, pedig rendszeresen ellátva fiatal olvasókkal. Nyerges első kötetét (1963) Mezei András (*akit majd nem szabad kifejejtenem a Bőségből*) mutatja be, izgalmasan, mit tagadni: „Mint a Bicikliző lányok tavasszal, úgy karikázott be Nyerges András már az első kötetével is mai költészetünk forgalmas útszakaszára.” Nomá. Majdnem előkeresem. De mégsem. Így ment ez akkoriban, szépen, ahogy csillag meggyen az égen. Miért ne? A tehetséges költő mindig tehetséges költő, de a tehetséges irodalompolitika tudja, hol emelje a bárdot. És eltelik negyvenöt év. Nyerges a fiatal hatvanegy éves író. „Nem érezhetem öregnek magam, mert 11 éves a kislíam, és a gyerek megbíratlja az apját. Az egész munkásságomból ő a legsikerültebb művem. Ő az, aki körül minden csupa öröm.” Jaj. Igen. Szörnyű ez. Az élet közben telik megállíthatatlanul. Aztán panaszként fogalmazza meg: „Négy évvel ezelőtt saját költségen kiadtam a válogatott verseskötetemet. Erről a pályát összegző kötetről egyetlen, öt soros nyegle cikk jelent meg. Mindenki kitalálhatja, költőként milyen a közérzetem.” De. A csudába. Nyerges talán nem tudja, miatta váltottam Magyar Hírlapra, és a bő évtizede íródként kiollóztam, dossziéba gyűjtöttem. És nem csak én, tudok másról is. Más kérdés, hogy valamelyik költőzésznel lába kelt. Most pedig – egy éve – nyugdíjba zavarta a Rádió. Azt mondja: „Ami annyit jelent, hogy egzisztenciálisan megint nullpontra kerülünk, és még kevésbé gondolhatok szépirodalomra, mert még több cikket, recenziót, kritikát kell írnom.” Különös világba kerültünk, akár a jobb-, akár a baloldali elit alig burkoltan kijelenti, dögöljenek meg a betegek és a nyugdíjasok, mert „sokba vannak”. Fogalmuk nincs, ha valaki a nyugdíjhoz mer nyúlni, vége. Abban hiába bíznak, hogy a választások előtt újra elzümögik a nyomorodó, korosodó öregeknek a Paradicsom-dalt, és azzal minden rendben. Semmi nincs rendben.

Január tizenkettedikén született (1930) **Csák Gyula**, akit egyszerre írónak és szociográfusnak nevez az irodalomtörténet, nem kerülne be, ha nem hal meg Ördögh Szilveszter. Nem bántottam volna meg azzal, amit Csákról gondolok, mert Ördögh szerette Csák Gyulát (én szerettem Ördöghöt), csak hogy más dolog az emberi szeretet, más a szakmai, az ember tudjon különbséget tenni. Csák az egyik csillagfényes bolsevik, aki később kap észbe, de nem eléggé kap észbe. Annyira nem eléggé, hogy – különféle cifrázások közben és után – megkapja a JA-díjat; a SZOT-díjat; a Népköztársasági Érdeméremet; a Munka Érdeméremet; a Nagy Lajos-díjat; a Honvédség és az Írószövetség nívódíját kétszer. Nem semmi. Mondjuk rá, nem semmi díj. Csák az ötvenes években, huszonevesen megjelenik a magyar irodalom egén. Írásai olyan súlyos mondanivalóval terheltek, hogy a technika, a megjelenítés, a karakterformázás nem fér a

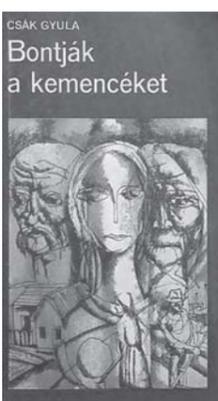
mondanivaló mellé. A legrosszabb zsurnálfogásokkal klimpíroz, a legolcsóbb stilizációt használja. És dől a honorárium. Ez a legmeghökéltetőbb az egész ötvenes-hatvanas évek irodalmából. Hogy valaki nekiáll vad balosnak lenni, vagy eleve lelkeből az, és hallatlanul primitív, hatodikos általános iskolás technikával lepötyögi, hogy a parasztnak milyen jó, mert termelőszoövetzeti csoportban üzemelhet munkaegységért, de ám a kulák segge szörös, patája és szarva van, mert ő maga ördög; és ezekért JA-díjat kap. És a könyvek a „velünk élő” irodalom. Felfoghatatlan, hogyan gondoltak az ötvenes-hatvanas évek írói az utókorra. Hogyan a szocreál termelési regényeire. A hatvanas években írt helyszíneji csokorba gyűjtve, *Bontják a kemencéket* címmel jelent meg. Utós anyag. Agrárszociológia. A falu – Csák szerint – maga a délibáb, a verőfény, a boldog paraszt kéz a kézben kortáncol. En már csak tudom. En voltam a sorálló nagyfiú hajnaltól délelőttig, amikor érkezett, ha érkezett a kenyér. Falun nem volt semmi. Üres boltok, a párttitkár és a körzeti megbízott. A kemencéket a helyi hatalom már az ötvenes évek elejére lebontatta, nehogy a paraszt lopja a búzát, kenyeret süssön belőle.

Január tizenharmadikán hatvanöt éves **Veress Miklós**, költő, hajdani főszerkesztő. A Mozdó Világ főszerkesztője 1974 végétől 1980-ig, akkor Aczél György kirúgja, helyére emeli a szerkesztőségben dolgozó Kulín Ferencet, aki MDF-es képviselőként bukkan fel majd újra. Az öngyilkos Antall-kormány kultúrpolitikus. A kortárs magyar irodalom legfontosabb folyóirata a „régi” Mozdó. Annyira fontos, hogy nem lehet kapni, mert nincs. Egymásnak adogatjuk kölcsön, amikor szerencsésen hozzájutunk. Annyira fontos, hogy bizonyos városokban, megyékben nem is kapható. Maximálják a megyehatáron átlépő példányszámot, megessik, hogy egy darabban maximálják, és az az egy is a megyei pártközpontba érkezik. Furcsa világ, annyira

szent. Előfordult, hogy a szerkesztő a nyomdában cserél egy-egy írást. Hírhedett történet, az amúgy türelmes nyomdász szakszervezet tiltakozása a pártközpontnál, mely szerint Hajnóczy Péter egy novellájában gyalázza a munkásosztályt, és nem hajlandók kinyomtatni. Gyalázza a munkásosztályt. Kinek juthat ilyesféle eszébe? Ha nem cserélik, ez lesz, meg az. Közben a nyomdászok a kilopott példányokat árulják feketén. A nyomdában – mondja Kulín később – a megbízottak, a pártközpont fizetett alkalmazottai kontrollálják a megjelenő lapokat, nem csak a Mozdót. Siklósi Norbert (a Lapkiadó igazgatója): „Na figyelj, itt gyűjtöm, amit a liberálisok írnak a kéziratokról, itt meg azt, amit a moszkoviták.” Tehát nem egy emberrel olvastatták az újságot, hanem kettővel, vagy többel, akik egymást is kontrollálták. A „régi” Mozdó gyászos véget ért. A Veress nélküli Mozdó még gyászosabbat, ha lehet. A teljes szerkesztőség felállt Kulinnal, amikor őt is menesztik. Példátlan cselekedet, el is borzadtak az elvtársak a fiatalok hálátlanságán. Aztán az országos tiltakozás, köpködés, aláírás ellenére összeállt egy új csapat, az élet ment tovább. Azóta is megy. És a Mozdó kaphatóvá vált mindenütt az országban.

De Veress Miklós. Hogy mi van vele. Hogyan ünnepli hatvanötödik születésnapját, nem tudni. Hogyan heverte ki az emlékezetes öt évet, hogyan egyáltalán a költő-létet, hogyan, hogy a rendszerváltás környékén ő is megkapta több felől a *rózsaszín* jelzöt. Mint mindenki. Az, hogy nyolcvanöt és kétezzer közt egyetlen verseskötetet publikált (*Ejféli verőfény*), talán magyarázat, talán igazolás: ebben a nyomorult országban soha nem lesz béke.

1885. január tizenegyedikén születik Budapesten **Szalathyay Józsefné**. Irónő. Ismert asszony. Ady felől ismert asszony. Tudja valaki, ki ő? Megkapja a Tanácsköztársasági Emlékéremet; a Munka Érdemrend arany fokozatát; a Szocialista Hazáért Érdeméremet, hát miért ne, aztán, hogy az élet még szebb legyen, a József Attila-díjat, végül a Magyar Népköztársaság babérkoszorúval ékesített Zászlórendjét. Édes szentszar. Úgy halt meg, hogy tudta, neki minden összejött. Előtte teleírta Adyról a könyvtárakat. *Élet helyett órák*. Rémlik valami? Nem, dehogyan írjuk jelentőségén túl Dénes Zsófiát, megteszi ő maga. „*Ady küszöbén állva megvetve benne az ágya a szerelemnek.*” Ady pedig – hát bizony megkíván minden nőt, aki szeme elé kerül, a csipáaszemű nyomdászlányt is, aki a korrektrákat hozza a lakásra. Zsófikában bozótként terem az idealizáló hajlam, Adyt a költő dicsőfénye alatt látja. Ami szépít. Erre szüksége is van. Adyt a szerelemben nem a hűség vezérli (más, de nem mondom ki), a felelősséget fogalomként sem ismeri, és – természetesen – jogot érez minden nő réseire a világon. Megfáradva szereti, ha dédelgetik. No miért is ne? De „folyamatban lévő kapcsolata nem akadályozta a legvadabb tobzódásokban más nővel, akár a legalantasabb minőségűekkel is”. A szerelem vak. Így a mondás. Am Dénes Zsófiában nem csak Ady küszöbét átlépve „habosan fölverve a szerelem ágya”, hogy ilyen költőien fejezzem ki magam. Később is. Habosan. Hatvanéves, amikor férjül vesz egy harmincéves, tehát nála harminccal fiatalabb férfit, és kilencvenéves koráig él vele boldog szerelemben. A világ tele csodával. Bámulunk. Így is lehet.

Mágia szutra – az átalakítás könyve

Földényi F. László a legjelentősebb Hamvas-esszék közé sorolja a *Mágia szutrát*, amely „Loyolai Szent Ignác *Lelkigyakorlatos könyve* óta e műfajban a legmagasabb színvonalú európai alkotás” (1988: 850). Hamvas Béla ebben az esszében „a lélekvezetés feladatára vállalkozott”, és ezzel a misztikusnak nevezett gondolkodók hagyományához kapcsolódott. A Világirodalmi Lexikon szócikkében Hamvas a következőképpen határozza meg a misztikus élmény mibenlétét: „A misztikus élmény a vallásos élmény egyik formája, melyben létrejön az istenséggel való egyesülés (unio mystica). Ennek során feltárul az istenség lényege, a misztikus élmény átélője részeseül a legmagasabb rendűnek tartott tudásból.”¹ Azok a fenttartások, melyek Hamvas Béla műveit övezik, továbbá azok a megállapítások, amelyek szerint írásai a különlegesség és szokatlanosság benyomását keltik, többek között Hamvasnak a miszticizmus iránti nyitottságával magyarázhatók, hiszen a misztikus élményt hűköző műveknek Hamvas előtt alig van magyar irodalmi hagyománya.²

Misztikus intuíció, meditáció, imagináció

Hamvas Béla egyik legfontosabb célkitűzése a közös centrum keresése, aminek köszönhetően a témákban és műfajokban sokrétű életmű mindvégig egységes tud maradni, hiszen bámiről is „mindenen átít alapélménye, a héraikleitoszi *henpanta einai*: a világ egy, mert számlálhatatlan színében, alakzatában az Egy megnyilatkozása” (Kemény 1993b: 64). A világ, a lélek, a „valóság” teljes és egyetemes megismerésére való törekvés során Hamvas túllép az erre a feladatra szüknek bizonyuló racionalizmus korlátain, azonban a vizsgálódásai sohasem válnak okkultista képzelődéssé.

Az ember nem szivesen, csak legyőző esetben nyúl eszkatológiai kategóriákhoz. Főlősleges a nagy dolgokat minduntalan előrangtatni. Nem izléses. De, kérem, próbálja meg valaki azt, ami egy idő óta s most egyre nagyobb vehemenciával kibontakozóban van, próbálja másként megérteni és megmagyarázni. Akár a szcientifizmus bármelyik elméletével, akár valamilyen filozófiával. Milyen üres és szárnalmas. Ez a helyzet így, ahogy ma fennáll, és amilyen irányt vesz, már csakis és egyedül a végső kategóriák segítségével érthető. (17. köt.: 25)

Hangsúlyoznunk kell tehát, hogy Hamvas Béla nem „irracionalista” filozófus: ha a megállapításait nem is mindig támasztja alá kifejtett érveléssel, műveinek gondolatmenete mindvégig követhető és logikus, hiszen a mindent kéréllhetetlenül átvilágító értelemről nem rugaszkodik el a homályos, sejtelmes képzelgések irányába. Hamvas nem ismer el korlátokat a gondolkodás során, ezért nem mellőzi, nem zárja ki, nem kerül meg az ezoterikus, misztikus, mágikus műveket sem: szigorú módszerességgel megvizsgálja őket, és kihámozza belőlük mindazt, ami az egyetemes tradíció hiteles és fontos megnyilatkozása, és ami ezáltal nagyban hozzájárulhat a világ teljesebb megismeréséhez.³ Ebben a tekintetben Hamvas egyik legnagyobb szabású vállalkozása az 1943/44-ben írt *Scientia sacra*, amelyben a világ jelenségei közt öntudatlanul vergődő ember számára próbálja felvázolni azokat a hagyományos utakat, amelyek az aranykori lét egységéhez vezetnek el. A *Scientia sacra* kimerítően vizsgálja azokat a tradíciókat, amelyek a szellem, a lélek, a létezés alapkérdéseivel foglalkoznak, továbbá azokat a módszereket, amelyek segítségével az ember önmaga „fölé” tud lépni, és a korlátait legyőzve képes megérteni a világ szélesebb összefüggéseit, a közös centrumot. Az ehhez szükséges érzékenységet Hamvas *misztikus intuíció*nak nevezi: olyan szellemi képesség ez, amellyel a személy feletti értelem érzékelhető. Ez az érzékenység a meditáció és a lelkigyakorlatok alkalmazásával ma is megszereshető.

Hamvas az *Anthologia humana* bevezetőjében ír le egy európaiak számára is használható meditációs módszert. Az *Anthologia humana* szemelvényei, mint mondja, nem „vaktában idézett” szép gondolatok vagy mély bölcsességek, hanem meditációs objektumok: olyan szövegek, amelyek felett eltűnődve az olvasó olyanféle magasabb megértésben részesülhet. (Ez a módszer a leginkább a mantrát ismétlő keleti szerzetesek módszerére emlékeztet, hangsúlyozni kell viszont, hogy a meditációs objektum esetében nem pusztán mechanikus ismétlésről van szó: a szöveg megértése és a megértésen túli jelentése együtt, egyszerre érvényesül az elmélyült elgondolásban, amikor is a számtalan újragondolás során, illetve azon túl nyilatkozik meg egy pillanatban a szöveg értelem feletti jelentése.) Hamvas számára lényeges kérdés volt a megfelelő európai meditációs technika kidolgozása, erről árulkodik az *Anthologia humana* megjelenése után írt *Meditáció* című tanulmány⁴, amelyben a meditációs objektum használatához nyújt részletes gyakorlati útmutatókat. „A meditációs objektum – mondja – arra való, hogy az ember a lélek erőit összpontosítsa, és ezáltal saját végtelen erőit hatékonytá teszi.” Nem bonyolult és nehéz technikáról, nem misztikus megvilágosodásról van szó, hanem egészen gyakorlatias tanácsokról: arról, hogy amikor az embernek öt perc szabad ideje támad, vagy valami miatt várakoznia kell, akkor nem kezd el idegeskedni, türelmetlenkedni vagy érdektelen dolgokról fecsegni, hanem elhelyezi magába mélyed, felidéz egy meditációs objektumot, és a gondolatait erre összpontosítja. Ez az elmélyült szemlélődés a lelki egészség egyik alapvető feltétele.

A meditációhoz, a befelé összpontosító elmélyedéshez egy másik lényeges fogalom is kapcsolódik, az *imagináció*, ami szó szerint „képalkotást”, „beleképzést” jelent, és Hamvas műveiben a helyes életvezetés kialakításának egyik legfontosabb elemeként jelenik meg. Az imaginációnak többféle értelmezése született a hermetikus hagyománytól napjainkig. Ezek közül kiemelendő Jakob Böhme szemlélete, amely szerint az imagináció a teremtés mágikus aktusának első mozzanata: mivel Isten a maga *képére* teremtette az embert, a világ formálásának alapja egy belső minta megalkotása volt, amely azután beleképezéssel, imaginációval valósult meg (1997: 26). Hamvas átveszi Böhme magyarázatát, azonban az imaginálás technikáját az ember saját életének irányítására alkalmazza. Tudatosan vagy tudattalanul, de az ember életét is hasonló belső minták és képek vezetik, ezért az imaginációt érdemes kapcsolatba hozni a meditációs objektummal: ez utóbbi ugyanis olyan belső centrummá válhat, amely a követendő mintát foglalja magában. Az életterv készítésének lényegi mozzanata, hogy milyen kép kerül az imaginációba, hiszen ha a minta, amelyet az ember a lelkében megalkot, téves, akkor az életmód, amelyet a lelki minta alapján követni próbál, szintén elhibázott lesz.

Danyi Zoltán Regény és mágia

„Én a misztikától nem ijedek meg. Odamegyek és megfogom és kivallatom, és a legtöbbször azt tapasztalom, hogy a misztika intelligensebb, mint az ész.” (Hamvas 2. kötet)

Az életterv elkészítésének technikája

KIINDULÁS

Az imagináció szabályozására alkalmas technikákat és lelkigyakorlatokat Hamvas a *Mágia szutrában* foglalta össze.⁵ A mű négy részre tagolható. Az első rész a tudatos életvezetés kialakításának három axiómáját, az ontológiai, a gnoszológiai és a morális axiómát tárgyalja: „a létezés minden emberben állandóan és teljes egészében esedékes”; „a valóságot a maga teljességében el kell ismerni”; „az összes lehetőséget birtokba kell venni” (MSZ: 240). Az ontológiai axióma azt jelenti, hogy a tudatos életrend nem tehetség, műveltség vagy kiváltság függvénye, hanem elhatározáson és szándékon alapul, ezért minden ember meg tudja valósítani. Tekintettel kell lenni arra, hogy az élet szakrális tény, és emiatt az egymás közti viszonyban elfogadhatatlan a hazugság, a csalás és az erőszak. A gnoszológiai axióma szerint a megismerés minden egyes tárgya az egész világ megismerésére vonatkozik: a részek megismerése az összefüggések feltárására irányul, hogy a valóságot „a maga teljes egészében” ismerjük meg. Ehhez kapcsolódóan fontos alapfeltevése a műnek, hogy a valóságon nem csupán az érzékszervek által közvetített jelenségeket kell érteni, hanem a világot a „fokozott éberségű” tudattal megközelíthető teljességében. Mivel tehát az életterv készítéséhez elengedhetetlen a teljes valóság megismerése, a továbblépéshez meg kell szerezni a tiszta látás képességét. A harmadik axióma értelmében az életterv kidolgozásakor minden aspektust meg kell vizsgálni, minden lehetőséget, világnézetet és felfogást figyelembe kell venni, hogy fel tudjuk használni a bennünk rejlő lehetőségeket. (A világnézetek önmagukban kevésnek bizonyulnak: a materializmus az anyagot, a spiritualizmus a lelket, a vallás pedig Istent tekintti az egyetlen valóságnak, miközben a teljességhez mindhárom, az anyag, a lélek és Isten ugyanúgy hozzátartozik.)

ÉLETKÉPZELET

A *Mágia szutra* kulcsfogalma az imagináció, amelyet Hamvas életképzetnek fordít. Az ember az életképzéssel készíti az élettervét, ez utóbbi ugyanis minden esetben egy olyan látomás, amely mély hatást fejt ki: az ember tulajdonképpen azzá válik, ami életképzéletének gyújtópontjában van.

Az imagináció az a hely, ahol az emberi lélek üdvertévt látomásában örzi, és erre a látomásra építi fel életét, vagyis önmagát életterve szerint formálja meg. Az életterv elkészítése tehát nem a szellem műve, más szóval nem ésszerű, spiritualizmusnak helye nincs. De az életterv készítése nem is a test műve, más szóval nem ösztönös, materializmusnak helye nincs. Az élettervet az ember létezési középpontjával teremti, és pedig imaginációjával (életképzetével). Ez az imagináció nem külön értelem és külön érzelem és külön akarat, hanem a három egysége és középpontja, vizionárius mámor és a kép fölrobbanó villáma végül is elementáris és primordiális teremtő aktus (261).

Az életrend megszerkesztéséhez nem elég *ésszerű* terveket készíteni, hiszen a ráció csekély befolyással tud lenni az életterv megvalósítására. Sokkal erősebb hatást fejt ki az imagináció azzal a *mágikus* képpel, amelyet az ember belehelyezett, és amelynek realizálását (tudatosan vagy tudattalanul) elhatározta. Ez a kép azért mágikus jellegű, mert a szellemi világból kiindulva átkerül a gyakorlatba, és az ember élete olyanná válik, amilyenné imaginációjában elképzelte. Emiatt végtelenül körültekintőnek kell lenni azzal, hogy mit helyez az ember az életképzéletébe. A *Mágia szutra* szerint a hiteles létezés megvalósítása csak akkor lehetséges, ha az ember a normális ember képét helyezi imaginációjába, ami nem más, mint az evangéliumi ember. Ellenkező esetben az életterv kisiklik, az ember felúdul és rendezetlen állapotba kerül, amelyben az emberi lét értékei végül eltűnnek.

A kép behelyezése előtt az imaginációt meg kell tisztítani, az esetleges zavaró elemeket el kell tüntetni belőle.⁶ Ennek

módszere nem az elfojtás vagy az elnyomás, hanem annak begyakorlása, hogy az ember dönteni tudjon, melyek az igazán fontos dolgok; vagyis képes legyen megkülönböztetni a látszatot a valóságtól. Erre többféle technika létezik: a meditáció, a jóga, a taoista és más gyakorlatok. A megvalósulást akadályozó szenvedélyeket az ellentétek felszabadításának módszerével lehet megsemmisíteni: valamely tulajdonsággal szembe annak ellentétét kell helyezni, hogy a kettő egymás hatalmát kioldhassa.

REALIZÁLÁS

A kép imaginációba helyezése három fokozatban történik: az ember először koncentrációval kiválasztja a megfelelő képet, ezt követően kontemplációval kijelöli a helyét az életképzetben, végül meditációval minden olyasmit leválaszt róla, ami nem tartozik szorosan hozzá. Ha a kép behelyezése megtörtént, hosszabb-rövidebb várakozási idő következik, amely gyakran üresnek, terméketlennek és vigasztalannak tűnhet (mégis tovább kell lépni innen, mert a realizálás csak akkor fejződhet be, ha az imaginációba helyezett kép kivetül). A várakozási idő alatt az ember megkettőződik, világos és sötét fele kettészakad, és két fél, a természeti és a szellemi lény drámai dialógust folytat egymással. Ekkor célszerű valamilyen gyakorlatot, például bójtót folytatni, amelynek során se túl szigorúnak, se túl engedékenynek nem szabad lenni, mert a szigorúság a test ellenkezéséhez, az engedékenység elzúllásához vezet. A két lény közötti viszonyt a nagyvonalúság tudja a legkedvezőbben összehangolni. A testi fél végül belátja, hogy mindezek a gyakorlatok nem ellene, hanem érte is történnek. A várakozási idő alatt alkalmazott technikát mindenki maga választhatja ki, erre vonatkozóan jó útmutatást kínál a hindu hagyomány dhjána módszere.

A dhjána olyan realizáló metódus, amelyet az emberi élet minden területén alkalmazni lehetett. Dhjána-módszerrel meg lehetett tanulni vívni vagy kendőt készíteni, ruhát varrni, halászni, nyelvet tanulni, szónoklatot tartani, képet festeni vagy földet művelni. A dhjána alapelve (gyakorlata), hogy az ember a pneumatikus kezdeményező lényt a cselekvésből kivonja, nézővé, szemlélővé, irányítóvá, bíróvá teszi meg: az animális ember pedig nem tesz egyebet, mint a láthatatlantól irányító szellemi lény utasításait pontosan és egzaktul végrehajtja. A dhjána hallatlan előnye, hogy az ember cselekvésében (munkájában) a mozgató erő nem valamely ösztön vagy szenvedély (démon), amely vak és indulatos, baromi és értelmetlen, hanem minden esetben a világos pneuma. Az ember, mint a dhjána tanítja, ha dühösen vív, rosszul vív. Csak az küzd helyesen, aki ellenfelére nem haragszik. Ez a távlat. (355)

A kép, amelyet az ember az imaginációjába helyezett, végül megfog, és önmagát valósággá teszi: az ember fokozatosan az életképzetével látott kép mintájára alakul át. A szó ekkor valósul meg az emberben. A világ sokkal nagyobb, mint hisszük, és mint látni véljük: a szükség, a kényszer, a félelmek szűkítik le csupán. Ha az ember felszabadítja önmagát, vele együtt a világa is kitágul.

Szilveszter – bevezető megjegyzések

Bahtyin megállapítása szerint Dosztojevszkij regényeiben nem egy komplex szerzői tudat által egységessé szervezett világ jelenik meg, hanem egyenrangú tudatok és világlátások sokasága: a szereplők beszéde mintegy „a szerzői beszéd *mellett*” jelenik meg, és sajátos módon kapcsolódik a narrációhoz. Emiatt a monológus látásmód, a monológikus szerkesztés kánonja felől nézve ezek a művek kaotikusnak látszanak, „heterogén anyagok és összeegyeztethetetlen formálóelvek kusza konglomerátumának” (1976: 35). Ehhez hasonlóan Hamvas Béla regényei gyakran kaotikusnak, zavarosnak, befogadhatatlannak, sőt, „katasztrófának” tűnnek, ha nem a megfelelő olvasási technikával közelítünk hozzájuk. A polifonikus szerkesztésmód (Bahtyin), a nyitottság (Eco) és a félreolvasás (de Man) esélyeinek tudatosítása révén egy összetettebb olvasási folyamat válik lehetővé, amely által a „kuszaságok” rendre kismúlhatnak, és a korábban problematikusnak tekintett regény olvashatóvá és befogadhatóvá válik. Ahogyan a *Karnevál* befogadásához az olvasó előítéleteinek feladása volt szükséges, Hamvas további regényeinek esetében ugyanígy ráhangolódásra és nyitottságra van szükség ahhoz, hogy megtaláljuk azt az orientációs pontot, ahonnan szemlélve a dolgok a helyükre kerülnek. Hadd éljünk e helyütt egy szemléletes példával. A római Szent Ignác templom mennyezet-freskójának az a részlete, amely Szent Ignác mennybemenetelét ábrázolja, csak egyetlen, a padlón egyébként gondosan megjelölt pontból látható, máshonnan nézve a képet a lényeg láthatatlan (Danto 1997: 107). Ehhez hasonlóan kell lennie a *Szilveszter* esetében is legalább egy olyan pontnak, amelyből nézve a dolgok a helyükre kerülnek – és nem a szövegben, hanem az olvasón múlik, hogy meg tudja-e találni azt a „márványkorongot”, amely felől olvasva az összekuszálódott cselekményfonalak kismúlhatnak.

(Részlet a szerző „HAMVAS BÉLA REGÉNYEI – kivezetés a szépirodalomból” című, az Irodalmi Jelen Könyvek sorozatában hamarosan megjelenő művéből.)

¹ Misztikus irodalom. In: Világirodalmi Lexikon 8. kötet, Akadémiai Kiadó, Bp., 1991, 452. o.)

² Mint említettük, Mészöly Miklós ebben a hiánypótlásban látja Hamvas legnagyobb jelentőségét.

³ Ahogyan Sava Babiae írja: Hamvas „az emberiség szétszakadt szálait” fogta egybe (1996: 1112), és mind a misztikus irodalom, mind pedig a hermetikus hagyomány szintén ezek közé a szálak közé tartozik.

⁴ Hamvas Béla: *Meditáció. Gyakorlati tanács a meditációs objektum használatához*. = *Diárium, 1947. hűsvéti szám, 3–5. p.* A cikket az Orbis Hamvas-számából idézzük, lásd: Danyi (szerk.) 1997: 35–38.

⁵ A szutra (6ind) tanító jellegű vallásfilozófiai írást jelent. Hamvas mind az egész szövegre, mind az egyes kiemelt mondatokra használja a szutra szót (vö. MSZ: 241. p. és 331. p.).

⁶ Jakob Böhme művei és a hindu metafizika mellett Hamvas a *Mágia szutra* megírásakor jelentősen támaszkodik Pál apostolra, ennél a részről például erősen asszociálhatunk a Korinthusbeliekhez írt első levél következő mondatára: „Mert most tükör által homályosan látunk, akkor pedig színről színre; most rész szerint van bennem az ismeret, akkor pedig úgy ismerem majd, a mint én is megismerttettem.” (1 Kor. 13, 12.)

⁷ L. Kemény 1990: 41.

Sándor vagyok én is!

„Sándor vagyok én is,
ha nem is Petőfi,
nem a nagy Petőfi,
hanem csak Szoboszlai.
De pennám, akárcsak a nagy költő,
hazámé és feleségemé.”
Szoboszlai Sándor: Sándor vagyok én is

Z. Zsankó József Sándor összmagyarság-
költő és országosan kitüntetett író levele:

JELENTKEZEM, IRODALMI JELENEM!
KEDVES IRODALMI JELENEM, JELENT-
KEZEK!

Enyém a Világ, tiéd a Világegyetem!
Tudom, hogy tudják: nem kell kelleetlenül venni
zavarkolódásom e zavaros-zsarnok-zsarátok vi-
lágban!

Én: Z. Zsankó József Sándor (művésznéven) itt
küldök néhányat a néhány száz-ezernéhány versem-
ből. Nincs aki helyettem küldje nélkülem, ezért
küldöm magam helyett, nem hogy az helyett kül-
detném mással, ha volna más is e helyzetben, hogy
én ne legyek önprókátora magamnak magamtól!

Amúgy csak úgy hasonlítok kiköpöttén a többi
Földön nem járnai tudó költőkre, ha nem ütnék
el tőlük abban, hogy másban kiköpöttén ne
hasonlítsak rájuk, én nem verseket írok, hanem:
VERSEKET! 14 országos versantológiám van és
lesz. Azon kívül három verseskötetem. E három
kötet hét év termésé! És nem olyan vékonyak,
hogy ha fogjuk az első lapját, azzal majdnem be
is fejeződik a kötet! Átlagban több, mint kétszáz
oldalalak a könyveim! És ha töröljük az első
lapját, nem porosodik le a hátsó lapja, ha több
ideig nem vesszük kezünkbe. Műzsám nincs! De
néha homlokon csókolja fejem az ismeretlen!

Világegyetem: 70 milliárd fényév! Az én
világom százszor nagyobb, vagyis: 7000 milliárd
fényév. Egy fényév: 10 billiárd kilométer! A világ
legnagyobb verseit én írom! A hetven milliárd
fényévbe bőven befér mindegyik nagysága!
Csak, hogy a világ legnagyobb költője legyek:
százszor nagyobb verseket kell írnom, hogy a
hétezer milliárd fényév világot kitöltsem velük!

Verseimben van fantasztikum és műszaki
tudomány! A humor-tumorom félvilágegyetemi!
Ezeken belül írok gyermekverseket, prózai
írásokat, sőt a Remix-költészetnek hazai úttörője
vagyok, itt küldök ezen versekből is. Remix-
költészet a techno-zenéből átvett szó, mármint a
remixet illeti. Aktualizálunk, rapesztünk egy-egy
verset a kor igényeinek megfelelően. Új költészeti
szenzáció költészetünkben! Az én világom
egyetemében nincs Tejtűt-rendszer. Aludttejtűt-
rendszer rendszereződik több fényéven át tőlünk
ezer milliárd fényévre! Odajárok Fénysiklómmal,
mely a fénysebességen túl villanik át csillagközekek

a Világegyetemben. Átvillanok térátlövésével, vagy
konvertálva, konvertálni: eltüntetni teret, időt, hogy
minél hamarabb aludttejet egyek az aludttej-rend-
szeremben. Miért? Gyermekkoromban egyik fő
eledel volt az aludttej! Ami elindított a költészet
útján, midőn azt hallottam: ne tejet igyál és egyél
mindig, mert, ha lassú vagy, megaludhat a szádban!
Én az aludttejtől felgyorsultam, mert azt hallottam:
ha tartjuk a számban, felolvadhat. Ez az alattifeletti
egy kis nagy fantasztikum. Fanatizmusomból ki-
folyólag vetem papírra! Esterházy-félék, akiket
félénkítenék a tolltól, de nem a tolltartótól (tegyék
bele tollukat örök nyugalomból egy kikötéssel: Ez
írast tanulják meg szóról szóra és vigyék el
templomba, hogy higgyenek neki, ma már ott több
mindenben lehet hinni, hogy ez írás mintha nem is
földi közegben íródott volna a Fény- és a Pompa-
kor eljövetelekor egymillió év múlva.)

Néha a prózai írásaimba verset is rejtek! Most
kihagyom e rejtelmet! A végére: Ha nem zenélsz
be életedbe, majd belemegyek énekelve!

Köszönettel, hogy verseimet tisztelettel
fogadják,

Z. Zsankó József Sándor, nemzetközi / Svájci-
Magyar ALTERRA-díjas összmagyarság-költő és
országosan kitüntetett író.

Z. Zs. J. S. összmagyarság-költő és országosan
kitüntetett író VERSEIBŐL

Költészettörténet?

A költészet nem pont olyan:

Beszorult a vésőm, kérek egy vágót!

Rájönnék későn? Mi vágózók:

A költészet pont olyan, mint egy pont!

Valahol leíródik bennünk és betűk

Születnek alá! És be tük azok a tük,

Melyekkel belőlünk papírra piszkáljuk

Őket szavakban Köl-té-szet-ként...

A Föld ültette, az Ég nyílt!

Mosoly-fénygyorsan nyílt ki rózsám

Mint atom-félfőt nézni ro-ha-mán

A Föld ültette az Ég nyílt

Rá a színt az Isten nyílt!

A költő hol van a nagy dolgoknál?

A természet feletti dobásnál!

Nincsen ottan, mert ő is egy csoda!

Ő virág, de nem való cso-kor-ba!

GAYA LITERATURA

Jancsó Noémi

Dezső, a családfő

Egy családfő, úgy hiszem,
Az asztalfőn foglal helyet,
S csak este ér haza,
Nem hajt fejet,
S hátat sem hajlít
Senki előtt.

Dezső is épp ilyen volt
Tegnapig. Akkor megváltozott.
Már délben hazajött, s hozott
Magával egy széles matrónát.
S e matrónát oly tisztelettel övezte,
Hogy már-már hídba ment le
Előtte, de előre-hídba,
Mint a borzolható macska,
Ha ijesztik. Társalgott vele,
Úgy, mint velem soha, s karórá,
Éjfél, holdat, hektáryi rónát,
Csillagokat ígért az égről,
A falról, a messzeségből,
S lelkesen a gondjaira bízta.
Az meg viháncolt, mint egy nagylány,
S csülkeit dobálta össze-vissza
Dezső előtt. Én elmerengtem:
E hájas láb miként fér be
A szandál préselő belsejébe?
(ez szerény lényemnek ma is talány)
Dezső felállt, leült, rohant, megállt,
S a matrónát meghívta ebédre.
Hunyorogva néztem Dezső szemébe,
Jelezve ezzel, hogy nincs mit elébe
Tegyek eme nőnek, tojásan s kenyéren kívül.
Ő, úgy tűnt, azonnal ért a szóból,
De furcsa módra tovább bókolt
A nőnek, s kérdéshalmazzal látta el:
„Ó Anett, drága, mit óhajt ebédre?
Húst, halat, pezsgőt, csigát? Sajtot, ananászt, osztrigát?”

És Anettke felsorolta, amit bele, gyomra
Kívánt

Az én uramtól, jó Dezsőtől,
Dezső egy perc türelmet kért kövér Anettől,
Csókot lehelt gyűrűkkel felszerelt
Kezére s elszélelt. Tálcat hozott

S először is sülttel
Kínált.

Anettke ajkába harapott.
A düh kitört rajta s szinte idegbajt kapott,
Mert mélyen gyűlölte a sültszagot.
Érzésének hangot adott,
S Dezső kitartha az ablakot.

Dezső riadt kétségek között hagyott
Engem. És kétségeimből bennem
Valami furcsa remény vette kezdetét,
S már majdnem biztosra vettem,
Hogy Dezső jobb álláshoz jutott, ahol a főnök szerteszt
Szórja a pénzt, és a főnök: kövér Anett.
Minden vádat, félelmet eltemettem
S Dezsőnek segítettem
A pincékedésben. Egy pillanat
Múlva arra is ráhangolódtam,
Hogy Anettet drágának mondjam,
S hídba hajoljak,
Előre-hídba,
Akár a macska
És Dezső.
Két óra telt el idilli hangulatban,
Dezső, Anett és én: boldog trió.
Kövér Anett megszólalt, szopránba
Emelkedve, ami a hangját illeti:
„Menjünk, Dezső, kissé kába
lettem az evéstől.” Dezső taxit hív, fizeti,
(Talán azért, hogy ne legyen ribillió?)
Hogy ne vádolja fukarsággal őt e nő?)
S elgurultak autókereken, milliő
Műcsillag, hold, lámpa alatt.
Dezső egy átkozott hotelszobában maradt.
Azóta, akárcsak nagyanyám tonette
Fogasa, emlékké vált Dezső,
A volt uram s Anett.

Egy családfő, úgy hiszem,
Csak este ér haza,
De este hazaér,
S nem várja sem Anett,
Sem pompás úri tér.
Dezső is épp ilyen volt.
Tegnapig.

Féltékeny vers Dezsőhöz

mert elhagyatnak akkor mindenek
és elhagyattatom
mikor Dezsőm nem rám pillant
hanem körül néz a zagyva utcán
s nem engem lát egyedül
elhagyattatom
mert elhagyatnak olyankor mindenek
mikor a lánytőmegben kurtán
viselt szoknyák és hosszú illatok előtt
emel majd Dezső nemezkalapot
s szeme átsiklik minden nadrágos emberen
mikor a lánytőmegben kurtán
viselt szoknyák és hosszú illatok előtt...
én nem tartanám a haragot
ha Dezső kinyitná a szemét
körül nézne a lányoktól terhelt járdán
szerelem költözne szívébe, akár egy járvány
holmi libbenő kurta szoknya miatt...
én nem lennék dühös, riadt,
de a szívem kemény lenne, hideg és fehér,
akár a márvány.
(vagy a vaj...)

Anett látogatása után

Utánam jött Anett
és aztán jöttek mind
az összes többiek.
Sorra veszi az ábécét.
Hallottam: latint táncol,
sört, pálinkát, bort vedel,
a nője – mikor ki – viháncol
mellette, majd az árokban hever
mindkettő. Sorra veszi az ábécét.
Gyakran elfelejti lehúzni a végét.
Csoda, hogy még emlékszik,
mikor melyik betűnél tart...
Ánál
Bénél
vagy már a
Duplávénél!

Beánál?
Emesénél?
Vagy Wagner özvegyénél?
Egy aszottülepű utcanőnél?
Netán egy testépítő kacér nejenél?
Csak arra találnám meg a választ,
hogy ki az, akire a héten
bóklavinát áraszt?
S ki az, akit már a csókja is fásaszt?
Ki az, ki rúgja őt fenéken?
S ki keni őt frivol olajjal, buja zenéken
Ki tartja őt? S ki az, aki, mint én,
Mint egy világot cserélt szegény szirén,
Ki az, ki úgy szeretné őt,
Ahogyan szerettem... én.

Az égig érő nefelejcskek

D.L.-nek utoljára, szeretettel

Egy megvadult kertben
pókok, hálók, lárvák és égig érő
nefelejcskek
között fekszem;
behúnyt szemem előtt
cickányok cikáznak városom csatornáin,
és látom a webkamerát, fekete emelőt
látok, amelyen ő fekszik, szerelmem
lárváin;
ahogyan méhembem, meg nem születetten:
bögő,
anyatejért könyörgő
árvám.
Megörült ez a kert; senki sem kaszálja.
A nefelejcskek felhőszertőt tartanak.
Ilyenkor, hajnalban némelyiküknek a szája
széle éjjeli csóktól harmatozik.
A felhők a szél irányába tartanak.
S alkalomadtán eszöve omolnak
egy idegen város háztetőire.
A cickányok csókot lefetyelnek
bundájukról, s csókot ízlelnek a csatornafalak.
És nem lesz már felhő, ami emlékezne
az akkori kert akkori redőire;
A kertre, ahol egyre nőnek a nefelejcskek
és lárváikat
őrzi a pókok.

(Folytatás a 4. oldalról)

Az egyik sarokban húzta meg magát Gyémánt. Két ifjú ült mellette. Egy kissé csapzott leány, aki elbűvölten figyelt maga körül mindent. A foszlott huzatú székeket és fotelokat, a csorbuló tetsző tükröket. A fal sötét faborítását, az épp üres parkettet az asztalok közrefogta térségen, a zenészek és táncosok emelvényét. A bárpult párhuzamos két rúdját, mely friss fényezéssel alul a lábnak kínált támasztékot, felül a kéznek kapaszkodót. A fölött jó méternyire a fejjel lefelé sorakozó üvegeket, nyakukon az odaillesztett adagoló kupakkal. Ezek szintén villogtak, ahogy megpördültek rajtuk is az idebent szintén színes műfények villanásai, kissé szemvakítóan, amint az szokásuk efféle helyen. Ugyanígy elbűvöltséggel követte Gyémánt szavait is a leány. Társa, a sovány fiú viszont mintha túlzott megisztetetésnek venné, hogy együtt lehet a lánnyal és Gyémánttal, s mintha ebből és kifürkészhetetlen egyéb forrásokból előbuggyanó zavarában bizonytalanság fogná el. Hártyavékony és nagyon fehér bőr feszült törékeny csontjaira, az arca védtelenséget mutatott. Haját kuszán meg-megborzolta, s tenyerét legszívesebben a szája elé kapta volna, mikor az mosolyra nyílt. Mulatságosakat mondhatott talán Gyémánt, mikor jöttünk, vagy a lány csiklandozhatta meg az ujjja bögyével. Beléje csimpszkodott, karját a fiú oldalához simította, könyöke annak csipejéhez, keze pedig a hóna alá került, és izgékonyan ott meg-megrándult. Máskor meg előkapta onnan, és megkócolta a fiút, mint aki segít neki ebben is. De csak még inkább zavarba hozta. Amiben, ahogy láttam s mondtam, egyébként is volt, s amit Gyémánt, kajánul és szórakozottan, nem enyhített, mert ahogy melljük értünk, úgy mutatta be őket, mint rajongói. Maradék híveim, ilyesmit mondott. Úgy is gubbasztottak ott valóban, mint holmi inasok, tanítványok, akik megtudni szeretnének valamit. Legelőbb is azt talán, hogy mi is az, amit megtudni szeretnének. Gyémánt, volt módomban tapasztalni máskor, változatos tárgyak között és fölött csaponghatott a kései órán, mely annyira kései volt, hogy nemsoká korai készült lenni. A csapongásban következetes volt ezúttal is, mert Sántával tüstént disputába keveredett. Lejtettek éppen táncosnők az emelvényen, s közülük az egyik, ki előrébb illegett, lepleket pottyantott le magáról sorban, mígnem ugyanannyi öltözék maradt rajta, mint amennyi a tánckar tagjain addig is volt. Reá figyelt mégis mindenki. Már az a két tuat ember, a közönség. Frissebb volt a pöresége, mint a többieké, és bekövetkezett fokónként, idő múltán, végre. A maradék öltözet annyi volt csak, hogy szeméremdombját, vagyis a két pihés halom között a köztudott völgyet, csillogó szalag fődte, s ugyanolyan pötty a melle két bimbóját is, hogy puhult vagy meredőbb állapotuk ki ne tessék, oktondi kívánság kerülve legyen, fölös tárgyszerűség úgyszintén. Röpke és szakavatott szópárbajba efelől a meztelenség felől kezdett Gyémánt és Sánta. Hirtelen teóriát vázoltak föl, melyben különbséget tettek a háziasabb fényű meg az útszéli tónusú pucérság között. Egyikük az egyiknek, másikuk a másiknak volt híve, de aztán fölcserélték nézeteiket, s a nagyon sovány ifjúnak a zavarát ez csak tetézte, mivel már helyeselt a meghittebb és háziasabb tónus hirdetőjének, mielőtt ez a léha váltás megtörtént volna.

Vendégemmel mi leültünk közben Gyémánt asztalához, társaságunk más tagjai a szomszédos asztaloknál szórták szét magukat. Dzsuli vagyok, közölte a lány. S mormolt valamilyen nevet a fiú is. Dzsek, vagy Hek, ilyesféle társasági becenevet.

– Ismerni nem lehet olyasvalakit, aki magára nem kíváncsi – szólalt meg kisvártatva Dzsuli oldalán az ifjú ember. – De amit nem lehet megőrizni, szabad-e azt elveszíteni? Mint aki levegőt fű egy műanyag tasakba. Záródik légmentesen az áttetsző tasak, ahogy markával elszorítja. Akár egy légpárna, olyan, és úszkálnak benne a tárgyak, aprók és fölöslegesekek, s lebegnek, mintha súlytalanságuk támadt volna.

Jobb szemöldökéhez kapott ekkor az ifjú, s letépte. Akkor szisszenéssel, hogy vártam már az előserkenő vért, mikor megismételte mozdulatát, és a bal szemöldökét is lerántotta helyéről. Vagyishogy onnan, ahol addig volt. A sűrű szemöldök ragasztva volt ugyanis, állapíthattam meg. Alatta ritkásan szökélt az, amelyiket nem odaillesztett, hanem odanövesztett. Homlokát simogatta a fájdalmas művelet után, majd hajához, hajának aljához nyúlt, s kezdte a fejről lefejteti azt is. A zavaros tincsek, kócok, kurta fürtök a kezében hevertek hamarosan. Az elég formás paróka alatt rövidre nyírtan lapult a saját fejszőrzete, mutatva alakját a koponyának, mely szögletes volt, kicsit olyan, amit parasztnak szokás nevezni. Talán, mert úgy van számon tartva, hogy az ilyen faragású alakzatok egyszerűséget tükröznek. A járomcsont előreugrása is ehhez illeszkedett jobban, mint a szétfutó vonalú parókához. Követhetőbb lett így az arc, egy csöndesnek tetsző, vidékies fiú arca, kivált, hogy bő ingét is levettette, s trikóban hagyta valóban sovány, de elég izmos felsőtestét. Keveset szólt eddig is, ezután is. Csak mint aki épp tisztázott valamit magában, lekasztott nyakából egy fémláncot, és Dzsulinak kínálta. De hát neked ajándékoztam, méltatlankodott a lány. Ezt is én ajándékoztam neked, emelte a hangját. Mit még, ha is, ezt is, nem mondta. Talán a parókát, a szemöldököt, az ingét is, vagy mindent, ami adható és ajándékozható. Tiltakozva hessentette el a láncot Dzsuli, mint talizmánt, mely, ha visszavenné az unszólásra, bajt hozna csupán. A fiú közelebb vonta Dzsulit, halkán mondott valamit neki, s a bőséges blúzt kigombolta rajta végig. Előbuktatta alóla a két halmot, és úgy akasztotta eltökélt mozdulattal a lány nyakába azt a láncot, hogy az egyik karikába függesztett lapot, vagyis inkább sima és fölpatintható fedelű medált gondosan eligazgatta a két halom között. Kemény, terjedelmes domborúságokat rejtett addig göncei alatt Dzsuli. Hozzájuk hajolt most oda a fiú, közéjük tette lecsupaszított fejét. A visszaadott fémlánc medálja volt az ajka és a fényes bőr között, ahogy fojtottan, csak kettejüknek, vagy magának inkább, szavakat mormolt a fülekre kétfelől simuló fedezékben. Nem mozdultak aztán sokáig. Ültek így és ennyire összetapadva, egymás talizmánjaként szinte.

Közös árnyékuk ívelése volt mögöttük. Ezt nézte Gyémánt, mintha árnyékrajzot akarna készíteni róluk. Szokás szerint forgatta közben a botját. Majd föltápaszkodott, köszöntött mindenkit egy kézmozdulattal, és elindult lassan, bicegve.

Forráság

Egy lap a könyvek világáról –
egy lap világunk könyveiről

Interjúk – szemlék – kritikák
könyvújdonságok – hírek

az **KÖNYV**
PIAC

**Kritikák a magyar és világirodalomról,
gyerekkönyvekről, művészetről**
Hírek, események

Kapható a könyvkereskedésekben,
a hírlapárusoknál, valamint a Kaiser's,
az Interspar és az Auchan üzleteiben

Előfizethető a szerkesztőség címén
Bp., 1092 Erkel u. 18.

www.ujkonyvpiac.hu

**Ez a lapszám a Szülőföld Alap
támogatásával jelenik meg.**

**Kiadja az Irodalmi Jelen Kft.
és az Occident Média Kft.**

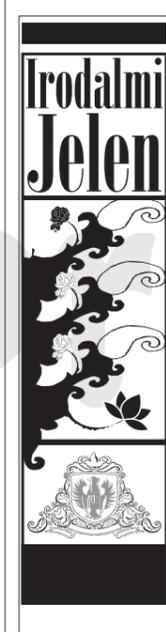
Igazgató: Szőke L. Mária

Szerkesztőség és kiadó:
1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5
310085 Arad, Eminescu utca 55–57. szám,
tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax),
<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Előfizetés hat hónapra:
2490 Ft/ 20 RON/ 10 € + kézbesítési díj
egy évre: 4980 Ft/ 36 RON/ 20 € + kézbesítési díj

Nyomda: AS-Nyomda Kft. (Szilády Üzem), 6000 Kecskemét, Mindszenti krt. 63.
Tel.: 76/481-401, Fax: 76/481-204,
e-mail: szilady@axelspringer.hu, www.as-nyomda.hu, www.szilady.hu

**Munkatársak: Böszörményi Zoltán főszerkesztő, Orbán János Dénes (Vers),
Szöcs Géza, Gáll Attila (Próza), Elek Tibor (Kritika), Karácsonyi Zsolt (Film, Színház, Interjú),
Pongrácz P. Mária, Kukorelly Endre, Márton László (Főmunkatársak).
A lap kertésze: Weiner Sennyei Tibor
Olvasószerkesztő: Gáll Attila, Jámbor Gyula
Lapszerkesztő: Bege Magdolna**

Magyarországon előfizethetnek, illetve információt kérhetnek a következő telefonszámon: 0036-1 3033443,
vagy a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail címen.

Megrendelhető Romániában a következő postai katalógusszámok szerint:

Temesvári Regionális Postaigazgatóság – 13215; Kolozsvári Regionális Postaigazgatóság – 14128;
Brassói Regionális Postaigazgatóság – 1 hónapra: 15034, 6 hónapra: 215034, 1 évre: 315034.
Anyagaink utánközlése csak a forrás megjelölésével. Eddig nem közölt írásokat fogadunk csak el.
Hirdetéseket a kiadó címén veszünk fel.

HIRDESSEN az Irodalmi Jelenben!

Megrendeléseket a kiadó címén veszünk fel.
1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5; Irodalmi Jelen Kft.
310085 Arad, Eminescu utca 55–57. szám,
e-mail: ij@irodalmijelen.hu, tel.: 0040/257/280-751, fax: 0040/257/280-596, Occident Média Kft.

AZ ERDÉLYI MAGYAR ÍRÓK LIGÁJÁNAK DÍJKIOSZTÓ GÁLÁJA. December 15-én Brassóban megtartották az Erdélyi Magyar Írók Ligájának 2007-es Díjkiosztó Gáláját. A díjazottak névsora: Méhes György-nagydíj – **Bogdán László**; Méhes György-debütídíj – **Bálint Tamás**; Irodalmi Jelen, irodalomtudományi díj – **Pécsi Györgyi**; Irodalmi Jelen, prózadíj – **Veress Anna**; Irodalmi Jelen, költészetdíj – **Muszka Sándor**; Avantgarderobe-díjak – a **Bretter György Irodalmi Kör**, **Murányi Sándor Olivér**, **Kiss-Budai Tibor**; E-MIL különdíj – **Mátis Jenő**.

FODOR SÁNDOR ÜNNEPLÉSE. Pályatársak, barátok, jó ismerősök és közéleti személyiségek körében ünnepelte 80. születésnapját Fodor Sándor. Az Erdélyi Magyar Írók Ligája és a Communitas Alapítvány által szervezett ünnepség meglepetésként érte a neves író, aki szűk körű ünnepségre számított csupán, amikor családjával, feleségével, lányával, vejevel és unokáival megérkezett a kolozsvári Toldi vendéglőbe. Orbán János Dénes, az E-MIL elnöke rövid köszöntője után, Szép Gyula az RMDSZ nevében egy Emléklapot nyújtott át „a magyar irodalom kiemelkedő egyéniségének, szülőföldünk, Erdély hűségese fiaának”. Fodor Sándor megköszönte a jó kívánságokat, elmondva, hogy sokat jelent számára az érzés: vannak, akik szeretik őt az irodalmi berkeken belül és kívül egyaránt.

PRIMISSIMA TANDORINAK. December 7-én, a Magyar Vállalkozók napján a Művészetek Palotájában adták át a Prima Primiissima-díjakat. Magyar irodalom kategóriában az elismerést Tandori Dezső költő, író, műfordító, képzőművész kapta. A győztest 50 000 euró illeti meg. A kategória másik két jelöltje, Mezey Katalin és Parti Nagy Lajos 10 000-10 000 eurót vehettek át.

OROSZ BOOKER-DÍJ. A legtekintélyesebb orosz irodalmi díjat ebben az évben az azerbajdzsáni születésű Alexander Iljicsevszkij kapta *Matisse* című regényéért.

A díjazott 78 rivális utasított maga mögé. Az angol mintára alapított, 20 000 dollárral járó Booker-díjat 1991 óta osztják ki minden évben. Iljicsevszkij a 90-es évek Oroszországának sötétebb oldalait mutatja be, könyvének főszereplője egy fiatal fizikus, aki önként vállalja a nagyvárosi (moszkvai) hajléktalanságot.

EURÓPAI DIGITÁLIS KÖNYVTÁR. Jó úton halad az európai digitális könyvtár létrehozása – állapították meg azon a brüsszeli tanácskozáson, amelyen a digitális könyvtárakkal foglalkozó magas rangú tisztségviselők találkoztak az Európai Bizottság illetékeseivel Brüsszelben, értékelendő az európai digitális könyvtár létrehozása érdekében eddig tett lépéseket.

Európa kulturális intézményei 2008 novemberére tervezik az európai digitális könyvtár prototípusának létrehozását, amely legalább 2 millió digitális könyvhöz, fényképhez, térképhez, archív felvételhez és filmanyaghoz nyújt közvetlen hozzáférést az európai könyvtárakból, levéltárakból és múzeumokból. A könyvtár állománya 2010-ig gyorsan gyarapodik, és az eredetileg tervezett 6 milliónál jóval több digitális anyaga lesz, mivel egyre több intézmény teszi hozzáférhetővé digitális állományát.

MEGJELENT KÁNYADI SÁNDOR ÉLETMŰ-KÖTETE. A népköltészetben gyökerező hang és a megtartó közösséghez fűződő hűség – ez jellemzi az erdélyi származású költő műveit. Legújabb kötetében időrend szerint szerepelnek versei és műfordításai.

ELHUNYT DUSA ÖDÖN. Dusa Ödön előadóművész Stockholmban halt meg. Akarata szerint temetés nélkül vonult

utolsó útjára, porait elnyelte a svéd fővárost keresztül-kasul szelő tenger. De amit alkotott, ránk hagyta. Filmről, kazettákról láthatjuk, hallhatjuk őt. Nemes üzeneteket közvetített, dicséretesen. Egész életében ezt akarta. Fellépése most már végleges. (T. K.)

RUSHDIE BUDAPESTEN. Életmű-sorozatának első öt darabja november végén került a könyvesboltokba – ebből az alkalomból látogatott Budapestre az indiai születésű világhírű brit író. Salman Rushdie budapesti programja során a sajtó képviselői mellett a nagyközönséggel is találkozott, a Mammut Libri könyvesboltban dedikálta könyveit.

EURÓPAI REGÉNYEK. *Európai regény 1960–2007* címmel rendeztek konferenciát a Cergy-Pontoise Egyetemen december 7-én, Catherine Mayaux és Szávai János szervezésében, francia, magyar, angol és lengyel kutatók részvételével.

A kortárs lengyel, spanyol, német és ír regényről szóló előadások mellett Christine Baron Calvino totális regényéről, Szávai János az ironikus regény változatairól (Gombrowicz, Hrabal, Esterházy, Kertész), Violaine Houdart-Mérot *Folyó, nyelv, határ* címmel Darrasról és Esterházyról, Horváth Csaba Annie Ernaux és Esterházy apaképeről, Mary Gallagher az amerikai regény európai hatásairól, Szávai Dorottya Závada Flaubert újraírásáról tartott előadást.

A konferencia folytatására *Európai regény 1960–2008* címmel Budapestten kerül sor, 2008 októberében.

MAGYAR KÖNYVEK OROSZORSZÁGBAN. 2007 ősze igazi megmértetés volt a magyar könyvnek Oroszországban. Ezen az őszön a Magyar Kulturális Központ három nagy könyvfesztiválon is részt vett. A III.

BibliObraz (KönyvKép) Könyvfesztivál és az I. Krasznajarszki Könyvkultúra Vásár után, a 9. non-fiction Nemzetközi Könyvvásár zárta a sort, amelyet november 28. és december 2. között rendeztek meg a Központi Művészházban, Moszkvában.

Az utóbbi öt évben a Magyar Kulturális Központ támogatásával orosz nyelven több mint 60 különféle könyv jelent meg. Ezeknek a könyveknek a sorát a Központ minden egyes könyvvásárra újabb könyvek meglepetésével bővítette. A BibliObraz Könyvfesztiválra három „Nagy Könyvet” jelentetett meg (A Pál utcai fiúk, Az arany ember és az Egri csillagok). A krasznajarszki könyvvásárra Méray Tibor és Kornai János könyveinek frissen megjelent orosz kiadását vitték (Méray Tibor: *13 nap*. Nagy Imre és 1956-os magyar forradalom; Kornai János: *A gondolat erejével*), a non-fiction könyvvásár újdonsága pedig Varga Domokos könyve volt (orosz címe *Szem-Ja*, magyarra lefordíthatatlan, ám igen szellemes szójáték). A könyvet a könyvvásár keretében nagy sikerrel mutatta be a fordító, Tatjana Voronkina az MKK-ban.

A PÁRBESZÉD ÉVE. December 4-én Paulo Coelho beszéde nyitotta meg az *Interkulturális Párbeszéd Európai Éve – 2008* programot bemutató brüsszeli sajtótájékoztatót. A méltán elismert világhírű regényíró 2007 októberében nevezte ki az Európai Bizottság az Interkulturális Párbeszéd Európai Nagykövetének. Coelho a brüsszeli Berlaymont Palotában ebben a minőségében szólalt fel.

MAGYAROK PÁRIZSBAN. Zenével egybekötött felolvasásokból, kerekasztal-beszélgésekkel, vitákból és dedikálásokból álló kétnapos fesztiválon a közelmúltban franciául megjelent magyar művekkel, az alkotók és francia írórsaik társaságában ismerkedhettek az érdeklődők a Párizsi Magyar Intézetben. A több műfajt ötvöző program első napján többek között **Vámos Miklós** a közelmúltban franciául megjelent *Apák könyve* című regénye kapcsán beszélgetett a magyar származású **Viviane Chocas**-szal, aki *Magyar bazár* címmel írta meg identitáskereső művét. A kortárs magyar irodalom helyzetéről, hazai és külföldi ismertségéről és annak visszahatásáról a magyar klasszikusok újradikálására **Kukorelylly Andre** író és **Farkas Zsolt** esztéta, kritikus beszéltek. **Fonyódi Tibor** sci-fi szerző, az *Isten ostorai* című regénye francia megjelenése kapcsán, **Sylvain Jouty** francia író Körösi Csoma Sándorról szóló regénye apropóján a magyarok eredetéről szóló tézisek alapján született irodalmi művekről volt szó. Vasárnap a kortárs magyar színház helyzetét és külföldi ismertségét elemezték: **Forgách András** író, **Lakos Anna** színházi szakember és **Jean-Pierre Thibaudat** kritikus, a francia Passages színházi fesztivál művészeti tanácsadója. **Bartis Attilával** *A nyugalom* című regényének francia fordítása kapcsán **Martina Wachendorff** szerkesztő, **Maria Mailat** francia író, **Natalia Zarembo-Huzsvai** és **Charles Zarembo** irodalmi fordítók beszélgettek, míg **Kovács Ilona** egyetemi tanár és Virág Ibolya a nagy magyar klasszikusok, **Márai Sándor**, **Krúdy Gyula**, **Csáth Géza**, **Kosztolányi Dezső**, **Füst Milán** újrafelfedezésének okait vizsgálták.

KORTÁRS DRÁMAÍRÓ VERSENYT rendeznek jövő márciusban Torontóban. Az esemény érdekessége, hogy a világban megszokott drámaíró versenyektől eltérően a résztvevő három drámaírónak mindössze négy órája lesz arra, hogy megírja saját darabját. Nyersanyaguk szinte nem is lesz, mivel egyetlen közös mondatból kell kiindulniuk, amelyet a világhírű angol drámaíró, Tom Stoppard ír majd. Ezt a mondatot fogja folytatni a három ismert kanadai drámaíró: Morwyn Brebner a *The Optimists* című dráma, **Claudia Dey** a *Trout Stanley* című darab és **Daniel MacIvor** a *Still Love You* című drámakötet szerzője.

A drámákat ezután a Kanadában több mint 30 éve alkotó, ismert színház, a Necessary Angel Theatre Company tagjai állítják színpadra. A színészeknek a darab kézhezvétele után nyolc óra áll rendelkezésükre, hogy megtanulják a szöveget, valamint szintén nyolc órájuk lesz arra az alkotóknak, hogy kiválasszák a kosztümöket és megépüljön a díszlet.

Kulturális hírek

Lapszámunk szerzői

Arany Ágnes – 1944-ben született Sátoraljaújhelyen, tanár, író, szerkesztő, a Hongkongi Egyetem tanára volt. Kötete: *Erőszakok* (2003).

Bajtai András – 1983. december 3-án született Szegeden, költő. Kötete: *Az átlátszó város* (2006).

Balogh Robert – 1972-ben született Pécsen, költő, író. Legutóbbi kötete: *Elvesztett* (2006).

Bányai János – 1939-ben született Szabadkán, irodalomtörténész, kritikus, szerkesztő, tanár, az Újvidéki Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének vezetője. Legutóbbi kötete: *Egyre kevesebb talán* (2003).

Bedecs László – 1974-ben született Budapesten. Az MTA könyvtárának munkatársa. Legutóbbi kötete: *Beszélni nehéz – Tanulmányok Tandori Dezső költészetéről* (2006).

Bíró Gyula – 1979-ben született, Berettyóújfaluban tanár. Kötete: *Az eldobott ország* – Balogh Gyulával közösen (2002).

Bodansky György – 1953-ban született Budapesten, író, publicista, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Amúmia éjszakája* (2004).

Borcsa János – 1953-ban született Kézdivásárhelyen, kritikus, könyvkiadó, tanár, az irodalomtudomány doktora. Legutóbbi kötete: *Örzök és ébresztők* (2007).

Cseh Zoltán – 1973-ban született Pozsonyban, költő, műfordító, irodalomtörténész. Legutóbbi kötete: *Parnassus biceps* (2007).

Danyi Zoltán – 1972-ben született Zentán, író, műfordító. Legutóbbi kötete: *Pszichoszomatikus életrajzok* (2004).

Darvasi Ferenc – 1978-ban született Gyomán. Anyiregyházi főiskolán végzett magyar–könyvtár szakon. A Bárka Színház Hajónapló Műhely tagja.

Deres Kornélia – 1987-ben született Miskolcon, költő, író, kritikus. Jelenleg az ELTE magyar–angol szakos harmadéves hallgatója. A Puskin utca című folyóirat szerkesztője.

Dunajcsik Mátyás – 1983-ban született Budapesten, költő, író, műfordító, kritikus. Kötete: *Repülési kézikönyv* (2007).

Gömöri György – 1934-ben született Budapesten, költő. Legutóbbi kötete: *Ez, és nem más* (2007).

Ijjas Tamás – 1978-ban született Budapesten, költő, kritikus. A www.dokk.hu internetes költészeti portál egyik szerkesztője.

Jancsó Noémi – 1988-ban született Kolozsváron, költő.

Kabdebó Tamás – 1934-ben született Budapesten, író. Legutóbbi kötete: *Blackwell és a magyarok* (2007).

Krusovszky Dénes – 1982-ben született Debrecenben, az ELTE magyar, esztétika, összehasonlító irodalomtudomány szakos hallgatója.

Kutszegi Csaba – 1957-ben született Budapesten, kritikus.

Márkus Béla – 1945-ben született Bükkaranyoson. Irodalomtörténész, kritikus, a Debreceni Egyetem tanára. Legutóbbi kötete: *Tények és képzetek* (2005).

Márton László – 1959-ben született Budapesten, író, drámaíró, esszéíró, műfordító. Legutóbbi kötete: *Ne bántsd virág* (2007).

Nagy Botond – 1981-ben született Marosvásárhelyen, dramaturg, publicista, színikritikus, újságíró.

Nagy Zopán – 1973-ban született Gyomán, fotóművész, költő. Kötete: *Skizológia* (1995).

Nemes Z. Márió – 1982-ben született Ajkán, költő. Kötete: *Alkalmi magyarázatok a húsról* (2006).

Onagy Zoltán – 1952-ben született Budapesten, író, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Sötétkapu* (2006).

Pállfy András Gergely – 1985-ben született Marosvásárhelyen, költő, kritikus.

Pétri János – 1958-ban született, szabadújsó újságíró, szerkesztő.

Pécsi Györgyi – 1958-ban született Zalaszentgróton, irodalomtörténész, kritikus. Legutóbbi kötete: *Olvasáspróbák 2* (2003).

Pollágh Péter – 1979-ben született, költő, író, kritikus. Legutóbbi kötete: *Fogalom* (2005).

Sárközi Mátyás – 1937-ben született Budapesten, szerkesztő, író. Legutóbbi kötete: *Pesten, Londonban és a nagyvilágban* (2007).

Sirokai Mátyás – 1982-ben született, költő, zeneművész.

Sopotnik Zoltán – 1974-ben született Salgótarjánban, költő. Legutóbbi kötete: *Az őszinteség közepe* (2006).

Szabó Marcell – 1987-ben született Szegeden, költő, kritikus. Az ELTE-BTK másodéves francia szakos hallgatója. A Puskin Utca című folyóirat szerkesztője.

Szabó Tibor – 1976-ban született Gyulán, író, kritikus, szerkesztő. Kötete: *A lányos apák puskája* (2007).

Thimár Attila – 1969-ben született Budapesten, irodalomtörténész, tanár, a Szépirodalmi Figyelő főszerkesztője.

Varga Anikó – 1981-ben született Besztercén, színháztörténész, kritikus.

Vári Attila – 1946-ban született Sáromberken, író, költő. Legutóbbi kötete: *Idegen ég* (2006).

Vennes Aranka – Budapesten született, kommunikáció- és pr-menedzser, újságíró. Riporter a Magyar Rádiónál, a Vasárnapi Újság című műsor szerkesztője.

Végh Attila – 1962-ben született Budapesten, költő, esszéíró, kritikus. Legutóbbi kötete: *Li mester könyve* (2004).

Vörös István – 1964-ben született Budapesten, író, egyetemi oktató. Legutóbbi kötete: *Svejk gyónatója* (2007).

Zemlényi Attila – 1967-ben született Szerencsen, költő. Legutóbbi kötete: *Rodeó* (2003).

Zirkuli Péter – 1948-ban született Szatmárnémetiben. Író, költő, műfordító. Legutóbbi kötete: *A hóbert és a norma* (2006).

Zsigmond Andrea – 1978-ban született, magyar–német szakot végzett a BBTE-n.

axel springer

AS-Nyomda Kft.
6000 Kecskemét, Mindszenti krt. 63.
Tel.: 76/481-401; Fax: 76/481-204
E-mail: szilady@axelspringer.hu
www.as-nyomda.hu, www.szilady.hu

LAPNYOMÓ CENTRUM

- A és B formátumú ofset rotációs gépeken:
- színes napi- és hetilapgyártás
- könyv- és folyóirat-nyomtatás
- Ragasztókötés
- Irkafűzés

JÓ MINŐSÉG! PONTOSSÁG! RUGALMASSÁG!